

Saturs

1.	Situācija Latvijas lauksaimniecībā un laukos.....	3
1.1.	Lauksaimniecības nozīme tautsaimniecībā.....	3
1.2.	Nodarbinātība	3
1.3.	Lauku saimniecību ekonomiskās darbības rādītāji	5
1.4.	Lauksaimniecības zemju izmantošana	11
1.5.	Vidi saudzējoša lauksaimniecība	12
1.6.	Izglītība un zinātne	14
2.	Situācija Latvijas lauksaimniecībā un laukos.....	16
2.1.	Kopējā lauksaimniecības politika Latvijā.....	16
2.1.1.	<i>Tiešie maksājumi</i>	18
2.1.1.1.	<i>ES tiešo maksājumu shēmas</i>	19
2.1.1.2.	<i>Papildu valsts tiešie maksājumi</i>	22
2.1.1.3.	<i>Izmaiņas Papildus valsts tiešo maksājumu shēmās 2010.gadā</i>	27
2.1.1.4.	<i>Tiešo maksājumu finansējuma izlietojums</i>	28
2.1.2.	<i>Savstarpējā atbilstība</i>	32
2.1.3.	<i>Kopējā tirgus atbalsta instrumenti</i>	35
2.2.	Lauku attīstības programma 2007.-2013. gadam.....	41
2.3.	Valsts lauku tīkls.....	46
3.	Nacionālais atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai.....	48
3.1.	Nacionālās subsīdijas.....	48
3.2.	Atbalsts biodegvielas ražošanai	49
3.2.1.	<i>Tiešais atbalsts biodīzeļdegvielas un bioetanolā ražošanai</i>	49
3.2.2.	<i>Netiešais valsts atbalsts (akcīzes nodokļa atvieglojumi)</i>	50
3.3.	Kredītu garantijas lauku uzņēmējiem.....	51
3.4.	Nodokļi.....	52
3.5.	Kooperatīvu un nevalstisko organizāciju atbalsts.....	53
4.	Lauksaimniecības nozaru attīstība.....	56
4.1.	Kopsavilkums	56
4.2.	Piena un piena produktu ražošana.....	56
4.3.	Cūkgaļas ražošana	63
4.4.	Liellopu gaļas ražošana	66
4.5.	Olu un putnu gaļas ražošana	71

4.6.	Aitkopības un kazkopības nozares attīstība.....	74
4.7.	Zirgkopība	77
4.8.	Graudu ražošana	78
4.9.	Augļu un dārzeņu ražošana.....	80
4.10.	Cukura nozare	83
4.11.	Kartupeļu ražošana	84
4.12.	Elļas augu un šķiedraugu ražošana	85
4.13.	Biškopība	88
4.14.	Netradicionālās lauksaimniecības nozares.....	88
4.15.	Bioloģiskā lauksaimniecība	90
5.	Pārtika.....	92
5.1.	Pārtikas ražošana	93
5.2.	Pārtikas kvalitātes shēmas.....	96
6.	Zivsaimniecība	97
7.	Eiropas Savienības ārējās tirdzniecības politika.....	101
7.1.	Starptautiskās tirdzniecības līgumi	101
7.2.	Ārējās tirdzniecības analīze.....	103

1. Situācija Latvijas lauksaimniecībā un laukos

1.1. Lauksaimniecības nozīme tautsaimniecībā

Latvijas kopējais IKP *faktiskajās cenās* 2009. gadā bija Ls 13 082,8 milj.; tas ir samazinājies par Ls 3 105,4 milj. jeb par 19,2 %. Uz vienu iedzīvotāju IKP bija Ls 5802 – par 1310 latiem mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Arī pievienotā vērtība lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā (NACE 1.1. red. A) piedzīvojuši kritumu (1.1. tabula) par 17,2 %, savukārt lauksaimniecībā un medniecībā (A01) – par 17,4 %, mežsaimniecībā (A02) – par 17,0 %, zvejniecībā (B) – par 1,3 %. Vislielākais IKP kritums bijis tādās nozarēs kā būvniecība (F) (– 40 %), viesnīcas un restorāni (H) (– 33 %), vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (G) (– 28 %).

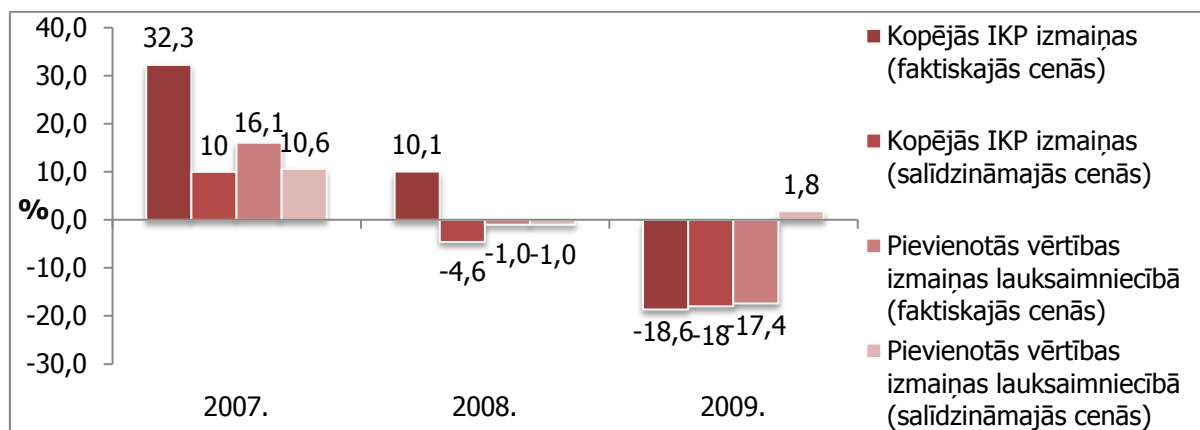
1.1.tabula

Iekšzemes kopprodukts lauksaimniecībā un tā īpatsvars kopējā iekšzemes kopprodukta struktūrā 2007.-2009.gadā

	2007.	2008.	2009.
IKP faktiskajās cenās, tūkst. Ls	14 779 810	16 188 232	13 082 795
Lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības (A) pievienotā vērtība faktiskajās cenās, tūkst. Ls	456 396	429 358	355 412
Lauksaimniecības un medniecības (A01) pievienotā vērtība faktiskajās cenās, tūkst. Ls	250 651	248 205	205 045
Lauksaimniecības, medniecības un mežsaimniecības (A) pievienotās vērtības īpatsvars kopējā IKP, %	3,5	3,0	3,0
Lauksaimniecības un medniecības (A01) pievienotās vērtības īpatsvars kopējā IKP, %	1,9	1,7	1,7

Avots: Centrālā statistikas pārvalde (CSP)

Analizējot kopējo IKP 2000. gada *salīdzināmajās cenās*, 2009. gadā vērojams kritums par 18 %, taču lauksaimniecībā, medniecībā, mežsaimniecībā (A) un zvejniecībā (B) bijis pieaugums attiecīgi par 3,5 % un 2,5 %, un tās arī ir vienīgās nozares ar pozitīvu rādītāju (1.1. attēls).

Avots: CSP

1.1. attēls. IKP un lauksaimniecības (A01) pievienotās vērtības izmaiņas % 2007.–2009. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu

1.2. Nodarbinātība

Latvijas iedzīvotāju skaits turpina samazināties: 2009. gadā tas bija par 9600 cilvēkiem jeb 0,4 % (2 261 294 cilvēki) mazāks nekā iepriekšējā gadā. Savukārt ekonomiski aktīvo iedzīvotāju (15–74 gadu vecuma grupā) īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā samazinājies no 67,7 % 2008. gadā līdz 66,5 % 2009. gadā (1.2. tabula).

Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu kopējais nodarbināto skaits Latvijā ir ievērojami samazinājies – par 137 tūkst. cilvēku jeb 12 %, taču nodarbinātība lauksaimniecībā un medniecībā palielinājusies par 1,8 tūkst. cilvēku jeb 2,6 % un kopā veido 7,3 % no valstī nodarbināto skaita.

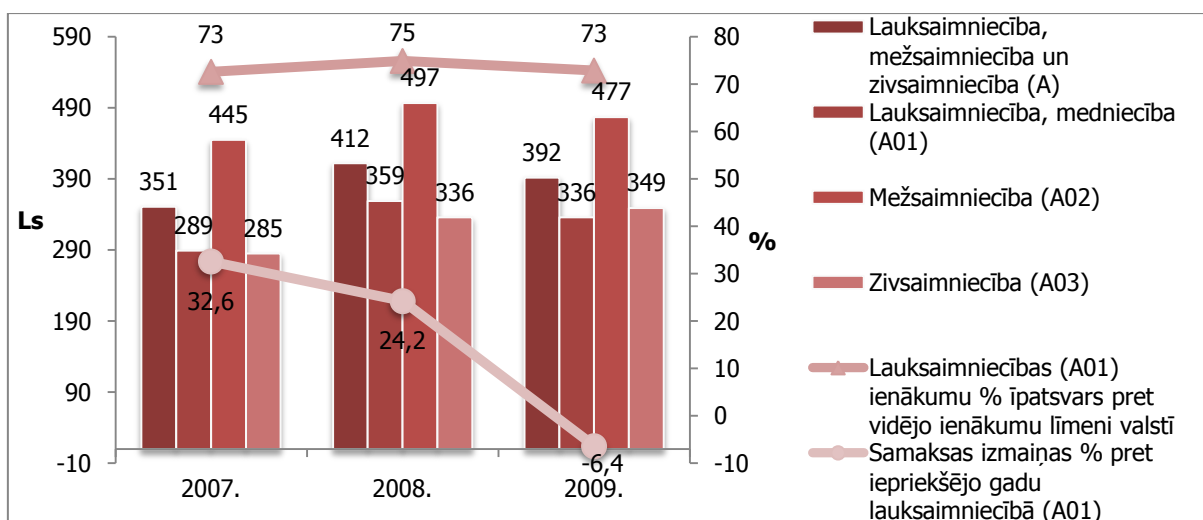
Iedzīvotāju nodarbinātības dinamika 2007.–2009. gadā Latvijā (tūkst. cilvēki)

	2007.	2008.	2009.
Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji 15–74 gadu vecumā	1191,1	1215,8	1187,4
Nodarbinātie	1119,0	1124,1	986,7
Nodarbinātie lauksaimniecībā, medniecībā un mežsaimniecībā	107,5	87,3	86,6
Nodarbinātie lauksaimniecībā, medniecībā un ar to saistītajos pakalpojumos	82,6	70,3	72,1
Nodarbinātie zvejniecībā	2,8	1,8	2,1

Avots: CSP

Analizējot nodarbināto skaita sadalījumu pa ekonomiskās darbības veidiem, samazinājums redzams visās nozarēs, bet visvairāk tas skāris būvniecību (– 40 %), rūpniecību (– 21 %) un tirdzniecību, kā arī viesnīcu un restorānu sektoru (– 11 %).

1.2. attēlā parādītas darba samaksas izmaiņas: lielākais samazinājums bijis tieši lauksaimniecības un medniecības sektorā – par 6,4 %, kā arī mežsaimniecībā – par 4 %. Kopumā tautsaimniecībā darba samaksa samazinājusies par 3,8 % un vidēji bijusi Ls 461 mēnesī. Ievērojams kritums skāris arī finanšu un apdrošināšanas sektoru (K) (– 6,2 %), kā arī elektroenerģijas un gāzes apgādi (D) (– 5 %).

Avots: CSP

1.2.attēls. Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa pa darbības veidiem (NACE 2.red.) 2007.-2009.gadā

Pēc Nodarbinātības Valsts aģentūras (NVA) datiem, bezdarbnieku skaits 2009. beigās salīdzinājumā ar 2008. gada beigām ir strauji palielinājies (par 102,8 tūkst. cilvēku jeb 134,5 %). Augstākie bezdarba rādītāji ir Latgales reģionā, kur martā šis rādītājs bijis 22,9 %; savukārt zemākais bezdarba līmenis bijis Rīgas reģionā – 14,2 %. Kopumā valstī marta beigās bezdarba līmenis sasniedza 17,3 %.

1.3. tabulā redzams, cik strauji auguši darba meklētāju īpatsvara rādītāji – par 136 % laukos un 113 % pilsētās, kā arī reģistrētā bezdarba līmenis vidēji periodā – par 9,4 procentpunktiem.

Darba meklētāju īpatsvars (vecuma grupā 15–74), nodarbinātības un bezdarba līmenis

	2007.	2008.	2009.
Darba meklētāju īpatsvars % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, valstī kopumā	6,0	7,5	16,9
Darba meklētāju īpatsvars % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, laukos	5,9	6,8	16,2
Darba meklētāju īpatsvars % ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, pilsētās	6,1	7,9	17,2
Nodarbinātības līmenis (15-64)	68,4	68,6	61,1
Reģistrētā bezdarba līmenis, vidēji periodā, % *	5,7	7,5	16,9

Avots: CSP, *NVA

1.3. Lauku saimniecību ekonomiskās darbības rādītāji

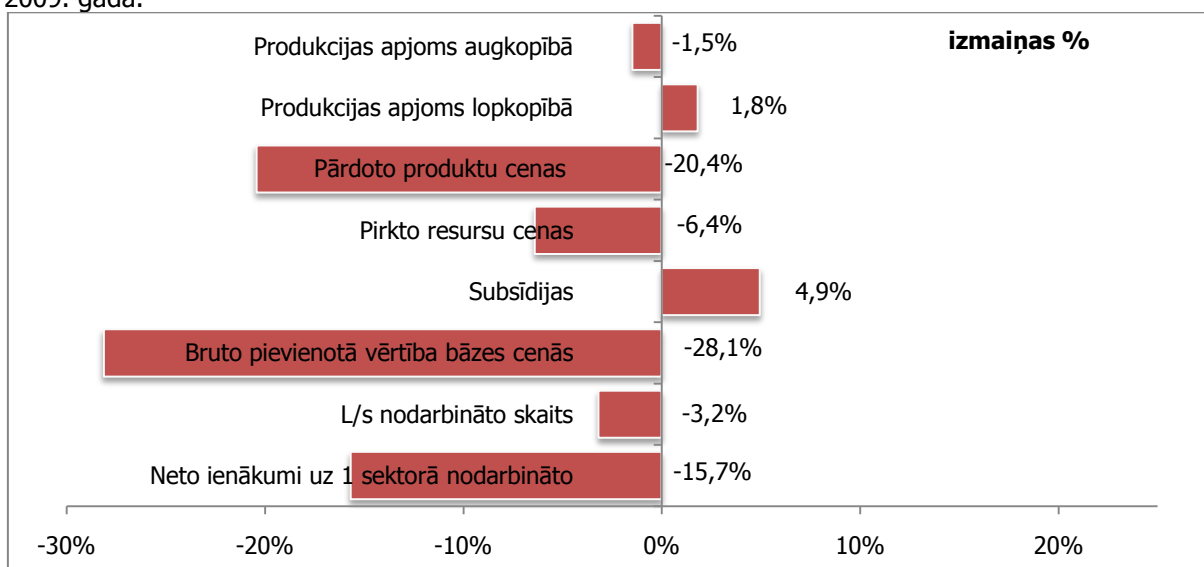
Lauksaimniecības sektora ekonomisko rādītāju analīze par 2009. gadu ir veikta, izmantojot Lauksaimniecības ekonomisko kopaprēķinu (LEK). Tas aptver visu lauksaimniecības sektoru kopumā, ietverot visas saimniecību kategorijas un lauksaimniecības darbības veidus, tostarp nelauksaimnieciskās blakusdarbības, ja tās saimniecībā netiek atsevišķi uzskaitītas.

Ienākumu novērtējums iegūts, apkopojot visa sektora datus par ražotās produkcijas apjomu, tās izlietojumu, cenām, atbalstu, ražošanas izmaksām un ienākumu pārdali. Galvenie izmantotie informācijas avoti ir CSP, Saimniecību uzskaites datu tīkla (SUDAT) un LAD dati; ja bijis nepieciešams, veikts to pārrēķins vai uz tiem balstīts novērtējums. Precizējot datus, ir koriģēti 2008. gada rādītāji. Tā kā informācija par 2009. gadu vēl nav pilnībā pieejama, iegūtie rezultāti ir provizoriski, īpaši izmaksu jomā.

Ienākumu analīzē atbilstoši ES izmantotajai LEK metodikai tiek ņemta vērā galaprodukcija, kura no kopējās saražotās produkcijas atšķiras ar to, ka tajā neietilpst daži izlietojuma veidi – galvenokārt patēriņš pašu saimniecībā tā paša produkta ražošanai, kā arī blakusprodukti u.c.

2009. gadā lauksaimniecības sektorā izteikti izpaudās tie faktori, kas ietekmēja ekonomisko situāciju gan Latvijā, gan ārpus tās. Lauksaimniekus visbūtiskāk skāra pieprasījuma un līdz ar to arī ražoto produktu cenu samazināšanās. Šie procesi, īpaši pasaules tirgū, bija sākušies jau 2008. gadā, bet 2009. gadā nopietni ietekmēja arī vietējo tirgu. Tāpēc kopējais cenu samazinājums bija ļoti krass, un skāra gandrīz visus produktus. Turpinājās arī ienākumu kritums, kas bija vēl straujāks nekā 2008. gadā, – ienākumi pazeminājās zem 2006. gada līmeņa. Tomēr ieguldījumu un stabilās atbalsta politikas dēļ netika pieļauts ražošanas apjoma kritums: lauksaimniecība ir gandrīz vienīgā tautsaimniecības nozare, kurā 2009. gadā nav fiksēts nozīmīgs apjoma samazinājums, bet pievienotā vērtība salīdzināmās cenās ir pat palielinājusies (1.5. tabula). Tāpēc ienākumu samazinājums, kaut ir nozīmīgs, tomēr nav katastrofāls un ir salīdzināms ar atbilstošu samazinājumu visā ES. Arī nodarbinātības kritums lauksaimniecībā, pēc provizoriskiem datiem, nav īpaši liels un ir daudz mazāks gan salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, gan citām ekonomikas nozarēm.

1.3. attēlā apkopoti galvenie rādītāji, kas raksturo pārmaiņas lauksaimniecības sektorā 2009. gadā.

Avots: Latvijas valsts agrārās ekonomikas institūts (LVAEI); Lauksaimniecības ekonomiskais aprēķins (LEK)

1.3.attēls. Galveno sektora rādītāju izmaiņas 2009./2008.gadā

❖ FIZISKO APJOMU IZMAIŅAS

Lai gan jau otro gadu pēc kārtas tika novērota tirgus nosacījumu pasliktināšanās, apjoms gan augkopībā, gan lopkopībā ir saglabājies aptuveni iepriekšējā gada līmenī. Lopkopībā pat bijis neliels pieaugums – par 1,8 %, savukārt augkopībā – samazinājums par 1,5 %.

Lopkopībā kāpumu nodrošināja nozīmīgāko gaļas – liellopu un cūkas – veidu, kā arī olu ražošanas palielināšanās. Pēc 2008. gada krituma olu ražošanā bija kāpums par 12 %. Eksporta palielināšanās dēļ kāpums bija arī liellopu (par 23 %) un cūku (par 11 %) izaudzēšanā (ņemot vērā izmaiņas ganāmpulkā). Savu artavu devis arī medus ieguves pieaugums par 40 %. Piena kopieguve

mainījies nedaudz (samazinājums par 0,4 %), tomēr, tā kā cenas pazeminājās un pārstrādes uzņēmumi daudzviet atteicās apkalpot mazās saimniecības, gala produkcija samazinājies par 4 %. Par 5 % sarucis arī putnu gaļas apjoms.

Augkopībā sējumu platība kopumā saglabājusies 2008. gada līmenī, tādēļ apjoma samazinājuma iemesls ir nedaudz mazāka ražība nekā 2008. gadā, kad daudzām nozīmīgām kultūrām tā bija rekordliela. Tomēr arī 2009. gadā ražība bija krietni lielāka nekā 2007. un iepriekšējos gados. Joprojām mainās sējumu struktūra: palielinās laukaugu, bet samazinās kartupeļu, dārzeņu, augļu un ogu īpatsvars. Kviešu platība 2009. gadā ir palielinājusies par 11 %, rapšu – par 12 %, savukārt kartupeļu – samazinājušās par 21 %, dārzeņu – par 13 %. Dārzeņi gan tika ražoti vairāk (par 27 %), jo būtiski palielinājās ražība; savukārt kartupeļu iegūts par 22 % mazāk. Arī augļi un ogas iegūti par 50 % mazāk nekā iepriekšējā gadā – tas saistīts galvenokārt ar ražības kritumu, turklāt arī to aizņemtā platība samazinājusies par 16 %.

❖ CENU IZMAIŅAS

Vidēji lauksaimniecības nozares galaprodukcijas ražotāju cenas 2009. gadā ir sarukušas ļoti strauji – par 20,4 %. Šādu kritumu izraisīja globālā krīze, jo lielākajai daļai lauksaimniecības produktu tirgus cena veidojas ārpus Latvijas. Ražotāju cenas samazinājās visiem nozīmīgajiem produktiem, arī vietējam patēriņam domātajiem (kartupeļiem, dārzeņiem u. tml.), jo cenu ietekmēja vietējā pirkspēja. Augkopības un lopkopības nozarē tendences ir līdzīgas: vidējais cenu kritums augkopībā bija 22 %, lopkopībā – 18 %.

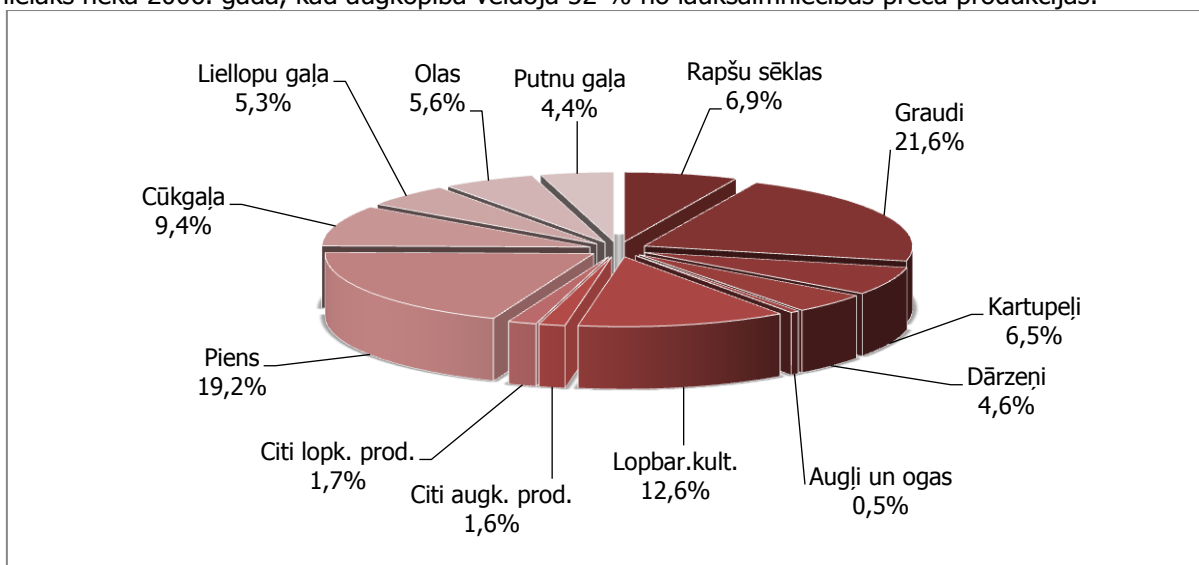
Gala produkta cena tiek aprēķināta, ietverot krājumu cenu gada beigās. Pēc šāda aprēķina 2009. gadā cenu kritums dažiem nozīmīgākajiem augkopības produktiem ir šāds: kviešiem – 20 %, rudziem – 40 %, miežiem un auzām – 35 %, rapšiem – 30 %, dārzeņiem – 30 % un kartupeļiem – 15 %.

Savukārt lopkopībā visbūtiskāk samazinājās piena cena – vidēji par 31 %, kažokādām – par 12 %, putnu gaļai – par 9 %, olām – par 8 %, cūkgaļai – par 6 %, liellopu gaļai – tikai par 0,4 %.

❖ PRODUKCIJAS VĒRTĪBA UN STRUKTŪRA

Kopējā lauksaimniecības nozares izlaides vērtība bāzes cenās (ar produktu subsīdijām) 2009. gadā bija Ls 593,7 milj. (– 18 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu). Vērtības krituma iemesls ir cenu samazinājums, jo apjoms salīdzināmās cenās samazinājies tikai par 0,3 % (1.5. tabula). Produktu subsīdijas ir palielinājušās par Ls 3,4 milj., jo tika izmaksāts papildu valsts atbalsts piena ražotājiem.

2009. gadā augkopība veidoja 54,3 %, bet lopkopība – 45,7 % no kopējās lauksaimniecības preču galaprodukcijas vērtības bāzes cenās. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūrā augkopības īpatsvars ir samazinājies (par 2,5 procentpunktiem), tomēr tas ir lielāks nekā 2006. gadā, kad augkopība veidoja 52 % no lauksaimniecības preču produkcijas.

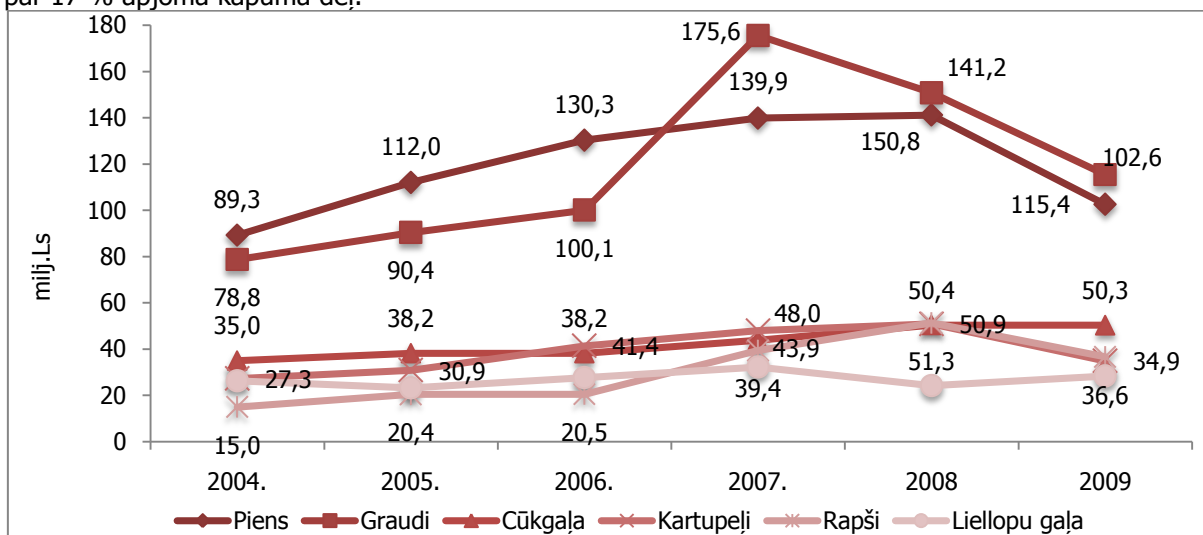

Avots: LVAEI (LEK)

1.4.attēls. Lauksaimniecības preču galaprodukcijas struktūra 2009.gadā (bāzes cenās)

Graudaugi un piens ir stabili nozīmīgākie Latvijas lauksaimniecības produkti. 2009. gadā cenu krituma dēļ abu šo produktu īpatsvars gan samazinājies: graudiem par 1,4 procentpunktiem (pp), pienam – pat par 2,3 pp. Salīdzinājumam: 2007. gadā ar augstajām cenām graudu īpatsvars preču struktūrā sasniedza pat 27 %. Samazinājies arī kartupeļu (– 1,3 pp.) un rapšu (– 0,9 pp.), kā arī augļu un ogu (– 0,6 pp.) īpatsvars. Savukārt pieaudzis lopbarības (+ 1,3 pp.), cūkgaļas (+ 1,7 pp.), liellopu (+ 1,6 pp.) un olu (+ 1,3 pp.) īpatsvars. Šiem produktiem palielinājās ražošanas apjoms un arī cenu kritums nebija tik ievērojams.

Nozīmīgāko lauksaimniecības produkcijas veidu vērtības izmaiņas bāzes cenās apkopotas 1.5. attēlā. Naudas izteiksmē visbūtiskāk samazinājusies tieši nozīmīgāko produktu – graudu un piena – vērtība. Graudu vērtības kritums ir par 24,5 % jeb Ls 35 milj., piena – par 27 % jeb Ls 38 milj. Arī rapšu un kartupeļu vērtība samazinājusies par aptuveni 30 %. Toties liellopu gaļas vērtība pieaugusi par 17 % apjoma kāpuma dēļ.

Avots: LVAEI (LEK)

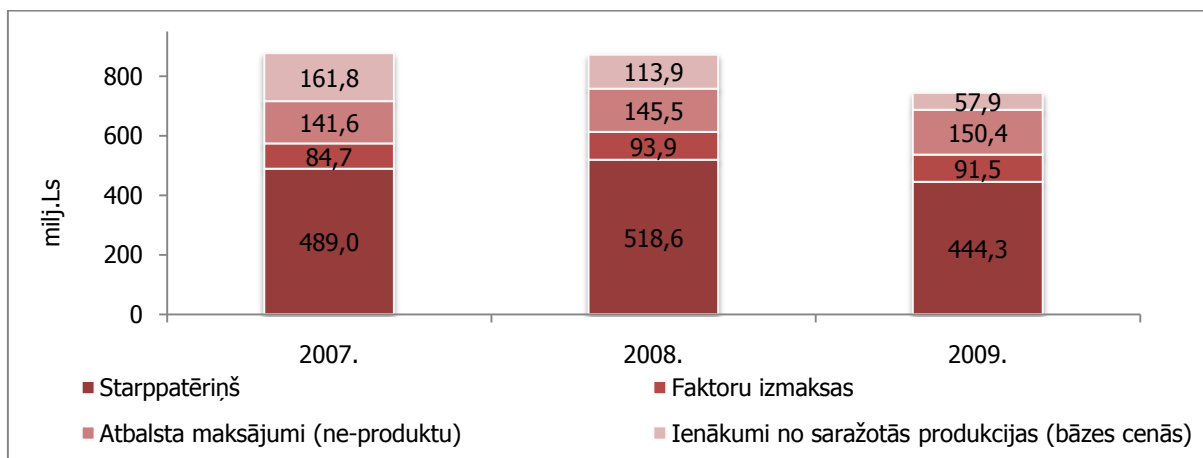
1.5.attēls. Dažu produktu vērtības dinamika 2004.-2009.gadā (bāzes cenās)

No minētajiem produktiem vienīgi kartupeļu vērtības kritumu ietekmēja mazāks apjoms, bet pārējiem produktiem noteicošā bija cenu pazemināšanās.

❖ RESURSU IZMANTOŠANA

Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības ir atkarīgi ne tikai no saražotās produkcijas vērtības un subsīdijām, bet tos nosaka arī ar ražošanu saistītās izmaksas, no kurām galvenās ir starppatēriņš.

1.6. attēls redzama struktūra ieņēmumiem no lauksaimnieciskās darbības: cik liela daļa ir starppatēriņš, cik – faktoru izmaksas un cik – lauksaimnieku ienākumi.

Avots: LVAEI (LEK)

1.6.attēls. Izmaksu apjoms lauksaimniecības sektora ieņēmumos 2007.-2009.gadā

*Faktoru izmaksas ietver: pamatlīdzekļu patēriņu, ar ražošanu saistītos nodokļus, zemes nomu un kredītprocentu maksājumus (no tiem atņemti netieši novērtētie finanšu starpniecības pakalpojumi (NNFSP))

Sarūkot lauksaimniecības produktu cenām, jau vairākus gadus pēc kārtas palielinās starppatēriņa daļa, bet samazinās ienākumu daļa lauksaimniecības produkcijas vērtībā. Produkcijas izlaidei sarūkot par 18 %, starppatēriņš, pēc provizoriskajiem aprēķiniem, ir samazinājies par 14 %. Faktoru izmaksas samazinājušās tikai par 3 %, jo arvien turpina palielināties pamatlīdzekļu nolietojuma apjoms. Tāpēc ienākumi no sarāžotās lauksaimniecības produkcijas (ja neskaita atbalsta maksājumus, kas nav tieši saistīti ar produktu ražošanu) 2009.gadā saruka divas reizes un bija vairs tikai Ls 57,9 milj. Šī analīze liecina, ka reālā lauksaimnieciskā darbība (produktu ražošana) 2009. gadā veidojusi vairs tikai 28 % no lauksaimnieku ienākumiem, pārējā daļa bijusi atbalsta maksājumi. Līdz 2007.gadam minētais īpatsvars bija augstāks par 50 %. Vienlaikus tas liecina, ka pat krīzes apstākļos lauksaimnieciskā darbība spēj radīt ienākumus, taču šajos ienākumos ir iekļauta arī visa atlīdzība nodarbinātajiem.

Samazināšanos lauksaimnieku maksātspējai, 2009.gadā apstājās straujais starppatēriņa preču cenu kāpums. Viskrasāk lauksaimnieki to izjuta 2008.gadā, kad pirktu resursu cenas pieauga vidēji par 21 %, lai gan jau bija vērojams produkcijas cenu samazinājums. Savukārt 2009.gadā, pēc pašreizējo novērtējumu, pirktu resursu cenas pazeminājās vidēji par 6,4 %. Tomēr dažu resursu cenas ir cēlušās. Pēc Latvijas tirgus veicināšanas centra (LTVC) datiem, lielākais kāpums novērots augu aizsardzības līdzekļiem – par 14 %. Elektrībai cena cēlusies par 10 %, kurināmajam – par 6 %, veterinārajiem izdevumiem – par 5 %. Savukārt pēc straujā kāpuma iepriekšējā gadā cena par 17 % samazinājusies minerālmēsliem, nozīmīgs samazinājums skāris arī pirktu lopbarību – par 15,5 %. Degvielas cena mazinājusies par 6 %, bet lielākais samazinājums novērots sēklām – par 19 %. Cenu kritums bijis arī kapitālieguldījumiem – vidēji par 9,5 %.

Tas nedaudz ļāvis samazināt lauksaimnieku zaudējumus no produktu cenu krišanās, tomēr, kā redzams, tie netiek segti pilnībā, jo produktu cenas kritušās daudz straujāk (attiecīgi par 20 % un 6 %). Aprēķinos ir pieņemts, ka starppatēriņa resursu izmantošanas apjoms ir samazinājies par 9,5 %. Šie dati tiks precizēti pēc SUDAT rezultātu apkopošanas. Pašlaik ir zināmi dati par mēslojuma iestrādi, un tie liecina, ka minerālmēslu patēriņš 2009. gada ražai ir audzis par 1 %.

❖ PIEVIENOTĀS VĒRTĪBAS UN IENĀKUMU IZMAIŅAS

No lauksaimniecības nozares izlaides vērtības bāzes cenās, atņemot starppatēriņa izmaksas, iegūta bruto pievienotā vērtība, kas 2009. gadam aprēķināta Ls 149,4 milj apmērā. Tieši bruto pievienotās vērtības kritums ir vislielākais salīdzinājumā ar citiem sektora rādītājiem – tā samazinājusies par 28 %. Izvērtējot 1.4. un 1.5. tabulas datus, redzams, ka šāds rezultāts iegūts produkcijas cenu ievērojami straujākā krituma dēļ salīdzinājumā ar starppatēriņa cenām. Cenu ietekmes bruto pievienotā vērtība gada laikā samazinājās par Ls 87 milj. Savukārt salīdzināmās cenās, kā redzams 2. tabulā, bruto pievienotā vērtība ir pieaugusi par Ls 28,5 milj. jeb 13,7 %.

Lauksaimniecības nozares neto pievienotā vērtība faktorizmaksās, kas aprēķināta, bruto pievienotajai vērtībai pieskaitot citu atbalstu ražošanai, bet atņemot nodokļus un pamatlīdzekļu patēriņu, bija Ls 232,2 milj. (– 18 %).

1.4. tabula

Lauksaimniecības ienākumu veidošanās svarīgākās pozīcijas 2007.–2009. gadā

Rādītāji	Vērtība bāzes cenās, milj. Ls			Izmaiņas (+/-)	
	2007.	2008.	2009.(p)	2008./2007.	2009./2008.
Augkopība	367,8	372,2	290,2	1 %	- 22 %
Graudaugi	175,6	150,8	115,4	- 14 %	- 23 %
Rapši	39,4	51,3	36,6	30 %	- 29 %
Lopbarības kultūras	60,3	76,0	67,2	26 %	- 12 %
Dārzeni	25,2	27,2	24,8	8 %	- 9 %
Kartupeļi	48,0	50,9	34,9	6 %	- 31 %
Augļi un ogas	9,9	7,5	2,9	- 24 %	- 62 %
Citi augu produkti	9,5	8,6	8,5	- 10 %	- 1 %
Lopkopība	277,3	283,7	243,8	2 %	- 14 %
Piens	139,9	141,2	102,6	1 %	- 27 %
Liellopi	32,3	24,2	28,4	- 25 %	17 %
Cūkas	43,9	50,4	50,3	15 %	0 %
Mājputni	24,8	28,6	23,5	15 %	- 18 %
Olas	24,0	28,2	29,8	18 %	5 %
Citi dzīvnieku produkti	12,5	10,9	9,2	- 12 %	- 16 %
Lauksaimniecības preču izlaide	645,2	655,9	534,0	2 %	- 19 %
t. sk. izlaide ražotāju cenās	613,8	625,3	499,5	2 %	- 20 %
Ar produktiem saist. subsīdijas	31,3	30,6	34,4	- 2 %	12 %

Pakalpojumi	17,4	16,6	12,7	- 4 %	- 24 %
Neatdalāmās blakusdarbības	73,0	54,0	47,0	- 26 %	- 13 %
Lauksaimniecības nozares izlaide	735,5	726,5	593,7	- 1 %	- 18 %
Starppatēriņš	489,0	518,6	444,3	6 %	- 14 %
Bruto pievienotā vērtība	246,5	207,9	149,4	- 16 %	- 28 %
Subsīdijas, nesadalītas pa produktiem	141,6	145,5	150,4	3 %	3 %
Ar ražošanu saistītie nodokļi	3,8	4,3	3,9	12 %	- 8 %
Pamatlīdzekļu patēriņš	60,7	66,6	63,8	10 %	- 4 %
Neto pievienotā vērtība (faktorizmaksās)	323,5	282,6	232,2	- 13 %	- 18 %
Noma	5,8	5,8	5,3	1 %	-10 %
Kredītprocenti	14,4	17,3	18,6	21 %	7 %
Ienākumi no lauksaimnieciskās darbības	303,4	259,47	208,3	- 14 %	- 20 %
Nodokļi no ienākuma	27,2	30,1	21,0	11 %	- 30 %
Algoto darbinieku ienākumi	39,8	46,8	44,2	17 %	- 5 %
Gimenes darbaspēka ienākumi	236,4	182,6	143,1	- 23 %	- 22 %
Nodarbināto skaits lauksaimniecībā, tūkst. pilnās gada darba vienības	107,4	96,8	93,7	- 10 %	- 3 %
Ienākumi uz vienu pilna laika nodarbināto, Ls gadā	2573	2371	1999	- 7,8 %	- 15,7 %

Avots: LVAEI (LEK)

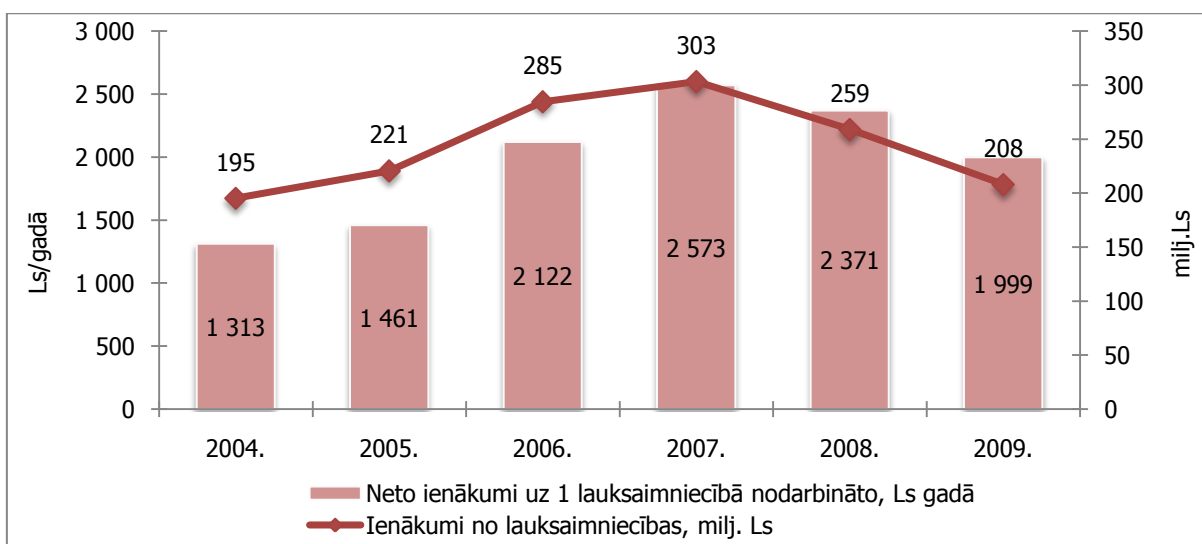
*p-provizoriski

Ja pievienoto vērtību aprēķina faktorizmaksās, tās samazinājums nav tik liels, jo tiek ņemti vērā visi lauksaimniekiem izmaksātie valsts un ES atbalsta maksājumi (izņemot investīcijas). Atbalsta maksājumi, tāpat kā iepriekšējos gados, ir nedaudz palielinājušies. Savukārt pamatlīdzekļu patēriņš (kas tiek aprēķināts kā nepieciešamie līdzekļi esošo pamatlīdzekļu pilnai aizvietošanai, ņemot vērā to kalpošanas ilgumu) ir nedaudz samazinājies, jo kritās to cena, tomēr apjoms joprojām palielinājās investīciju kāpuma dēļ.

No neto pievienotās vērtības faktorizmaksās atņemot nomas un kredītprocentu maksājumus, aprēķināti bruto ienākumi no lauksaimniecības darbības – Ls 208,3 milj. jeb par 20 % mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Tabulā attēlotie kredītprocenti veido tikai daļu no faktiskajiem maksājumiem – no tiem ir atņemti netieši novērtētie finanšu starpniecības pakalpojumi (NNFSP), kas atbilstoši ES metodikai tiek iekļauti starppatēriņā kā finanšu sektora pakalpojumi citiem sektoriem. Kopējie procentu maksājumi, ko lauksaimnieki maksā par kredītiem, novērtēti Ls 29 milj. apmērā.

Aprēķinātie neto ienākumi uz vienu lauksaimniecībā nodarbināto 2009. gadā bija aptuveni Ls 2000 gadā jeb Ls 167 vidēji mēnesī. Salīdzinājumā ar 2008. gadu nominālie ienākumi lauksaimniecības sektorā ir samazinājušies par 16 % un bija gandrīz tikpat, cik 2006. gadā. Tomēr kopējie ienākumi lauksaimniecības sektorā ir samazinājušies līdz 2005. gada līmenim, bet ienākumiem uz vienu nodarbināto ir mazāks kritums nodarbinātības līmeņa pazemināšanās dēļ. Pēc CSP datiem, iepriekšējos gados (2005.–2008.) nodarbinātība lauksaimniecībā samazinājās aptuveni par 12 % gadā, taču CSP darbaspēka apsekojuma dati 2009. gadā liecina tikai par 3 % samazinājumu. Tas, visticamāk, saistīts ar nodarbinātības iespēju samazināšanos citos sektoros un liecina par lauksaimniecības kā nodarbinātības "amortizatora" nozīmi.

Avots: LVAEI (LEK)

1.7.attēls. Ienākumi no lauksaimniecības 2004.-2009.gadā

2009.gada vidējais ienākumu līmenis lauksaimniecībā bija tikai 49 % no vidējās neto darba samaksas tautsaimniecībā (Ls 342) salīdzinājumā ar 56 % 2008.gadā un vidēji 70–80 % laikā no 2004. līdz 2007.gadam.

Ienākumi dažās saimniecībās būtiski atšķiras no vidējā rādītāja – to galvenokārt nosaka saimniecības lielums, specializācija, ražošanas efektivitāte un pieeja tirgiem.

❖ APRĒKINS SALĪDZINĀMĀS CENĀS

Izsakot rādītājus salīdzināmās iepriekšējā gada cenās (1.5.tabula), aprēķināts, ka 2009.gadā ražoto produktu un izmantoto resursu apjomu izmaiņas radījušas ienākumu kāpumu par Ls 23,6 milj. (tas netieši liecina par ražošanas efektivitātes pieaugumu), taču cenu ietekme radījusi teju katastrofālu ienākumu kritumu – par Ls 83 milj. 2009.gadā subsīdiju kāpums nebija liels – kopumā par Ls 8,3 milj., kas spēja kompensēt tikai 10 % no cenu izmaiņu negatīvās ietekmes. Subsīdiju izmaksa par 2009.gadu gan vēl nav pabeigta, tādēļ dati par to galīgo apmēru tiks precizēti.

1.5. tabula

Apjoma un cenu izmaiņu ietekme uz lauksaimniecības rezultātiem 2009.gadā Latvijā

Rādītāji	2008. (milj. Ls) Faktiskajās cenās	2009. (milj. Ls)		Starpība 2009./08. (milj. Ls)			Apjoma indekss 2009./08.	Cenu indekss 2009./08.
		2008. cenās	2009. cenās	Faktiskajās cenās	Salīdz. cenās	Cenu ietekme		
L/s nozares izlaide (bāzes cenās)	726,5	724,2	593,7	- 132,8	- 2,3	- 130,5	99,7 %	82,0 %
t.sk. izlaide ražotāju cenās	695,9	693,2	559,3	- 136,6	- 2,7	- 133,9	99,6 %	80,7 %
produktu subsīdijas	34,4	31,0	34,4	0,0	- 3,4	3,4	90,1 %	111,0 %
Starppatēriņš	518,6	487,8	444,3	- 74,4	- 30,8	- 43,5	94,1 %	91,1 %
Bruto pievienotā vērtība (bāzes cenās)	207,9	236,4	149,4	- 58,5	28,5	- 87,0	113,7 %	63,2 %
Faktoru izmaksas	93,9	98,8	91,5	- 2,4	4,9	- 7,3	105,2 %	92,6 %
Atbalsts (neproduktu)	145,5	145,5	150,4	4,9	0,0	4,9	100,0 %	103,4 %
Ienākumi l/s nozarē	259,5	283,1	208,3	- 51,1	23,6	- 74,8	109,1 %	73,6 %

Avots: LVAEI (LEK)

❖ LATVIJA UZ ES FONĀ

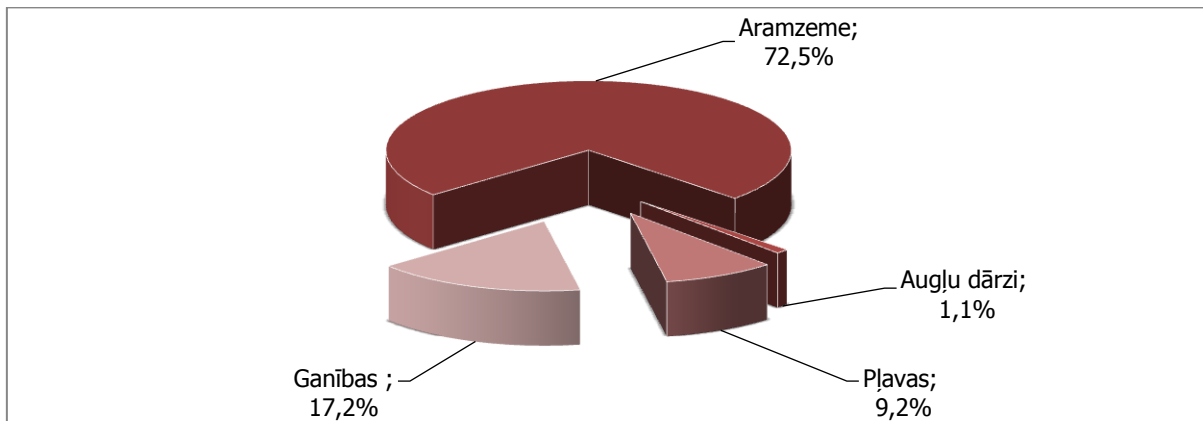
Arī ES lauksaimniecībā kopumā 2009.gadā ienākumi nozīmīgi saruka. Atbilstoši 2. novērtējumam (2010. g. janvāris) vidēji visā ES reālā neto pievienotā vērtība faktoru izmaksās uz vienu pilna laika nodarbināto samazinājās par 11,6 %. Vislielākais samazinājums tika novērots Ungārijā (– 32 %), Luksemburgā (– 25 %), Īrijā (– 24 %), Vācijā un Itālijā (– 21 %), kā arī Francijā un Austrijā (– 19 %). Uz šī fona Baltijas valstu rādītāji ir mērenāki: Igaunijā reālie ienākumi samazinājušies par 17,5 %, Lietuvā – par 14,8 %, bet Latvijā deflācijas dēļ reālo ienākumu samazinājums ir mazāks nekā nominālais un, pēc pašreizējiem datiem, bijis 13 %. Salīdzinoši mazs ienākumu kritums bijis Polijā – tikai par 0,7 %. Ienākumu kāpums novērots 6 ES valstīs: Maltā – par 8 %, Dānijā – par 4 %, Somijā – par 3 %, Kiprā – par 1 %, kā arī Beļģijā un Grieķijā (mazāk nekā 0,5 %).

Lauksaimniecības produkcijas vērtība reālajās cenās ES kopumā 2009. gadā samazinājās par 10,5 %, bruto pievienotā vērtība bāzes cenās – par 12,3 %, bet nodarbinātības līmenis – par 2,3 %. Pievienotās vērtības samazinājums jaunajās un vecajās ES dalībvalstīs 2009.gadā bija gandrīz līdzīgs.

Absolūtā izteiksmē provizorisks Latvijas lauksaimnieku ienākumi 2009.gadā (3160 eiro uz pilna laika nodarbināto) bija 34 % no ES-27 vidējiem nominālajā vērtībā, bet salīdzinājumā ar vidējiem 12 jaunajās dalībvalstīs – 90 %. Mazāks ienākumu līmenis ir tikai Rumānijā (EUR 2600), un jau otro gadu negatīvs ienākumu līmenis bija Dānijā. Lietuvā ienākumu līmenis bija gandrīz vienāds ar Latviju, taču Polijā mazāka krituma dēļ 2009. gadā tas pārsniedza Latvijas līmeni par 18 %. Arī Ungārija straujā ienākumu krituma dēļ 2009.gadā vairs tikai par 24 % apsteidza Latviju, bet Igaunijā, kur jau daudzus gadus tiek izmantots mazāk darbaspēka, ienākumi par 93 % pārsniedz Latvijas līmeni.

1.4. Lauksaimniecības zemju izmantošana

Valsts zemes dienesta zemes pārskatā pēc situācijas 2010. gada 1. janvārī zemes sadalījumā pa zemes lietošanas veidiem lauksaimniecībā izmantojamā zeme valstī kopā bija 2 429 774,7 ha jeb 37,6 procenti no Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā (NĪVK IS) reģistrētās kopplatības. Sadalījumā pa nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupām ar vislielāko īpatsvaru joprojām ir grupa "Lauksaimniecības zeme"¹; no tās LIZ kopumā novados ir 2 356 479,8 ha, t. sk. aramzeme 17 09 084,1 ha, augļu dārzi 25 086,7 ha, pļavas 215 643,2 ha, ganības 406 665,8 ha (1.8. attēls).

Avots: Valsts zemes dienests, Zemkopības ministrija

1.8.attēls. Nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas "Lauksaimniecības zeme" lauksaimniecībā izmantojamās zemes sadalījums procentos pa zemes lietošanas veidiem novados

¹ Atbilstoši Ministru kabineta 2006. gada 20. jūnija noteikumu Nr. 496 "Nekustamā īpašuma lietošanas mērķu klasifikācija un nekustamā īpašuma lietošanas mērķu noteikšanas un maiņas kārtība" 1. pielikumam "Nekustamo īpašumu lietošanas mērķu klasifikācija" lietošanas mērķu grupa – lauksaimniecības zeme – ir zeme, uz kuras galvenā saimnieciskā darbība ir lauksaimniecība.

Lietošanas mērķu grupā klasificē zemi, uz kuras galvenā saimnieciskā darbība ir lauksaimniecība, zeme, kuru izmanto sējumiem, zāles pļaušanai, lopu ganišanai, lopbarības zālaugu, augļu dārzu un citu daudzgadīgo stādījumu audzēšanai, dārzenkopībai, puķkopībai, sēņkopībai un zemstikla kultūru audzēšanai. Lietošanas mērķu grupā klasificē zemnieku saimniecības, piemājas saimniecības, specializēto valsts saimniecību (valsts mācību un izmēģinājumu saimniecības, kā arī citas specializētās valsts saimniecības), lauksaimniecības uzņēmumu kompleksus, kuri ir specializējušies konkrētā lauksaimniecības nozarē un kopā ar lauksaimniecībā izmantojamo zemi izmanto atbilstoši uzņēmējdarbības specifikai nepieciešamās ēkas un būves, kas kalpo šo specializēto uzņēmumu ražošanas procesu nodrošināšanai.

Raksturo zemes lietošanas veidi – aramzeme, zeme zem daudzgadīgajām pļavām un ganībām, atmatā atstātā lauksaimniecības zeme, zeme, kas tiek izmantota ilgdadīgām kultūrām, īpaši augstvērtīgās vietējas, rajona, nacionālās nozīmes lauksaimniecībā izmantojamās teritorijas, zeme zem lauksaimniecības ēku un dzīvojamu ēku pagalmiem.

Var tikt iekļauta meža zeme, ja tās platība neaizņem lielāko zemes vienības daļu un galvenā saimnieciskā darbība attiecīgajā zemes vienība nav klasificējama kā mežsaimniecība.

Lauku atbalsta dienesta (LAD) informācija liecina, ka vienotajam platības maksājumam 2009. gadā deklarētā lauksaimniecībā izmantojamās zemes kopplatība ir 1 551 185 ha jeb 65,8 % no nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas "Lauksaimniecības zeme" lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības novados.

No lauksaimniecībā izmantojamās zemes, kas uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī un atbilst saņemšanas nosacījumiem, vienotajam platības maksājumam deklarētās platības papildus valsts tiešajiem maksājumiem, kas ir ar ražošanu saistītie maksājumi, pieteiktā platība ir 1 030 608 ha, tostarp laukaugiem deklarētā platība ir 644 664 ha un lopbarībai deklarētā platība – 385 944 ha.

2009. gadā 1 030 608 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes jeb 66,4 % no vienotajam platības maksājumam deklarētās lauksaimniecībā izmantojamās zemes ir saistīti ar lauksaimniecisko ražošanu.

Pārējā vienotajam platības maksājumam deklarētā lauksaimniecībā izmantojamā zeme – 520 577 ha –, domājams, tiek uzturēta labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, lai saņemtu atbalsta maksājumu.

Lauksaimniecībā izmantojamās zemes apsaimniekošanas pārraudzība valstī netiek veikta, tāpēc nav pieejama informācija par atbalsta maksājumiem nepieteiktās pārējās nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas "Lauksaimniecības zeme" lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošanu novados aptuveni 805 295 ha kopplatībā.

Saskaņā ar Latvijas Valsts mežzinātnes institūta "Silava" meža monitoringa datiem pēc situācijas 2009.gada 1. aprīlī mežaudze lauksaimniecības zemēs konstatēta 136 tūkst. ha, ar kokiem un krūmiem aizaugusi lauksaimniecības zeme – 190 tūkst. ha.

❖ KOPSAVILKUMS

- 2009. gadā vienotajam platības maksājumam deklarēti 65,8 % no nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas "Lauksaimniecības zeme" lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības novados.
- 2009. gadā 66,4 % no vienotajam platības maksājumam deklarētās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības izmantoti lauksaimniecības produkcijas ražošanai.
- Nav informācijas par nekustamā īpašuma lietošanas mērķu grupas "Lauksaimniecības zeme" atbalsta maksājumiem nepieteiktās 805 295 ha lauksaimniecības zemes izmantošanu novados.
- Pēc stāvokļa 2009. gada 1. aprīlī 326 tūkst. ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes atbilst mežaudzes un krūmāju zemes lietošanas kategorijai, un, ievērojot normatīvo aktu prasības, tai būtu jāmaina zemes lietošanas kategorija.

1.5. Vidi saudzējoša lauksaimniecība

Vidi saudzējošiem pasākumiem ir būtiska nozīme, lai pasargātu vidi un ūdens resursus no lauksaimnieciskās darbības radītā piesārņojuma. Latvijā atbilstoši Padomes 1991. gada 12. decembra Direktīvai (91/676/EEK) attiecībā uz ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu, ko rada lauksaimnieciskās izcelsmes nitrāti, (turpmāk – Nitrātu direktīva) jau kopš 2001. gada ir noteiktas īpaši jutīgās teritorijas, kurās intensīva lauksaimnieciskā darbība var ietekmēt ūdens kvalitāti šī reģiona ūdens objektos. Ievērojot Nitrātu direktīvu, ir noteikti šo teritoriju apsaimniekošanas pasākumi un Nitrātu direktīvas ieviešanā iesaistīto institūciju funkcijas.

Pamatojoties uz Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu, ar 2009. gada 1. jūliju īpaši jutīgo teritoriju robežas ir Dobeles, Auces, Tērvetes, Jelgavas, Ozolnieku, Bauskas, Vecumnieku, Iecavas, Rundāles, Babītes, Mārupes, Olaines, Ķekavas, Baldones, Salaspils, Stopiņu, Ropažu, Garkalnes, Carnikavas, Saulkrastu, Sējas, Ādažu, Inčukalna, Siguldas, Krimuldas un Mālpils novada administratīvās teritorijas robežas, izņemot Vecumnieku novada Valles pagastu un Kurmenes pagastu, Krimuldas novada Lēdurgas pagastu, kā arī Jelgavas, Rīgas un Jūrmalas pilsētas administratīvās teritorijas robežu.

Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs ir apkopojis lauksaimniecības datus un sagatavojis vērtējumu par esošo situāciju un lauksaimnieciskās darbības attīstību īpaši jutīgajās teritorijās un ārpus tām; tas bija nepieciešams, lai sagatavotu Latvijas pamatojumu Eiropas Komisijai par īpaši jutīgo teritoriju nepaplašināšanu.

2008. gadā Eiropas Komisijai sagatavotais ziņojums par Nitrātu direktīvas ieviešanu Latvijā periodā no 2004. līdz 2007. gadam un Eiropas Komisijas vērtējums apliecināja, ka ir nepieciešams pilnveidot un precizēt normatīvo aktu prasības par tādiem būtiskiem jautājumiem kā mēslojuma lietošana un kūtsmēsli uzglabāšana.

Tā kā pēdējos gados pētījumi par minerālmēslojuma, it īpaši slāpekļa minerālmēslojuma, izmantošanu jaunajos ražošanas apstākļos nav veikti, Zemkopības ministrija atbalstīja 2008. gadā sāktā zinātniskā pētījuma "Minerālmēslu maksimālo norma noteikšana kultūraugiem" turpināšanu. Projektā, pamatojoties uz lauka izmēģinājumu rezultātiem, augšņu un augu analīžu rādītājiem, tiks noteikti minerālmēslojuma (slāpekļa) izmantošanas koeficienti dažāda mēslojuma apstākļos un pa gadiem mainīgos meteoroloģiskos apstākļos, kā arī dažādos reģionos maksimāli pieļaujamās ekonomiski pamatotas un videi nekaitīgas minerālmēslu normas.

2009. gadā tika pabeigts 2007. gadā sāktais zinātniskais pētījums "Kūtsmēslu normatīvu pilnveidošana un dzīvnieku vienības precizēšana". Projektā atbilstoši rekomendētajai Eiropas Komisijas metodikai tika precizēts kūtsmēslu sastāvs dažādām lauksaimniecības dzīvnieku grupām, ņemot vērā dzīvnieku ēdināšanas, turēšanas apstākļu un produktivitātes datus. Pamatojoties uz tiem, tika precizēts no lauksaimniecības dzīvniekiem iegūstamais kūtsmēslu apjoms un informācija par kūtsmēslu sastāvu. Iegūtie dati tiks iekļauti Ministru kabineta 2001. gada 18. decembra noteikumos Nr. 531 "Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības radītā piesārņojuma ar nitrātiem", jo tie ir nepieciešami kūtsmēslu krātuvju tilpuma aprēķiniem, kā arī kultūraugu mēslošanas plānu sagatavošanai.

Zemkopības ministrija sadarbībā ar Vides ministriju ir uzsākusi darbu, lai pilnveidotu Ministru kabineta 2001. gada 18. decembra noteikumus Nr. 531 "Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības radītā piesārņojuma ar nitrātiem" un Ministru kabineta 2004. gada 27. jūlija noteikumus Nr. 628 "Īpašās vides prasības piesārņojošo darbību veikšanai dzīvnieku novietnēs", kas nosaka vides prasības lauksaimniekiem īpaši jutīgajās teritorijās un ārpus tām.

Pašreizējā situācijā viens no būtiskākajiem jautājumiem ne tikai īpaši jutīgajās teritorijās, bet valstī kopumā tomēr ir kūtsmēslu apsaimniekošanas jomas sakārtošana. Pēc Lauksaimniecības datu centra informācijas, īpaši jutīgajās teritorijās ir apmēram 4770 saimniecību, kurās tiek turēti un audzēti lauksaimniecības dzīvnieki, apmēram 800 saimniecībās ir piecas un vairāk dzīvnieku vienības, un tas šajās saimniecībās uzliek par pienākumu uzglabāt kūtsmēslus atbilstoši vides prasībām.

Saskaņā ar Valsts vides dienesta datiem īpaši jutīgajās teritorijās 11 lauksaimniecības uzņēmumu ir saņēmuši A kategorijas piesārņojošās darbības atļaujas un 407 uzņēmumiem izsniegti C kategorijas darbības apliecinājumi.

2009. gadā Valsts Vides dienests ir veicis lauksaimniecības uzņēmumu pārbaudes par vides prasību izpildi – kopumā 91. Pārbaudēs iegūtie dati liecina, ka ir saimniecības, kas arī pašreizējā sarežģītajā finansiālajā situācijā, ir izbūvējušas un rekonstrējušas kūtsmēslu krātuves. Būtiskākie konstatētie pārkāpumi ir normatīvo aktu prasību neievērošana attiecībā uz kūtsmēslu uzglabāšanu un lietošanu.

Īstenojot Lauku attīstības plāna 2004.–2006. gada pasākuma "Standartu sasniegšanas" apakšpasākumu "Kūtsmēslu krātuvju būvniecība īpaši jutīgajās teritorijās", ekspluatācijā ir nodots 315 kūtsmēslu krātuvju, un, īstenojot Lauku attīstības programmas 2007.–2013. gadam pasākumu "Lauku saimniecību modernizācija", 2009. gadā ir apstiprināti 32 iesniegumi kūtsmēslu krātuvju būvniecībai.

Dati par saimniecību nodrošinājumu ar kūtsmēslu krātuvēm visā valsts teritorijā tiks iegūti 2010. gada lauksaimniecības skaitīšanā; tas ļaus novērtēt situāciju valstī, un būs pieejama informācija par kūtsmēslu krātuvju skaitu un veidu.

Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs, lai popularizētu vidi saudzējošus pasākumus lauksaimniecībā un izglītotu lauksaimniekus, organizējot seminārus, ir izplatījis kopumā 5000 izglītojošu materiālu: "Labas lauksaimniecības prakses nosacījumi Latvijā", "Kultūraugu mēslošanas plānu izstrādes metodika" un "Kūtsmēslu ieguve un apsaimniekošana". To izdošana tika finansēta no Lauku attīstības programmas (2007.–2013.) Tehniskās palīdzības līdzekļiem.

2009. gadā Valsts augu aizsardzības dienests (VAAD) uzsāka savstarpējās atbilstības pārbaudes par kultūraugu mēslošanas plāniem īpaši jutīgo teritoriju saimniecībās, kurās mēslošanas līdzekļus lieto 20 hektāru un lielākā plātībā vai tiek audzēti dārzeņi, augļu koki vai ogulāji trīs hektāru un lielākā plātībā. LAD sniegtā informācija liecina, ka no visiem atbalsta pretendentiem, kas 2009. gadā LAD bija iesnieguši platību maksājumu pieteikumus, 1701 bija saistošs VAAD. Atbilstoši 45. pantam Komisijas 2004. gada 21. aprīļa Regulā Nr. 796/2004, ar ko paredz sīki izstrādātus noteikumus, lai ieviestu savstarpēju atbilstību, modulāciju un integrēto administrēšanas un kontroles sistēmu, VAAD bija jāveic savstarpējās atbilstības pārbaudes vismaz pie 1 % visu atbalsta pretendentu, tātad 2009. gadā VAAD bija jāpārbauda vismaz 17 pretendenti.

VAAD 2009. gadā fiziskās pārbaudes veica 31 īpaši jutīgo teritoriju saimniecībā, no tām savstarpējās atbilstības prasības attiecās uz 21 saimniecību. Pārbaudot 21 saimniecību, desmit saimniecībās netika konstatēti pārkāpumi, sešās saimniecībās tika atklāti mazsvarīgi pārkāpumi un piecās saimniecībās – konstatēti pārkāpumi, kuru dēļ tika samazināts platību maksājums.

Pārbaudītajās saimniecībās nebija pārsniegtas kūstmēslu un minerālmēslu slāpekļa normas, kā arī bija nodrošināts minimālais veģetācijas īpatsvars rudens un ziemas periodā.

1.6. Izglītība un zinātne

Latvijas Lauksaimniecības universitātes (LLU) darbības galvenais mērķis ir nodrošināt augstākās akadēmiskās un profesionālās izglītības ieguves iespēju lauksaimniecības, veterinārmedicīnas, pārtikas, inženierzinātņu, meža un sociālo zinātņu, informāciju tehnoloģiju un vides apsaimniekošanas jomā, kā arī attīstīt zinātņi un uzturēt, izkopt Latvijas intelektuālo potenciālu un kultūru.

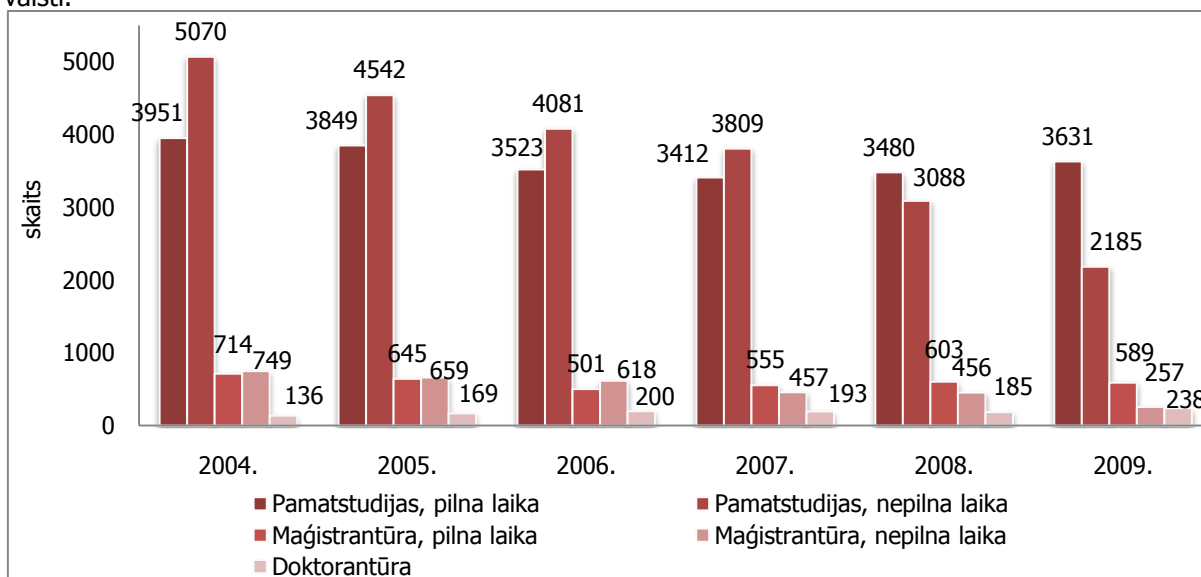
1.6. tabula

LLU 2009. gadā īstenotas šādas 78 studiju programmas

Akadēmiskās izglītības bakalaura studiju programmas	10
2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības un profesionālās augstākās izglītības bakalaura studiju programmas	19
1. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas	10
Akadēmiskās izglītības maģistra studiju programmas	17
Profesionālās augstākās izglītības maģistra studiju programmas	7
2. līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas (ar iepriekš iegūtu augstāko izglītību)	2
Doktora studiju programmas	13
Kopā:	78

Avots: Zemkopības ministrija

2009. gadā ievērojami sarucis nepilna laika studējošo (no valsts budžeta nefinansētas studijas) skaits pamatstudijās un maģistrantūrā – tas saistīts ar finansiālās situācijas pasliktināšanos valstī.

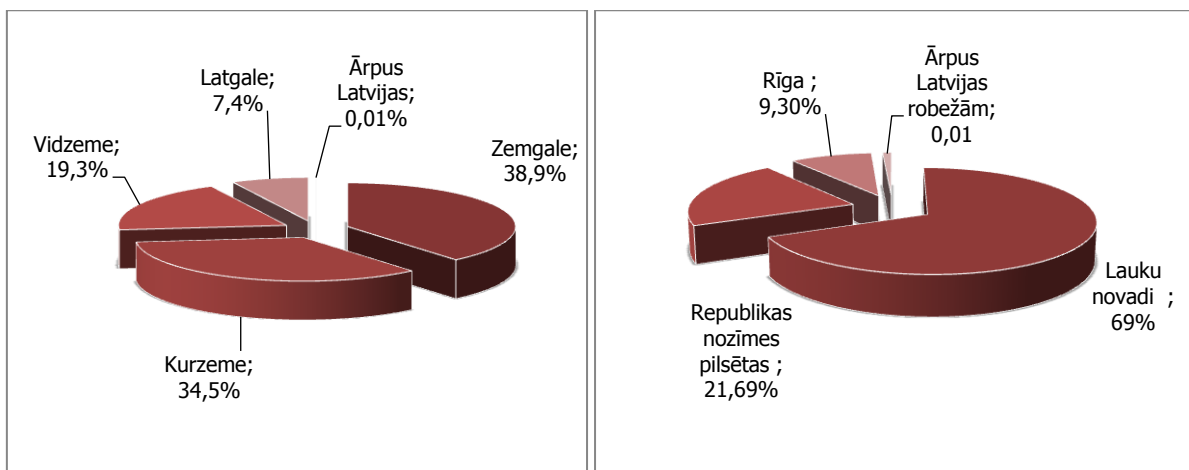

Avots: LLU

1.9.attēls. LLU studentu skaits

❖ STUDENTU SKAITA DINAMIKA

Studentu skaita sadalījums pa reģioniem akcentē to, ka reģionālās augstskolas ir būtiskas konkrēta reģiona attīstībai – vairāk nekā trešdaļa studējošo ir no Zemgales.

Avots: LLU

1.10.attēls. Studentu sadalījums pēc dzīvesvietas un pa reģioniem 2009.gadā

❖ PĒTĪJUMI

Zemkopības ministrijas (ZM) veiktie un pasūtītie pētījumi 2009. gadā:

- valsts atbalsts lauksaimniekiem – 15 pētījumi (informācija: Latvijas Lauksaimniecības universitātes mājaslapā [www.llu.lv sadaļā Zinātne/pētījumu datubāze](http://www.llu.lv/sadala/Zinatne/petijumu_datubaze));
- Meža attīstības fonds – 14 zinātniskās izpētes projekti un viens projekts starptautiskās saistību izpildes meža monitoringa pasākumu veikšanā (informācija: <http://www.zm.gov.lv/?sadala=1777>);
- Medību saimniecības attīstības fonds – 5 zinātniskās izpētes projekti (<http://www.zm.gov.lv/?sadala=1597>);
- 22.04. apakšprogramma "Zinātne" – 1 pētījums;
- ELFLA LAP Tehniskā palīdzība – 6 pētījumi (informācija ZM Lauksaimniecības attīstības atbalsta departamentā (LAAD)).

2010. gada plānotie sadarbības projekti un pētījumi:

- no valsts atbalsta lauksaimniekiem – 6 pētījumi (informācija [www.zm.gov.lv sadaļā Valsts un ES atbalsts/nacionālās subsīdijas](http://www.zm.gov.lv/sadala/Valsts_un_ES_atbalsts/nacionalas_subsijas));
- Meža attīstības fonds – 4 zinātniskās izpētes projekti un viens projekts starptautiskās saistību izpildes meža monitoringa pasākumu veikšanā;
- Medību saimniecības attīstības fonds – 3 zinātniskās izpētes projekti (<http://www.zm.gov.lv/?sadala=1809>);
- ELFLA LAP Tehniskā palīdzība – 4 pētījumu projekti (informācija ZM LAAD);
- EZF ZRP Tehniskā palīdzība – 3 (informācija ZM LAAD).

2. Situācija Latvijas lauksaimniecībā un laukos

2.1. Kopējā lauksaimniecības politika Latvijā

ES Kopējā lauksaimniecības politika (KLP) ir viena no svarīgākajām un kopējām ES politikas jomām. Izvirzītie KLP mērķi laika gaitā ir tikuši veiksmīgi sasniegti, bet vienlaikus ar panākumiem parādījās arī blakusefekti un problēmas, kas pakāpeniski veicināja daudzas ES lauksaimniecības politikas reformas.

Lēmums par pēdējo ES lauksaimniecības politikas reformu, kas skar arī Latvijas lauksaimniecības attīstību, tika pieņemts 2003. gada 26. jūnijā Luksemburgā, kad ES dalībvalstu ministri panāca politisku vienošanos "KLP reforma. Prezidentūras un Komisijas gala vienošanās" par KLP reformas priekšlikumiem. Lai novērtētu, kā darbojas 2003. gadā pieņemtā Luksemburgas reforma un kā ar to var vislabāk sasniegt izvirzītos mērķus, ņemot vērā ES paplašināšanos un citas pārmaiņas, Eiropas Komisija laikā no 2008. līdz 2009. gadam veica KLP vidēja termiņa pārskatu jeb "veselības pārbaudi", lai pilnveidotu KLP, tās galveno instrumentu funkcionalitāti un spēju pielāgoties jauniem izaicinājumiem. Pēc ES KLP "veselības pārbaudes" tika izdarīti grozījumi ES tiesību aktos:

- par ES tiešajiem maksājumiem pieņemta *Padomes 2009. gada 19. janvāra Regula (EK) Nr. 73/2009, ar ko paredz kopējus noteikumus tiešā atbalsta shēmām saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku un izveido dažas atbalsta shēmas lauksaimniekiem, kā arī groza Regulas (EK) Nr. 1290/2005, (EK) Nr. 247/2006, (EK) Nr. 378/2007 un atceļ Regulu (EK) Nr. 1782/2003;*
- par lauku attīstības pasākumiem pieņemta *Padomes Regula (EK) Nr. 74/2009 (2009. gada 19. janvāris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA);*
- par tirgus atbalsta pasākumiem pieņemta *Padomes Regula (EK) Nr. 72/2009 (2009. gada 19. janvāris) par izmaiņām kopējā lauksaimniecības politikā, izdarot grozījumus Regulās (EK) Nr. 247/2006, (EK) Nr. 320/2006, (EK) Nr. 1405/2006, (EK) Nr. 1234/2007, (EK) Nr. 3/2008, un (EK) Nr. 479/2008 un atceļot Regulas (EEK) Nr. 1883/78, (EEK) Nr. 1254/89, (EEK) Nr. 2247/89, (EEK) Nr. 2055/93, (EK) Nr. 1868/94, (EK) Nr. 2596/97, (EK) Nr. 1182/2005 un (EK) Nr. 315/2007.*

Patlaban sācies jauns KLP attīstības posms, jo jau 2008. gada nogalē Francijas prezidentūras laikā tika ierosinātas diskusijas par KLP nākotni pēc 2013. gada. 2008. gada 28. novembrī ES Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padomes sanāksmē tika diskutēts par prezidentūras sagatavoto projektu par Padomes secinājumiem attiecībā uz KLP pēc 2013. gada. Tajā par pamatu ņemti dalībvalstu paustie viedokļi 2008. gada 23. septembrī prezidentūras rīkotajā neformālajā ministru padomes sanāksmē. Šajos secinājumos uzsvērts, ka lauksaimniecība ir sabiedrībai būtisku jautājumu centrā un tās galvenais uzdevums ir ražot pārtiku cilvēku uzturam, papildus nodrošinot sabiedrību ar izejvielām, kas nav paredzētas lietošanai pārtikā. Lauksaimniecība dod ieguldījumu dabas resursu saglabāšanā, darbavieta radīšanā, un tā ir nozīmīga Eiropas teritorijas ekonomiskai dzīvotspējai, jo nodrošina Eiropu ar sabiedrisko labumu, taču tai ir jāpārvar jaunas grūtības, jo palielinās pieprasījums pēc pārtikas, ir stingrākas vides prasības un neizbēgama klimatu pārmaiņu ietekme, turklāt ir jāstiprina Eiropas ražojumu konkurētspēja pasaules tirgū.

Pēc Francijas iniciatīvas, piedaloties 22 ES dalībvalstīm, arī Latvijai, Parīzē 2009. gada 10. decembrī tika apstiprināta Parīzes deklarācija "Par kopējo lauksaimniecības un pārtikas politiku", kurā tika uzsvērts, ka lauksaimniecības politikai arī nākotnē ir jābūt kopējai ES politikai, kurai ir galvenā nozīme sabiedriskā labuma nodrošināšanā, t. i., pārtikas nodrošināšanā, dabas resursu saglabāšanā, darbavieta radīšanā, lauku teritoriju dzīvotspējas nodrošināšanā. Deklarācijā uzsvars ir likts uz valstu apņemšanos pārskatīt tiešo maksājumu sistēmu, lai padarītu to vienlīdzīgu.

Čehijas prezidentūras laikā no 2009. gada 31. maija līdz 2. jūnijam Brno, Čehijā, notika neformālā Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padomes sanāksme, kurā tika apspriesta tiešo maksājumu nākotne pēc 2013. gada. Pamatojoties uz minētās sanāksmes diskusiju rezultātiem, 2009. gada 22.–23. jūnijā tika pieņemti prezidentūras secinājumi "Par KLP nākotni pēc 2013. gada: tiešie maksājumi", kuros norādīts, ka KLP pēc 2013. gada jāpievērš īpaša uzmanība tiešo maksājumu nākotnei. Eiropas Padome uzskata, ka tiešajiem maksājumiem ir jābūt taisnīgiem, pamatotiem, efektīviem, vienkārši administrējamiem, elastīgiem, kā arī viegli pamatojamiem. Tādēļ arī jāizskata alternatīvas pašreiz izmantojamiem vēsturiskajiem referenču periodiem un datiem, jāizvērtē tiešo maksājumu nozīme ienākumu atbalsta nodrošināšanā un atlīdzība par sabiedrisko labumu nodrošināšanu, ņemot vērā situāciju dalībvalstīs, dažādos reģionos un sektoros, kā arī nedrīkstētu aizmirst par jaunajiem lauksaimniekiem.

Zviedrijas prezidentūras laikā 2009. gada 14.–15. septembrī Vaksjo, Zviedrijā, notika neformāla ES Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padomes sanāksme, kurā tika izskatīti jautājumi par klimata pārmaiņām un lauksaimniecību. Zviedrijas prezidentūra ministru diskusijām bija izvirzījusi trīs jautājumus:

- 1) par ES nozīmi klimata pārmaiņu ietekmes mazināšanā un piemērošanās pasākumiem lauksaimniecībā;
- 2) lauku attīstības programmas nozīmi klimata pārmaiņu risināšanā lauksaimniecības nozarē;
- 3) turpmāko ES politiku un stratēģiju, lai novērstu to patogēnu un slimību izplatību, ko rada klimata pārmaiņas.

Nemot vērā izvirzītos jautājumus, diskusijās tika spriests par to, ka ES būtu nepieciešama sadarbības koordinēšana un atbalsta mehānismu attīstīšana, lai sekmīgāk ieviestu klimata un piemērošanās pasākumus lauksaimniecībā, turklāt ir vajadzīga tāda Eiropas Komisijas rīcība, lai arī "jaunajām dalībvalstīm" būtu pieejams atbilstošs finansējums jaunajiem izaicinājumiem un klimata pārmaiņu mazināšanai. Lai novērstu zaudējumus lauksaimniekiem dzīvnieku infekcijas slimību uzliesmojumu dēļ klimata pārmaiņu ietekmē, ir nepieciešams izstrādāt un koordinēt agrās brīdināšanas un kontroles sistēmas konkrētās jomās.

2010. gada 3. februārī Polijā, Varšavā, piedaloties Bulgārijas, Kipras, Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Ungārijas, Polijas, Rumānijas un Slovākijas pārstāvjiem, tika sagatavota un pieņemta deklarācija par KLP nākotni pēc 2013. gada. Deklarācijā teikts, ka ir nepieciešams finansiāls atbalsts nākotnes mērķiem, lai KLP nākotne būtu veiksmīga; tas nozīmē, ka ir nepieciešams novērsties no vēsturiskajiem un pašreiz nepamatotajiem lauksaimniecības atbalsta maksājumu sadales kritērijiem. Proti, tiešie maksājumi nevar būt saistīti ar vēsturiskajiem parametriem un sadales kritērijiem un tie jāsadala atbilstoši kritērijiem, kas atspoguļo pašreizējos un nākotnes mērķus. Tāpat tiešie maksājumi ir jāvienkāršo un jāpiemēro vienotā veidā, nodrošinot godīgu konkurenci un sekmējot ilgtspējīgu lauksaimniecību visā ES, kā arī jāpapildina ar papildu kompensācijām par saimniekošanu apvidos, kuros raksturīgas specifiskas problēmas, piemēram, specifiski agroklimatiskie apstākļi.

2009. gada laikā turpinājās arī Eiropas Komisijas un dalībvalstu sadarbība, lai vienkāršotu lauksaimniecības politikas likumdošanu. Tā 2009. gada sākumā Eiropas Komisija nāca klajā ar paziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei "Vienkāršota KLP Eiropai – ieguvums visiem", kurā Eiropas Komisija analizēja paveikto vienkāršošanas jomā un pasākumus, kas veikti kopš 2005. gada paziņojuma par KLP vienkāršošanu un labāku regulējumu, kā arī sniedza savu skatījumu par turpmākajiem risinājumiem KLP vienkāršošanā. Šajā paziņojumā akcentēti pasākumi, kas īstenoti kopš 2005. gada, un konstatēts jau paveiktais lauksaimnieku un pārvaldes iestāžu administratīvā sloga mazināšanas labā.

Pēc situācijas 2009. gada martā KLP vienkāršošanas darbības plāns ietvēra 50 vienkāršošanas pasākumu, no kuriem izpildīti bija 43. Šos pasākumus var uzskatīt par tehnisku vienkāršošanu jeb politikas vienkāršošanu. Starp nozīmīgākajiem pasākumiem ir izceļama Eiropas Padomes pieņemtā vienotā *Tirgus Kopīgās Organizācijas (TKO) Regula Nr. 1234/2007*, ar kuru tika aizstāti 45 Eiropas Padomes tiesību akti. TKO jomā izstrādāti horizontāli privātās uzglabāšanas nosacījumi lauksaimniecības produktiem, marķēšanas noteikumi olām, vienkāršota intervences kārtība piena sektorā, samazināts slogs programmā "Piens skolai". Tirdzniecības mehānismu jomā vienkāršota eksporta kompensāciju administrēšanas kārtība, atvieglojot pierādījumu iesniegšanu par importu trešajās valstīs un pārskatot kontroļu kārtību, atviegloja importa licencēšanas kārtību, samazinot to produktu sarakstu, uz kuriem attiecināma licencēšana, kā arī izstrādāta vienota eksporta tenderu un muitas tarifu kvotu administrēšanas kārtība visiem lauksaimniecības produktiem. Attiecībā uz tiešajiem maksājumiem precizēti atbalsttiesīgas zemes kritēriji par iekļaujamiem ainavas elementiem, dota iespēja atlasīt saimniecības kontrolēm uz vietas pirms iesnieguma iesniegšanas, vienotajā maksājumā 10 mēnešu nosacījums aizstāts ar konkrētu datumu, ko nosaka dalībvalsts. Savstarpējās atbilstības jomā paredzēta iespēja izmantot arī nejaušas atlases metodi, izvēloties saimniecības kontrolēm, turklāt tās turpmāk veicamas 50 % platības, nevis visā saimniecībā, atsevišķos gadījumos atļauta iepriekšēja paziņošana par kontroli saimniecībām, ieviests elastības nosacījums, atļaujot nesamazināt maksājumus, ja konstatēti maznozīmīgi pārkāpumi vai ja samazinājuma summa nav lielāka par 100 eiro.

2009. gada nogalē KLP vienkāršošanas darbības plāns ietvēra jau 62 pasākumus, no kuriem izpildīti bija 45 pasākumi. Papildus tajā ietverti arī vairāki pasākumi, kas izriet no trīsdesmit deviņiem dalībvalstu priekšlikumiem, piemēram, iespēja tiešo maksājumu jomā pielāgot pastāvīgo plāvu un ganību (PPG) rādītāju, pārrēķināt maksājumu tiesību vērtības tiesību daļām, noteikt riska faktoru 0, ja saimniecība iesaistījusies sertifikācijas sistēmā noteiktā savstarpējās atbilstības jomā, paredzēt atkārtoto kontroļu skaita samazinājumu no 100 % līdz 20 %, ja konstatēti maznozīmīgi pārkāpumi un ja samazinājums ir mazāks par *de minimis* 100 eiro sliekšni, noteikt, ka savstarpējās atbilstības

kontrolēm 50 % saimniecību atlasāmas pēc nejaušas atlases metodes un 50 % – pēc riska analīzes metodes.

2009. gada aprīlī Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padomes sanāksmē 13 dalībvalstu – Dānijas, Vācijas, Igaunijas, Īrijas, Francijas, Lietuvas, Nīderlandes, Polijas, Rumānijas, Somijas, Zviedrijas, Apvienotās Karalistes un Latvijas – delegācijas kopīgi iesniedza sarakstu ar 39 KLP vienkāršošanas priekšlikumiem, kurus Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padome aicināja Eiropas Komisiju izvērtēt. Eiropas Komisija ir akceptējusi lielāko daļu sniegto priekšlikumu vai piedāvājusi alternatīvu problēmas risinājumu.

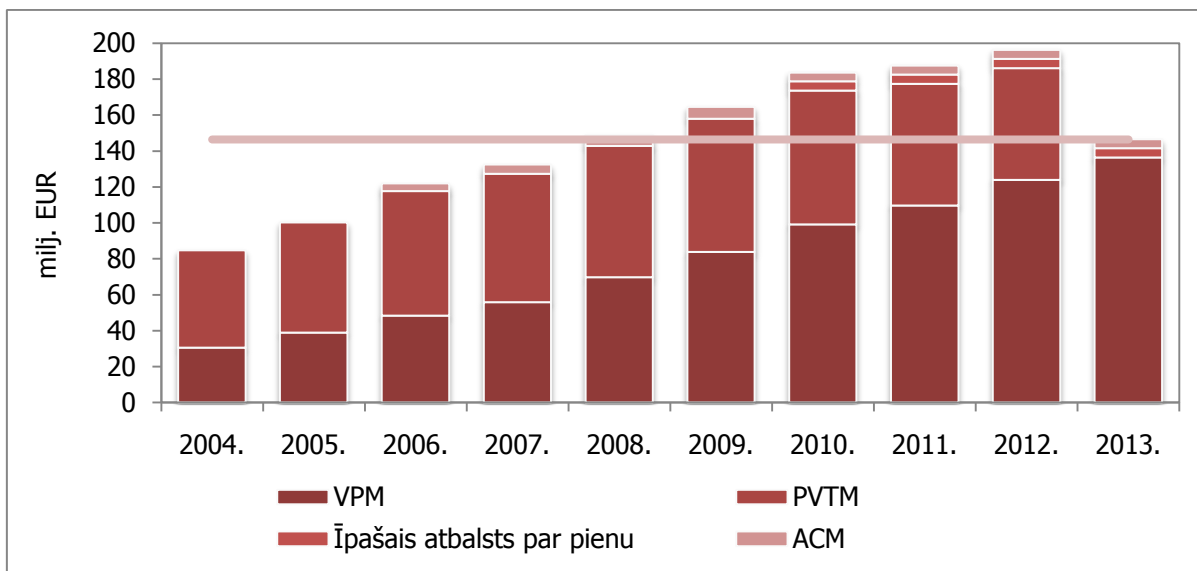
No 39 priekšlikumiem Latvijas delegācija bija izvirzījusi 8, un Eiropas Komisija piedāvāja risinājumu tikai 2 no tiem: par pastāvīgo plāvu un ganību saglabāšanas nosacījuma atcelšanu Eiropas Komisija piedāvāja atvieglot administrēšanas nosacījumus, savukārt attiecībā uz savstarpējās atbilstības prasībām – sagatavot vadlīnijas prasību piemērošanai jomās, kas ietver grūti novērtējamas prasības.

2.1.1. Tiešie maksājumi

2003. gada KLP reformas rezultātā tika nolemts ieviest vienotā maksājuma shēmu, kas nodrošina pāreju no ražošanas atbalsta uz ražotāja atbalstu, pilnībā vai daļēji nesaistot tiešos maksājumus ar ražošanu un ievērojot savstarpējās atbilstības nosacījumus. Vienotais maksājums ar 2005. gadu pakāpeniski ieviests 15 vecajās ES dalībvalstīs un 2 jaunajās dalībvalstīs. Saskaņā ar iestāšanās līgumu ES jaunajām dalībvalstīm tika piedāvāta iespēja sākotnēji ieviest vienkāršotu pārejas shēmu pirms vienotā maksājuma ieviešanas, tādēļ 10 jaunajās dalībvalstīs, arī Latvijā, pagaidām vēl tiek īstenota vienotā platības maksājuma shēma. Vienotā platības maksājuma shēma paredz, ka lauksaimnieki saņem vienādu maksājumu par lauksaimniecības zemes hektāru, kas atbilst noteiktiem nosacījumiem.

Pievienotās ES līgumā ir paredzēta pakāpeniska ES tiešo maksājumu ieviešana, sasniedzot 100 % ES finansējumu 2013. gadā. Piemērojot vienotā platības maksājuma shēmu, jaunajām dalībvalstīm ir iespēja paralēli izmantot papildu valsts tiešos maksājumus (turpmāk – PVTM) no valsts budžeta, lai piemaksātu lauksaimniekiem.

Līdz 2010. gadam novērojams papildu vienotā platības maksājuma atbalsta kopējās summas kāpums absolūtajā izteiksmē, kā redzams 2.1. attēlā, taču 2011. gadā tā jau samazinās. (2011. un 2012. gada dati par papildu vienoto platības maksājumu ir provizoriski un nav saskaņoti ar Eiropas Komisiju.)

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.1. attēls. Tiešo maksājumu finansējums no 2004. līdz 2013.gadam

Latvijā ES tiešie maksājumi un papildu valsts tieši maksājumi 2009. gadā tika īstenoti, ievērojot noteiktās prasības šādos normatīvajos aktos:

- *Ministru kabineta 2007. gada 17. aprīļa noteikumos Nr. 269 "Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros";*
- *Ministru kabineta 2009. gada 17. jūnija noteikumos Nr. 573 "Kārtība, kādā administrē Eiropas Lauksaimniecības garantiju fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai*

un Eiropas Zivsaimniecības fondu, kā arī valsts un Eiropas Savienības atbalstu lauksaimniecībai, lauku un zivsaimniecības attīstībai”;

- 2009. gada 19. janvāra Padomes Regulā (EK) Nr. 73/2009, ar ko paredz kopējus noteikumus tiešā atbalsta shēmām saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku un izveido dažas atbalsta shēmas lauksaimniekiem, kā arī groza Regulas (EK) Nr. 1290/2005, (EK) Nr. 247/2006, (EK) Nr. 378/2007 un atceļ Regulu (EK) Nr. 1782/2003;
- Komisijas Regulā (EK) Nr. 1121/2009 (2009. gada 29. oktobris), ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus Padomes Regulas (EK) Nr. 73/2009 IV un V sadaļā paredzēto noteikumu piemērošanai atbalsta shēmām lauksaimniekiem;
- Komisijas Regulā (EK) Nr. 1122/2009 (2009. gada 30. novembris), ar ko paredz sīki izstrādātus noteikumus, lai īstenotu Padomes Regulu (EK) Nr. 73/2009 attiecībā uz savstarpēju atbilstību, modulāciju un integrēto administrēšanas un kontroles sistēmu saskaņā ar minētajā regulā paredzētajām tiešā atbalsta shēmām lauksaimniekiem, kā arī lai īstenotu Padomes Regulu (EK) Nr. 1234/2007 attiecībā uz savstarpēju atbilstību saskaņā ar viņa nozarē paredzēto atbalsta shēmu.

2.1.1.1. ES tiešo maksājumu shēmas

2009. gadā Latvijā joprojām tiek piemērota vienotā platības maksājuma shēma atbilstoši Eiropas Padomes tiešo maksājumu Regulai Nr. 73/2009, kas dod iespēju jaunajās dalībvalstīs vienotā platības maksājuma shēmu piemērot līdz pat 2013. gada 31. decembrim. Turklāt, tā kā Latvijā tiek īstenota minētā shēma, 2009. gadā tika īstenotas vēl šādas ES tiešo maksājumu atbalsta shēmas:

- atsevišķais maksājums par cukuru;
- atbalsts par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību;
- atbalsts par pārstrādei paredzētajām avenu un zemeņu platībām.

❖ VIENOTAIS PLATĪBU MAKSĀJUMS

Vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumi 2009. gadā bija tādi paši kā iepriekšējos gados, un vienoto platības maksājumu varēja saņemt par lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kas 2003. gada 30. jūnijā bija labā lauksaimniecības stāvoklī un atbilda šādiem kritērijiem:

- tajā nebija krūmu vai invazīvo latvāņu ģints augu sugu;
- tā nebija pārpurvojusies un sākusi apmežoties;
- tā atbilda laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumiem;
- tā bija lauksaimnieka īpašumā vai valdījumā (lietošanā) kārtējā gada 15. jūnijā.

Lauksaimnieks varēja saņemt vienoto platības maksājumu, ja apsaimniekoja un pieteica atbalstam vismaz 1 hektāru lauksaimniecībā izmantojamās zemes, turklāt katra lauka (vienlaidus zemes gabala, kurā viens lauksaimnieks audzē vienu kultūru) platībai bija jābūt vismaz 0,3 hektāru lielai.

2010. gadā ir nelieli grozījumi vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumos, proti, lauksaimnieks var pretendēt uz vienoto platības maksājumu arī par lauksaimniecībā izmantojamo zemi, kurā iestādītas un tiek audzētas īscirtmeta atvasāju sugas – apse (*Populus spp.*), kārkls (*Salix spp.*) vai baltalksnis (*Alnus incana*) – ar piecu gadu maksimālo cirtes aprites laiku.

2008. gadā Latvijai piešķirtais apstiprinātais vienotā platības maksājuma finansējums bija Ls 49,438 milj., bet 2009. gadā – Ls 59,2 milj. Salīdzinājumā ar 2008. gadu vienotā platības maksājuma finanšu aploksne pieaugusi par 20 %.

2009. gadā vienotajam platības maksājumam deklarētā un LAD par maksājumam atbilstošu apstiprinātā platība (1,572 milj. ha) pārsniedza references platību (1,47 milj. ha), kas noteikta, Latvijai iestājoties ES.

Līdz ar to faktiski izmaksātā vienotā platības maksājuma atbalsta likme bija 39,08 lati par hektāru, un salīdzinājumā ar 2008. gadu tā palielinājusies par 22 %.

2.1.tabula

Vienotā platību maksājuma izlietojums 2008. un 2009.gadā

	Likme, Ls/ha	Apstiprinātā VPM platība, ha	Pretendentu skaits	Izmaksātā summa, Ls
2008.	32,6	1 516 513	76159	49 438 313
2009.	39,08	1572714	67 562	59 267 512

Avots: LAD

❖ ATSEVIŠKAIS MAKSĀJUMS PAR CUKURU

Atsevišķais maksājums par cukuru ir ES tiešais maksājums, un no 2006. gada tas pieejams ES jaunajām dalībvalstīm, kas piemēro vienotā platības maksājuma shēmu. Šī maksājuma mērķis ir nodrošināt ienākumu atbalstu lauksaimniekiem, lai segtu tirgus radītos zaudējumus pēc cukura sektora reformas.

2009. gadā Latvija izvēlējās atsevišķā maksājuma par cukuru finanses novirzīt konkrētam maksājumam cukurbiešu audzētājiem 100 % apmērā, nenovirzot daļu no tā uz vienoto platības maksājumu. ACM var saņemt lauksaimnieki, kas ievēro VPM saņemšanas nosacījumus un kuriem 2006./2007. tirdzniecības gadā bija noslēgts līgums par cukurbiešu piegādi ar cukura ražotāju.

Atsevišķais maksājums par cukuru tiek finansēts no ES budžeta – Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonda (ELGF), un šim atbalstam nav nepieciešams nacionālais finansējums. Šis pasākums netiek finansēts no restrukturizācijas fonda, ko veido cukura, izoglikozes un inulīna sīrupa ražotāju veiktās pagaidu restrukturizācijas maksājumi līdz 2009. gadam.

Tā kā 126. pants Regulā Nr. 73/2009 nosaka, ka jaunā dalībvalsts var nepiemērot maksimālo atsevišķā maksājuma par cukuru finanšu apmēru, kas minēts XV pielikumā, Zemkopības ministrijas 2009. gada 17. jūnija vadības apspriedē tika nolemts, ka 2010. gadā atsevišķajam maksājumam par cukuru piešķirams finansējums 75 % apmērā no Latvijai maksimāli pieejamās summas jeb Ls 3,49 milj. Pārējie 25 % tika novirzīti, lai daļēji segtu finansējumu īpašajam atbalstam par pienu, kurš ieviests no 2010. gada.

2009. gadā maksājuma saņemšanas nosacījumi saglabājās tādi paši kā 2008. gadā un netika mainīti, t. i., atbalstu varēja saņemt tie lauksaimnieki, kuriem 2006./2007. tirdzniecības gadā ir bijis noslēgts cukurbiešu piegādes līgums ar cukura ražotāju un kuri atbilst vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumiem.

2.2.tabula

Atsevišķā maksājuma par cukuru izlietojums 2008. un 2009.gadā

	Likme, Ls/t	Apstiprinātās vienības, tonnas	Pretendentu skaits	Izmaksātā summa, Ls
2008.	10,32	417 917	341	4 320 635
2009.	11,16	417 140	336	4 657 991

Avots: LAD

Atsevišķā maksājuma par cukuru finanšu izlietojums 2008. un 2009. gadā norādīts 2.2.tabulā. Salīdzinot ar 2008. gadu, 2009. gadā atsevišķā maksājuma par cukuru likme ir palielinājusies par 12%, bet izmantotais finansējums atsevišķajam cukura maksājumam 2009. gadā palielinājies par 8%.

❖ ATBALSTS PAR KULTŪRAUGIEM AR AUGSTU ENERĢĒTISKO VĒRTĪBU

ES atbalsts par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību ir atbalsta maksājums par platībām, kurās ir iesēti vai iestādīti kultūraugi ar augstu enerģētisko vērtību, lai tos izmantotu enerģijas produktu ražošanai.

2009. gadā atbalsta saņemšanas nosacījumi saglabājās tādi paši kā 2008.gadā. Atbalstu par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību varēja saņemt lauksaimnieks, kas:

- līdz 2009. gada 15. maijam bija noslēdzis līgumu par enerģētisko kultūraugu pārdošanu ar konkrēto enerģētisko kultūraugu atzītu savācēju vai pirmo pārstrādātāju;
- līdz 2009. gada 15. maijam bija iesniedzis LAD reģionālajā lauksaimniecības pārvaldē (RLP) Platību maksājumu iesniegumu, apliecinājumu par pārdošanas līgumiem 2009. gadā, līguma ar atzītu savācēju vai pirmo pārstrādātāju kopiju un daudzgadīgo enerģētisko kultūraugu platību deklarāciju par gadiem līdz ražas novākšanai;
- līdz 2010. gada 1. martam piegādājis visus (ne mazāk par apjomu, kas atbilst reprezentatīvajai ražībai) ievāktos enerģētiskos kultūraugus savācējam vai pirmajam pārstrādātājam un parakstījis ar to piegādes deklarāciju;
- līdz 2010. gada 1. aprīlim iesniedzis LAD RLP Enerģētisko kultūraugu piegāžu deklarāciju.

Atbalstu par enerģētiskajiem kultūraugiem varēja saņemt arī lauksaimnieks, kas enerģētiskos kultūraugus izmantoja vai pārstrādāja savā saimniecībā, ja viņš bija atzīts saskaņā ar normatīvajos aktos noteikto kārtību par tādu enerģētisko kultūraugu savācēju, pirmo pārstrādātāju un lauksaimnieku atzišanu, kuri savā saimniecībā izmanto vai pārstrādā enerģētiskos kultūraugus, un izpildījis šādus nosacījumus:

- līdz 2009. gada 15. maijam iesniedzis LAD RLP Platību maksājumu iesniegumu, apliecinājumu par pārdošanas līgumiem 2009. gadā, daudzgadīgo enerģētisko kultūraugu platību deklarāciju par gadiem līdz ražas novākšanai;

- novācis nepieciešamo ražas daudzumu;
- līdz 2010. gada 1. aprīlim iesniedzis LAD RLP enerģētisko kultūraugu ražas novākšanas deklarāciju un Enerģētisko kultūraugu piegāžu deklarāciju;
- pēc stāvokļa 2009. gada 15. maijā reģistrējis enerģētisko kultūraugu krājumu apjomu.

No 2009. gada tika paredzēts, ka laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījums par to, ka pastāvīgās pļavas un ganības, kā arī aramzemē sētie ilggadīgie zālāji ir jānogana un jāapļauj vai jānopļauj un zāle jānovāc noteiktos termiņos, lai saņemtu vienoto platību maksājumu, neattiecas uz tām platībām, kas pieteiktas atbalstam par enerģētiskajiem kultūraugiem.

2.3.tabula

Atbalsta par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību izlietojums 2008. un 2009.gadā

	Likme, Ls/ha	Apstiprinātā platība, ha	Pretendentu skaits	Izmaksātā summa, Ls
2008.	31,88	19 116	425	609 428
2009.	31,85	17 069	169	539 571

Avots: LAD

2009. gadā kopumā atbalstam tika apstiprināti kā atbilstoši 169 pretendenti, kopējā atbalstam apstiprinātā platība bija 17 069 ha (2.3. tabula). Salīdzinot ar 2008. gadu, 2009. gadā atbalstam pieteicās par 256 pretendentiem mazāk nekā iepriekšējā gadā, kā arī atbalstam izmantotais finansējums samazinājās par 13%.

2009. gadā Latvijai piešķirtais finansējums šim atbalstam bija Ls 655 872 ar likmi 31,85 Ls/ha.

Regulas Nr. 73/2009 preambulas 42. apsvērumā teikts, ka īpašais atbalsts kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību tika izveidots, lai palīdzētu nozarei attīstīties. Taču, ņemot vērā jaunākos notikumus bioenerģijas nozarē un jo īpaši lielo pieprasījumu pēc šādiem produktiem starptautiskajā tirgū, kā arī saistošu mērķu noteikšanu bioenerģijas īpatsvara sasniegšanai kopējā degvielas patēriņā līdz 2020. gadam, vairs nav pietiekama iemesla piešķirt īpašu atbalstu kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību.

Tādēļ Regulas Nr. 73/2009 146. pants nosaka, ka pēdējais gads, kad lauksaimnieki varēja pieteikties atbalstam par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību, bija 2009. gads un no 2010. gada 1. janvāra ir pārtraukta pieteikšanās par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību.

❖ ATBALSTS PAR PĀRSTRĀDEI PAREDZĒTAJĀM AVEŅU UN ZEMEŅU PLATĪBĀM

2008. gadā Latvijā tika ieviests jauns ES pārejas posma maksājums atbalstam par platībām, kurās aug avenes un zemenes, kas tiek piegādātas pārstrādei džemos, žāvētos augļos, etiķī un etiķskābē, sagatavotos vai konservētos augļos u. c. produktos.

2009. gadā atbalstu par pārstrādei paredzētajām aveņu un zemeņu platībām varēja saņemt lauksaimnieks, kas:

- atbilda vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumiem;
- līdz 2009. gada 15. maijam par aveņu vai zemeņu piegādi bija noslēdzis līgumu ar savācēju vai pirmo pārstrādātāju, kas atzīts saskaņā ar normatīvajiem aktiem par pārstrādei paredzēto aveņu un zemeņu savācēju un pirmo pārstrādātāju atzīšanu;
- līdz 2009. gada 15. maijam bija iesniedzis LAD RLP Platību maksājumu iesniegumu, apliecinājumu par pārdošanas līgumiem kārtējā gadā un līguma ar atzītu savācēju vai pirmo pārstrādātāju kopiju;
- bija piegādājis savācējam vai pirmajam pārstrādātājam visu aveņu vai zemeņu apjomu no līgumā noteiktās platības, bet ne mazāk par 4,1 t/ha zemeņu un 2,0 t/ha aveņu;
- līdz 2009. gada 1. decembrim bija iesniedzis LAD RLP Pārstrādei paredzēto aveņu un zemeņu piegāžu deklarāciju.

Pārejas posma maksājumu par mīkstajiem augļiem maksā tikai par valstij maksimāli garantētajām platībām – Latvijai tās ir noteiktas 400 ha apjomā.

Pārejas posma maksājuma par mīkstajiem augļiem valsts un ES atbalsta kopsumma nedrīkst pārsniegt EUR 400 par hektāru. Atbalsta maksājumu veido ES atbalsts 57,5 % apmērā un valsts līdzfinansējums 42,5 % apmērā.

2.4. tabula

Atbalsta par pārstrādei paredzētajām aveņu un zemeņu platībām izlietojums 2008. un 2009.gadā

	Likme, Ls/ha	Apstiprinātā platība, ha	Pretendentu skaits	Izmaksātā summa, Ls
2008.	283,44	18,7	10	5 299

2009.	283,16	4	1	1 132,64
-------	--------	---	---	----------

Avots: LAD

2009. gadā Latvijai piešķirtais finansējums šim atbalstam bija Ls 113 264 ar likmi 283,16 Ls/ha, no kuras 162,81 Ls/ha tika finansēti no ES budžeta un 120,34 Ls/ha – no valsts budžeta.

❖ ĪPAŠAIS ATBALSTS PAR PIENU

Lai nodrošinātu pāreju un pakāpenisku pielāgošanos jauniem tirgus nosacījumiem un darbībai piena nozarē pēc piena ražošanas kvotu atcelšanas, no 2010.gada lauksaimniekiem ir pieejams jauns atbalsta veids – īpašais atbalsts par pienu.

Īpašā atbalsta par pienu tiesisko regulējumu nosaka 68. pants Regulā Nr. 73/2009. Īpašā atbalsta par pienu Latvijā piešķiršanas mērķis ir nodrošināt finansiālu atbalstu ekonomiski viegli ievainojamiem saimniekošanas veidiem piena nozarē, lai nodrošinātu pāreju un pakāpenisku pielāgošanos jauniem tirgus nosacījumiem un darbībai piena nozarē pēc piena kvotu atcelšanas. Ekonomiski viegli ievainojami saimniekošanas veidi piena nozarē attiecas uz saimniecībām, kuras realizē vairāk nekā 30 tonnu piena gadā tirgus vajadzībām un kuras var attīstīties un turpināt darboties ES piena nozarē ilgtermiņā, un kuras tieši ietekmēs kvotu atcelšana.

Īpašā atbalsta par pienu piemērošanas laiks ir 2010. un 2011. gads, kā arī turpmākie gadi, ja netiks nolemts citādi. Īpašajam atbalstam par pienu ik gadus paredzēti 5,13 milj. eiro jeb Ls 3,6 milj., no kuriem Ls 1,16 milj. pārdaļīti no atsevišķā maksājuma par cukuru pieejamās finanšu aploksnes (25 %) un Ls 2,46 milj. – no vienotā platību maksājuma aploksnes.

Īpašo atbalstu par pienu 2010. gadā var saņemt piena ražotājs par iepriekšējā kvotas gadā (laikposmā no 2009. gada 1. aprīlim līdz 2010. gada 31. martam) atbilstoši pieejamajai kvotai realizēto piena tonnu, ja:

1) laika posmā no 2009. gada 1. aprīļa līdz 2010. gada 31. martam tam pieejamā piena kvota bijusi 30 vai vairāk tonnu un tas realizējis vismaz 30 tonnu piena;

2) tas līdz 2009. gada 15. maijam ir iesniedzis LAD RLP Platību maksājumu iesniegumu, tajā norādot, ka ir pieteicies īpašajam atbalstam par pienu.

Maksimālā īpašā atbalsta likme ir 10,8 eiro/t jeb 7,6 Ls/t, ja lauksaimnieks realizējis 80 tonnu un vairāk piena un 12 eiro/t jeb 8,4 Ls/t, ja lauksaimnieks realizējis no 30 līdz 80 tonnām piena.

2.1.1.2. Papildu valsts tiešie maksājumi

Latvijā 2009. gadā tika īstenoti 11 papildu valsts tiešā maksājuma atbalsta veidi, un 7 no tiem bija saistīti ar ražošanu, tātad atbalsts tika piešķirts par pārskata gadā ražošanā izmantotām, ražotām vai realizētām lauksaimniecības produktu vienībām; savukārt 4 bija no ražošanas atdalīti atbalsta veidi.

2009. gadā Latvijā tika īstenoti šādi papildu valsts tiešā maksājuma atbalsta veidi:

1) ar ražošanu saistīti:

- par laukaugu platībām;
- par lopbarības platībām;
- par nokautiem vai eksportētiem liellopiem;
- par zīdītājgovīm;
- par aitu mātēm;
- par zālāju un linu sēklām;
- par kartupeļu cieti;

2) no ražošanas atdalīti:

- par platībām;
- par nokautiem vai eksportētiem liellopiem;
- par pienu;
- īpašos gadījumos jaunajiem lauksaimniekiem.

Pamatnosacījumi papildu valsts tiešo maksājumu saņemšanai 2009. gadā saglabājās tādi paši kā 2008. gadā.

2008. un 2009. gadā papildu valsts tiešajiem maksājumiem (PVTM) piešķirtais un izmantotais finansējums

PVTM/atdalītie PVTM	Gads	Max atbalsta likme	Piešķirtais finansējums, milj. Ls	Izmantotais finansējums, milj. Ls	Izmantotā atbalsta īpatsvars, %	Iesniegumu skaits	Apstiprināto vienību skaits
PVTM par laukaugiem, Ls/ha	2008.	27,9	12,37	12,35	99,8	27 286	621 298 ha
	2009.	27,87	12,364	12,35	99,9	25 678	640 152 ha
PVTM par lopbarības platībām, Ls/ha	2008.	6,34	2,508	2,418	96,4	35 564	391 476 ha
	2009.	4,66	1,843	1,727	93,7	31 882	377 837 ha
PVTM par nokautiem vai eksportētiem liellopiem, Ls/dzīvn.	2008.	22,68	2,818	1,908	67,7	33 175	84 193 dzīvn.
	2009.	22,65	2,816	1,668	59,2	26 513	74 283 dzīvn.
PVTM par zīdītājgovīm, Ls/dzīvn.	2008.	117,78	2,28	1,736	76,14	1472	14 743 dzīvn.
	2009.	130,58	2,53	2,307	35,3	1634	17 671 dzīvn.
PVTM par aitu mātēm, Ls/dzīvn.	2008.	9,92	0,182	0,182	98,9	691	22 615 dzīvn.
	2009.	9,91	0,182	0,181	99,8	662	23 762 dzīvn.
PVTM par zālāju un linu sēklām, Ls/100kg	2008.	*	0,175	0,175	100,0	57	639 cnt
	2009.	*	0,18	0,175	97,2	56	7 601 cnt
PVTM par kartupeļu cieti, Ls/t	2008.	46,99	0,271	0,091	33,57	47	1 987 tonnas
	2009.	46,61	0,271	0,086	31,79	40	1 835 tonnas
Atdalītais PVTM par platībām, Ls/ha	2008.	21,6	12,41	11,775	94,8	27 590	547 210 ha
	2009.	25,08	14,41	13,51	93,7	26 191	539 805 ha
Atdalītais PVTM par nokautiem vai eksportētiem liellopiem, Ls/dzīvn.	2008.	32,92	4,228	3,50	82,87	24181	107 665 dzīvn.
	2009.	32,89	4,224	3,480	82,3	23 155	106 113 dzīvn.
Atdalītais PVTM par pienu, Ls/t	2008.	23,68	14,432	13,963	96,7	18 549	590 484 tonnas
	2009.	22,46	13,691	13,15	96,04	17 938	585 654 tonnas
Atdalītais PVTM īpašos gadījumos jaunajiem lauksaimniekiem, Ls/ha	2008.	19,55	–	0,072	–	69	4437 ha
	2009.	20,11	–	0,084	–	58	4185 ha
<i>Kopā:</i>	2008.		51,677	48,184	–	168681	–
	2009.		52,492	48,718	–	153 807	–

* Papildu valsts tiešajā maksājumā par zālāju un linu sēklām katrā sēklu sugai ir sava likme; sk. 2.6. tabulu.

2009. gadā vislielākais izmantotais finansējums no piešķirtā finanšu apjoma tika izmantots papildu valsts tiešajiem maksājumiem par laukaugiem un par lopbarības platībām 99% apmērā, kā arī papildus valsts tiešajam maksājumam par zālāju un linu sēklām – 97,2% apmērā, Vismazākais izmantoto finanšu īpatsvars no piešķirtā finansējuma apjoma 2009. Gadā bija papildus valsts tiešajam maksājumam par kartupeļu cieti – tikai 31% apmērā (sk. 2.5. tab.).

Kopējā papildu valsts tiešajiem maksājumiem deklarētā laukaugu platība 2009. gadā bija 640,1 tūkst. ha, kas, salīdzinājumā ar 2008. gadu, ir palielinājusies aptuveni par 3 %.

2009. gadā visvairāk iesniegumu jeb 20,7 % tika saņemti par papildu valsts tiešo maksājumu lopbarības platībām, t.i. 31 882 iesniegumi, vismazāk papildu valsts tiešajiem maksājumiem par kartupeļu cieti – tikai 40 iesniegumi jeb 0,02 % no kopējā iesniegumu skaita.

❖ PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR LAUKAUGU PLATĪBĀM

Papildu valsts tiešā maksājuma shēma par laukaugu platībām Latvijā tiek īstenota no 2004. gada.

Laukaugu platības maksājumus 2009. gadā varēja saņemt tie lauksaimnieki, kuri ievēroja vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumus, kuriem minimālā lauku kopējā platība bija vismaz viens hektārs, bet katra lauka platība – vismaz 0,3 ha un kuri laukaugu platībās laukaugu sējumus parastos augšanas apstākļos iesēja līdz 15. jūnijam un uzturēja vismaz līdz to nogatavošanās fāzes sākumam.

Laukaugi ir vasaras un ziemas kvieši, vasaras un ziemas mieži, rudzi, auzas, tritikāles, griķi, vasaras un ziemas rapši, zirņi, lauku pupas, saldās lupīnas, eļļas lini, šķiedras lini, dažādi laukaugu maisījumi no minētajām laukaugu kultūrām.

2009. gadā lauksaimniekiem kopējā pieejamā summa papildu valsts tiešajam maksājumam par laukaugu platībām un maksimālā šī atbalsta likme redzama 2.5. tabulā.

2009. gadā lauksaimnieki deklarēja un LAD par maksājumiem atbilstošu apstiprināja lielāku platību nekā laukaugu references platība (443 580 ha), kas noteikta, Latvijai iestājoties ES, tādēļ faktiski izmaksājamā papildu valsts tiešā maksājuma atbalsta likme par laukaugu platībām bija 19,42 Ls/ha.

❖ PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR LOPBARĪBAS PLATĪBĀM

Papildu valsts tiešā maksājuma shēma par lopbarības platībām Latvijā tiek īstenota no 2004. gada.

Lopbarības platības maksājums 2009. gadā tika piešķirts par tādu platību, kas tiek izmantota lopbarības iegūšanai vai dzīvnieku ganišanai (zāli nogana vai applauj vai vismaz vienu reizi nopļauj un novāc līdz 1. augustam).

Maksājumu lauksaimnieki varēja saņemt par aramzemē iesētiem ilggadīgiem zālājiem – par platību, kurā zelmeņa botānisko sastāvu pārsvarā veido kultivējamās tauriņziežu un stiebrzāļu zālaugu sugas un kurā raksturīgs vienmērīgs zelmeņa blīvums, kā arī par platību, kurā audzē graudaugus, pākšaugus un kukurūzu zaļbarībai un skābbarībai.

Papildu valsts tiešo maksājumu 2009. gadā varēja saņemt tie lauksaimnieki, kuri ievēroja vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumus un kuriem minimālā lauku kopējā platība bija vismaz viens hektārs, bet katra lauka platība – vismaz 0,3 ha.

Maksimālais finanšu apmērs papildu valsts tiešajam maksājumam par lopbarības platībām 2009. gadā un maksimālā atbalsta likme redzama 2.5. tabulā.

❖ PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR NOKAUTIEM VAI EKSPORTĒTIEM LIELLOPIEM

Papildu valsts tiešā maksājuma shēma par nokautiem vai eksportētiem liellopiem Latvijā tiek īstenota no 2004. gada.

Maksājumu par 2009. gadā nokautiem vai eksportētiem liellopiem lauksaimnieks varēja saņemt, ja nokaušanas vai eksportēšanas brīdī tie bija vecāki par astoņiem mēnešiem un minimālais liellopa turēšanas laiks lauksaimnieka ganāmpulkā pirms nokaušanas vai eksportēšanas saskaņā ar valsts aģentūras "Lauksaimniecības datu centrs" datiem nebija mazāks par diviem mēnešiem.

Atbilstoši Ministru kabineta 2007. gada 17. aprīļa noteikumos Nr. 269 "Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros" (turpmāk – MK noteikumi Nr.269) liellopi bija jānokauj Pārtikas un veterinārā dienesta uzraudzībā esošā vai Eiropas Kopienas teritorijā atzītā kautuvē vai arī tie jāeksportē ārpus Eiropas Savienības teritorijas tieši no saimniecības vai izmantojot komercsabiedrības pakalpojumus.

2009. gadā atbalstu varēja saņemt, ja dzīvnieki bija laikus reģistrēti valsts aģentūrā "Lauksaimniecības datu centrs", ja regulāri bija sniegta informācija par visām izmaiņām ganāmpulkā saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajos aktos par dzīvnieku, ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas noteikto kārtību.

Maksimālais finanšu apmērs papildu valsts tiešajam maksājumam par nokautiem vai eksportētiem liellopiem 2009. gadā un maksimālā atbalsta likme redzama 2.5. tabulā.

❖ PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR ZĪDĪTĀJGOVĪM

Papildu valsts tiešā maksājuma shēma par zīdītājgovīm Latvijā tiek īstenota no 2004. gada.

Papildu valsts tiešo maksājumu par zīdītājgovīm 2009. gadā lauksaimnieks varēja saņemt par:

1) gaļas šķirnes zīdītājgovi vai zīdītājgovi, kas iegūta krustojumā ar gaļas šķirnes dzīvnieku;

2) Latvijas brūnajām, Latvijas zilajām, Šveices, Norvēģu sarkanajām, Tiroles pelēkajām u. c. šķirnes zīdītājgovīm, kuras nav minētas 1. pielikumā Eiropas Komisijas Regulai Nr. 1777/2004 un kuras neslauc, bet izmanto teļu zīdīšanai;

3) par telīti no astoņu mēnešu vecuma, kura nav atnesusies.

Lai saņemtu maksājumu 2009. gadā, bija jāievēro šādi nosacījumi:

1) dzīvniekiem bija jābūt laikus reģistrētiem valsts aģentūrā "Lauksaimniecības datu centrs", un lauksaimniekam regulāri bija jāsniedz informācija par visām izmaiņām ganāmpulkā saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajos aktos par dzīvnieku, ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas noteikto kārtību;

2) līdz 2009. gada 31. decembrim jādeklarē govīs un telītes valsts aģentūrā "Lauksaimniecības datu centrs" kā zīdītājgovīs vai potenciālās zīdītājgovīs (deklarējot telītes);

3) no 2009. gada 15. maija līdz 15. novembrim jāiesniedz iesniegums LAD RLP;

4) 2009. gada atbalsta iesniegumā norādītais zīdītājgovju skaits nedrīkstēja būt mazāks par 60 % no kopējā maksājumam pieteikto dzīvnieku skaita attiecīgajā gadā un maksājumam pieteikto telišu skaits nedrīkstēja pārsniegt 40 % no kopējā maksājumam pieteiktā dzīvnieku skaita;

5) lauksaimniekam 2009. gada atbalsta pieteikumā minētais dzīvnieku skaits un to proporcija bija jāsiglabā ganāmpulkā vismaz sešus mēnešus pēc iesnieguma iesniegšanas dienas.

Maksimālais finanšu apmērs papildu valsts tiešajam maksājumam par zīdītājgovīm 2009. gadā un maksimālā atbalsta likme redzama 2.5. tabulā.

❖ PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR AITU MĀTĒM

Papildu valsts tiešā maksājuma shēma par aitu mātēm Latvijā tiek īstenota no 2004. gada.

Maksājumu 2009. gadā bija iespēja saņemt lauksaimniekiem, kuru ganāmpulkā 2009. gadā 1. jūlijā bija ne mazāk par desmit aitu mātēm, kas saskaņā ar valsts aģentūras "Lauksaimniecības datu centrs" datiem bija vienu reizi atnesušās vai vecākas par gadu.

Atbalstu varēja saņemt, ja dzīvnieki bija laikus reģistrēti valsts aģentūrā "Lauksaimniecības datu centrs" un lauksaimnieks regulāri bija sniedzis informāciju par visām izmaiņām ganāmpulkā saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajos aktos par dzīvnieku, ganāmpulku un novietņu reģistrēšanas noteikto kārtību. Turklāt lauksaimniekam atbalsta iesniegumā minētās aitu mātes bija jāsiglabā ganāmpulkā vismaz līdz 2009. gada 23. oktobrim (100 dienu pēc iesnieguma iesniegšanas beigu termiņa 15. jūlija).

Maksimālais finanšu apmērs papildu valsts tiešajam maksājumam par aitu mātēm 2009. gadā un maksimālā atbalsta likme redzama 2.5. tabulā. Faktiskā atbalsta maksājuma likme bija Ls 7,65 par dzīvnieku. Tā bija mazāka par maksimālo likmi, jo 2009. gadā papildu valsts tiešajam maksājumam par aitu mātēm tika iesniegti pretendenti iesniegumi, kuros maksājumiem pieteiktā kopsumma – Ls 0,22 milj. – pārsniedza Eiropas Komisijas noteikto atļauto summu Ls 0,18 milj.

❖ PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR ZĀLĀJU UN LINU SĒKLĀM

Papildu valsts tiešā maksājuma shēma par zālāju un linu sēklām Latvijā tiek īstenota no 2004. gada.

2009. gadā maksājums tika piešķirts par 2008. gadā saražotajām un realizētajām kultūraugu sēklām, kas sertificētas VAAD.

Maksājumu par 2008. gadā saražotajām un realizētajām sēklām lauksaimnieks varēja saņemt, ja viņš LAD RLP:

1) bija iesniedzis informāciju par iegūto ražu līdz 2008. gada 1. oktobrim;

2) līdz 2009. gada 1. augustam bija iesniedzis atbalsta iesniegumu, sēklu sertifikāta kopiju (uzrādot oriģinālu) un preču pavadzīmju kopijas (uzrādot oriģinālu) vai Valsts ieņēmumu dienestā reģistrētas stingrās uzskaites kvītis par pašaudzētām un realizētām šķirnes sēklām.

Kopējais papildu valsts tiešā maksājuma finanšu apmērs par realizētām sēklām 2009. gadā redzams 2.5. tabulā. Atbalsta likmes apjoms dažādām sēklu sugām bija atšķirīgs (sk. 2.6. tabulu).

2.6. tabula

Papildu valsts tiešā maksājuma atbalsta likme 2009. gadā par zālāju un linu sēklām*, Ls/100 kg

(par 2008. gadā saražotajām un realizētajām kultūraugu sēklām)

Suga	Maksājums	Suga	Maksājums
Plēkšņu kvieši <i>Triticum spelta</i> L.	9,5	Plavas timotiņš <i>Phleum pratense</i> L.	49,1
Skiedras lini <i>Linum usitatissimum</i> L. (fibre flax)	10,04	Birztales skarene <i>Poa nemoralis</i> L.	0,73
Linsēklas <i>Linum usitatissimum</i> L. (linseed)	11,4	Plavas skarene <i>Poa pratensis</i> L.	7,17
Sējas kanepes <i>Cannabis sativa</i> L.	9,5	Purva skarene <i>Poa palustris</i> L.	11,4
Plavas zeltauzītes <i>Agrostis canina</i> L.	20,28	Parastā skarene <i>Poa trivialis</i> L.	7,43
Baltās smilgas <i>Agrostis gigantea</i> Roth.	33,67	Vainagveidīgā hedisārija <i>Hedysarum coronarium</i> L.	14,33
Ložņu smilgas <i>Agrostis stolonifera</i> L.	20,28	Apinu lucerna <i>Medicago lupulina</i> L.	0
Parastās smilgas <i>Agrostis capillaris</i> L.	20,28	Sējas lucerna (šķirnes) <i>Medicago sativa</i> L. (ecotypes)	0
Augstās dižauzas <i>Arrhenatherum elatius</i> (L.) P.	37,48	Sējas lucerna <i>Medicago sativa</i> L. (varietes)	0
Kamolzāle <i>Dactylis glomerata</i> L.	27,3	Sējas esparsete <i>Onobrichis viciifolia</i> Scop.	6,15
Niedru auzene <i>Festuca arundinacea</i> Sherb.	35,9	Aleksandrijas āboliņš <i>Trifolium alexandrinum</i> L.	0
Aitu auzene <i>Festuca ovina</i> L.	10,76	Bastarda āboliņš <i>Trifolium hybridum</i> L.	0
Plavas auzene <i>Festuca pratensis</i> Huds.	20,8	Inkarnāta āboliņš <i>Trifolium incarnatum</i> L.	0
Sarkanā auzene <i>Festuca rubra</i> L.	12,67	Sarkanais āboliņš <i>Trifolium pratense</i> L.	17,75
Auzenāirene <i>Festulolium</i>	14,87	Baltais āboliņš <i>Trifolium repens</i> L.	12,98
Daudziedu viengadīgā auzene <i>Lolium</i>	8,26	Baltais āboliņš <i>Trifolium repens</i>	9,91

<i>multiflorum Lam.</i>		<i>L. var. giganteum</i>	
Ganību airene <i>Lolium perenne L.</i>	13,9	Persijas ābolinš <i>Trifolium resupinatum L.</i>	0
Hibrīdā airene <i>Lolium x boucheanum Knuth</i>	6,92	Vasaras vīki <i>Vicia sativa</i>	17,9
Bertolini timotiņš <i>Phleum Bertolini (DC)</i>	22,68	Ziemas vīki <i>Vicia villosa</i>	11,9

* Papildu valsts tiešais maksājums nav pieejams par dažām sēklu sugām, jo 2009. gadā palielinājās vienotā platības maksājuma likme un līdz ar to – arī atbalsta apmērs, ko sektors varēja saņemt ar vienoto platības maksājumu.

2009. gadā papildu valsts tiešais maksājums par zālāju un linu sēklām vairs nebija pieejams par šādām sēklu sugām: *Oryza sativa L.*, *Poa nemoralis L.*, *Medicago lupulina L.*, *Medicago sativa L. (ecotypes)*, *Medicago sativa L. (varieties)*, *Trifolium alexandrinum L.*, *Trifolium hybridum L.*, *Trifolium incarnatum L.*, *Trifolium resupinatum L.*

❖ PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR KARTUPEĻU CIETI

Papildu valsts tiešais maksājums par kartupeļu cieti Latvijā ir ieviests no 2004. gada.

Papildu valsts tiešo maksājumu par kartupeļu cietes tonnu 2009. gadā varēja saņemt cietes kartupeļu audzētāji, kuri:

- 1) noslēdza kartupeļu audzēšanas līgumu ar cietes ražotāju par noteikta kartupeļu daudzuma piegādi;
- 2) piegādāja cietes ražotājam kartupeļus atbilstoši noslēgtajam kartupeļu audzēšanas līgumam;
- 3) līdz 2009. gada 15. jūlijam LAD RLP iesniedza atbalsta iesniegumu un kartupeļu audzēšanas līguma kopiju.

Papildu valsts tiešā maksājuma likme 2009. gadam un kopējais lauksaimniekiem pieejamais finanšu apmērs redzams 2.5. tabulā.

❖ ATDALĪTAIS PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR PLATĪBĀM

Atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par platībām lauksaimnieki Latvijā varēja pieteikties no 2007. gada.

Par 2009. gadu atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu par platībām varēja saņemt tie lauksaimnieki, kas:

- 1) ievēroja vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumus;
- 2) 2006. gadā bija papildu valsts tiešā maksājuma par laukaugu platībām vai papildu valsts tiešā maksājuma par kartupeļu cieti saņēmēji;
- 3) līdz 2009. gada 15. maijam LAD RLP bija iesnieguši platību maksājumu iesniegumu.

Šo maksājumu lauksaimnieki varēja saņemt par references platību jeb tās daļu, kura 2009. gadā bija saglabāta tā, lai atbilstu vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumiem. Par references platību tika uzskatīts hektāru skaits, kas 2006. gadā bija apstiprināts kā atbilstošs papildu valsts tiešajam maksājumam par laukaugu platībām, un hektāru skaits, kas 2006. gadā bija noteikts kartupeļu audzēšanas līgumā ar cietes ražotāju.

Likmi atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par platībām katru gadu līdz 16. oktobrim saskaņā ar MK noteikumus Nr. 269 noteikto kārtību valstī aprēķina LAD.

Kopējais atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu finanšu apmērs par platībām 2009. gadā un likme atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par platībām redzama 2.5. tabulā.

❖ ATDALĪTAIS PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR PIENU

Atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par pienu lauksaimnieki Latvijā varēja pieteikties no 2007. gada

Šo maksājumu 2009. gadā bija iespējams saņemt tiem lauksaimniekiem, kuri:

- 1) bija ievērojuši vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumus;
- 2) līdz 2009. gada 15. maijam bija iesnieguši LAD RLP platību maksājumu iesniegumu par 2009. gadu.

2009. gadā atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu par pienu lauksaimnieki saņēma par 2006./2007. kvotas gadā atbilstoši kvotai realizēto pienu, kā arī jaunie piena ražotāji par 2006./2007. kvotas gadā atbilstoši darījumu rezultātā iegūtajai kvotai realizēto pienu un par piešķirtajām piena tonnām no restrukturizācijas rezerves.

Par jaunajiem piena ražotājiem 2009. gadā tika uzskatīti lauksaimnieki, kuriem piederēja saimniecība, kuriem nebija kvotas 2006. gada 1. aprīlī un kuri uzsāka piena ražošanu un realizāciju

atbilstoši restrukturizācijas rezerves kvotai 2006./2007. kvotas gadā laikposmā no 2006. gada 1. aprīļa līdz 2007. gada 31. martam.

Likmi atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par pienu katru gadu līdz 16. oktobrim saskaņā ar MK noteikumus Nr. 269 noteikto kārtību valstī aprēķina LAD.

Kopējais atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu finanšu apmērs par pienu 2009. gadā un likme redzama 2.5. tabulā.

❖ ATDALĪTAIS PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS PAR NOKAUTIEM VAI EKSPORTĒTIEM LIELLOPIEM

Atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par nokautiem vai eksportētiem liellopiem lauksaimnieki Latvijā varēja pieteikties no 2007. gada.

Šo maksājumu 2009. gadā bija iespēja saņemt lauksaimniekiem, kuri 2006. gadā bija papildu valsts tiešā maksājuma par nokautiem vai eksportētiem liellopiem saņēmēji un kuri 2009. gadā ievēroja vienotā platības maksājuma saņemšanas nosacījumus.

Atdalītais papildu valsts tiešais maksājums par nokautiem vai eksportētiem liellopiem 2009. gadā lauksaimniekiem tika piešķirts par liellopiem:

1) par kuriem 2006. gadā lauksaimnieks bija saņēmis papildu valsts tiešo maksājumu par nokautiem vai eksportētiem liellopiem;

2) kuri saskaņā ar valsts aģentūras "Lauksaimniecības datu centrs" datiem bija ienākuši (dzimuši, pārvesti no cita ganāmpulka vai iepirkti) ganāmpulkā laikā no 2007. gada 1. janvāra līdz 1. martam un no ienākšanas brīža ganāmpulkā turēti vismaz divus mēnešus;

3) kuri saskaņā ar valsts aģentūras "Lauksaimniecības datu centrs" datiem bija nokauti vai eksportēti laikā no 2007. gada 1. janvāra līdz 1. martam.

Kopējais atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu finanšu apmērs par nokautiem vai eksportētiem liellopiem 2009. gadā un atbalsta likme redzama 2.5. tabulā.

Likmi atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par nokautiem vai eksportētiem liellopiem katru gadu līdz 16. oktobrim saskaņā ar MK noteikumus Nr. 269 noteikto kārtību valstī aprēķina LAD.

❖ ATDALĪTAIS PAPILDU VALSTS TIEŠAIS MAKSĀJUMS ĪPAŠOS GADĪJUMOS JAUNAJIEM LAUKSAIMNIEKIEM

Atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam īpašos gadījumos jaunie lauksaimniekiem lauksaimnieki Latvijā varēja pieteikties no 2007. gada

Šo maksājumu 2009. gadā bija iespēja saņemt lauksaimniekiem par attaisnotajiem hektāriem jeb par to hektāru skaitu, kas bija apstiprināti kā atbilstoši vienotā platību maksājuma saņemšanas nosacījumiem 2007. vai 2008. gadā.

2009. gadā šis maksājums bija pieejams lauksaimniekiem, kuri laikā no 2006. gada 15. maija līdz 2008. gada 1. martam bija reģistrējušies Komercreģistrā un veica lauksaimniecisko darbību.

Lai saņemtu minēto atbalstu, lauksaimniekiem līdz 2009. gada 15. maijam bija jāpiesakās vienotajam platības maksājumam, iesniedzot LAD RLP platību maksājumu iesniegumu.

Tā kā šim maksājumam nav fiksēta kopējā finanšu aploksne, tas tika finansēts no kopējās pieejamās papildu valsts tiešajiem maksājumiem neizlietotās summas, t. i., no neizmantotajām finanšu aploksnēm 2009. gadā.

Likmi atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam īpašos gadījumos jaunie lauksaimniekiem katru gadu līdz 16. oktobrim saskaņā ar MK noteikumus Nr. 269 noteikto kārtību valstī aprēķina LAD.

Kopējais finanšu apmērs atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam īpašos gadījumos jaunie lauksaimniekiem 2009. gadā un atbalsta likme redzama 2.5. tabulā.

2.1.1.3. IZMAIŅAS PAPILDUS VALSTS TIEŠO MAKSĀJUMU SHĒMĀS 2010. GADĀ

KLP 2003. gada reformas un vidēja termiņa pārskata jeb "veselības pārbaudes" rezultātā paredzēta pilnīga maksājumu nošķiršana no ražošanas līdz 2013. gadam, izņemot aitu un zidītājgovju sektoru. Maksājumu nošķiršana no ražošanas veicina lauksaimnieku orientāciju uz tirgu, un produktu ražošanā par noteicošo faktoru kļūst pieprasījuma un piedāvājuma attiecības, nevis atbalsts, kā arī tiek nodrošināta ražotāja brīvība, tam pieņemot lēmumu par to, kuru produktu ražot.

Tā kā Regulas Nr. 73/2009 11. pielikumā ir noteikts, ka ar 2010. gadu no ražošanas pilnībā ir jābūt atdalītam maksājumam par laukaugiem, no 2010. gada papildu valsts tiešais maksājums par laukaugiem tiek aizstāts ar atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu par laukaugu platībām.

Attiecībā uz papildu valsts tiešo maksājumu par lopbarības platībām, par kurām 2010. gadā atbalsta likme par vienu hektāru nebūtu liela, toties būtu augstas atbalsta saņemšanas prasības, Zemkopības ministrija vienojās ar lauksaimnieku sabiedriskajām organizācijām par to, ka 2010. gadā no ražošanas ir atdalāms arī papildu valsts tiešais maksājums par lopbarības platībām, aizstājot to ar atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu par lopbarības platībām.

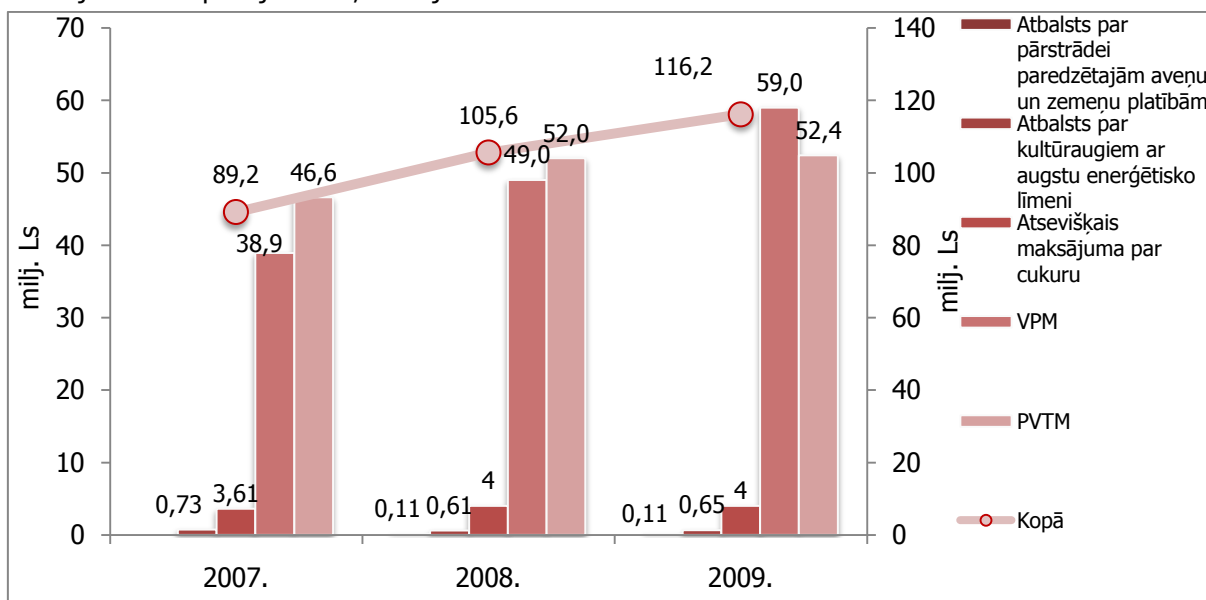
Atdalītais papildu valsts tiešais maksājums par laukaugu platībām un lopbarības platībām 2010. gadā un turpmāk lauksaimniekiem būs pieejams par references platību jeb tās daļu, kura attiecīgajā gadā ir saglabāta atbilstoši vienotā platību maksājuma saņemšanas nosacījumiem. References platība ir hektāru skaits, kas 2009. gadā apstiprināts kā atbilstošs papildu valsts tiešajam maksājumam par laukaugu platībām vai papildu valsts tiešajam maksājumam par lopbarības platībām.

MK noteikumos Nr. 269 noteikts, ka pieteikšanās uz papildu valsts tiešo maksājumu par laukaugu platībām un lopbarības platībām un atbalstam par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību tiek pārtraukta no 2010. gada.

2.1.1.4. Tiešo maksājumu finansējuma izlietojums

2009. gadā lielākais piešķirtais finansējums bija vienotajam platību maksājumam – 59,2 milj. latu jeb 50,7 % no tiešo maksājumu kopējā finansējuma. Salīdzinājumā ar 2008. gadu vienotajam platību maksājumam piešķirtais finansējums ir pieaudzis par 17 % (2008. gadā finansējums bija Ls 49,4 milj.).

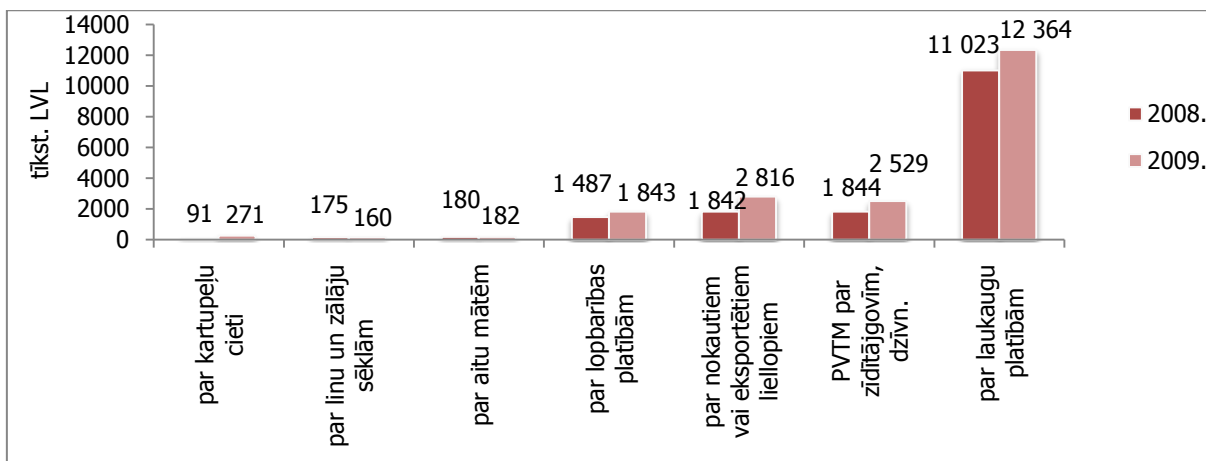
Papildu valsts tiešajiem maksājumiem piešķirtais finansējums 2009. gadā bija Ls 52,11 milj., kas ir tikai par nepilnu procentu vairāk nekā 2008. gadā, kad finansējums papildu valsts tiešajiem maksājumiem kopā bija Ls 51,68 milj.

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.2. attēls. Papildu valsts tiešajiem maksājumiem izlietotais finansējums pa sektoriem, milj. Ls 2007. - 2009. gadā

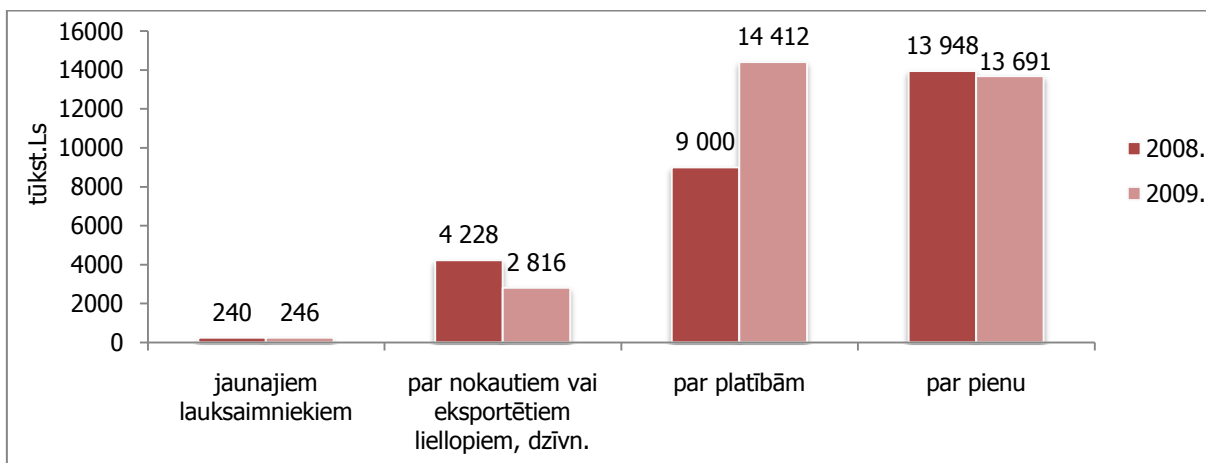
2009. gadā un 2008. gadā lielākā daļa finansējuma 12 milj. Ls bija novirzīti papildu valsts tiešajiem maksājumiem par laukaugu platībām, t. i., 72% no kopējā papildu valsts tiešajiem maksājumiem paredzētā finansējuma (sk. 2.2. attēlu).

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.3. attēls. Papildu valsts tiešajiem maksājumiem izlietotais finansējums pa sektoriem 2008. un 2009. gadā, tūkst. Ls

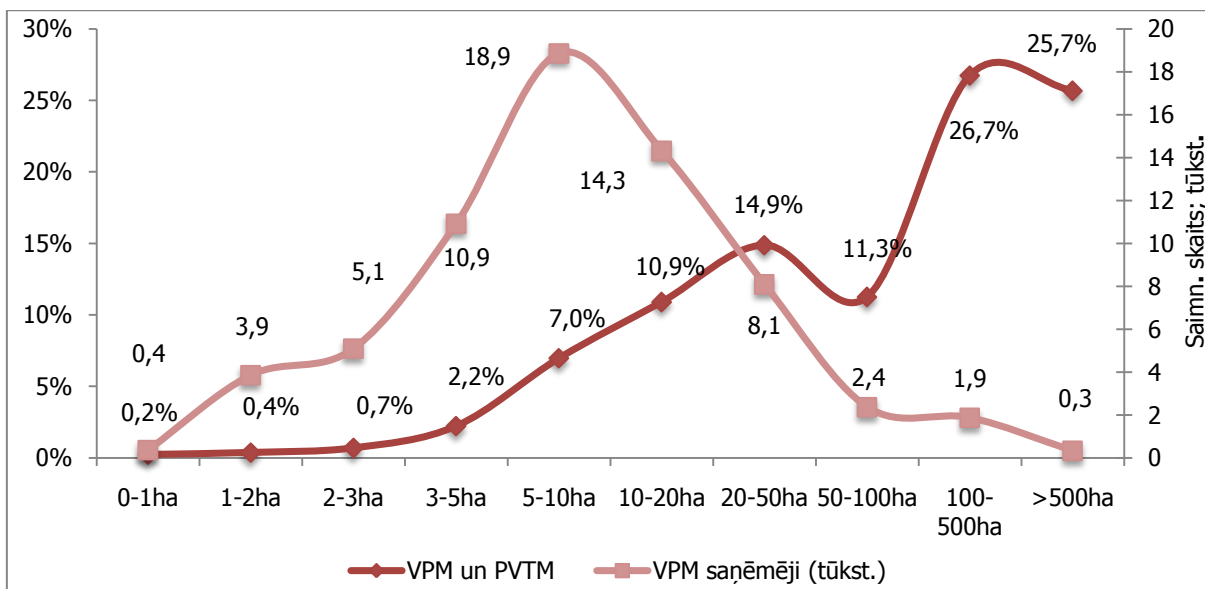
Starp atdalītajiem papildu valsts tiešajiem maksājumiem vislielākais piešķirtā finansējuma īpatsvars 2009. gadā ir bijis atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par platībām – Ls 13,5 milj. jeb 44,7 % no kopējā finansējuma un atdalītajam papildu valsts tiešajam maksājumam par pienu Ls 13,14 milj. jeb 43,5% no atdalīto papildus valsts tiešo maksājumu finansējuma (skat.2.3. att.).

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.4. attēls. Atdalītajiem papildu valsts tiešajiem maksājumiem izlietotais finansējums pa sektoriem 2008. un 2009. gadā, tūkst. Ls

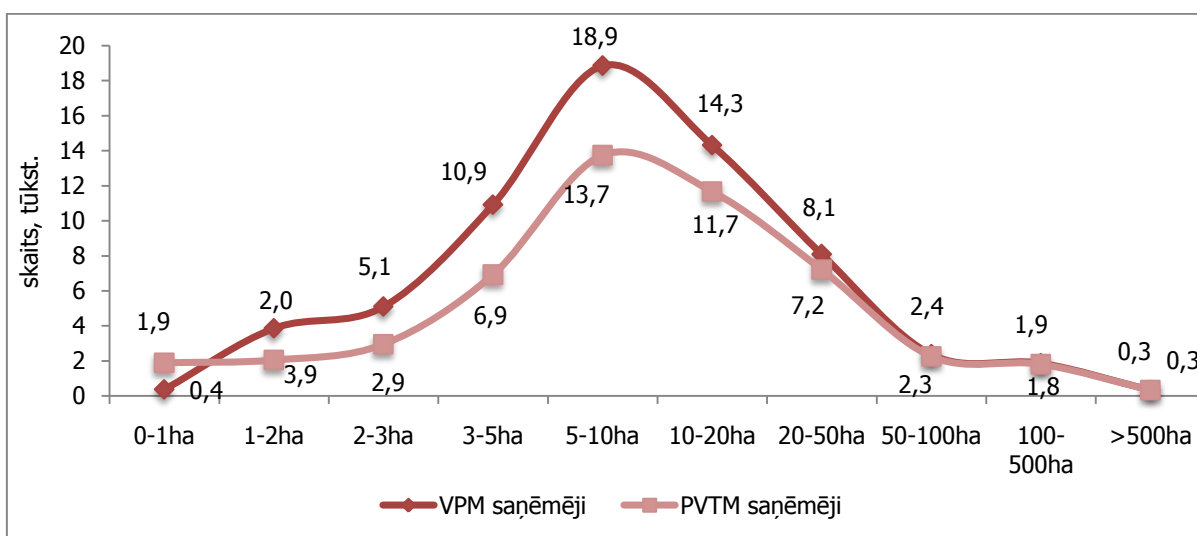
Analizējot vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu saņēmēju struktūru (sk. 2.5.attēlu), var secināt, ka lielās saimniecības (ar platību lielāku par 100 ha), kuru skaits ir 2,2% no kopējā atbalsta saņēmēju skaita, saņem 26 % no kopējā vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu finansējuma, savukārt mazās saimniecības, kuru platība nav lielāka par 5 ha un kuru skaits ir 20,3%, saņem tikai 3,5 % no kopējā vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu finansējuma.

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.5.attēls. 2009. gadā izmaksāto VPM un PVTM apjoma īpatsvars % pa saimniecību grupām pēc ha un saimniecību skaits

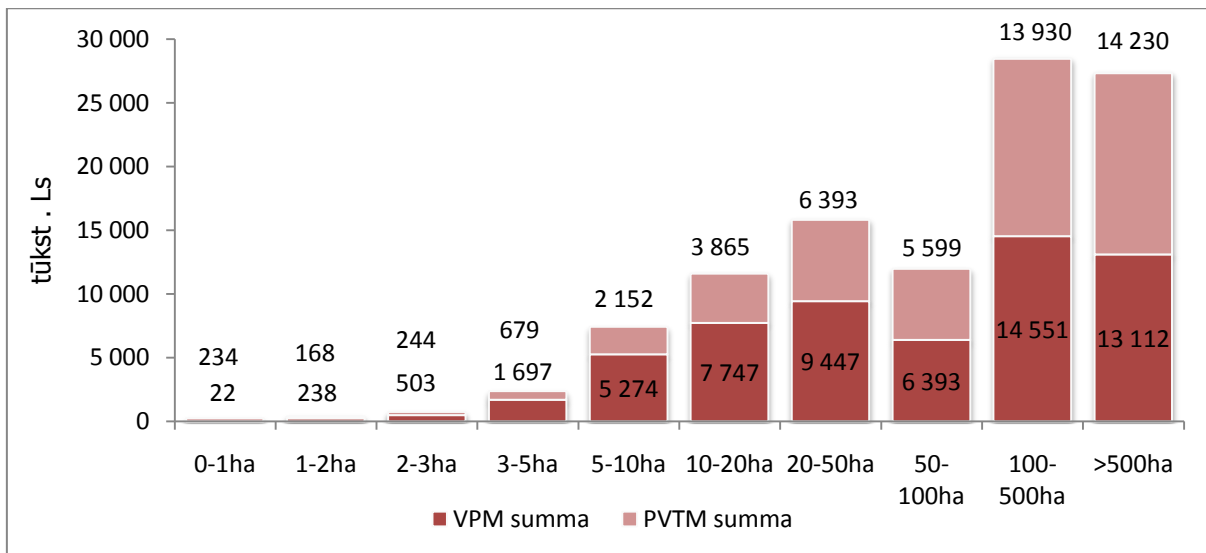
Analizējot vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu saņēmēju struktūru sadalījumā pa saimniecību grupām pēc lieluma ha (sk. 2.6.attēlu), var secināt, ka skaitliski lielākais vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu saņēmēju skaits ir vidēja lieluma saimniecību grupā no 5 līdz 10 ha un tie ir 18,9 tūkstoši vienotā platības maksājumu saņēmēji jeb 28,6 % no kopējā vienotā platības maksājumu saņēmēju skaita 66,08 tūkstošiem un 13,7 tūkstoši papildu valsts tiešo maksājumu saņēmēji jeb 26,9 % no kopējā papildu valsts tiešo maksājumu saņēmēju skaita – 50,8 tūkstošiem.

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.6.attēls. 2009.gadā VPM un PVTM saņēmēju skaits pa saimniecību grupām pēc to lieluma ha

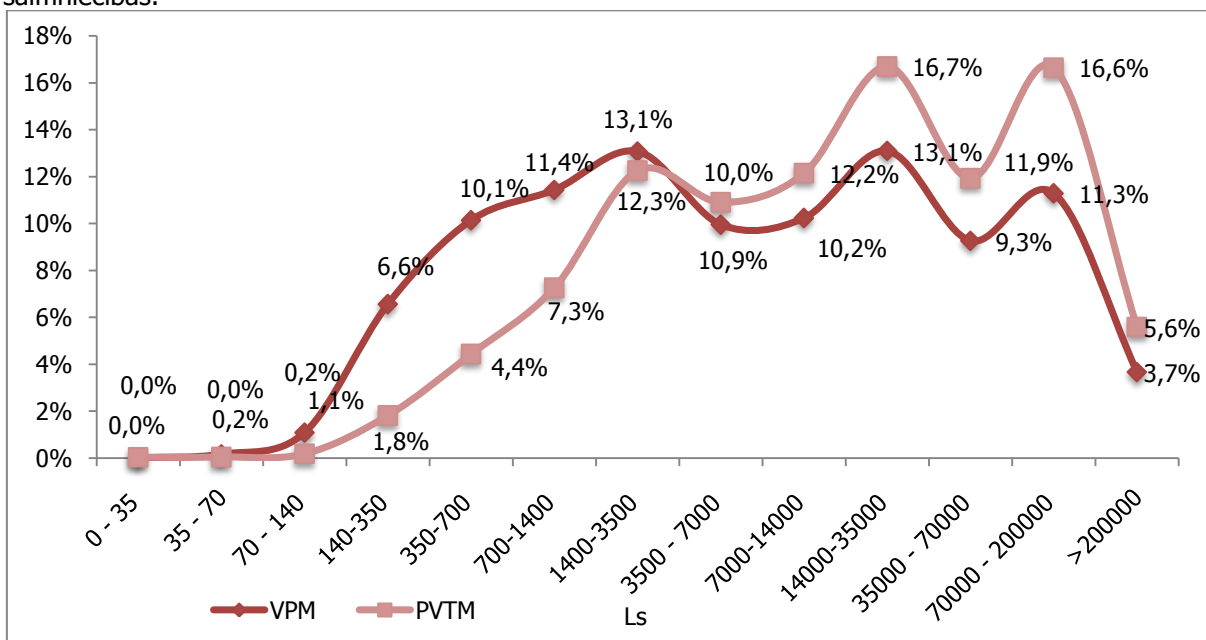
Analizējot izmaksātā vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu apjomus pa saimniecību lieluma grupām (sk. 2.7.attēlu), var secināt, ka kopumā pieaugot saimniecību lielumam pēc hektāriem, izlīdzinās saņemtais vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu apjoms. Tādējādi lielās saimniecības ir vairāk orientētas uz lauksaimniecisko ražošanu, jo saņem lielāko daļu papildu valsts tiešo maksājumu, kas daļēji saistīts ar ražošanu.

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.7.attēls. 2009.gadā izmaksātais VPM un PVTM apjoms tūkst. Ls pa saimniecību grupām pēc to lieluma ha

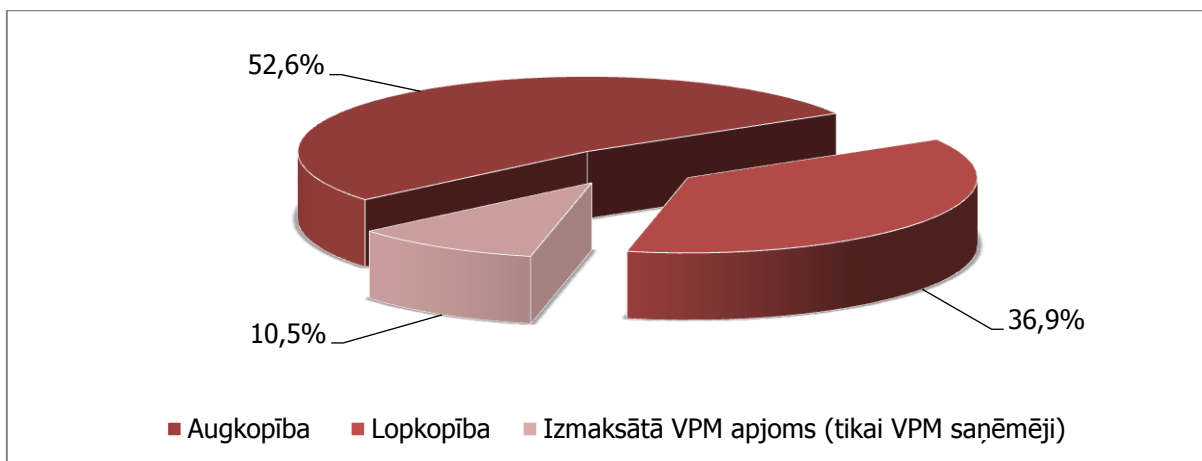
Analizējot vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu saņēmēju struktūru sadalījumā pa saimniecību grupām pēc saņemtā tiešo maksājumu kopējā apjoma (sk. 2.8.attēlu), var secināt, ka 2009.gadā 70% no vienotā platības maksājumu apjoma jeb 41,6 milj. Ls un 86,2% no papildu valsts tiešo maksājumu apjoma jeb 40,9 milj. Ls saņēma 11,06 tūkst. saimniecības, kuras saņem tiešos maksājumus vairāk par 1400 Ls gadā un šīs saimniecības sastāda 17,5 % no kopējā vienotā platības maksājuma saņēmēju skaita. Savukārt līdz 1400 Ls gadā tiešajos maksājumos saņem 56,7 tūkst. saimniecības. Saimniecību grupā, kuras saņem virs 200 000 Ls gadā ietilpst tikai 20 saimniecības.

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.8.attēls. 2009.gadā izmaksātā VPM un PVTM apjoma īpatsvars pa saimniecību grupām pēc izmaksātajām summām Ls

2009.gadā (sk. 2.9.attēlu) lielāko daļu jeb 52,6 % vienotā platību maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu apjoma ir saņēmušas saimniecības, kas nodarbojas ar augkopību (pieņemot, ka ar augkopību nodarbojas tās saimniecības, kas saņem papildu valsts tiešo maksājumu par laukaugiem, papildu valsts tiešo maksājumu par lopbarības platībām, papildu valsts tiešo maksājumu par zālāju un linu sēklām un atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu par platībām).

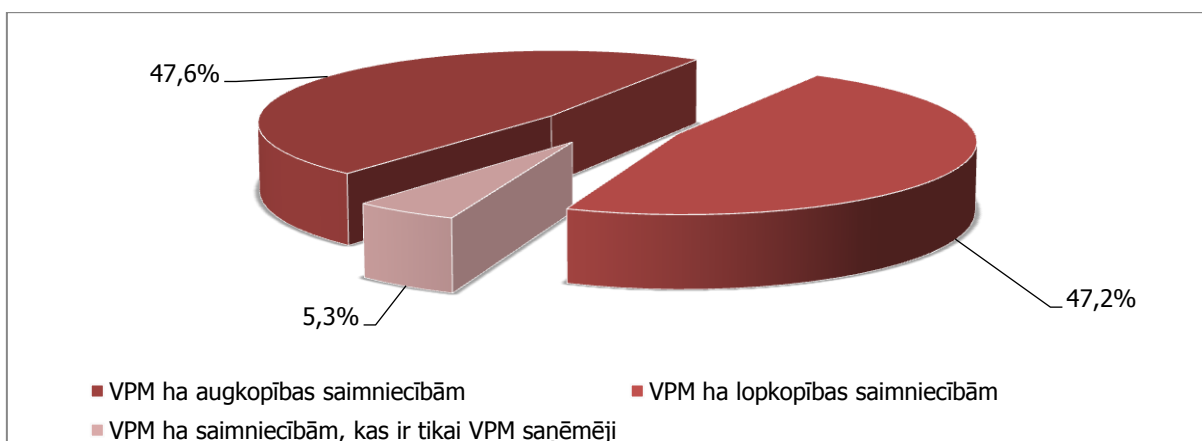

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.9.attēls. 2009.gadā izmaksāto VPM un PVTM apjoma īpatsvars pa lauksaimniecības sektoriem

Otru lielāko daļu jeb 36,9 % no vienotā platību maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu apjoma ir saņēmušas saimniecības, kas nodarbojas ar lopkopību (pieņemot, ka ar lopkopību nodarbojas saimniecības, kas saņem papildu valsts tiešo maksājumu un atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu par nokautiem vai eksportētiem liellopiem, kā arī papildu valsts tiešo maksājumu par zīdītājgovīm, papildu valsts tiešo maksājumu par aitu mātēm un atdalīto papildu valsts tiešo maksājumu par pienu).

Tikai 10,5 % no vienotā platības maksājuma un papildu valsts tiešo maksājumu saņēmējiem ir saimniecības, kas saņem tikai vienoto platību maksājumu par zemes uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī.

Avots: ZM pēc LAD datiem

2.10.attēls. 2009.gadā deklarēto VPM ha sadalījums % pa lauksaimniecību sektoriem

Analizējot saimniecību deklarētās VPM platības pēc iepriekšminētā pieņemtā saimniecību sadalījuma pa lauksaimniecību sektoriem, īpatsvars nedaudz mainās (sk. 2.10.attēlu) – lielāko daļu līdzīgās proporcijās no kopējiem deklarētajiem VPM ha ir deklarējušas saimniecības, kas nodarbojas ar augkopību 47,9 % jeb 1,31 milj. ha un saimniecības, kas nodarbojas ar lopkopību 47,2 % jeb 1,30 milj. ha.

Salīdzinoši nelielu daļu – tikai 5,3 % jeb 145 315 ha no kopējiem deklarētajiem VPM hektāriem ir deklarējušas saimniecības jeb tā saucamie „dīvānzemnieki”, kas nenodarbojas ar lauksaimniecisko ražošanu, bet nodrošina tikai zemes uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī, lai saņemtu vienoto platības maksājumu.

2.1.2. Savstarpējā atbilstība

Savstarpējā atbilstība nodrošina saikni starp tiešo maksājumu saņemšanu un atbilstību normatīvajos aktos noteiktiem nosacījumiem. Savstarpējās atbilstības mērķis ir veicināt lauksaimnieku motivāciju ievērot prasību izpildi lauksaimniecībā sabiedrības interesēs attiecībā uz vides aizsardzību,

pārtikas nekaitīgumu, dzīvnieku veselību un labturību, sabiedrības veselību, augu veselību, kā arī pastāvīgo ūdeni un ganību saglabāšanas nosacījumus un labu lauksaimniecības un vides stāvokli.

Savstarpējā atbilstība ietver:

- savstarpējās atbilstības pārvaldības prasības;
- laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumus;
- pastāvīgo ūdeni un ganību saglabāšanas nosacījumus.

Savstarpējās atbilstības pārvaldības prasības ietver konkrētām jomām normatīvajos aktos noteiktās prasības, kas bija spēkā vēl pirms iekļaušanas savstarpējā atbilstībā un tādēļ nav nekas jauns. Līdz 2009. gadam savstarpējā atbilstībā iekļautās pārvaldības prasības nebija sasaistītas ar tiešo maksājumu saņemšanu, un dažās jomās līdz pat 2012. gadam tās netiks iekļautas saskaņā ar savstarpējās atbilstības ieviešanas grafiku jaunajās dalībvalstīs.

Savstarpējā atbilstība ir piemērojama un, ja prasības netiek izpildītas, maksājumi samazināmi tikai attiecībā uz atbalsta pretendenta lauksaimniecisko darbību vai konkrētās saimniecības lauksaimniecības zemi.

Ja lauksaimnieks neievēros savstarpējās atbilstības pārvaldības prasības un laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumus, atbalsts tam tiks samazināts vai pilnībā atteikts.

Savstarpējā atbilstība attiecas uz šādiem atbalsta maksājumiem:

- tiešajiem maksājumiem, tostarp vienoto platības maksājumu, atsevišķo maksājumu par cukuru, īpašo atbalstu par pienu, atbalstu par pārstrādei paredzētajām avenu un zemeņu platībām, atbalstu par kultūraugiem ar augstu enerģētisko vērtību (uz pēdējo no 2010. gada 1. janvāri pieteikšanās tiek pārtraukta);
- Lauku attīstības programmas 2. ass "Vides un lauku ainavas uzlabošana" maksājumiem, tostarp maksājumu lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem kalnu teritorijās, "Natura 2000" maksājumu, maksājumu, kas saistīts ar D2000/60/EKK, "Agrovides" maksājumu, Natura 2000" maksājumu (meža īpašniekiem), meža vides maksājumiem.

❖ SAVSTARPĒJĀS ATBILSTĪBAS NORMATĪVAIS IETVARIS

Savstarpējās atbilstības piemērošanas nosacījumi ir noteikti gan ES, gan Latvijas normatīvajos aktos.

Eiropas Savienībā kopumā savstarpējās atbilstības piemērošanu regulē vairāki normatīvie akti.

- *Padomes 2009. gada 19. janvāra Regula Nr. 73/2009, ar ko paredz kopējus noteikumus tiešā atbalsta shēmām saskaņā ar kopējo lauksaimniecības politiku un izveido dažas atbalsta shēmas lauksaimniekiem, kā arī groza Regulas Nr. 1290/2005, (EK) Nr. 247/2006, (EK) Nr. 378/2007 un atceļ Regulu (EK) Nr. 1782/2003, (turpmāk – Regula Nr. 73/2009) nosaka:*
 - ka lauksaimniekam, lai pretendētu uz tiešo maksājumu saņemšanu, ir jāievēro regulas II pielikumā minētās pārvaldības prasības, kā arī III pielikumā minētie laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumi (4.–6. pants);
 - dalībvalstīm savstarpējās atbilstības prasību un izpildes kontrolei ir jāizveido savstarpējās atbilstības kontroles sistēma un maksājuma samazinājumu sistēma (22.–24. pants).
- *Padomes 2005. gada 20. septembra Regula (EK) Nr. 1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) (turpmāk – Regula Nr. 1698/2005) nosaka lauku attīstības 2. ass "Vides un lauku ainavas uzlabošana" pasākumus.*
- *Komisijas 2009. gada 29. oktobra Regula Nr. 1122/2009 (EK), ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus, lai īstenotu Padomes Regulu (EK) Nr. 73/2009 attiecībā uz savstarpēju atbilstību, modulāciju un integrēto administrēšanas un kontroles sistēmu saskaņā ar minētajā regulā paredzētajām tiešā atbalsta shēmām lauksaimniekiem, kā arī lai īstenotu Padomes Regulu (EK) Nr. 1234/2007 attiecībā uz savstarpēju atbilstību saskaņā ar viņa nozarē paredzēto atbalsta shēmu, (turpmāk – Regula Nr. 1122/2009) paredz:*
 - detalizētus nosacījumus savstarpējās atbilstības ieviešanai;
 - savstarpējās atbilstības kontroles sistēmas izveidi un īstenošanu;
 - maksājumu samazinājumu piemērošanu.
- *Komisijas 2006. gada 7. decembra Regula (EK) Nr. 1975/2006, ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus, lai īstenotu Padomes Regulu (EK) Nr. 1698/2005 attiecībā uz pārbaudes kārtību, kā arī savstarpējo atbilstību saistībā ar lauku attīstības atbalsta pasākumiem, nosaka sīki izstrādātus noteikumus pārbaudes procedūrām un savstarpējo atbilstību attiecībā uz Lauku attīstības programmas pasākumiem.*

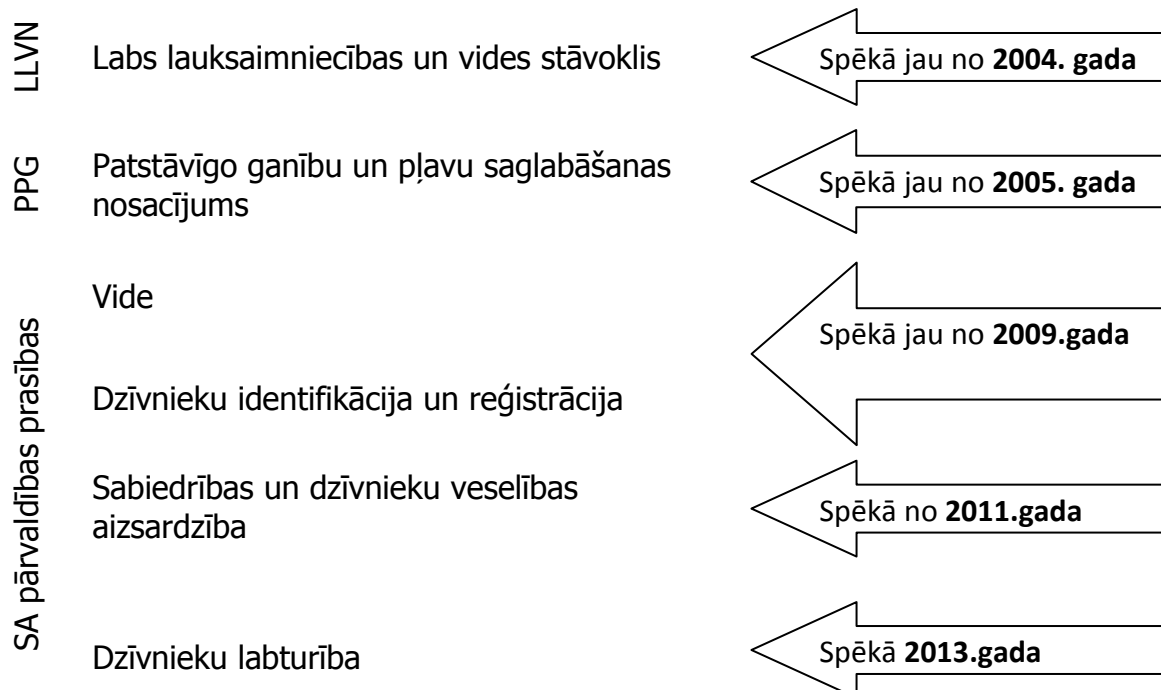
Tieši Latvijā savstarpējās atbilstības piemērošanu regulē šādi normatīvie akti:

- *Ministru kabineta 2007. gada 17. aprīļa noteikumi Nr.269 "Kārtība, kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros".* Tie nosaka:
 - savstarpējās atbilstības pārvaldības prasību kopumu, kuras ieviestas Latvijā atbilstoši Regulas Nr. 73/2009 II pielikumā minētajām direktīvām;
 - laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumus, kas ieviesti Latvijā atbilstoši Regulas Nr. 73/2009 III pielikumam;
 - pastāvīgo pļavu un ganību saglabāšanas nosacījumus;
 - nosacījumus attiecībā uz savstarpējās atbilstības kontrolēm pārbaudēs saimniecībās uz vietas.
- *Ministru kabineta 2009. gada 17. jūnija noteikumi Nr. 573 "Kārtība, kādā administrē Eiropas Lauksaimniecības garantiju fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Zivsaimniecības fondu, kā arī valsts un Eiropas Savienības atbalstu lauksaimniecībai, lauku un zivsaimniecības attīstībai"* nosaka ES fondu administrēšanā iesaistīto iestāžu kompetenci un pienākumus.
- *Ministru kabineta 2010. gada 23. marta noteikumi Nr. 295 "Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības lauku attīstības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides un lauku ainavas uzlabošanai"* nosaka ES lauku attīstības atbalsta pasākumus vides un lauku ainavas uzlabošanai – maksājumu lauksaimniekiem par nelabvēlīgiem dabas apstākļiem kalnu teritorijās (jeb MLA), "Natura 2000" maksājumu, maksājumu, kas saistīts ar D2000/60/EKK, "Agrovides" maksājumu, Natura 2000" maksājumu (meža īpašniekiem), meža vides maksājumus.

❖ SAVSTARPĒJĀS ATBILSTĪBAS IEVIEŠANAS LAIKA GRAFIKS

Savstarpējās atbilstības ieviešana Latvijā notiek pakāpeniski no 2004. gada. Lauksaimniekiem, lai saņemtu vienoto platības maksājumu un citus ES tiešos maksājumus, ir jāievēro laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumi un pastāvīgo pļavu un ganību saglabāšanas nosacījumi jau attiecīgi no 2004. gada un 2005. gada. Savukārt vides, dzīvnieku un augu veselības un labturības jomu prasību iekļaušana savstarpējās atbilstības pārvaldības prasību sarakstā un to sasaiste ar tiešajiem maksājumiem tiek īstenota pakāpeniski no 2009. gada.

Savstarpējās atbilstības ieviešanas grafiks:

❖ AKTUALITĀTES SAVSTARPĒJĀ ATBILSTĪBAS JOMĀ 2009. GADĀ

Izmaiņas, kas 2009. gadā tika īstenotas savstarpējās atbilstības jomā ES, pamatojās uz KLP vidēja termiņa pārskatīšanas jeb "veselības pārbaudes" sarunu rezultātiem:

- no savstarpējās atbilstības prasību saraksta tika svītrotas prasības, kas neattiecās tieši uz lauksaimnieku un lauksaimniecisko darbību vai lauksaimniecības zemi;
- laba lauksaimniecības un vides stāvokļa standarti tika sadalīti divās grupās – obligātie standarti un izvēles standarti, noteikti Regulas Nr. 73/2009 3. pielikumā;
- laba lauksaimniecības un vides stāvokļa obligāto standartu saraksts tika papildināts vēl ar diviem standartiem, lai reaģētu uz jauniem izaicinājumiem ūdens aizsardzības un pārvaldības jomā.

Latvijā 2009. gadā veiktie pasākumi ietvēra laba lauksaimniecības un vides stāvokļa nosacījumu pārskatīšanu. Latvijā līdz 2009. gadam noteiktās laba lauksaimniecības un vides stāvokļa prasības neaptvēra visus Regulas Nr. 73/2009 3. pielikumā paredzētos obligātos standartus. Tādēļ 2009. gadā Zemkopības ministrija sadarbībā ar Vides ministrijas ekspertiem un lauksaimnieku organizācijām izstrādāja ieviešanas prasības attiecībā uz laba lauksaimniecības un vides stāvokļa standartiem par augsnes erozijas novēršanu un biotopu saglabāšanas minimālajiem nosacījumiem.

Atbilstoši Regulas Nr. 73/2009 3. pielikuma nosacījumiem dalībvalstīm ir jānosaka laba lauksaimniecības un vides stāvokļa prasības attiecībā obligātajiem standartiem ūdens aizsardzības un pārvaldības jomā. Sadarbībā ar Vides ministrijas ekspertiem un lauksaimnieku organizācijām tika izstrādātas laba lauksaimniecības un vides stāvokļa prasības obligātā standarta par ūdens izmantošanas atļauju procedūru ievērošanu (tā jāievieš no 2010. gada 1. janvāra) un par buferjoslu izveidi gar ūdenstecēm (jāievieš no 2012. gada 1. janvāra) ieviešanai.

Iepriekšminētās jaunās laba lauksaimniecības un vides stāvokļa prasības tika apstiprinātas ar Ministru kabineta 2010. gada 2. martā noteikumiem Nr. 213 "Grozījumi Ministru kabineta 2007. gada 17. aprīļa noteikumos Nr. 269 "Kārtība kādā tiek piešķirts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai tiešā atbalsta shēmu ietvaros"".

Tāpēc turpmāk, lai pilnā apmērā saņemtu tiešos maksājumus, lauksaimniekam būs jānodrošina, arī lai lauksaimniecībā izmantotā zeme stāvā nogāzēs ar slīpumu, kas lielāks par 10 grādiem, laikā no 1. oktobra līdz 31. martam būtu klāta ar veģetāciju, dabas pieminekļi saglabāti, mēslošanas līdzekļi netiek lietoti 10 metru platā joslā gar ūdensteci un ir ūdens resursu lietošanas atļauja, ja viņš izmanto vairāk nekā 10 kubikmetru virszemes vai pazemes ūdeņu diennaktī.

2.1.3. Kopējā tirgus atbalsta instrumenti

❖ ATBALSTS AUGĻU UN DĀRZEŅU RAŽOTĀJU GRUPĀM UN ORGANIZĀCIJĀM

Saskaņā ar Eiropas Savienības augļu un dārzeņu TKO nosacījumiem ražotāju organizācijām un ražotāju grupām ir iespēja saņemt atbalstu, lai veicinātu augļu un dārzeņu ražotāju kooperāciju biedru saražotās produkcijas realizācijai. Augļu un dārzeņu ražotāju grupu un organizāciju pamatdarbība ir saistīta ar tās biedru piedāvājumu koncentrāciju un to produktu piedāvājumu tirgū, attiecībā uz kuriem tai ir piešķirta atzišana. Atbalstu piešķir investīcijām (saražotās produkcijas savākšanai, šķirošanai, glabāšanai, fasēšanai), lai ražotāju grupa varētu sasniegt ražotāju organizācijas atzišanas kritērijus un segt arī administratīvos izdevumus.

2009. gadā Latvijā bija atzītas divas ražotāju grupas: vienā ir apvienojušies 7 ražotāji, un tā saražo 3,7 % dārzeņu no kopējā Latvijā saražotā dārzeņu apjoma, savukārt otrā ir apvienojušies 17 ražotāju, un tā saražo 6,8 % no kopējā Latvijā saražotā dārzeņu apjoma. Interese par ražotāju grupu dibināšanu ir arī citiem augļu un ogu ražotājiem.

Pašlaik Latvijā nav nevienas atzītas ražotāju organizācijas. 2009. gadā Zemkopības ministrija izstrādāja un saskaņoja ar Eiropas Komisiju pamatnostādnes "Nosacījumi attiecībā uz pasākumiem vides jomā", kas nosaka vispārēju ietvaru pasākumiem, videi labvēlīgu audzēšanas metožu, ražošanas tehnoloģiju un atkritumu apsaimniekošanas metožu izmantošanai. Tās ražotāju organizācija varēs ietvert savās darbības programmās (biznesa plānos).

❖ EKSPORTA KOMPENSĀCIJAS

Eksporta kompensācijas ir Latvijai nozīmīgs TKO atbalsta instruments, kura apgūšana sekmē eksportētāju konkurētspējas saglabāšanu trešo valstu tirgos, jo ar eksporta kompensācijām tiek kompensēta cenu atšķirība starp ES tirgu un trešo valstu tirgiem. Latvijā eksporta kompensācijas ir pieejamas kopš iestāšanās ES 2004. gadā, jo atbilstoši Pasaules Tirdzniecības organizācijas

nosacījumiem ES ir viena no valstīm, kas vairākiem produktiem (kopumā 20) drīkst piemērot eksporta kompensācijas.

Būtiskākās izmaiņas eksporta kompensāciju piemērošanā 2009. gadā skāra pienu un piena produktu sektoru. Ņemot vērā kritisko tirgus situāciju pienu nozarē, 2009. gada 23. janvārī tika atsākta eksporta kompensāciju piešķiršana pienam un piena produktiem, lai gan no 2007. gada 23. janvāra tās bija noteiktas EUR 0 apmērā. Tomēr eksportētājiem kompensācijas bija iespēja izmantot tikai līdz 2009. gada 19. novembrim, kad Eiropas Komisija, ņemot vērā konsekvēntos tirgus uzlabojumus – tirgus cenu un pieprasījuma palielinājumu pasaulē, iepirkuma cenu palielināšanos ES, 2009. gada otrajā pusgadā atkal noteica eksporta kompensācijas EUR 0 apmērā.

2009. gadā Latvijā kopumā eksporta kompensācijas tika izmaksātas Ls 417 tūkst. apmērā (2.7. tabula). Eksporta kompensācijas tika maksātas par trīs produktu grupām – pienu un piena produktiem (Ls 384 tūkst.), pārstrādātiem produktiem (Ls 30,8 tūkst.) un cukuru (Ls 1,7 tūkst.).

2.7. tabula

**Latvijā izmaksātais eksporta kompensāciju apmērs pa produktu sektoriem
2007.–2009. gadā, Ls**

Sektors	2007.	2008.	2009.
Graudaugi	10 429,25	1799,19	–
Cukurs	101 881,56	69 510,50	1 733,44
Piens	1 719 845,94	188 608,79	384 316,58
Cūkgala	151,75	–	–
Pārstrādātie produkti	94 091,80	104 496,74	30 807,63

Avots: LAD

Latvijas eksportētāji visvairāk ir pieteikušies tieši eksporta kompensācijām par pienu un piena produktiem: 2009. gadā šīs kompensācijas bija 92 % no kopējām eksporta kompensāciju izmaksām Latvijā. Attiecīgi 44 % eksporta kompensācijas par pienu un piena produktiem tika maksātas par eksportu uz Krieviju, 20 % – uz Azerbaidžānu un tikpat arī uz Alžīriju, 10 % – uz Saūda Arābiju. Mazākā apjomā subsidētie piena produkti eksportēti arī uz Nigēriju, Gruziju, Uzbekiju un Jemenu.

Uzņēmēji Latvijā saņem eksporta kompensācijas arī par pārstrādātu produktu eksportu: 2009. gadā – 7 % no kopējām eksporta kompensāciju izmaksām Latvijā. Galvenā mērķa valsts bija Krievija (par produktiem, kas eksportēti uz šo valsti, ir samaksāts 81 % no eksporta kompensācijām par pārstrādātiem produktiem). Mazākā apjomā par subsidētiem pārstrādātiem produktiem tika maksāts arī par eksportu uz Izraēlu (13 %) un ASV (6 %).

Nākamā produktu grupa, par kuru Latvijas eksportētāji saņem eksporta kompensācijas, ir cukurs pārstrādātos augļos un dārzeņos, – 0,4 % no kopējām kompensāciju izmaksām. Subsidētais cukurs tics eksportēts tikai uz Krieviju.

Pēc eksporta kompensāciju izmaksu apmēra var secināt, ka 47 % no 2009. gadā izmaksātajām eksporta kompensācijām ir bijušas par produktiem, kuru eksporta mērķa valsts bijusi Krievija, 19 % – par produktiem, kas eksportēti uz Alžīriju, 19 % – par produktiem, kas eksportēti uz Azerbaidžānu un 9 % - par produktiem, kas eksportēti uz Saūda Arābiju. Salīdzinājumam: 2008. gadā 42 % no izmaksātajām kompensācijām maksāts par produktiem, kuru eksporta mērķa valsts bija Krievija, bet 25 % – par produktiem, kas eksportēti uz Maroku.

❖ EIROPAS KOMISIJAS PROGRAMMA VISTRŪCĪGĀKAJĀM PERSONĀM

Eiropas Komisijas (EK) programmas vistrūcīgākajām personām mērķis ir sniegt atbalstu vistrūcīgākajām personām, piegādājot tām intervencē iepirktus pārtikas produktus un to izstrādājumus.

Programma darbojas atbilstoši *EK 1992. gada 29. oktobra Regulai Nr. 3149/92, ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus pārtikas piegādei no intervences krājumiem trūcīgākajām personām Kopienā, un Eiropas Padomes 2007. gada 22. oktobra Regulai Nr. 1234/2007, ar ko izveido lauksaimniecības tirgu kopīgu organizāciju un paredz īpašus noteikumus dažiem lauksaimniecības produktiem.*

Zemkopības ministrija 2009. gadā sagatavoja jaunus Ministru kabineta 2009. gada 8. decembra noteikumus Nr. 1415 "Kārtība, kādā tiek administrēti un uzraudzīti tirgus intervences pasākumi augkopības un lopkopības produktu tirgū, īstenojot EK programmu vistrūcīgākajām personām", kuri regulē EK programmas darbību Latvijā.

Latvija EK programmā piedalās no 2006. gada.

Dati par EK programmas vistrūcīgākajām personām īstenošanu 2007.–2009. gadā

	2007. gada programma	2008. gada programma	2009. gada programma
Pieprasītais graudu daudzums, t	3280	1440	32 696
Pieprasītais vājpiena pulvera daudzums, t	–	–	1099
EK piešķirtais finansējums, Ls	496 528	218 994	3 839 666
Latvijas līdzfinansējums, Ls	–	–	208 847
Prognozētais personu skaits	150 000	30 000	50 000
Reāli apkalpoto personu skaits	3571	39 315	44 083
Izdales produkts	Putraimi		auzu pārslas; četrgraudu pārslas; makaroni; pankūku milti; vājpiena pulveris
Tiesības saņemt pārtikas produktus	Personām, kuru ienākumi ir zemāki par 50 % no minimālās mēnešalgas		
Piegāžu vietu skaits	29	205	255
Labdarības organizāciju skaits	5	7	7
Komersanti piegādātāji	SIA "Latgales maiznīca"	A/s "Dobeles dzirnavnieks"	SIA "Futurus food"

Avots: LAD

Apkopotā informācija par programmas rezultatīvajiem rādītājiem 2007., 2008. un 2009. gadā liecina, ka 2009. gada programma Latvijā īstenota veiksmīgi (2.8. tabula). Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem tika pilnīgāk izmantots EK finansējums, un ar katru gadu apkalpoto trūcīgo personu skaits palielinās. Tāpat arī 2009. gada programmā trūcīgajām personām tika dalīts pārtikas grozs, kurā iekļauti pieci dažādi produkti.

Programmas īstenošanai 2010. gadā Latvijai EK piešķīra 21 929 tonnas graudu no Zviedrijas intervences noliktavām, 1022 tonnas graudu no Igaunijas intervences noliktavām, 969 tonna vājpiena pulvera no Igaunijas intervences noliktavām un Ls 624 667,95 graudu iepirkšanai kopienas tirgū. Plānots, ka 17 labdarības organizācijas ar 441 piegādes vietu 2010. gadā 77 146 vistrūcīgākajām personām izdalīs pārtikas produktu komplektus, kuros ir ātri vārāmās auzu pārslas, četrgraudu pārslas, griķu pārslas, pankūku milti, vājpiena pulveris un piens.

❖ "SKOLAS PIENA" PROGRAMMA

Viens no vienotā TKO tirgus atbalsta instrumentiem ir Eiropas Komisijas finansētā programma "Atbalsts piena produktu piegādei izglītojamiem" jeb "Skolas piena" programma, kaut arī programmas pamatmērķi saistīti ar veselīga uztura un piena patēriņa veicināšanu skolēnu vidū, nevis tirgus regulēšanu. ES atbalsts 2009. gadā bija pieejams pirmsskolas izglītības, pamatizglītības un vidējās izglītības iestāžu skolēniem.

Programmā skolēniem ir iespēja saņemt 200 vai 250 ml piena vai noteiktu piena produktu dienā par samazinātu cenu, turklāt programma paredz iespēju dalībvalstij piešķirt papildu finansējumu no valsts budžeta, ļaujot produktu cenu samazināt vēl vairāk vai pat nodrošināt tos bez maksas.

Atbalstāmie produkti ir iedalīti 5 kategorijās: pirmajā (I) kategorijā ietilpst pasterizēts piens (ar dažādām piedevām, tostarp augļu sulu) un raudzēti piena produkti ar augļu sulu. Otrajā (II) kategorijā ietilpst raudzēti piena produkti ar augļiem, savukārt 3.–5. (III, IV, V) kategorija atvēlēta dažādiem sieriem.

Kopš ES tiesību aktos izdarītajiem grozījumiem ES atbalsts ir kļuvis elastīgāks un pieejamāks attiecībā uz piena produktu izlietojumu, piemēram, pienu ir iespējams nepārstrādātā (nevārītā) veidā iekļaut ēdienreizē kā piedevu kādam ēdienam. Turklāt 2009. gadā tika paplašināts atbalstāmo produktu klāsts, ietverot tāds produktus kā piens ar augļu sulu, raudzēti piena produkti (kefīrs, jogurts) ar augļiem un augļu sulu u. c. Arī minimālais piena saturs šiem raudzētajiem produktiem samazināts no iepriekš noteiktajiem 90 % līdz 75 %, lai padarītu programmu vairāk atbilstošu uzņēmumu piedāvātajam produktu sortimentam.

2009. gadā Latvijā, īstenojot programmu, bija pieejams tikai ES atbalsts. Latvijā atbalsts tiek piešķirts par I un II kategorijas produktiem un atbalsta likme I kategorijas produktiem ir 18,15 EUR/100 kg, II kategorijas produktiem – 16,34 EUR/100 kg.

2.9. tabulā uzskatāmi redzams, ka valsts līdzfinansējuma atcelšana "Skolas piena" programmai būtiski kavēja programmas apguvi Latvijā: jau 2008./2009. mācību gadā saistībā ar programmu piegādātā piena daudzums bija par 58 % mazāks nekā 2007./2008. mācību gadā. Arī iesaistīto izglītības iestāžu skaita palielinājums 2008./2009. mācību gadā vairāk attiecināms uz mācību gada pirmo pusgadu, kad vēl bija pieejams valsts līdzfinansējums. Savukārt, izvērtējot programmas apguves rādītājus 2009./2010. mācību gada 8 mēnešos, redzams vēl lielāks samazinājums.

2009./2010. mācību gadā dalībai programmā nepieteicās un netika apstiprināts neviens jauns uzņēmums.

2.9. tabula

"Skolas piena" programmas īstenošana 2007./2008.–2009./2010. mācību gadā

Mācību gads	2007./2008. (01.09.2007.– 31.08.2008.)	2008./2009. (01.09.2008.– 31.08.2009.)	2009./2010. (01.09.2009.– 01.04.2010.)
Iesniegumi apstiprinājuma saņemšanai	17	7	0
Apstiprināti uzņēmumi	17	7	0
Pretendenti, kas iesaistās programmā	96	92	16
Iesaistītas izglītības iestādes	490	511	36
Piegādātā piena daudzums, t	1710,86	715,80	60,59
Izmaksāta summa (ES un valsts atbalsts), Ls	856 065,03*	280 582,7*	6915,79*
ES atbalsts	289 797,39*	91 903,4*	6915,79*
Valsts atbalsts	566 267,64*	188 679,3**	0,0*

Avots: LAD

* LAD izmaksātais atbalsts attiecīgajā periodā.

** 2008./2009. mācību gadā valsts atbalsts izmaksāts kā pārejošais maksājums no iepriekšējā mācību gada.

❖ TIRGUS INTERVENCES PASĀKUMI

Ievērojot politiku vienkāršošanas principu, 2009. gadā tika harmonizēti nosacījumi iepirkumam intervencē, nosakot tos vienā regulā. Darbs pie atbilstošā ES regulējuma izstrādes noritēja gandrīz visu 2009. gadu, līdz 2009. gada 11. decembrī tika pieņemta *Eiropas Komisijas Regula Nr. 1272/2009, ar ko nosaka sīki izstrādātus kopīgus noteikumus Padomes Regulas (EK) Nr. 1234/2007 īstenošanai attiecībā uz lauksaimniecības produktu iepirkšanu un pārdošanu valsts intervencē.*

ES regulējums paredz, ka intervencē var tikt iepirkti noteikti ES izcelsmes produkti atbilstoši parastai iepirkuma procedūrai vai ar konkursa procedūras starpniecību.

Labības iepirkums intervencē.

Izmantojot intervences mehānismu, iespējams iepirkt tādus produktus kā mīkstie kvieši, cietie kvieši, mieži, kukurūza, sorgo un nelobīti rīsi. No minētajiem produktiem Latvijai aktuāls ir mīksto kviešu un miežu intervences mehānisms.

Graudu iepirkuma intervencē periods ir no 1. novembra līdz 31. maijam, un 2009./2010. tirdzniecības gadā graudi intervencē tika iepirkti pēc parastās procedūras ar likmi 101,31 EUR/t.

Atbilstoši KLP "veselības pārbaudē" lemtajam no 2010./2011. tirdzniecības gada minētajā intervences periodā intervencē:

- varēs iepirkt 3 milj. tonnas mīksto kviešu par 101,31 EUR/t, bet intervencē piedāvāto mīksto kviešu iepirkums, kas pārsniedz 3 milj. tonnu limitu, notiks atbilstoši konkursa procedūrai;
- netiks iepirkti mieži, ja vien, ievērojot tirgus situāciju un cenu attīstību, Eiropas Komisija nepieņem lēmumu par miežu iepirkuma intervencē īstenošanu atbilstoši konkursa procedūrai.

2009. gadā Latvijā iepirkumam intervencē netika piedāvāti mīkstie kvieši, turpretī miežu iepirkums intervencē tika īstenots.

Tirgus situācijas dēļ 2009./2010. tirdzniecības gadā, kad miežu iepirkuma vidējās cenas salīdzinājumā ar iepriekšējo tirdzniecības gadu samazinājās par 31,1 % un miežu eksports no ES uz trešajām valstīm bija gandrīz apstājies, palielinājās interese par miežu iepirkumu intervencē (arī Latvijā). Kopumā intervences periodā intervencē varētu tikt iepirkti aptuveni 10 % no 2009. gada Latvijas miežu ražas.

Cukura iepirkums intervencē.

2009./2010. tirdzniecības gads bija pēdējais, kad intervencē varēja iepirkt cukuru, turpmākajos tirdzniecības gados iepirkums intervencē būs pieejams tikai tad, ja Eiropas Komisija, ievērojot tirgus situāciju un cenu attīstību, pieņems atbilstošu lēmumu.

2009./2010. tirdzniecības gadā intervencē varēja iepirkt 600 000 tonnu baltā cukura par 323,52 EUR/t jeb 80 % no references cenas, tomēr reāli periodā no 2009. gada oktobra līdz 2010. gada janvārim ES intervencē cukurs nav iepirkts (tomēr jāpieļauj iespēja, ka līdz 2010. gada 30. septembrim cukurs intervencē tiek iepirkts).

Piena produktu iepirkums intervencē un privātās uzglabāšanas atbalsts.

Intervences periods, kurā var veikt iepirkumu un ievietot produktu privātajā uzglabāšanā, ilgst katru gadu no 1. marta līdz 31. augustam. Šajā laikposmā ES kopumā par fiksētu intervences cenu var iepirkt 30 000 tonnu sviesta un 109 000 tonnu vājpiena pulvera. Ja šis apjoms tiek pārsniegts, EK var pārtraukt iepirkumu vai to turpināt konkursa kārtībā, nosakot augstāko iespējamo iepirkšanas cenu. Fiksētās intervences cenas:

- sviestam – 221,75 EUR/100 kg;
- vājpiena pulverim – 169,80 EUR/100 kg.

2009. gadā, ņemot vērā krīzi piena tirgū, Eiropas Komisija lēma par iepirkuma perioda pagarināšanu līdz 2010. gada 28. februārim, tā nodrošinot, ka intervences iepirkums būtībā bija pieejams nepārtraukti līdz jaunā intervences perioda sākumam, t. i., 2010. gada 1. martam.

Latvijā 2009. gadā sviesta iepirkums intervencē netika īstenots. Latvijas piena produktu ražotāji vispār gandrīz neizmanto intervences iepirkuma mehānismu; visticamāk to var skaidrot ar mehānisma administrēšanas nosacījumiem. Vienīgi 2005. un 2006. gadā Latvijā tika iepirktas attiecīgi 348 tonnas un 66 tonnas, un šis daudzums tika pārdots 2007. gadā. Turpmākos gados sviesta intervences iepirkums Latvijā nav bijis. Taču ES mērogā intervences iepirkuma mehānisms tiek izmantots, jo ļauj uzņēmumiem cīnīties, piemēram, ar tirgus sezonālās pārprodukcijas ietekmi un citām situācijām, kad tirgus cenas ievērojami samazinās.

Vājpiena pulvera iepirkums intervencē Latvijā līdz šim nav īstenots, jo šī produkta pārdošanā nav bijis ievērojamu problēmu.

Piena sektorā ir pieejams arī atbalsts sviesta privātai uzglabāšanai, bet arī šo atbalsta veidu Latvijas uzņēmēji 2009. gadā nav izmantojuši, jo Latvijas uzņēmumi neuzskata privātās uzglabāšanas atbalstu par adekvātu risinājumu krīzes situācijās. Taču ES mērogā šis atbalsta mehānisms tiek izmantots, jo ļauj uzņēmumiem tikt galā, piemēram, ar tirgus sezonālās pārprodukcijas ietekmi un citām situācijām, kad tirgus cenas ievērojami pazeminās.

Cūkgaļas, liellopu un teļa gaļas iepirkums intervencē.

Latvijā līdz šim ne liellopu un teļa gaļas, ne cūkgaļas intervence un privātā uzglabāšana nav īstenota.

❖ PROGRAMMA SKOLU APGĀDEI AR AUGĻIEM UN DĀRŽIEM (“SKOLAS AUGĻIS”)

2008. gada 19. novembra Eiropas Savienības Lauksaimniecības un zivsaimniecības ministru padomē dalībvalstu lauksaimniecības ministri panāca vienošanos par “Programmu skolu apgādei ar augļiem”, kuru dalībvalstis varēja ieviest jau no 2009./2010. mācību gada. Ar šīs programmas palīdzību dalībvalstis, izmantojot savus un Eiropas Savienības budžeta līdzekļus, var nodrošināt skolēniem bezmaksas augļus un dārzeņus, lai palielinātu šo produktu patēriņu, kā arī veicinātu veselīgas ēšanas paradumus skolēnu vidū.

Programmas mērķis ir apturēt augļu un dārzeņu patēriņa kritumu Eiropas Savienībā, palielināt šo produktu ilgtermiņa patēriņu bērnu vidū, kā arī veicināt tādus veselīgas ēšanas paradumus, kas tiek saglabāti arī turpmākajā dzīvē.

Kopienā 50 % apmērā sedz produktu iegādes, piegādes, izplatīšanas, kā arī informatīvā plakāta izgatavošanas izmaksas. Tā kā Latvija atbilst konverģences mērķiem, šī atbalsta intensitāte ir 75 %. Kopienas budžetā šīs programmas līdzfinansēšanai ir paredzēti EUR 90 milj., no kuriem Latvija saņem EUR 450 100.

Zemkopības ministrija, izvērtējot 2009. gadā pieejamos budžeta līdzekļus, nolēma 2009./2010. mācību gadā neieviest Latvijas izglītības iestādēs programmu skolu apgādei ar augļiem un dārzeņiem.

Taču programma Latvijā tiks ieviesta no 2010./2011. mācību gada, paredzot, ka ar 2011. gada janvāra pirmo mācību nedēļu 1.–6. klases skolēni katru mācību dienu aptuveni divus mēnešus saņems vienu 100 gramu porciju ar svaigiem, integrēti audzētiem augļiem (āboliem, bumbieriem, dzērvenēm) vai dārzeņiem (kāpostiem, burkāniem, kāļiem, kolrābjiem), vai to asorti.

❖ PRODUKTU VEICINĀŠANA

Izmantojot Eiropas Savienības lauksaimniecības produktu veicināšanas un informēšanas atbalsta sistēmu, profesionālajām nozaru organizācijām ir iespēja izstrādāt un realizēt līdz pat 3 gadus ilgas programmas noteiktu lauksaimniecības produktu popularizēšanai gan iekšējā ES tirgū, gan ārpus ES robežām, saņemot ES un valsts līdzfinansējumu attiecīgi 50 un 30 % apmērā.

2009. gadā Eiropas Komisijā tika apstiprinātas un savu darbību sāka divas Latvijas lauksaimniecības produktu veicināšanas un informēšanas programmas iekšējā tirgū:

- Latvijas augļkopju asociācijas 3 gadu programma "Augļi veselībai";
- biedrības "Siera klubs" 3 gadu programma "Mārketinga komunikāciju programma sieram un citiem piena produktiem".

Abu programmu mērķis ir informēt patērētājus par attiecīgo produktu kvalitāti, veselīgumu, daudzveidību un nozīmi ikdienas uzturā, tā veicinot šo produktu patēriņu un ražošanu.

2009. gadā beidzās arī 2006. gadā sākta Latvijas Biškopības biedrības programma "Medus un citu biškopības produktu popularizēšana". Programmas darbības rezultātā ir palielinājies medus un citu produktu pārdošanas apjoms kopumā par ~ 9 %, kā arī kļuvis lielāks pieprasījums pēc citiem biškopības produktiem (ziedputekšņiem, bišu maizes). Turklāt plašsaziņas līdzekļos ir izskanējusi profesionāla informācija par biškopība produktiem un to izmantošanu ikdienā, tā vairojot šo produktu atpazīstamību.

❖ ATBALSTS ĀRKĀRTAS TIRGUS PASĀKUMIEM PIENA NOZARĒ

Tā kā 2008. un 2009. gadā ekonomiskās krīzes ietekmē būtiski cieta tieši piena sektors visā Eiropas Savienībā – dramatiski samazinājās pieprasījums pēc piena produktiem pasaules tirgū, izraisot arī būtisku piena iepirkuma cenu kritumu, bija nepieciešams sniegt atbalstu Eiropas piena ražotājiem, lai mazinātu šīs krīzes sekas. Pēc ilgām diskusijām ES lēmējinstācijās tika apstiprināta *Eiropas Komisijas 2009. gada 15. decembra Regula (ES) Nr. 1233/2009, ar ko nosaka īpašu tirgus atbalsta pasākumu piena nozarē*. Regula paredz piešķirt vienreizēju atbalstu (t. i., tikai 2010. gadā) kopumā EUR 300 milj. apmērā ES dalībvalstu piena ražotājiem, kurus vissmagāk skāra ekonomiskā krīze un kuriem šajos apstākļos radās likviditātes problēmas. Katrai dalībvalstij ir noteikts pieejamais atbalsta apmērs, un Latvijai tas ir EUR 1 445 810 jeb Ls 1 016 116.

Atbalsta izmaksas termiņš ir 2010. gada 30. jūnijs.

Jau 2009. gada nogalē tika sākts darbs pie atbalsta kritēriju izstrādes, un 2010. gada 30. martā tika pieņemti Ministru kabineta noteikumi Nr. 327 "Kārtība, kādā piešķir Eiropas Savienības atbalstu ārkārtas tirgus pasākumiem piena nozarē".

Saskaņā ar šiem noteikumiem Latvijā atbalstu ārkārtas tirgus pasākumiem piena nozarē piešķir par 2008./2009. kvotas gadā pieejamās piena tiešās tirdzniecības un piegādes kvotas ietvaros realizēto piena tonnu. Piena ražotājam pieejamajai piena tiešās tirdzniecības un piegādes kvotai pēc stāvokļa 2009. gada 31. martā jābūt vismaz 80 tonnu apjomā, un 2008./2009. kvotas gadā ir jābūt realizētām vismaz 80 tonnām piena, kā arī piena ražotājam 2009./2010. kvotas gadā ir jābūt vismaz vienam piena realizācijas darījumam atbilstoši pieejamajai kvotai.

❖ CUKURA NOZARES RESTRUKTURIZĀCIJAS PROGRAMMA

Īstenojot Eiropas Savienības cukura rūpniecības restrukturizācijas politiku, kas Latvijā tika sākta 2006. gadā, no 2007./2008. tirdzniecības gada Latvijai vairs netiek piešķirta cukura ražošanas kvota un ir pārtraukta cukurbiešu audzēšana cukura ražošanai.

Restrukturizācijas plāna īstenošana sākās 2007. gada martā. A/s "Liepājas cukurfabrika" restrukturizācijas plānu pilnībā pabeidza līdz 2008. gada 30. septembrim, a/s "Jelgavas cukurfabrika" – līdz 2009. gada 30. aprīlim.

Lai gan 2007. gadā tika sākta cukurfabriku demontāža un cukurbietes vairs netika audzētas pārstrādei, cukurfabrikas tās īpašumā esošos pēdējos cukura krājumus 2008. gadā pārdeva uzņēmumam a/s "Danisco Sugar", kas safasēja un pārdeva a/s "Jelgavas cukurfabrika" cukuru Latvijas tirgū līdz 2010. gada vidum.

Cukurbiešu audzētāji 2009. gadā par cukurbiešu piegādes līgumā noteikto cukurbiešu daudzumu (tonnās) atbilstoši cukura kvotai saņēma atsevišķo maksājumu par cukuru saskaņā ar vienoto platības maksājuma shēmu. Maksājuma apmērs pa gadiem ir noteikts Padomes Regulas (EK) Nr. 73/2009 XV pielikumā. Kopējais maksājuma apmērs 2009. gadā bija EUR 6 616 000.

Kopumā Latvijai paredzētais atbalsts no ES restrukturizācijas fonda ir EUR 74,3 milj. No 2008. gada tika uzsākta cukura rūpniecības restrukturizācijas atbalsta apguve, apgūstot 50 % no kopējā pieejamā atbalsta apmēra, bet 2009. gadā – 40 % no kopējā pieejamā atbalsta apmēra. 2010.,

2011. un 2012. gadā vēl tiks apgūti atlikušie 10 % no kopējā pieejamā atbalsta apmēra. 2008. gadā atbalstu EUR 9,7 milj. apmērā saņēma cukurfabrikas un EUR 27,2 milj. apmērā – cukurbiešu audzētāji. 2009. gadā cukurfabrikas saņēma pēdējo restrukturizācijas atbalsta daļu EUR 28,9 milj. apmērā. Tā kā Latvija ir pilnībā izbeigusi cukura ražošanu un tai vairs netiek piešķirta cukura ražošanas kvota, valsts ir izstrādājusi cukura rūpniecības restrukturizācijas programmu, lai saņemtu dažādošanas atbalstu no restrukturizācijas fonda, kura mērķis ir veicināt un atbalstīt cukura rūpniecības restrukturizācijas skartajā reģionā to infrastruktūras objektu bojājumu un vides problēmu novēršanu, kuru rašanās tieši saistīta ar cukura rūpniecības darbību vai darbības pārtraukšanu, un tā veidot pievilcīgu vidi saimnieciskās darbības attīstībai pēc cukura nozares likvidācijas, kā arī sakārtojot vidi kopumā. Uz dažādošanas atbalstu saskaņā ar 2008. gada 14. jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr. 556 "Kārtība, kādā piešķir, administrē un uzrauga valsts un Eiropas Savienības atbalstu cukura rūpniecības restrukturizācijas skartajam reģionam" varēja pretendēt pagastu un novadu pašvaldības, kuru teritorijā 2006. gadā ir audzētas cukurbietes pārstrādei cukurā ne mazāk kā viena hektāra platībā, kā arī pilsētas, kurās 2006. gadā cukurbietes tikušas pārstrādātas cukurā. Pieejamais dažādošanas atbalsts ir EUR 8 496 013 apmērā:

- no restrukturizācijas fonda – EUR 7 282 297;
- Latvijas valsts līdzfinansējums – EUR 1 213 716.

2009. gadā tika sākta dažādošanas atbalsta apguve, apgūstot 6 % no kopējā dažādošanas atbalsta apmēra. Atlikušo dažādošanas atbalstu pakāpeniski ir plānots izmaksāt līdz 2012. gada beigām.

Kopsavilkums

Cukurbiešu audzētāji 2009. gadā EUR 6 616 000 100 apmērā saņēma atsevišķo maksājumu par cukuru.

Latvija 2008. un 2009. gadā ir izlietojusi 90 % no tai paredzētā restrukturizācijas fonda atbalsta.

Cukurfabrikas 2009. gadā saņēma pēdējo maksājumu no restrukturizācijas fonda EUR 28,9 milj. apmērā.

Pagastu (novadu) un pilsētu pašvaldības 2009. gadā sāka īstenot projektus dažādošanas atbalsta apgūšanai. Dažādošanas atbalsts tiks izmaksāts pēc pašvaldību projektu īstenošanas 2010., 2011. un 2012. gadā.

2.2. Lauku attīstības programma 2007.-2013. gadam

2009. gadā turpinājās Lauku attīstības programmas ieviešana. Tika izdarīti būtiski grozījumi pasākumu ieviešanu regulējošajos normatīvajos aktos, lai samazinātu administratīvo slogu projektu iesniedzējiem, paredzot, ka atbalsta saņēmējam vairs nav jāslēdz līgums ar LAD un projekta īstenošanu var sākt uzreiz, tiklīdz pieņemts pozitīvs lēmums par projekta iesnieguma apstiprināšanu. Lai saīsinātu projektu izskatīšanas laiku, mainīta projektu vērtēšanas sistēma, nosakot galvenos projektu atbilstības kritērijus, kas tiek izvērtēti īsā laikā, un tikai tad, kad konstatēta atbilstība šiem kritērijiem, turpinās projektu precizēšana un virzība.

2009. gadā tika pārtraukta vairāku pasākumu – "Atbalsts jauniem lauksaimniekiem", "Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācijai", "Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana" – ieviešana.

Kopumā 2009. gadā tika pieņemti 5457 projekti ar kopējo publiskā finansējuma apmēru Ls 79,0 milj., bet apstiprināti – 5465 projekti (Ls 129,8 milj.). Pasākumā "Tehniskā palīdzība" tika iesniegti 33 projekti ar kopējo publiskā finansējuma apmēru Ls 0,8 milj., un 33 projektu izmaksas ar kopējo publisko finansējumu Ls 0,8 milj. LVL apmērā tika pilnībā vai daļēji segtas.

- Pasākumā "**Arodapmācības un informācijas pasākumi**" tika atbalstīti 6 projekti, kuros atbalstu saņēma juridiskas personas, kas nodrošināja lauksaimniecības, pārtikas pārstrādes un mežsaimniecības nozarē strādājošo apmācību. Mācības notika 571 dienu, un tajās piedalījās 2320 klausītāju.

- Pasākumam "**Atbalsts jauniem lauksaimniekiem**" 2009. gadā tika izsludināta viena projektu iesniegumu pieņemšanas kārtā. Atbalsta pretendentu aktivitāte bija ļoti liela, un apstiprinātais publiskais finansējums vairāk nekā 2 reizes pārsniedza kārtai pieejamo publisko finansējumu. Lielākā daļa projektu iesniegti Ziemeļvidzemes un Viduslatvijas LAD reģionālajās lauksaimniecības pārvaldēs (RLP). Kopumā tika iesniegti 280 projektu ar reģistrēto publisko finansējumu 7 357 395 latu apmērā; no tiem apstiprināti tika 233 projekti ar publisko finansējumu 6 074 343 latu apmērā. Tā kā Latvijas Lauku attīstības programmas Uzraudzības komiteja pieņēma

lēmumu neturpināt pasākuma "Atbalsts jauniejiem lauksaimniekiem" ieviešanu, tad tika piešķirts papildu finansējums un tas ļāva atbalstīt visus noteikumu prasībām atbilstošos iesniegtos projektus.

- Pasākumam "**Lauku saimniecību modernizācija**" 2009. gadā tika izsludinātas trīs projekta iesniegumu pieņemšanas kārtas, un atbalsta pretendentu iesniegto projektu publiskais finansējums bija 19 % no šo triju kārtu izsludinātā publiskā finansējuma. Tas liecina par ekonomiskās krīzes negatīvo ietekmi uz uzņēmēju spēju investēt uzņēmumu attīstībā, jo iepriekšējā, 2008. gadā tika pieprasīti gandrīz 97 % no izsludinātā atbilstošajās kārtās pieejamā publiskā finansējuma. 2009. gadā tika iesniegti 547 projekti un apstiprināti 743 projekti. Lielākā daļa investīciju novirzīts jaunu ražošanas pamatlīdzekļu iegādei (aptuveni 73 %), taču ar būvniecību saistītās investīcijas ir bijušas daudz mazākas (aptuveni 27 %), un tas liecina par īstermiņa investīciju pārsvaru. Vairums saimniecību, kas pieteikušās uz atbalstu, darbojas graudkopības nozarē (aptuveni 45 %) un piena lopkopības nozarē (aptuveni 33%), daudz mazāk ir saimniecību, kas specializējušās gaļas lopkopības nozarē (aptuveni 8 %), kā arī jaukta tipa saimniecību (laukkopība un lopkopība) – aptuveni 6 %, un tas liecina par graudkopības un piena lopkopības dominējošo stāvokli Latvijas lauksaimniecībā. Lielākā daļa projektu iesniegti Zemgales, Ziemeļvidzemes, Ziemeļkurzemes, Lielrīgas un Dienvidlatgales RLP. Šie ir reģioni, kas aizņem diezgan lielu daļu no Latvijas teritorijas, arī ekonomiskā attīstība tajos ir salīdzinoši spēcīga. Mazāka aktivitāte novērojama ne tik attīstītajos Ziemeļaustrumu un Austrumlatgales. Īstenojot pasākumu, kopumā atbalsts izmaksāts 1625 lauku saimniecībām, no kurām 1416 ir juridisku personu īpašums un 209 pieder fiziskām personām, tajā skaitā 118 vīriešiem un 91 sievietei. Kopējais izmaksātais atbalsts 2009. gadā bija 21 milj. latu. 2009. gadā projekti tika pieņemti saskaņā ar jauniem Ministru kabineta noteikumiem, tāpēc lauksaimniekiem, sagatavojot projektu pieteikumus, bija jāņem vērā vairāki jauni kritēriji. Piemēram, ir noteikts, ka viens no publiskā finansējuma saņemšanas kritērijiem ir vidēji vismaz 700 latu apmērā samaksāts sociālais nodoklis gada laikā par katru saimniecībā strādājošo. Lai nodrošinātu samērīgas investīcijas tehnikas parka atjaunošanai, noteikts arī ierobežojums jaunas traktortehnikas iegādei – viens zirgspēks pret vienu hektāru 2009. gadā vienotajam platību maksājumiem deklarētās platības un viens zirgspēks pret vienu liellopu vienību; šis ierobežojums piemērojams arī tad, ja traktoru nominālā jauda ir ne vairāk kā par 50 zirgspēkiem lielāka nekā aprēķinātā nominālās jaudas summa. Lai veicinātu investīciju ieguldījumus, ir palielināta atbalsta intensitāte tehnikas iegādei līdz 35 % un papildus atzīto kooperatīvo sabiedrību biedriem par 5 %.

- Pasākumam "**Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana**" 2009. gadā tika izsludināta tikai viena projekta iesniegumu pieņemšanas kārtā, kurā atbalsta pretendentu iesniegto projektu publiskais finansējums bija tikai 34 % no izsludinātā publiskā finansējuma. 2009. gadā iesniegti 1090 projekti ar reģistrēto publisko finansējumu 915 398 latu apmērā un apstiprināts 1651 projekts ar publisko finansējumu 1 495 639 latu apmērā. Mazais finansējuma pieprasījums izskaidrojams ar to, ka projektu ir daudz, bet pēc finansējuma apjoma tie nav lieli.

Lielākā daļa projektu iesniegti Ziemeļvidzemes RLP (25 % no visiem iesniegtajiem projektiem), Dienvidkurzemes RLP (22 % no visiem iesniegtajiem projektiem) un Ziemeļaustrumu RLP (13 % no visiem iesniegtajiem projektiem), kur mežainums sasniedz 50–55 %, taču zema aktivitāte novērojama Dienvidlatgales, Austrumlatgales un Zemgales reģionos, kur mežainums sasniedz tikai 30–40 % no kopējās attiecīgās teritorijas platības.

- Pasākumam "**Lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pievienotā vērtība**" 2009. gadā tika izsludinātas divas projekta iesniegumu pieņemšanas kārtas, kurās atbalsta pretendentu iesniegto projektu publiskais finansējums bija tikai 26 % no izsludinātā publiskā finansējuma; tātad atbalsta pretendentu aktivitāte bijusi maza. 2009. gadā visas ar pasākumu saistītās investīcijas tika novirzītas jaunas tehnikas, iekārtu un aprīkojuma iegādei, un tas liecina par īstermiņa ieguldījumu pārsvaru. Lielākā daļa uzņēmumu, kas pieteikušies uz atbalstu, darbojas piena pārstrādes jomā (aptuveni 31 %), nedaudz mazāk – gaļas pārstrādes (aptuveni 29 %), augļu un dārzeņu pārstrādes (aptuveni 19 %) un graudu pārstrādes jomā (aptuveni 18%).

Visvairāk projektu iesniegti Ziemeļvidzemes RLP (23 % no visiem iesniegtajiem projektiem), Zemgales RLP (20 % no visiem iesniegtajiem projektiem), Lielrīgas RLP (20 % no visiem iesniegtajiem projektiem) un Dienvidkurzemes RLP (17 % no visiem iesniegtajiem projektiem). Šie reģioni aizņem diezgan lielu daļu no Latvijas teritorijas, tomēr 2009. gadā aktivitāte nebija vērojama ekonomiski ne tik attīstītajos Dienvidlatgales un Ziemeļaustrumu reģionos.

- Pasākumam "**Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu**" 2009. gadā tika izsludinātas divas projektu

iesniegumu pieņemšanas kārtas un iesniegti 145 projekti ar reģistrēto publisko finansējumu 9 082 084 latu apmērā; no tiem 2009. gadā apstiprināti 67 projekti ar publisko finansējumu 3 060 677 latu apmērā. Īstenojot pasākumu, tiek būvētas un rekonstruētas gan fiziskajām un juridiskajām personām piederošās meliorācijas sistēmas, gan valsts īpašumā esošās meliorācijas sistēmas.

- Pasākumam **"Daļēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija"** 2009. gadā tika izsludinātas divas projektu iesniegumu pieņemšanas kārtas, kurās atbalsta pretendentu aktivitāte bija ļoti liela, un atbalsta pretendentu iesniegtais projektu publiskais finansējums pārsniedza izsludināto publisko finansējumu vairāk nekā 2 reizes. Lielākā daļa projektu iesniegti Ziemeļkurzemes (21 % no visiem iesniegtajiem projektiem) un Ziemeļvidzemes (15 % no visiem iesniegtajiem projektiem) RLP. 2009. gadā iesniegti 1400 projekti ar reģistrēto sabiedrisko finansējumu 7 370 533 latu apmērā un apstiprināti 1289 projekti ar sabiedrisko finansējumu 6 847 490 latu apmērā.

- Pasākumā **"Maksājumi par nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās (izņemot kalnu teritorijas)"** 2009. gadā atbalstam pieteicās 48 727 pretendenti. Kopējais izmaksātais atbalsts 2009. gadā bija 28,5 milj. latu.

Vidējā izmaksātā atbalsta summa vienai atbalstītajai saimniecībai bija aptuveni 585 latu, un tas ir aptuveni par 26 % mazāk nekā 2008. gadā.

- Pasākumā **"Natura 2000 maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EK"** 2009. gadā tika atbalstītas 6514 saimniecības ar kopējo lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību 43 710 ha. Kopējais izmaksātais atbalsts 2009. gadā bija 1,4 milj. latu.

- Pasākumā **"Agrovide"** 2009. gadā tika īstenoti šādi apakšpasākumi:
 - "Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība" (BLA);
 - "Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos" (BDUZ);
 - "Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana" (LDGRS);
 - "Buferjoslu ierīkošana" (BI);
 - "Erozijas ierobežošana" (EI);
 - "Integrētās dārzkopības ieviešana un veicināšana" (IDIV);
 - "Rugāju lauks ziemas periodā" (RLZP).

Pasākumā kopā apstiprināto atbalsta pretendentu skaits 2009. gadam bija 3957, kopējā atbalstītā platība – 93 248 ha. 2009. gadā saistībā ar pasākumu izmaksātais publiskais finansējums atbalsta pretendentiem bija 21 726 379 latu. Vidēji par vienu hektāru atbalsta pretendents visa pasākuma īstenošanas periodā ir saņēmis 27 latus.

- Pasākumam **"Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana"** 2009. gadā tika izsludinātas divas projektu iesniegumu pieņemšanas kārtas, kurās atbalsta pretendentu aktivitāte bija diezgan liela, jo atbalsta pretendentu iesniegtais projektu publiskais finansējums no kopējā šajās kārtās izsludinātā finansējuma bija 85 %. 2009. gadā kopējais iesniegto projektu skaits bija 860 ar reģistrēto publisko finansējumu 7 104 088 latu apmērā un tika apstiprināti 436 projekti ar publisko finansējumu 3 408 606 latu apmērā.

- Pasākumam **"Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana"** 2009. gadā tika izsludināta viena projektu iesniegumu pieņemšanas kārtā; tajā atbalsta pretendentu iesniegto projektu publiskais finansējums bija 49 % no izsludinātā publiskā finansējuma. Mazā aktivitāte skaidrojama ar pasākuma ieviešanas sākotnējo posmu, turklāt pasākuma specifika nosaka, ka atbalsts mežsaimniecības potenciāla atjaunošanai tiek sniegts tikai ugunsgrēku un (vai) dabas katastrofu radīto postījumu vietās. Lielākā daļa projektu iesniegti Dienvidkurzemes RLP; šajā reģionā mežainums sasniedz 50–55 %.

- Pasākumam **"Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai"** 2009. gadā tika izsludinātas divas projektu iesniegumu pieņemšanas kārtas, kurās atbalsta pretendentu iesniegto projektu publiskais finansējums bija 64 % no izsludinātā publiskā finansējuma. Kopumā 2009. gadā iesniegti 87 projektu iesniegumi un apstiprināti 114 projekti, kuriem pieprasīts publiskais finansējums ir 3 780 359 latu un apstiprinātais publiskais finansējums – 27 859 792 latu. Līdz 2009. gadam atbalstīto mikrouzņēmumu skaits bija 207, tostarp 71 juridiska persona un 2 fiziskas personas.

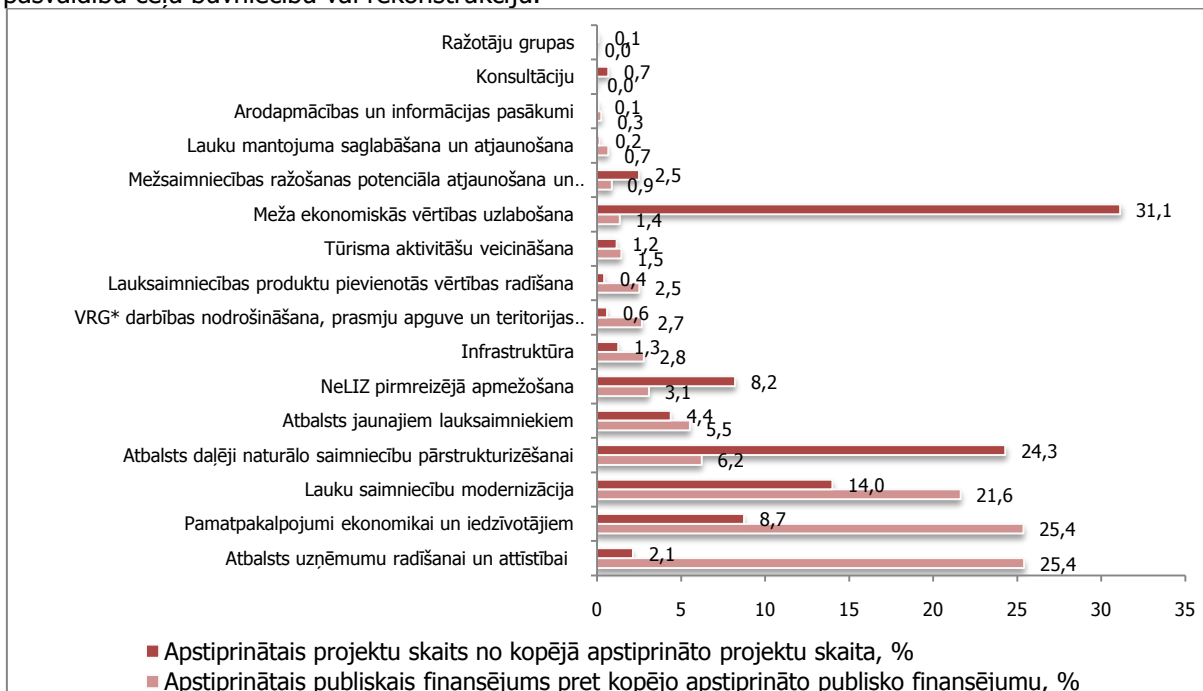
- Pasākuma **"Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai"** apakšpasākumā **"Energijas ražošana no lauksaimnieciskās un mežsaimnieciskās izcelsmes biomasas"** no

2008. gada 3. novembra līdz 3. decembrim LAD pieņēma pieteikumus vienā projektu pieņemšanas kārtā. Atbalstam pieteicās 33 pretendenti; no tiem 2009. gadā tika apstiprināti 25 projekti par kopējo publisko finansējumu 24,5 miljoni latu apmērā. 2009. gadā tika sākts darbs pie grozījumiem atbalstu administrējošajos noteikumos, lai precizētu redakciju, nosakot, ka atbalstu var saņemt komersanti, kas ražo lauksaimnieciskas un mežsaimnieciskas izcelsmes produkciju, kā arī paredzot stingrākus finansējuma pieejamības nosacījumus.

- Pasākumam **"Tūrisma aktivitāšu veicināšana"** 2009. gadā tika izsludinātas trīs projektu iesniegumu pieņemšanas kārtas, kurās atbalsta pretendentu apstiprinātais publiskais finansējums bija 56 % no izsludinātā publiskā finansējuma un iesniegto projektu skaits – 76 ar pieprasīto publisko finansējumu 2,4 milj. latu apmērā. Vairums projektu iesniegti Lielrīgas (38 % no visiem iesniegtajiem projektiem), Ziemeļvidzemes (17 % no visiem iesniegtajiem projektiem) un Viduslatvijas (14 % no visiem iesniegtajiem projektiem) RLP. Šie reģioni aizņem diezgan lielu daļu Latvijas teritorijas, un tajos ir diezgan spēcīga ekonomiskā attīstība, savukārt maza aktivitāte vērojama Dienvidkurzemes, Austrumlatgales, Zemgales un Ziemeļkurzemes reģionos.

- Pasākumam **"Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem"** 2009. gadā tika izsludinātas četras projektu iesniegumu pieņemšanas kārtas ar kopējo finansējumu 26 miljoni latu apmērā. Šajās kārtās tika apstiprināti 167 projekti, bet kopā 2009. gadā – 464 projekti ar publisko finansējumu 27,9 milj. latu. Tā kā 2009. gadā Latvijā notika pašvaldību vēlēšanas, interese par atbalsta pasākumu nebija liela, jo finansējums tiek plānots nākamajiem periodiem. Tādēļ 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu vietējās pašvaldības uz pasākumu "Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem" pieteicās kūtri.

Lielākā interese ir par atbalsta pasākumiem, kas attiecas uz vietējās nozīmes saieta namu u. tml. objektu būvniecību vai rekonstrukciju un publiski pieejamas teritorijas labiekārtošanu, kā arī pašvaldību ceļu būvniecību vai rekonstrukciju.

Avots: Zemkopības ministrija pēc LAD datiem

2.11. attēls. Latvijas Lauku attīstības programmas 2007.–2013. gadam pasākumu apguve 2009. gadā

*VRG –Vietējās rīcības grupas

2009. gadā aizsākās Latvijas Lauku attīstības programmas pasākuma **"Vietējo attīstības stratēģiju īstenošana"** ieviešana, lai, izmantojot LEADER pieejas metodi, veicinātu lauku iedzīvotāju iesaistīšanos vietējo problēmu risināšanā, uzlabotu uz vietējām vajadzībām balstītus vietējās pārvaldības mehānismus un sniegtu atbalstu vietējām attīstības iniciatīvām, kas ir saskaņotas ar Latvijas Lauku attīstības programmu un iekļautas vietējo rīcības grupu izstrādātajās vietējās attīstības stratēģijās.

Atbalstu vietējās attīstības stratēģijas īstenošanai saņēma 33 vietējās rīcības grupas (vietējo organizāciju un lauku iedzīvotāju apvienības, kas darbojas noteiktā teritorijā ar iedzīvotāju skaitu

robežās no 5 līdz 65 tūkstošiem). To darbības teritorija aizņem 90,8 % no valsts teritorijas, un tas atbilst atbalsta saņemšanas nosacījumiem.

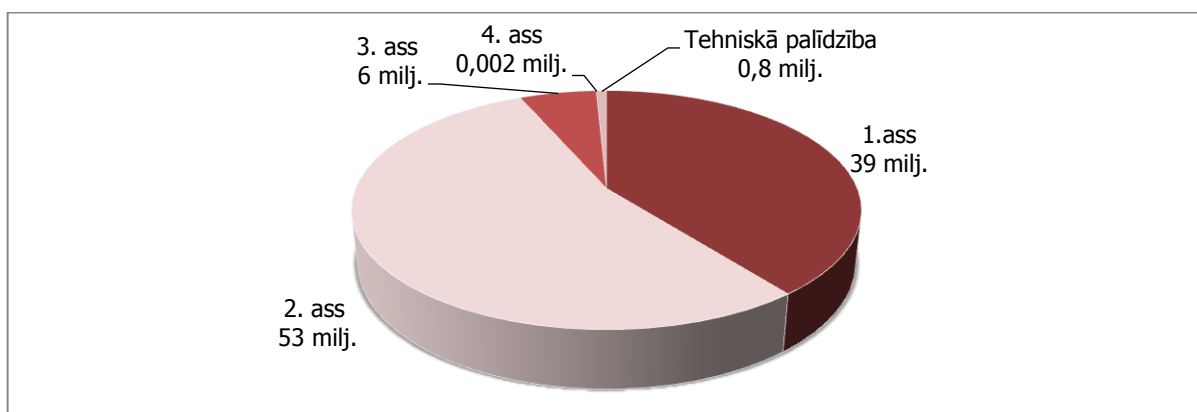
32 vietējo rīcības grupu darbības teritorijās tika sākti vietējo attīstības stratēģiju īstenošana atklātu projektu iesniegumu konkursu veidā. Atklātu projektu iesniegumu konkursu organizēšanu un projektu iesniegumu pieņemšanu nodrošina vietējā rīcības grupa, kas izvērtē arī projektu atbilstību vietējai attīstības stratēģijai. Projekti, kas atbilst vietējai attīstības stratēģijai, pēc tam tiek vērtēti LAD.

Kopumā 2009. gadā LAD tika saņemti 540 vietējai attīstības stratēģijai atbilstoši projektu iesniegumi ar kopējo finansējumu 4,6 milj. lati, kas pārsniedza izsludināto publisko finansējumu. Vislielākā interese tika izrādīta par pasākumu, kurā atbalstu var saņemt, lai dažādotu sabiedriskās aktivitātes (tostarp apmācības un interešu klubu, kultūras, vides aizsardzības, sporta un cita brīvā laika pavadīšanas aktivitātes) vietējiem iedzīvotājiem. Tāpat vietējiem iedzīvotājiem svarīgs un nepieciešams bijis pasākums, kurā atbalstu piešķir pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai – jaunu pakalpojumu izveidei un esošo kvalitātes uzlabošanai un sasniežamības nodrošināšanai.

Tā kā vietējo rīcības grupu vietējās attīstības stratēģijās pasākumi ir vairāk vērsti uz sabiedrisko labumu, visvairāk projektu iesniegumus iesniegušas biedrības un nodibinājumi (458 projektu iesniegumi) un pašvaldības (58 projektu iesniegumi).

Lai nodrošinātu kvalitatīvu vietējās attīstības stratēģijas īstenošanu, 32 vietējās rīcības grupas saņēma atbalstu arī darbības nodrošināšanai, publicitātes pasākumiem, kas sniedz informāciju par vietējās rīcības grupas darbības teritoriju un vietējo attīstības stratēģiju, vietējās rīcības grupas darbības teritorijas pētījumiem, vietējo rīcības grupu pārstāvju dalībai mācībās, pasākumu organizēšanai potenciālajiem projektu iesniegumu iesniedzējiem un to dalībai dažādos pasākumos Latvijā un citās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

2009. gadā saistībā ar Latvijas Lauku attīstības programmu 2007.–2013. gadam lielākā daļa maksājumu, t. i., 54 %, tika novirzīti 2. ass pasākumiem. 1. ass pasākumi saņēma finansējumu 39 % apmērā no kopējiem maksājumiem 2009. gadā, bet 3. ass pasākumi – tikai nepilnus 6 % no visiem kopējiem maksājumiem 2009. gadā (2.12. attēls).

Avots: Zemkopības ministrija pēc LAD datiem

2.12. attēls. Latvijas Lauku attīstības programmas 2007.–2013. gadam publiskais finansējums sadalījumā pa asīm 2009. gadā, milj. Ls

2.10. tabula

Lauku attīstības programmas 2007.–2013. gadam publiskā finansējuma maksājumi

Asis/pasākumi	2009. gadā	Kumulatīvie maksājumi no 2007. līdz 2009. gadam
	LVL	LVL
1. ass		
Arodapmācība un informācijas pasākumi	278 581	278 581
Atbalsts jauniem lauksaimniekiem	1 507 128	1 507 128
Priekšlaicīga pensionēšanās	3 047 330	4 160 433
Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem paredzēto konsultāciju pakalpojumu izmantošana	4579	4579
Lauku saimniecību modernizācija	21 028 698	39 563 705
Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana	795 115	795 115
Lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības radīšana	959 917	959 917
Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu	276 601	276 601
To standartu ievērošana, kas pamatojas uz ES Kopienas tiesību aktiem	2 333 905	2 333 905

Dalēji naturālo saimniecību pārstrukturizācija	8 185 823	8 321 080
Ražotāju grupas	342 593	365 663
<i>1. ass kopā</i>	<i>38 760 270</i>	<i>58 566 707</i>
2. ass		
Maksājumi par nelabvēlīgiem apstākļiem citās teritorijās (izņemot kalnu teritorijas)	28 497 421	70 789 688
<i>Natura 2000</i> maksājumi un maksājumi, kas saistīti ar Direktīvu 2000/60/EK	1 384 625	2 685 420
Agrovides maksājumi	21 726 379	21 726 379
Lauksaimniecībā neizmantojamās zemes pirmreizējā apmežošana	887 214	887 214
<i>Natura 2000</i> maksājumi (meža īpašniekiem)	642 110	642 110
Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana	141 650	141 650
<i>2. ass kopā</i>	<i>53 279 399</i>	<i>96 872 461</i>
3. ass		
Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu)	2 424 116	2 744 353
Tūrisma aktivitāšu veicināšana	134 495	134 495
Pamatpakalpojumi ekonomikai un iedzīvotājiem	3 051 450	3 051 450
Lauku mantojuma saglabāšana un atjaunošana	104 889	104 889
<i>3. ass kopā</i>	<i>5 714 951</i>	<i>6 035 188</i>
4. ass		
Vietējās rīcības grupas darbības nodrošināšana, prasmju apguve, teritorijas aktivizēšana	1737	1737
<i>4. ass kopā</i>	<i>1737</i>	<i>1737</i>
Tehniskā palīdzība	761 084	761 084
<i>Programma kopā</i>	<i>98 517 440</i>	<i>162 237 177</i>

2.3. Valsts lauku tīkls

Atbilstoši 2006. gada 15. decembra Komisijas Regulas (EK) Nr. 1974/2006 41. pantam 2008. gada 25. jūlijā tika noslēgts līgums ar SIA "Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs" (LLKC). Ar to LLKC uzņēmās saistības pildīt Valsts Lauku tīkla (VLT) sekretariāta funkcijas un īstenot VLT pasākumus:

- VLT sekretariātu veido centrālais birojs un 8 reģionālie biroji;
- notikušas 6 VLT Sadarbības padomes sēdes;
- izveidota VLT tīmekļa vietne www.laukutikls.lv;
- VLT sekretariāta darbinieki piedalījušies Eiropas Lauku tīkla koordinācijas komitejas sēdē, Koordinācijas komitejas LEADER apakškomitejas sēdē, Eiropas Lauku tīkla sanāksmē;
- izstrādāts VLT Rīcības programmas 2009.–2013. gadam projekts un Rīcības plāna 2009. gadam projekts, un tie apstiprināti Tehniskās palīdzības līdzekļu piešķiršanas komisijā.

2009. gadā VLT īstenotie pasākumi:

- notikušas 63 reģionālo darba grupu tikšanās, kurās apvienoti vairāku nozaru pārstāvji – lauksaimnieki, tūrisma mītnu īpašnieki, esošie un potenciālie mājražotāji, mazpulki, amatnieki un nevalstisko organizāciju pārstāvji.
- tīmekļa vietnē www.laukutikls.lv ievietoti 624 jauni raksti, 1400 notikumi;
- notikušas 2 VLT Sadarbības padomes sēdes;
- sekretariāts noorganizējis:
 - konferenci "Lauksaimniecības loma lauku attīstībā";
 - semināru "Radošo biznesa ideju tirgus" (sadarbībā ar biedrībām "Latvijas Jauno Zemnieku klubs" un "Latvijas mazpulki");
 - starptautisku semināru "Labā pieredze un prakse LEADER pieejas īstenošanā Latvijā un Igaunijā";
 - starptautisku konferenci "Lauksaimniecības kooperācija Latvijā un citās pasaules valstīs".
 - semināru vietējām rīcības grupām par vietējo attīstības stratēģiju administrēšanas aktualitātēm;
- noorganizēti 132 semināri 15 661,4 klausītājestundu apjomā;
- sagatavotas ziņu lapas – 6,6 autorloknes, 11 izdevumu, kopā gadā 61 600 eksemplāru;

- noorganizēti 189 semināri un apmācība 24 443 klausītājistundu apjomā;
- izstrādāti 78 uzņēmējdarbības plāni, īstenojot lauku mazo saimniecību pārprofilēšanas pasākumu;
- notikuši 26 pieredzes apmaiņas braucieni Latvijā, kuros piedalījušies 939 dalībnieki;
- notikuši 8 pieredzes apmaiņas braucieni uz ES valstīm, kuros piedalījušies 202 dalībnieki;
- sagatavota un VLT tīmekļa vietnē ievietota rokasgrāmata par *LEADER* pieejas projektu ieviešanas dokumentāciju, un turpmāk tā pēc nepieciešamības tiks aktualizēta;
- īstenojot pasākumu "Lauku saimniecību modernizācija vispārējās darbības stabilizācijai" izstrādāti 88 saimniecību stabilizācijas plāni.

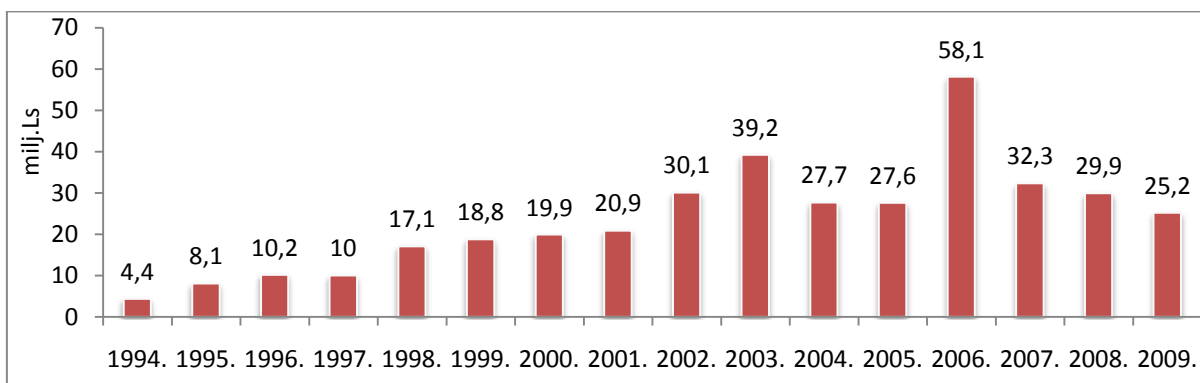
3. Nacionālais atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai

3.1. Nacionālās subsīdijas

Valsts atbalstam lauksaimniecībā pilnībā jāsakā ar Kopienas pamatnostādņem attiecībā uz valsts atbalstu lauksaimniecības nozarē. Pašlaik, vienkāršojot Eiropas Savienības Kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) normatīvos aktus, tiek fundamentāli grozīti esošie valsts atbalsta noteikumi gan attiecībā uz saturu, gan procedūrām. Grozījumu nolūks ir paātrināt valsts atbalsta maksājumu saskaņošanu un vienkāršot valsts atbalsta saņemšanas nosacījumus. Šīs izmaiņas neietekmēs subsīdiju mērķus, bet samazinās pasākumu atbalsta intensitātes apjomu, paredzot mazāku un mērķtiecīgāku valsts atbalstu.

Lai veicinātu lauksaimniecības un lauku attīstību, kā arī lai paaugstinātu lauku teritoriju iedzīvotāju dzīves līmeni, papildus Eiropas Savienības atbalstam valsts sniedz atbalstu nacionālo subsīdiju veidā.

2009. gadā kopējais subsīdijās izmaksātais finansējums bija Ls 25,68 milj. Ņemot vērā straujo piena iepirkumu cenu kritumu 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā, lai stabilizētu situāciju un saglabātu ģenētiski augstvērtīgus dzīvniekus piensaimniecībā, 2009. gadā valdība papildus piešķīra Ls 10 milj. ciltsdarbam piensaimniecības nozarē. 2008. gada sākumā krasi samazinājās cūkgaļas pieprasījums un tās iepirkuma cena. Lai saglabātu pārraudzības saimniecībās vaislas sivēnmāšu ciltskodolu, no valsts budžeta cūkkopības nozarei papildus tika izmaksāti Ls 1,7 milj. Arī 2006. gadā pie jau esošajām subsīdijām valdība piešķīra papildu līdzekļus Ls 25,8 milj. apmērā kompensācijai par sausuma izraisītajiem zaudējumiem (sk. 3.1. attēlu).

Avots: LAD

3.1.attēls. Kopējais subsīdiju apmērs 1994. – 2009.gadā, milj.Ls

Valsts atbalsta pasākumi tika sagatavoti, pamatojoties uz Zemkopības ministrijas darbības stratēģiju 2007.–2009. gadam, kā arī konsultējoties ar lauksaimnieku nevalstiskajām organizācijām.

Atbilstoši stratēģijai turpmākajā lauksaimniecības un lauku attīstības subsīdiju izmantošanā ir īstenojami šādi galvenie uzdevumi:

- ekonomiski stabilas, vidi saudzējošas lauksaimniecības attīstība;
- līdzīgu sociālo un ekonomisko labklājības iespēju radīšana lauksaimniecībā strādājošiem;
- ģenētiski augstvērtīgu augu un dzīvnieku selekcijas attīstība, valstiski svarīgu ģenētisko resursu saglabāšana;
- dzīvnieku produktivitātes palielināšana, izmantojot progresīvās audzēšanas metodes;
- lauksaimniecību attīstošas kredītpolitikas nodrošināšana;
- izglītošanas un informēšanas veicināšana lauksaimniecības, mežsaimniecības, zivsaimniecības un lauku attīstības jomā, kā arī ražošanas un zinātnes sasaistes veicināšana;
- lauku uzņēmēju sadarbības un kooperācijas veicināšana;
- lauksaimniecības nozaru riska samazināšana.

Valsts atbalsts (subsīdijas) lauksaimniekiem saskaņā ar Ministru Kabineta 2009. gada 3. februāra noteikumiem Nr. 107 "Noteikumi par ikgadējo valsts atbalstu lauksaimniecībai un tā piešķiršanas kārtību" īstenots 10 atbalsta pasākumos.

Pasākumu finansējuma izlietojums 2009. gadā

Pasākums	Subsīdiju saņēmēju skaits	Kopējā summa, Ls	% no kopējā finansējuma
Atbalsts lauksaimniecības zemes ielabošanai		123 064,73	0,5
Atbalsts lopkopības attīstībai		15 762 581,31	62,6
Atbalsts augkopības attīstībai	319	621 913,58	2,5
Atbalsts izglītībai un zinātnei	223	766 104,94	3,0
Atbalsts lauku un lauksaimnieku biedrību un nodibinājumu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstībai	79	505 299,78	2,0
Atbalsts investīciju veicināšanai lauksaimniecībā		6 245 404,19	24,7
Atbalsts tirgus veicināšanai	126	53 300,00	0,2
Atbalsts lauksaimniecības nozaru riska samazināšanai		185 060,45	0,7
Valsts pagaidu atbalsts sēklkopībā	59	16 373,83	0,1
Iepriekšējā gadā uzsākto pasākumu izpildes finansējums		920 186,95	3,7
Kopā:		25 199 289,76	100

Avots: LAD

Pēc strukturālā izlietojuma vislielākais finansējums tika novirzīts ar lopkopības attīstību un investīciju veicināšanu lauksaimniecībā saistītajiem pasākumiem, atbilstoši 62,6 % un 24,7 % no kopējā izmantotā finansējuma.

3.2. Atbalsts biodegvielas ražošanai

Biodegvielas ražošanas mērķis ir samazināt enerģētisko atkarību no fosilās degvielas, palielinot un veicinot bioloģiskās izcelsmes degvielu kā atjaunojamo energoresursu izmantošanu, kā arī mazināt klimata pārmaiņas, samazinot emisiju no transporta sektora.

Saskaņā ar *Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 8. maija Direktīvu 2003/30/EK "Par biodegvielas un citu atjaunojamo veidu degvielas izmantošanas veicināšanu transportā"* dalībvalstīm 2010. gadā jānodrošina biodegvielas patēriņš 5,75 % apjomā no tirgū laistās transporta degvielas energoietilpības.

3.2.1. Tiešais atbalsts biodīzeļdegvielas un bioetanola ražošanai

Tā kā lauksaimniecības tehnika pārsvarā ir darbināma ar dīzeļdegvielu, svarīgi ir uzsvērt biodīzeļdegvielas izmantošanas nepieciešamību tieši lauksaimniecībā, ievērojot CO² aprites ciklu un ņemot vērā klimata pārmaiņas.

Lai aprēķinātu biodegvielas ražošanas atbalstu, biodegvielas ražotājiem tiek piešķirtas finansiāli atbalstāmās kvotas – ikgadējais minimāli nepieciešamais biodegvielas daudzums, ko veido bioetanolis un biodīzeļdegviela, lai nodrošinātu Biodegvielas likuma 4. panta pirmās daļas 3. punktā noteikto biodegvielas apjoma izmantošanu.

Kopējais atbalsts nepārsniedz izmaksu starpību starp fosilās degvielas mazumtirdzniecības cenu un biodegvielas vidējām ražošanas izmaksām.

Finansiāli atbalstāmās kvotas biodegvielas ražotājiem Ekonomikas ministrija piešķir un arī pārskata katru gadu.

Finansiāli atbalstāmās kvotas biodegvielai 2009. gadā

Nr. p.k.	Biodegvielas ražotājs	Piešķirtā finansiāli atbalstāmā kvota (litros)
Bioetanolis		
1.	SIA "Jaunpagasts Plus"	24 500 000
2.	SIA "Biodegviela"	1 057 135
Kopā:		25 557 135
Biodīzeļdegviela		

1.	SIA "Bio-Venta"	23 756 654
2.	SIA "Delta Rīga"	3 218 022
3.	LPKS "Latraps"	1 023 559
4.	SIA "Mamas D"	1 669 834
5.	SIA "Mežrozīte"	7 198 864
6.	SIA "Oniors"	2 374 432
7.	SIA "VL Bunkerings"	531 362
Kopā:		39 772 727

Avots: Ekonomikas ministrija

Latvijā 2009. gadā atbalstu biodegvielas ražošanai saņēma pieci biodīzeļdegvielas ražotāji (SIA "Mamas D", SIA "Delta Rīga", SIA "Mežrozīte", SIA "Oniors" un SIA "Bio-Venta") un divi bioetanola ražotāji (SIA "Jaunpagasts Plus" un SIA "Biodegviela"), kuru jauda (3.3. tabula) 2009. gadā salīdzinājumā ar 2006. gadu ir palielinājusies par 68 %.

3.3. tabula

Biodegvielas un bioetanola ražotāju jauda litros (atbalstāmais saražotais biodegvielas apjoms miljonos)

Biodegviela	2006.	2007.	2008.	2009.
Biodīzeļdegviela	7,2	24,3	29,5	35,9
Bioetanols	9,9	14,1	14,7	17,1
Kopā:	17,1	38,4	44,2	53

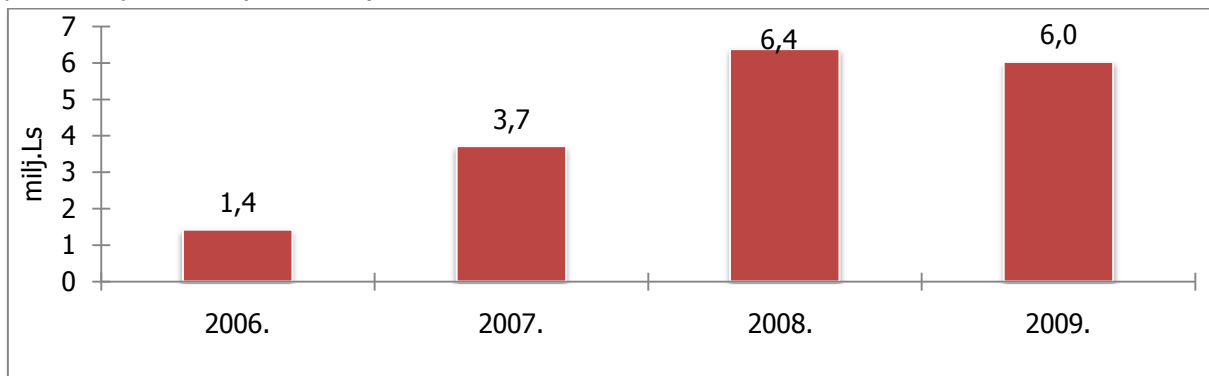
Avots: LAD

Lai veicinātu biodegvielas apriti, 2009. gadā tika paredzēts valsts atbalsts ikgadējā minimāli nepieciešamā biodegvielas daudzuma ražošanai, nosakot finansiāli atbalstāmās kvotas 53 milj. litru apjomā: biodīzeļdegvielai – 35,9 milj. litru, bioetanolam – 17,1 milj. litru.

Tiešā atbalsta apjoma likmes biodegvielai 2009. gadā bija:

- 1) biodīzeļdegvielai – 0,39 lati par litru;
- 2) bioetanolam – 0,38 lati par litru;
- 3) bioetanolam, ja pretendents saņēmis atbalstu ieguldījumiem ražošanas pamatlīdzekļos no citām atbalsta programmām, – 0,28 lati par litru.

Izmaksātais atbalsta apmērs par saražoto biodegvielu 2009. gadā salīdzinājumā ar 2006. gadu pieaudzis par 77 % (3.2. attēls).

Avots: LAD

3.2.attēls. Izmaksātais atbalsts par saražoto biodegvielu

3.2.2. Netiešais valsts atbalsts (akcīzes nodokļa atvieglojumi)

Lai Latvijā veicinātu biodegvielas un fosilās degvielas ar biodegvielas piejaukumiem ražošanu un izmantošanu, likumā "Par akcīzes nodokli" ir paredzēta akcīzes nodokļa samazinātu likmju piemērošana atkarībā no biodegvielas daudzuma degvielā:

1) rapšu sēklu eļļai, kuru realizē vai izmanto par kurināmo vai degvielu, un biodīzeļdegvielai, kas pilnībā iegūta no rapšu sēklu eļļas, akcīzes nodokli aprēķina pēc likmes 0 latu par 1000 litriem;

2) svīnu nesaturošam benzīnam, kuram ir pievienots etilspirts, kas iegūts no lauksaimniecības izejvielām un ir dehidrēts (ar spirta saturu vismaz 99,5 tilpumprocenti), attiecīgajiem produktiem akcīzes nodokli aprēķina:

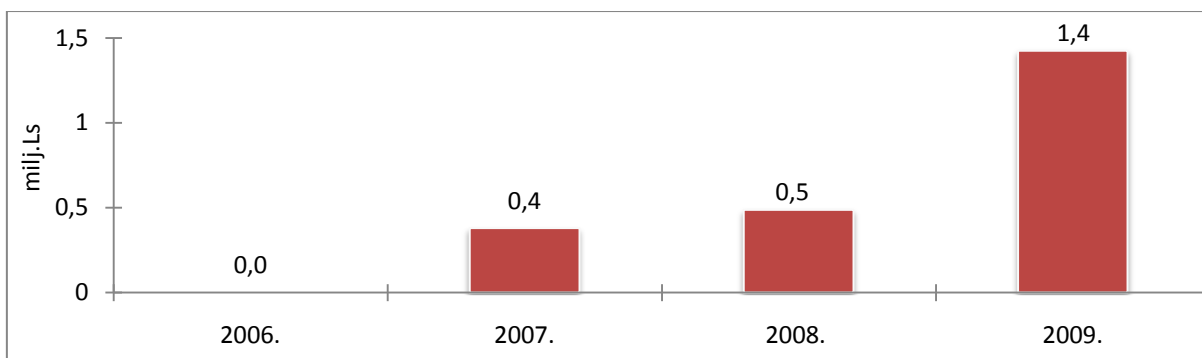
- a) pēc likmes 256 lati par 1000 litriem, ja absolūtā spirta saturs veido 5,0 tilpumprocentus no kopējā produktu daudzuma;

b) likmi 80,7 lati par 1000 litriem proporcionāli samazina atbilstoši absolūtā etilspirta daudzumam, ja absolūtā spirta daudzums veido 70 līdz 95 tilpumprocentus no kopējā produktu daudzuma;

3) dīzeļdegvielai, kurai ir pievienota rapšu sēklu eļļa vai no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela, attiecīgajiem naftas produktiem nodokli aprēķina:

a) pēc likmes 223 lati par 1000 litriem, ja rapšu sēklu eļļa vai biodīzeļdegviela veido 5 līdz 30 (neieskaitot) tilpumprocentus no kopējā naftas produktu daudzuma;

b) pēc likmes 164 lati par 1000 litriem, ja rapšu sēklu eļļa vai biodīzeļdegviela veido vismaz 30 tilpumprocentu no kopējā produktu daudzuma.

Avots: Finanšu ministrija

3.3.attēls. Atvieglojums no akcīzes nodokļa biodegvielai

Akcīzes nodokļa samazināto likmju dēļ 2009. gadā atvieglojuma no akcīzes nodokļa apmērs bija 1,4 milj. latu. Salīdzinājumā ar 2008. gadu 2009. gadā atvieglojuma no akcīzes nodokļa apmērs pieaudzis par 66 % (3.3. attēls).

3.3. Kredītu garantijas lauku uzņēmējiem

Valsts akciju sabiedrība "Lauku attīstības fonds" 2009. gadā turpināja garantēt banku izsniegtos īstermiņa un ilgtermiņa kredītus lauku uzņēmējiem, lauksaimniecības produkcijas ražotājiem un pārstrādātājiem.

Lai palīdzētu uzņēmējiem pārvarēt ekonomikas un finanšu krīzi, Lauku attīstības fonds 2009. gadā paplašināja garantiju saņēmēju loku, sniedzamo garantiju veidus un palielināja garantiju apmēru.

Ministru kabinets 2009. gada 7. jūlijā. pieņēma *noteikumus Nr. 746 "Lauksaimniecības un lauku attīstības kredītu garantēšanas kārtība"* un *noteikumus Nr. 747 "Kārtība, kādā izstrādānot likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam, tiek paredzētas valsts saistības par garantijām, kas sniegtas atbilstoši lauksaimniecības un lauku attīstības kredītu garantēšanas programmām, kā arī izsniegto garantiju uzraudzības kārtība"*. Ar šiem noteikumiem tika mainīta garantiju izskatīšanas un piešķiršanas, kā arī uzskaitīšanas un uzraudzības kārtība, precizēti iespējamo garantiju veidi un apmērs.

Lauku attīstības fonds 2009. gadā ir piešķīris 142 kredītu garantijas (Hipotēku banka – 24, SEB Banka – 85, *Swedbank* – 26, Latvijas Krājbanka – 3, *GE Money Bank* – 2, *DnB Nord Bank* – 1, Latvijas pasta banka – 1) kopsummā par Ls 10,90 milj.

Salīdzinājumā ar 2008. gadu piešķirto garantiju apmērs ir palielinājies apmēram divas reizes. Palielinājums ir saistīts ar to, ka 2009. gadā Lauku attīstības fonds paplašināja garantiju klāstu un tika arī palielināts garantiju apmērs.

Izmantojot Lauku attīstības fonda garantijas, uzņēmēji 2009. gadā varēja saņemt un restrukturizēt kredītus kopsummā par Ls 26,29 milj.

No 1997. gada, kad Lauku attīstības fonds sāka kredītu garantēšanu, piešķirtas 2702 kredītu garantijas kopsummā par Ls 75,61 milj.

3.4. tabula

VAS "Lauku attīstības fonds" piešķirtās kredītu garantijas 2007.–2009. gadā

	2007.	2008.	2009.	Kopā 1997.–2009.
Izsniegto garantiju skaits	141	115	142	2702
Garantētā summa (tūkst. Ls)	6267	5536	10 896	75 609
Kredīta apmērs, kas saņemts ar	19 905	21 734	26 291	208 998

fonda garantijām (tūkst. Ls)

Avots: Lauku attīstības fonds

Likumā "Par valsts budžetu 2010. gadam" valsts ir uzņēmusies atbildību par Lauku attīstības fonda sniegtajām garantijām 35,0 miljonu latu apmērā. Tas nozīmē, ka šādā apmērā Lauku attīstības fonda garantijas ir pielīdzinātas valsts galvojumiem. Tātad šim statusam atbilst visas pašreiz spēkā esošās, kā arī atbildis visas 2010. gadā izsniedzamās garantijas.

Latvijas Garantiju aģentūra 2009. gadā lauksaimniecības nozarēs nav izsniegusi nevienu garantiju.

3.4. Nodokļi

Pēc Valsts ieņēmumu dienesta rīcībā esošās informācijas, Latvijā pēc stāvokļa 2010. gada 1. janvārī Nodokļu maksātāju reģistrā bija reģistrētas 26 636 zemnieku saimniecības un 1571 juridiska persona, kas nodarbojas ar lauksaimniecisko ražošanu.

3.5. tabula

Valsts budžeta ieņēmumi no zemnieku saimniecībām (uzņēmējdarbības kods 72) 2007.–2009. gadā, tūkst. Ls

	2007.	2008.	2009.
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	2370,7	2738,7	2180,7
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	731,3	1391,1	564,2
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	5960,6	7799,6	6524,2
Pievienotās vērtības nodoklis	- 3991,4	- 3255,3	- 2521,8
Akcīzes nodoklis	1,1	1,4	30,4
Dabas resursu nodoklis	74,3	133,3	107,4
Muitas nodoklis	21,1	37,9	25,6
Kopā:	5167,7	8846,7	6910,7

Avots: Valsts ieņēmumu dienests (VID)

3.6. tabula

Valsts budžeta ieņēmumi no juridiskajām personām, kas nodarbojas ar lauksaimniecisko ražošanu 2009. gadā, tūkst. Ls

Nozares	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	Uzņēmumu ienākuma nodoklis	Sociālās apdrošināšanas iemaksas	Pievienotās vērtības nodoklis	Akcīzes nodoklis	Dabas resursu nodoklis	Muitas nodoklis
Graudaugu (tostarp rīsu), pākšaugu un eļļas augu sēklu, un citur neklasificētu lauksaimniecības kultūru, dārzeņu, dekoratīvo kultūru un stādu, augļu, riekstu, šķiedraugu, garšaugu un dzērienu ražošanā izmantojamo augu un citu viengadīgo kultūru audzēšana, tropu un subtropu augļu audzēšana	2113,97	737,58	4325,56	- 2276,71	5,73	26,38	3,48
Piena lopkopība, liellopu, cūku, aitu un kazu, zirgu un zirgu dzimtas dzīvnieku, kamieļu un kamieļu dzimtas dzīvnieku mājuptņu, ēzeļu, mūļu un zirgēzeļu un citu dzīvnieku audzēšana, citu liellopu audzēšana, cūkkopība, putnkopība	1946,08	58,89	4 341,26	504,48	6,77	41,36	0,10
Sēkleņu un kaulēņu, eļļas augu, citu koku un krūmu augļu un riekstu, garšaugu, aromātisko un ārstniecisko augu, dzērienu ražošanā izmantojamo kultūru un citu daudzgadīgo kultūru audzēšana	45,62	-4,05	130,27	- 69,64	0,01	3,03	0,02
Augkopība un lopkopība (jauktā saimniecība, lauksaimniecība)	2222,35	128,16	6 073,16	- 349,98	225,41	86,21	0,65
Augu pavairošana	21,92	6,52	66,37	39,84	0,41	0,14	
Ar augkopību saistīti pakalpojumi; dāļdārzniecība	138,22	0,45	255,51	50,66		0,10	
Augkopības papilddarbības	108,92	39,53	251,73	47,05	0,40	1,30	
Lopkopības papilddarbības	71,60	39,23	156,31	83,30		0,26	
Palīgdarbības pēc ražas novākšanas	50,32	14,64	118,74	45,37		1,36	
Sēklu apstrāde sējai	5,85		11,62	- 84,57			

Ar lopkopību saistīti pakalpojumi, izņemot veterināro darbību	0,63		9,06	2,03		0,07	
Kopā:	6725,48	1020,95	15 739,59	- 2008,17	238,73	160,21	4,25

Avots: VID

Nodokļu maksātāju reģistrā 2010. gada 1. janvārī bija reģistrēti 315 lauksaimniecības pārstrādes uzņēmumi, tajā skaitā 213 gaļas pārstrādes, 57 piena pārstrādes un 45 graudu pārstrādes uzņēmumi. Uzņēmumi atlasīti pēc saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas (NACE 1.1. red.) pamatdarbības veidiem. Atlasei izmantota informācija par pamatdarbības veidiem, kurus paziņojusi Centrālā statistikas pārvalde.

3.7. tabula

**Valsts budžeta ieņēmumi no lauksaimniecības pārstrādes uzņēmumiem
2009. gadā, tūkst. Ls**

Nozares	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	Uzņēmumu ienākuma nodoklis	Sociālās apdrošināšanas iemaksas	Pievienotās vērtības nodoklis	Akcīzes nodoklis	Dabas resursu nodoklis	Muitas nodoklis
Gaļas, mājputnu gaļas pārstrāde un konservēšana, gaļas un mājputnu gaļas produktu ražošana, gaļas izstrādājumu un konservu ražošana	2568,38	427,20	5688,82	9348,64	5,57	47,05	1,03
Piena pārstrāde un siera ražošana, saldējuma ražošana	2739,07	256,06	5428,74	3826,71	9,49	55,24	1,78
Graudu malšanas produktu ražošana, cietes un cietes produktu ražošana	529,72	150,19	979,70	1620,25	3,23	2,50	18,09
Kopā:	5837,17	833,45	12 097,26	14 795,66	18,29	104,79	20,90

Avots: VID

Lauksaimniecības produktu ražotājiem 2009. gadā izmaksātā pievienotās vērtības nodokļa 12 % kompensācija bija Ls 2907,28 tūkst. (2008. gadā – Ls 4629,7 tūkst. un 2007. gadā – Ls 5406,8 tūkst).

Lauksaimniecības produktu ražotājiem 2009. gadā atmaksāts akcīzes nodoklis par izmantoto dīzeļdegvielu Ls 18,65 milj. apmērā par 852 tūkst. ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes. 2008. gadā tika atmaksāti Ls 14,47 milj. par 766 tūkst. ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes.

Saskaņā ar likuma "Par uzņēmumu ienākuma nodokli" 18. pantu uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide nodokļa maksātājiem, kas veic lauksaimniecisko darbību, ir noteikta 10 latu apmērā par katru lauksaimniecībā izmantojamās zemes hektāru.

Atlaides summu aprēķina, lauksaimniecībā izmantojamās zemes plāna hektārus, kuri apstiprināti ar pašvaldības padomes lēmumu, reizinot ar 10. Pēc Valsts ieņēmumu dienesta sniegtās informācijas, 2009. gadā uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide lauksaimniecības uzņēmumiem bija Ls 342,31 tūkst.

Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta sniegto informāciju par nodokļu maksātāju skaitu no gada ienākumu deklarācijām par 2009. gadu:

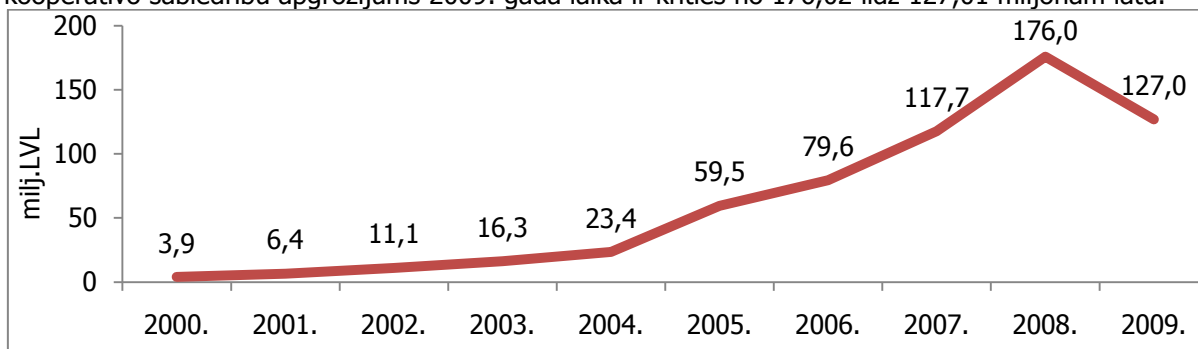
- 7240 nodokļu maksātājiem tiek piemērota norma par iedzīvotāju ienākuma nodokļa neapliekamo ienākumu (saskaņā ar likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. panta 1. punktu);
- 11 748 nodokļu maksātājiem ir ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas;
- 4530 nodokļu maksātājiem ir ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas, bet ienākumi ir 0 vai ir zaudējumi;
- 7165 nodokļu maksātājiem ir ieņēmumi no lauksaimnieciskās ražošanas, ir neapliekamie ienākumi no lauksaimnieciskās ražošanas 4000 latu apmērā gadā vai mazāk, bet nav apliekamo ienākumu no lauksaimnieciskās ražošanas.

3.5. Kooperatīvu un nevalstisko organizāciju atbalsts

❖ KOOPERĀCIJAS VEICINĀŠANA

Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību galvenais uzdevums ir veicināt un meklēt jaunu noieta tirgu biedru saražotās lauksaimniecības produkcijas realizācijai, rūpēties par biedru konkurētspējas un labklājības palielināšanu. Labvēlīgas valsts atbalsta politika dēļ no 2000. gada Latvijā sāka veidoties konkurētspējīgas pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības. Pēdējo

gadu laikā vērojama kooperatīvo sabiedrību attīstība (3.4. attēls). Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību apgrozījums 2009. gada laikā ir krities no 176,02 līdz 127,01 miljonom latu.

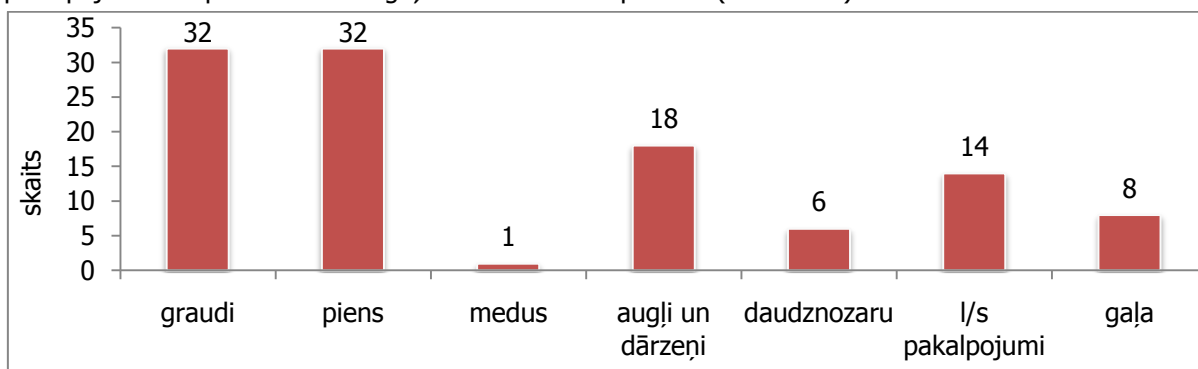
Avots: ZM, LAD un Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas dati

3.4. attēls. Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību apgrozījums no 2000. - 2009. gadā

Atbilstoši Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra *noteikumiem Nr. 1491 "Noteikumi par lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības reģistrācijai nepieciešamajiem dokumentiem un šīs sabiedrības atbilstības izvērtēšanu atbalsta piešķiršanai"* 2009. gadā tika atzītas 55 lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības, no tām 51 tika izmaksātas piešķirtās subsīdijas 171 650 latu apmērā. Jaunizveidotie 3 kooperatīvi saņēma valsts atbalstu kopumā 6000 latu apmērā, bet 27 lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām, kas tika atzītas, kredītprocentu dzēšanai tika izmaksāti 292 736,65 latu.

2009. gadā atbilstīgās lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības varēja pretendēt uz atbalstu Lauku attīstības plāna 2004.–2008. gadam pasākumā "Atbalsts ražotāju grupām" kopumā 340 639,16 latu apmērā.

2009. gadā darbojās 111 lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvās sabiedrības, kas savu darbību veic Latvijas teritorijā. No tām 32 ir graudu pirmapstrādes un uzglabāšanas kooperatīvās sabiedrības, 32 – piena ražošanas kooperatīvi, 1 – medus ražošanas kooperatīvs, 18 – augļu un dārzeņu ražošanas kooperatīvi, 6 – daudznozaru kooperatīvi, 14 – lauksaimniecības tehnikas pakalpojumu kooperatīvi un 8 – gaļas ražošanas kooperatīvi (3.5. attēls).

Avots: ZM, LAD un Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas dati

3.5. attēls. Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību skaits sadalījumā pa nozarēm 2009. gadā

Jautājumos, kas saistīti ar lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības un atbalsta politikas plānošanu, Zemkopības ministrijas galvenais sadarbības partneris ir biedrība "Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācija" (LLKA).

❖ ATBALSTS NEVALSTISKAJAM SEKTORAM

Lai rosinātu lauku un lauksaimnieku biedrības un nodibinājumus iesaistīties lēmumu pieņemšanas procesā un nodrošinātu informācijas apriti starp valsts pārvaldes iestādēm, Eiropas Savienības institūcijām un lauksaimniekiem, īstenojot atbalsta pasākumu "Atbalsts lauku un lauksaimnieku biedrībām un nodibinājumiem", 2009. gadā 36 lauku un lauksaimnieku biedrībām un nodibinājumiem tika piešķirts finansējums 327 650 latu apmērā.

Valsts atbalsts 2009. gadā tika piešķirts Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomei 125 000 latu apmērā (tajā skaitā 40 000 latu rajonu lauksaimnieku apvienībām), kā arī 40 000 latu Latvijas Pārtikas uzņēmumu federācijai.

4. Lauksaimniecības nozaru attīstība

4.1. Kopsavilkums

Galvenās augkopības nozare Latvijā vēl joprojām ir graudkopība – graudaugu sējumi 2009. gadā aizņēma 540,8 tūkst. ha jeb 48,6 % no kopējām sējumu platībām (platību samazinājums par 0,6 % salīdzinot ar iepriekšējo gadu). Kaut gan graudaugu audzēšanai 2009. gads bija labvēlīgs, salīdzinot ar iepriekšējo gadu nedaudz samazinājās graudaugu ražība – no 31,0 cnt/ha līdz 30,8 cnt/ha, samazinot graudaugu kopražu par 1,6%. Otra nozīmīgākā kultūra ir rapsis, kura sējplatības 2009. gadā pieauga par 13,0 % un sēklu kopievākums palielinājās par 3,1 %. Kartupeļu stādījumu platības bija par 21 % mazākas salīdzinājumā ar 2008. gadu.

Latvijas dārzeņu platības 2009. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājušās vidēji par 13 %, taču palielinājās saražoto dārzeņu kopražs (~ 27 %) un ražība (~ 1,5 reizes).

Latvijā nedaudz audzē arī šķiedras un eļļas linus, kā arī kaņepes. Salīdzinājumā ar 2008. gadu šķiedras linu novāktās platības 2009. gadā samazinājās par 43 %, toties šķiedras linu ražība palielinājās par 3 %. Arī novāktās eļļas linu platības 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu palielinājās par 52 %.

Latvijas piensaimniecībā 2009. gadā turpinājās iepriekšējā gadā aizsākušās problēmas, kas iezīmējās ar daudziem negatīviem rādītājiem – piena iepirkuma cenas strauju samazināšanos gada pirmajā pusgadā, piena ražošanas samazinājumu, kā arī turpinājās problēmas eksporta tirgos u. c. No pozitīviem faktoriem var minēt nozares kopējās produktivitātes turpmāku uzlabošanu: 2009. gadā turpināja samazināties slaucamo govju skaits un palielināties govju produktivitāte, ļaujot saglabāt piena ražošanu vairāk vai mazāk līdzvērtīgā apjomā. Tāpat kaut gan lēnām, bet turpināja uzlaboties arī piena ražošanas struktūra, palielinoties lielo saimniecību skaitam un samazinoties mazo ražotāju skaitam. Pozitīvs rādītājs bija tas, ka Eiropas Komisija nozares atbalstam gada sākumā atjaunoja pastāvīgās eksporta kompensācijas piena produktiem. No 2009. gada augusta bija vērojama vidējās piena iepirkuma cenas paaugstināšanās – decembrī bija par 54 % lielāka nekā jūlijā. Rudenī uzlabojās situācija pasaules tirgū, palielinājās pieprasījums pēc piena produktiem, cenas sāka paaugstināties, uzlabojās situācija eksporta jomā, bet radās sarežģījumi ar piena iepirkšanu pārstrādei, jo piena kā izejvielas sāka pietrūkt.

2009. gads cūkkopības nozarē vērtējams kā diezgan stabils un veiksmīgs. Palielinoties dzīvu cūku eksportam uz Krieviju, cūkaudzētāji spēja noturēties un attīstīt ražošanu. Galvenie nozares rādītāji 2009. gadā saglabājās iepriekšējo gadu līmenī. Nelielas izmaiņas vērojamas gan dzīvnieku skaita, gan ražošanas un pārstrādes apjoma, gan produktivitātes rādītājos, par pozitīvām iezīmēm liecināja eksporta palielināšanās un importa samazinājums.

Liellopu gaļas ražošanā ir bijis diezgan stabils gads, neskatoties uz nelielu apjomu kritumu. Sekmējot gaļas šķirņu liellopu un to krustojumu ar piena šķirnēm audzēšanu, uzlabojot gaļas kvalitatīvo īpašību kopumu, liellopu sektoram radās priekšnosacījums konkurences veicināšanai ES tirgū. Tāpēc kvalitatīva liellopu gaļa lielākoties tiek izvesta no Latvijas uz citām ES valstīm.

Analizējot statistikas datus putnkopības nozarē, var secināt, ka ražošanas apjoms ir stabils un pastāv potenciālas iespējas palielināt konkurētspēju gan Latvijas, gan ārvalstu tirgū. Latvija nav putnu gaļas ražošanas lielvalsts, bet rādītāji lēnām turpina kāpumu un izaugsme nākamajos gados varētu būt līdzšinējā līmenī. Olu ražošanas nozarē pašreiz notiek virzība uz lielākas pievienotās vērtības produktu eksportu, t. i., olu produktiem – šķidro olu masu, olu pulveri, jo tieši šie produkti citās valstīs tiek aizvien vairāk pārdoti.

4.2. Piena un piena produktu ražošana

Piensaimniecība ir viena no lauksaimniecības pamatnozarēm Latvijā. Piena pārstrāde veido 21 % no kopējā lauksaimniecības produktu pārstrādes apjoma. 2009. gadā piena ražošana samazinājusies par 0,5 % salīdzinājumā ar 2008. gadu, kad samazinājums bija 0,7 %.

4.1. tabula

Piena bilance 2007.–2009. gadā (tūkst. t.)			
	2007.	2008.	2009.*
Atlikums gada sākumā, pārrēķināts pienā	35,2	35,3	41,2
<i>Resursi</i>			
Saražots piens un piena produkti, pārrēķinot pienā	841,6	835,5	831,5
Piena produktu imports, pārrēķinot pienā	137,3	176,5	147,8

Resursi kopā	1014,2	1045,2	1020,5
<i>Patēriņš</i>			
Piena un piena produktu patēriņš, pārrēķināts pienā	647,0	667,9	694,9
t.sk. patēriņš iedzīvotāju uzturā	545,2	567,4	570,9
t.sk. patēriņš lopbarībā	101,8	100,5	123,9
Piena produktu eksports, pārrēķinot pienā	331,9	336,1	305,2
Kopā patērēts piens un piena produkti, pārrēķināti pienā	978,9	1004,0	1000,1
Atlikums gada beigās	35,3	41,2	20,4

* *Provizoriski rādītāji*

Avots: LAD

Ražošanas samazinājumu 2009. gadā ietekmēja straujā piena iepirkuma cenu samazināšanās, kas sākās 2008. gadā ar globālo ekonomisko krīzi, tāpēc būtiski samazinājās arī pieprasījums pēc piena produktiem pasaules tirgū. Latvijā 2009. gadā par 16 % samazinājies piena produktu imports, bet piena un piena produktu eksporta apjoms – par 9 % salīdzinājumā ar 2008. gadu; šos rādītājus var saistīt ar ekonomiskās krīzes ietekmi uz piensaimniecības nozari kopumā. Tāpat kā iepriekšējā gadā, arī 2009. gadā liels daudzums nepārstrādāta piena tika izvests uz Lietuvu. Latvijā ražotie piena produkti kļuva lētāki un līdz ar to vairāk pieejami valsts iedzīvotājiem, arī pircēji vairāk sāka izvēlēties vietējo ražotāju produktus. 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu par 4 % pieaudzis piena un piena produktu patēriņš, bet salīdzinājumā ar 2007. gadu – par 7 %. Piena nozares pašnodrošinājums Latvijā 2009. gadā bija 119 % – par 6 % zemāks nekā 2008. gadā. Šāds pašnodrošinājuma rādītājs Latvijai dod iespēju piena produktus ik gadu eksportēt aptuveni 20 % apmērā.

Kopumā Latvijā 2009. gadā bija 32 919 piena ražošanas saimniecību – par 7,8 % mazāk nekā 2008. gadā, tomēr no šī skaita joprojām lielākā daļa – 85 % – ir mazās saimniecības ar 1–5 govīm, lai gan šo saimniecību skaits 2009. gadā ir samazinājies par 8,3 %. Vidējo saimniecību skaits ar ganāmpulku no 6 līdz 49 govīm samazinājies par 5,3 %, arī lielās saimniecības (ar ganāmpulku, kurā ir vismaz 200 govju) samazinājušās par 2,8 %. Savukārt par 4,5 % ir palielinājies to saimniecību skaits, kurās ir 50 līdz 200 govju liels ganāmpulks (4.2. tabula). Tātad piena ražošanas saimniecību struktūra Latvijā joprojām ir izteikti sadrumstalota.

4.2. tabula

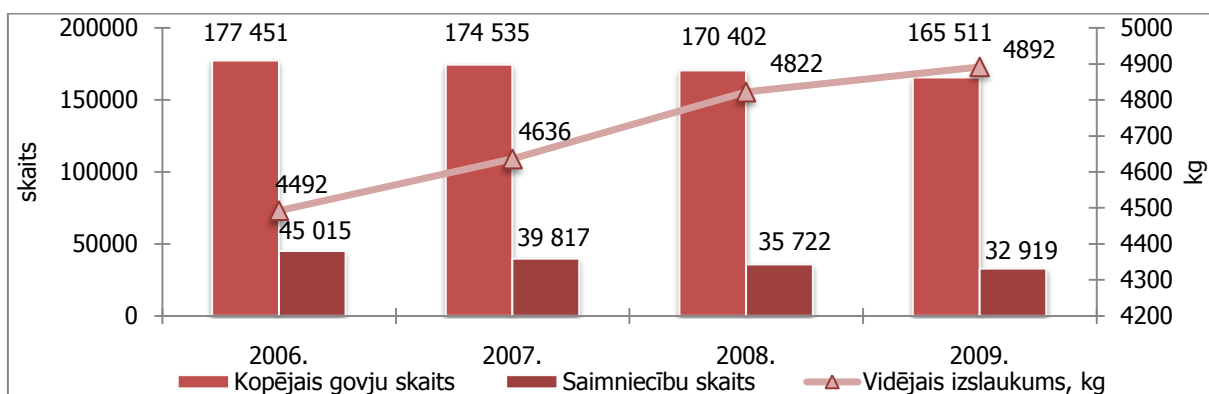
Slaucamo govju skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma 2007.–2009. gadā (gada beigās)

Slaucamo govju skaits saimniecībā	2007.				2008.				2009.			
	Saimniecības ar attiecīgo govju skaitu		Slaucamās govīs grupā		Saimniecības ar attiecīgo govju skaitu		Slaucamās govīs grupā		Saimniecības ar attiecīgo govju skaitu		Slaucamās govīs grupā	
	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%
1	20 848	52,4	20 848	11,9	18 954	53,1	18 954	11,1	17 506	53,1	17 506	10,6
2	8017	20,1	16 034	9,2	6837	19,1	13 674	8,0	6176	18,8	12 352	7,5
3–5	5854	14,7	21 489	12,3	4918	13,8	18 103	10,6	4454	13,5	16 382	9,9
6–9	2185	5,5	15 763	9,0	2070	5,8	14 936	8,8	1901	5,8	13 802	8,3
10–19	1647	4,1	21 819	12,5	1618	4,5	21 592	12,7	1535	4,7	20 594	12,4
20–29	501	1,3	11 970	6,9	497	1,4	11 825	6,9	518	1,6	12 308	7,4
30–49	350	0,9	12 968	7,4	397	1,1	14 856	8,7	383	1,2	14 338	8,7
50–99	262	0,7	17 925	10,3	269	0,8	18 481	10,8	276	0,8	18 800	11,4
100–199	90	0,2	12 558	7,2	93	0,3	12 783	7,5	103	0,3	14 138	8,5
200–299	29	0,1	7319	4,2	30	0,1	7402	4,3	27	0,1	6668	4
> =300	34	0,1	15 842	9,1	39	0,1	17 796	10,4	40	0,1	18 623	11,3
<i>Kopā</i>	<i>39 817</i>	<i>100</i>	<i>174 535</i>	<i>100</i>	<i>35 722</i>	<i>100</i>	<i>170 402</i>	<i>100</i>	<i>32 919</i>	<i>100</i>	<i>165 511</i>	<i>100</i>

Avots: LDC

Piena ražošanas saimniecību strukturālos pārkārtojumus laikā līdz 2008. gadam veicināja valsts un ES piešķirtais atbalsts nozarei, tāpat arī kvotu sistēmas ieviešana – ražotāji piesaistīja investīcijas ganāmpulku atjaunošanā (ieviešot produktīvākas, noturīgākas šķirnes), saimniecību modernizēšanā un paplašināšanā, un tas ļāva piena sektoram attīstīties. Savukārt globālās ekonomiskās lejupslīdes dēļ, kura sākās ar 2008. gadu, 2009. gadā strukturālie pārveidojumi gandrīz pilnībā apstājās; būtiski samazinājās pieprasījums pēc piena produktiem pasaules tirgū un līdz ar to pazeminājās arī produktu cenas. Eksporta problēmas Latvijas piena pārstrādes uzņēmumiem radīja lielus gatavās produkcijas uzkrājumus un apgrozāmo līdzekļu trūkumu, tāpēc uzņēmumi bija spiesti samazināt piena iepirkuma cenas un arī iepirkuma apjomu, bet piena ražotāji nonāca ievērojamās finanšu grūtībās, galvenokārt saistībā ar saņemto kredītu samaksāšanu, tāpēc daļa saimniecību tika likvidētas.

Slaucamo govju skaits Latvijā laikā no 2006. līdz 2009. gadam ir samazinājies par 6,7 %, savukārt govju produktivitāte šajā laikposmā pieaugusi par 8,9 %. Tātad piena ražošanas apjoms šajā laikā galvenokārt palielinājies uz produktivitātes pieauguma rēķina, un tas liecina par piena ražošanas nozares efektivitātes uzlabošanos kopumā. Vidējais ganāmpulka lielums 2009. gadā bija 5,02 govīs – par 1 % vairāk nekā 2008. gadā (4,97 govīs) (4.1. attēls). Tomēr šis rādītājs joprojām ir viens no zemākajiem starp Eiropas Savienības valstīm.

Avots: LDC, CSP

4.1.attēls. Slaucamo govju skaita un vidējā izslaukuma dinamika Latvijā 2006.-2009.gadā

Piena produktu tirgū 2009. gadā turpinājās ekonomiskā lejupslīde, kas aizsākās 2008. gadā, kad samazinājās pieprasījums pēc piena produktiem pasaules tirgū, līdz ar to pazeminoties piena produktu cenām. 2009. gada sākumā piena iepirkuma cena turpināja strauji samazināties, jūlijā nokrītot pat līdz 109,03 Ls/t, t.i., par 32,8 % salīdzinājumā ar 2009. gada janvāri. Bet no 2009. gada septembra jau bija novērojams piena iepirkuma vidējās cenas pieaugums – decembrī tā bija par 56,5 % (170,64 Ls/t) lielāka nekā jūnijā.

2008. gadā pārstrādei iepirkta piena daudzums bija par 0,5% lielāks nekā iepriekšējā gadā, savukārt 2009. gadā pārstrādei iepirktais piena daudzums bija 595 tūkst. tonnu, jeb par 6 % mazāk nekā 2008. gadā. Tātad 2009. gada iepirkuma rādītājs skaidri apliecina tirgus ietekmi uz nozares lejupslīdi. Arī piena produktu ražošanā, samazinoties pieprasījumam tirgū, 2009. gada sākumā bija vērojams kritums vairāku produktu, tostarp sviesta un siera, ražošanā (4.3. tabula). Visvairāk – par 35,8 % – samazinājies siera un par 24 % – pilnpiena pulvera ražošana salīdzinājumā ar 2008. gadu. Savukārt vājpiena pulvera ražošana bija vienmērīga un stabila salīdzinājumā ar 2008. gada 85 % samazinājumu. Tātad piena pulveru ražošanā 2009. gadā tendences bijušas pilnīgi pretējas 2008. gadam, kad palielinājās pilnpiena pulvera ražošana, bet samazinājās vājpiena pulvera ražošana. Sviesta ražošana kopumā bija palielinājusies par 12,9 % salīdzinājumā ar 2008. gadu.

Vērtējot izmaiņas pārdotās produkcijas vērtībā, redzams, ka 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu samazinājums bijis sieram par 41,8 %, savukārt sviestam pārdotās produkcijas vērtība samazinājusies par 2,3 %. (4.3. tabula.)

4.3. tabula

Piena iepirkums un svarīgāko piena produktu ražošana un pārdošana 2007.–2009. gadā

	2007.		2008.		2009.	
Piena iepirkums pārstrādei, tūkst. t	630,7		633,8		595	
Produktu ražošana un realizācija:	Saražots, tūkst. t	Pārdotās produkcijas vērtība, milj. Ls	Saražots, tūkst. t	Pārdotās produkcijas vērtība, milj. Ls	Saražots, tūkst. t	Pārdotās produkcijas vērtība, milj. Ls
Sviests	6,39	12,73	4,27	9,71	4,82	9,49
Siers	21,87	49,30	22,15	51,88	14,22	30,22
Piena pulveri (vājpiena un pilnpiena)	7,16	12,12	5,84	6,99	6,98	9,58

Avots: CSP, Latvijas Piensaimnieku centrālā savienība

Iepriekšminēto produktu tirgū konkurence gan Latvijā, gan Eiropā, gan arī pasaulē turpina kļūt sīvāka, un tas Latvijas piena pārstrādes uzņēmumiem joprojām uzskatāms par motivējošu faktoru konkurētspējīgāku produktu ražošanai, investīcijām uzņēmumu specializācijā, kā arī ražošanas koncentrācijai lielākajos uzņēmumos. Tā būtu iespējams vairāk ražot noteiktus produktus, kā arī samazināt to ražošanas izmaksas un palielināt piena iepirkuma cenas. Pārējo piena produktu ražošanā 2009. gadā pārsvarā bija vērojams samazinājums, izņemot skābo krējumu, kura ražošana pieauga par 7,7 %, vājpiena biezpiena – par 9 %, saldējuma ražošana – par 15,9 %. Salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem visvairāk ir samazinājusies piena ražošana – par 14,5 %, mazāks samazinājums skāris tādus produktus kā jogurts, skābpiena dzērieni, saldaiss krējums. 2009. gada piena produktu ražošanas pieauguma un samazinājuma rādītāji nav ievērojami; galvenokārt tas izskaidrojams ar to, ka šie produkti ir vairāk orientēti uz Latvijas un tuvējo kaimiņvalstu tirgiem, tāpēc to pieprasījumu un ražošanu tik būtiski neietekmē tendences pasaules piena tirgū kopumā (4.4. tabula).

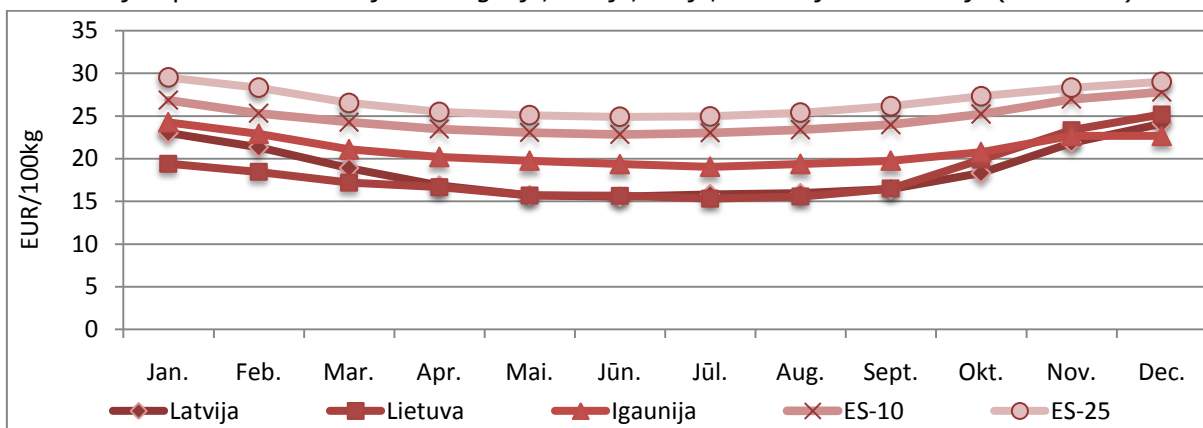
4.4. tabula

Piena produktu ražošana 2007.–2009. gadā, tonnās			
Produkts	2007.	2008.	2009.
Piens	85 120,0	85 058,7	72 742,6
Skābpiena dzērieni	27 385,7	26 789,8	25 224,3
Salds krējums	5209,0	5380,3	4922,2
Skābs krējums	19 374,2	19 652,4	21 172,5
Treknais biezpiens	4628,9	4786,9	4447,4
Jogurts	9156,6	9994,7	9752,9
Biezpiena izstrādājumi	2521,9	2549,1	2098,3
Vājpiena biezpiens	3961,9	3987,3	4352,6
Saldējums	4718,3	3813,8	4419,9

Avots: Latvijas Piensaimnieku centrālā savienība

Saistībā ar vispārējām globālām izmaiņām piena tirgū vidējā piena iepirkuma cena Latvijā sāka strauji pazemināties jau 2008. gada pirmajos mēnešos un laikā no janvāra līdz decembrim kopumā samazinājās par 26 %. Arī 2009. gada sākumā piena iepirkuma cena turpināja strauji pazemināties un zemāko punktu sasniedza jūnijā, kad tā bija tikai 109,03 Ls/t – par 32,8 % zemāka nekā janvārī. Pozitīvākas tendences tika novērotas 2009. gada jūlijā, kad piena iepirkuma vidējās cenas nedaudz sāka pieaugt un jau decembrī bija par 56,5 % (170,64 Ls/t) lielāka nekā jūnijā.

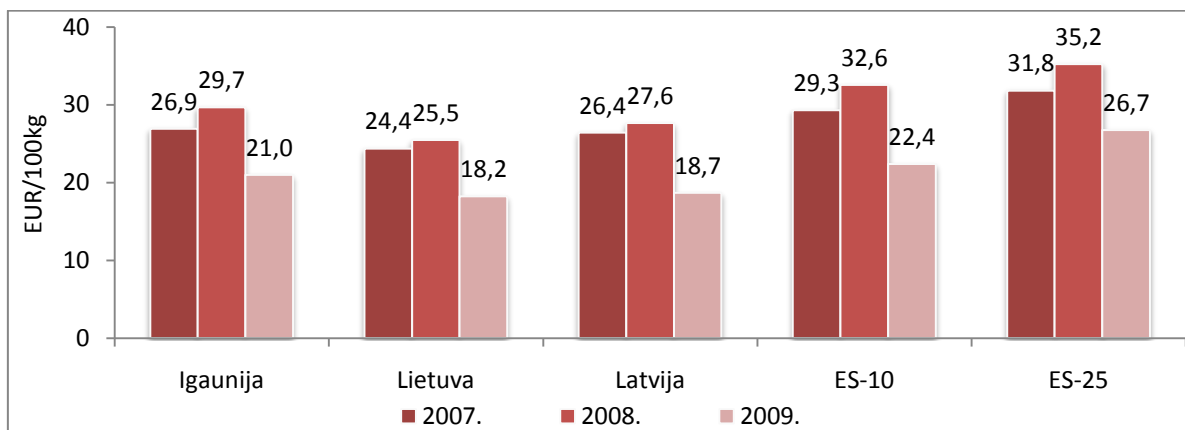
Arī kaimiņvalstīs piena iepirkuma cenu izmaiņas 2009. gadā atspoguļo kopējo piena tirgus lejupslīdes tendenci – cenas pazemināšanās vērojama no gada sākuma līdz augusta mēnesim, bet laikā līdz decembrim bija vērojama vidējo piena iepirkuma cenu paaugstināšanās. Salīdzinot Baltijas valstis, redzams, ka, tāpat kā iepriekšējos gados, visaugstākās vidējās piena iepirkuma cenas bijušas Igaunijā, bet viszemākās – Lietuvā. Vidējā piena iepirkuma cenu līkne "jaunajām" dalībvalstīm, kuras pievienojās ES vienlaikus ar Latviju, kaut arī ir lejupslīdoša, tomēr augstāka nekā Baltijas valstīs, jo, piemēram, Kiprā iepirkuma cena 2009. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, ir gandrīz nemainīga un laikā, kad visur cenas kritās strauji, Kiprā tā saglabājās lielāka par 50 EUR/100 kg. Turklāt augstākas nekā Latvijā iepirkuma cenas bija arī Bulgārijā, Čehijā, Polijā, Rumānijā un Slovākijā (4.2. attēls).

Avots: Eiropas Komisija

4.2.attēls. Piena iepirkuma cenas dinamika Latvijā, Baltijas valstīs un ES, 2009.gadā, EUR/100 kg

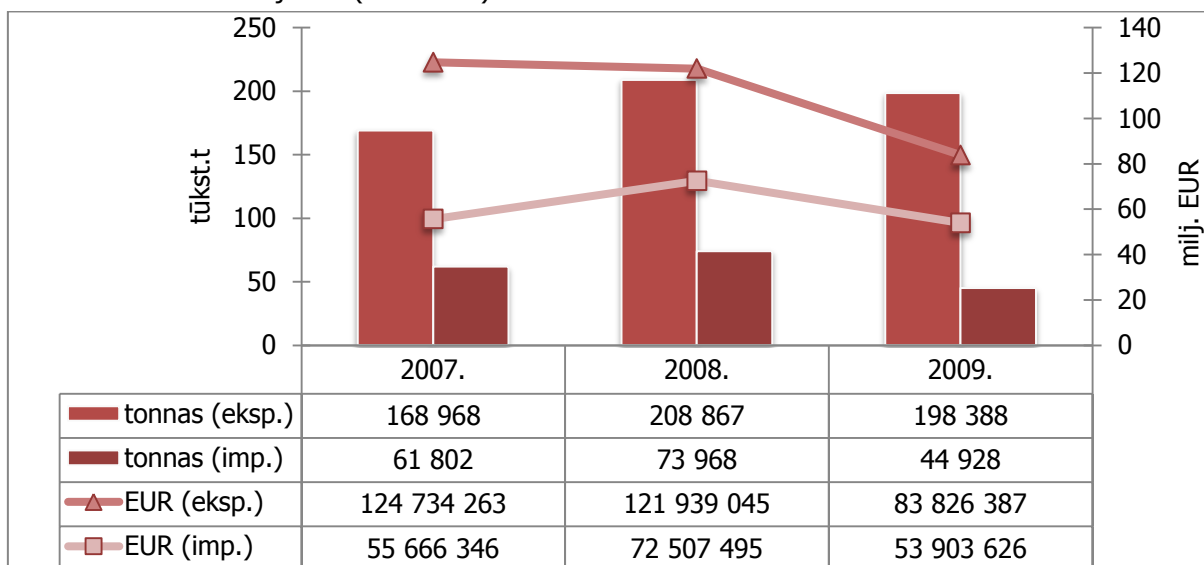
Salīdzinājumā ar vidējo piena iepirkuma cenu līmeni 25 "vecajās" ES dalībvalstīs Latvijā vidējā piena iepirkuma cena 2009. gadā bija zemāka par 43 % (4.3. attēls).

Avots: EK

4.3.attēls. Vidējās piena iepirkuma cenas Baltijas valstīs, ES – 10 un ES – 25 no 2007.-2009.gadam.

Latvijas piena un piena produktu **eksports** (uz ES un trešajām valstīm kopā) 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu pēc apjoma samazinājies par 5 %, bet eksportēto produktu vērtība – par 31 %, un naudas izteiksmē tie ir 59 milj. latu. Savukārt piena produktu kopējais **imports** Latvijā 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu pēc apjoma samazinājies par 39 % jeb par 25 % vērtības izteiksmē – tie ir 38 milj. latu (4.4. attēls).

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

4.4. attēls. Piena un piena produktu eksports uz Latviju un imports no tās 2007.–2009. gadā

2009. gada janvārī tika atjaunotas pastāvīgās eksporta kompensācijas visiem piena produktiem, un, pēc LAD ziņām, 2009. gadā piena un piena produktu sektorā tika izmaksātas eksporta kompensācijas 384 000 latu apmērā jeb 92 % no visiem lauksaimniecības produktiem izmaksātās summas (4.5. tabula).

4.5. tabula

Eksporta kompensāciju maksājumi par piena produktiem 2006.–2008. gadā

	2007.	2008.	2009.
Summa, Ls	1 719 845,94	189 000	384 000
% no visiem lauksaimniecības produktiem	89,3	52	92

Avots: LAD

❖ PIENA KVOTU SISTĒMA

Piena kvotu sistēma Latvijā darbojas no 2004. gada 1. maija, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā. Piena kvotu sistēma nodrošina precīzu piena ražošanas un realizācijas uzskaiti un kontroli gan no kvantitatīvā, gan no kvalitatīvā aspekta un priekšnoteikumus piena ražošanas pārstrukturēšanai.

Latvijas kopējā piena kvota 2009./2010. kvotas gadam bija noteikta 750 653 tonnu apmērā; no tās 719 683 tonnu veido valsts piegādes piena kvota, 30 970 tonnas – tiešās tirdzniecības piena kvota. Piegādes kvota Latvijā 2009./2010. kvotas gadā bija 95,9 % no kopējās piena kvotas; tātad salīdzinājumā ar iepriekšējo kvotas gadu rādītājs ir nedaudz samazinājies. Atšķirībā no 2008./2009. kvotas gadā 2009./2010. kvotas gadā piena piegādes apjoms ir samazinājies par 7,9 %, savukārt tiešās tirdzniecības piena apjoms palielinājies par 51,14 %. Piegādes kvotas izpilde 2009./2010. kvotas gadā bija tikai 84,62 %, tas skaidrojams ar problēmām piena tirgū, savukārt tiešās tirdzniecības kvotas izpilde 2009./2010. kvotas gadā bija 85,31 %, un salīdzinājumā ar iepriekšējo kvotas gadu tas ir par 18,8 % vairāk. 2008. gadā un 2009. gada sākumā, pastāvot ekonomiskās krīzes situācijai, Latvijā iezīmējās tendence samazināties pārdotā piena daudzumam atbilstoši piegādes kvotai un palielināties pārdotā piena daudzumam atbilstoši tiešās tirdzniecības kvotai. Šādas tendences iemesls bija būtiski samazinātās piena iepirkuma cenas un iepirkuma apjoms pārstrādes uzņēmumos. Tādēļ, lai mazinātu zaudējumus, piena ražotāji centās pārdot pienu un mājās ražotu piena produkciju tieši galapatērētājam. 2009. gada rudenī situācija ar piena realizāciju mainījās: piena kā izejvielas pārstrādes uzņēmumiem sāka pietrūkt, iepirkuma cenas sāka paaugstināties, tāpēc daudzi piena ražotāji, kam ir abu veidu kvotas, pienu centās vairāk realizēt atbilstoši piegādes kvotai nekā tiešajā tirdzniecībā. (4.6. tabula).

4.6. tabula

Latvijai piešķirtā piena kvota pa gadiem (kvotas gada sākumā), tonnās

Kvota	2006./2007.	2007./2008.	2008./2009.	2009./2010.
Kopējā valsts kvota, t.sk.:	728 647	728 647	743 220,960	750 653,17
piegādes kvota,	715 403,768	717 342,228	725 538,102	732 970, 312
kvotas izpilde, %	88,47	91,13	90,47	83,04
izmaiņas pret iepriekšējo periodu, %	+ 7,2	+ 0,3	+ 1,1	+ 1
tiešās tirdzniecības kvota	13 244,232	11 305,772	17 682, 858	17 682, 858
kvotas izpilde, %	76,40	68,58	71,81	71,69
izmaiņas pret iepriekšējo periodu, %	- 72	- 75,4	+ 56,4	-

Avots: Lauksaimniecības datu centrs (LDC)

Piena iepirkums 2009./2010. kvotas gadā atbilstoši piegādes kvotai pēc izlīdzināšanas bija 608 973 tonnas – par 7,9 % mazāk nekā 2008./2009. kvotas gadā. Tiešajā tirdzniecībā tika pārdotas 26 907 tonnas piena.

2009./2010. kvotas gada beigās Latvijā bija reģistrēti 15 892 kvotas īpašnieki, kuru sadalījums pa kvotas veidiem redzams 4.7. tabulā. 2009./2010. kvotas gadā piegādes kvotas īpašnieku skaits samazinājies par 14 %, tiešās tirdzniecības kvotu īpašnieku skaits – par 1,4 %, savukārt abu kvotu īpašnieku skaits palielinājies par 1 % salīdzinājumā ar 2008./2009. kvotas gadu.

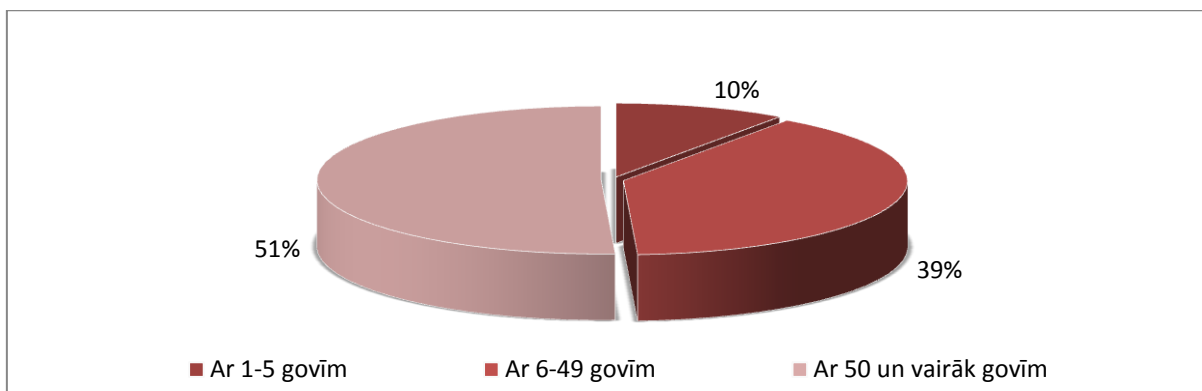
4.7. tabula

Piena kvotas īpašnieku kopējais skaits un sadalījums pa kvotas veidiem 2009./2010. kvotas gada beigās

	Ražotāju skaits	Piešķirtās piegādes kvotas daudzums, kg	Piešķirtās tiešās tirdzniecības kvotas daudzums, kg
Piegādes kvotas īpašnieki	14 516	625 269 734	0
Tiešās tirdzniecības kvotas īpašnieki	767	0	8 073 172
Abu veidu kvotas īpašnieki	609	101 724 987	14 626 088
Kopā	15 892	726 994 721	22 699 260

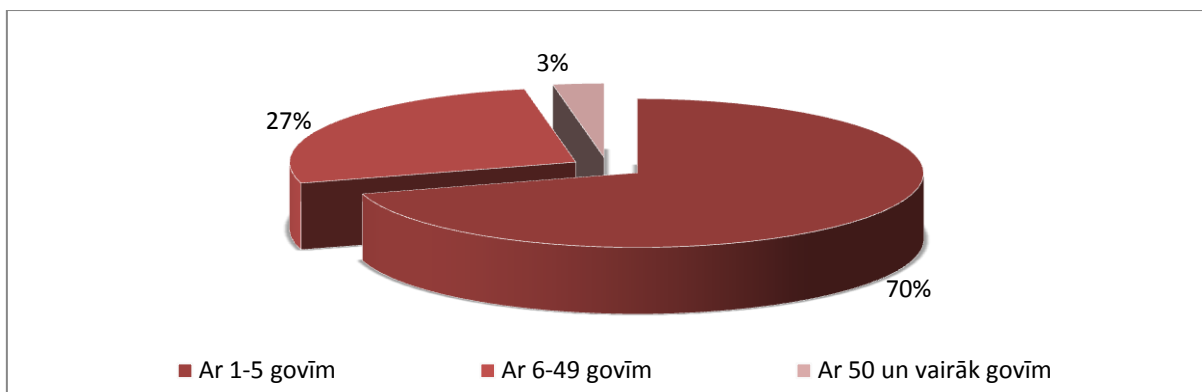
Avots: LDC

Izvērtējot kvotas apguves rādītājus pēc pārdotā piena apjoma atkarībā no saimniecības lieluma pēc stāvokļa 2010. gada 1. janvārī (4.5. un 4.6. attēls), redzams, ka lielie kvotas īpašnieki (50 un vairāk govju), kas kopējā struktūrā veido tikai 2,87 % no visiem kvotas īpašniekiem, pārdod 50,8 % no visa pārdotā piena daudzuma, otrs lielākais īpatsvars pārdotā piena apjomā – 39,4% – ir 6–49 govju ganāmpulku saimniecībām (26,7 % kvotas īpašnieku), savukārt mazo saimniecību (1–5 govīs) īpašnieki, kuru ir 70,4 % no visiem kvotas īpašniekiem, pārdod tikai 9,8 % no visa pārdotā piena daudzuma.

Avots: LDC

4.5.attēls. Pārdotā piena daudzuma attiecība pret valsts kopējo piegādes kvotu, sadalījums pēc saimniecības lieluma uz 01.01.2010.

Avots: LDC

4.6.attēls. Kvotas īpašnieku skaits pēc saimniecības lieluma uz 01.01.2010.

2009./2010. kvotas gada beigās Latvijā bija 39 govju piena pārstrādes uzņēmumi, 2 govju un kazas piena pārstrādes uzņēmumi, 2 kazas piena pārstrādes uzņēmumi un 37 piena savākšanas centri.

❖ **CILTSDARBS**

4.8.tabula

Govju ganāmpulku kvalitāte 2007.-2009.gadā

	2007.	2008.	2009.
Govju skaits pārraudzībā, tūkst.	125,9	124,2	123,2
Vidējais izslaukums no govju kg/gadā*	4636	4822	4892
Vidējais izslaukums no govju pārraudzībā kg/gadā	5478	5487	5785
Piena tauki govju pārraudzībā %	4,37	4,37	4,38
Piena olbaltums govju pārraudzībā %	3,37	3,33	3,36

Avots: LDC, * Centrālā statistikas pārvalde (CSP)

Salīdzinot pārraudzības rezultātus par pēdējiem trim gadiem, 2009.gadā vidējais izslaukums no pārraudzībā esošām govīm ievērojami palielinājies, vidēji no govju izslaucot 5785 kg piena, t.i., par 298 kg vairāk kā iepriekšējā pārraudzības gadā. Salīdzinot govju skaita izmaiņas pārraudzībā ar iepriekšējiem gadiem, redzams, ka govju skaits pārraudzībā 2009.gadā nedaudz samazinājies un uz 2009.gada 30.septembri sasniedz 123,2 tūkstošus govju.

Pārraudzībā atrodas dažādu šķirņu govju ar atšķirīgu vidējo izslaukumu, olbaltumvielu un tauku saturu.

4.9.tabula

Pārraudzībā esošo dažādo šķirņu govju produktivitāte 2007. – 2009.gadā

Govju šķirne	Slēgto laktāciju skaits			Izslaukums no govju, kg/gadā			Piena olbaltums, %			Piena tauki, %		
	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.
Latvijas brūnā	62043	58536	53930	5035	5103	5233	3,32	3,36	3,35	4,45	4,44	4,48
Holšteinas melnraibā	30753	32093	33321	6061	6269	6465	3,19	3,23	3,23	4,21	4,19	4,19

Angleras	359	296	239	6273	6418	6331	3,37	3,41	3,37	4,65	4,56	4,55
Dānijas sarkanā	322	405	646	5652	5817	5703	3,30	3,38	3,36	4,45	4,49	4,51
Zviedrijas sarkanraibā	432	542	598	5733	5962	6331	3,30	3,33	3,35	4,53	4,61	4,67
Holšteinas sarkanraibā	1119	1306	1531	5696	5871	6015	3,28	3,30	3,29	4,33	4,27	4,30
Latvijas zilā	352	467	554	4325	4292	4307	3,35	3,37	3,36	4,39	4,40	4,39

Avots: LDC

Latvijas slaucamo govju ganāmpulku pārsvarā veido Latvijas brūnās šķirnes govīs, kuru vidējais izslaukums pārraudzībā ir 5233 kg, tauku saturs 4,48% un olbaltums 3,35%. Salīdzinot ar 2008.gadu, pieaugusi to produktivitāte par 130 kg no govīs gadā, salīdzinot ar iepriekšējo pārraudzības gadu. Liela daļa pārraudzībā esošo govju ir Holšteinas šķirnes govīs, kuru vidējais izslaukums 2008.gadā sasniedza 6465 kg, kas ir labākais rādītājs starp šķirnēm 2009.gadā.

Latvijā piena lopkopībā veiksmīgi turpina darboties 2 šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas: Latvijas šķirnes dzīvnieku audzētāju savienība un Latvijas Holšteinas šķirnes lopu audzētāju asociācija.

Latvija Šķirnes dzīvnieku audzētāju savienības speciālisti 2009.gadā ciltsgrāmatā ierakstīja 10801 govi un 80 vaislas buļļus, sagatavoja un izsniedza 91 izcelsmes sertifikātu vaislas materiāla tirdzniecībai, sertificēja 82 vaisliniekus.

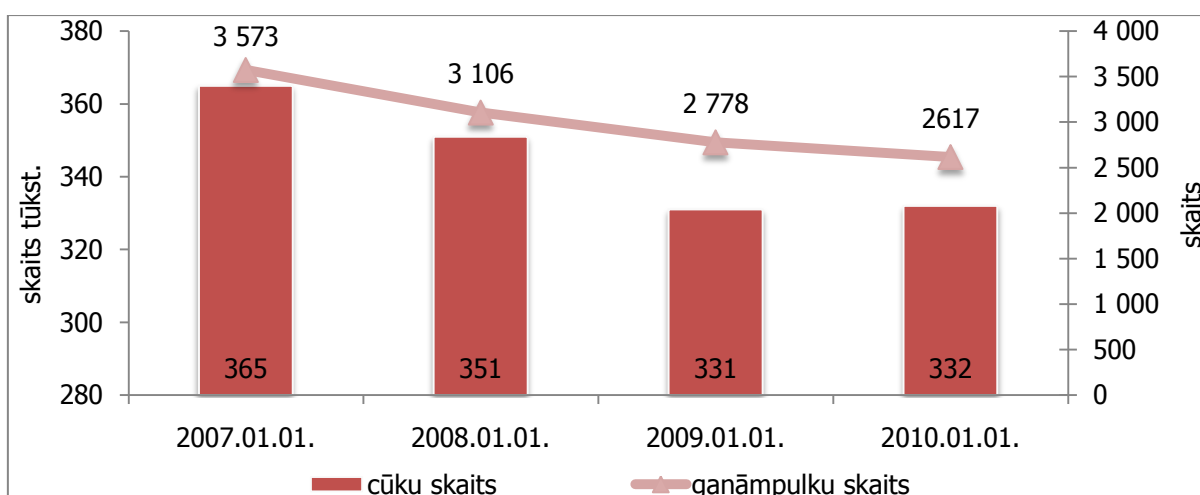
Sadarbībā ar Latvijas Zemnieku federāciju Latvijas Šķirnes dzīvnieku audzētāju savienība 2009.gada pēdējā ceturksnī organizēja vairākus izbraukuma seminārus dažādos valsts reģionos, lai informētu par aktualitātēm piena lopkopībā un ciltsdarba jautājumu kārtošānā, analizētu esošo situāciju ganāmpulcos un atbildētu uz lauksaimniekiem interesējošajiem jautājumiem.

Septembra mēnesī Latvijas Šķirnes dzīvnieku audzētāju savienība piedalījās Latvijas Ciltsdarba centra organizētajā pasākumā un Gaļas liellopu audzētāju organizācijas LPKS "ABC PROJEKTS" rīkotajās govju dienās Kuldīgas rajona Vārmes pagastā, demonstrējot savu klientu saimniecību dzīvniekus un uzskates materiālus par telišu audzēšanu un govju apsūklošanu.

4.3. Cūkgaļas ražošana

Cūkkopības nozare ir otra nozīmīgākā nozare lopkopības sektorā. Galvenais tās mērķis ir nodrošināt iekšējā tirgus vajadzības pēc kvalitatīvas cūkgaļas un ražot konkurētspējīgu produkciju.

2009.gads cūkkopības nozarē vērtējams kā samērā stabils un veiksmīgs. Pateicoties pieaugušajam dzīvu cūku eksportam uz Krieviju 2009.gadā cūkaudzētāji spēja noturēties un attīstīt ražošanu. Eksporta pieaugums atbrīvoja iekšējo tirgu, kur cūkgaļa sastāda 47% no kopējā Latvijā saražotās gaļas daudzuma. Nozarē notiekošie procesi sekmēja nelielu dzīvnieku skaita pieaugumu par 0,3%, kaut gan kopējais ganāmpulku skaits samazinājās par 5,8% (skat. 4.7.attēlu).

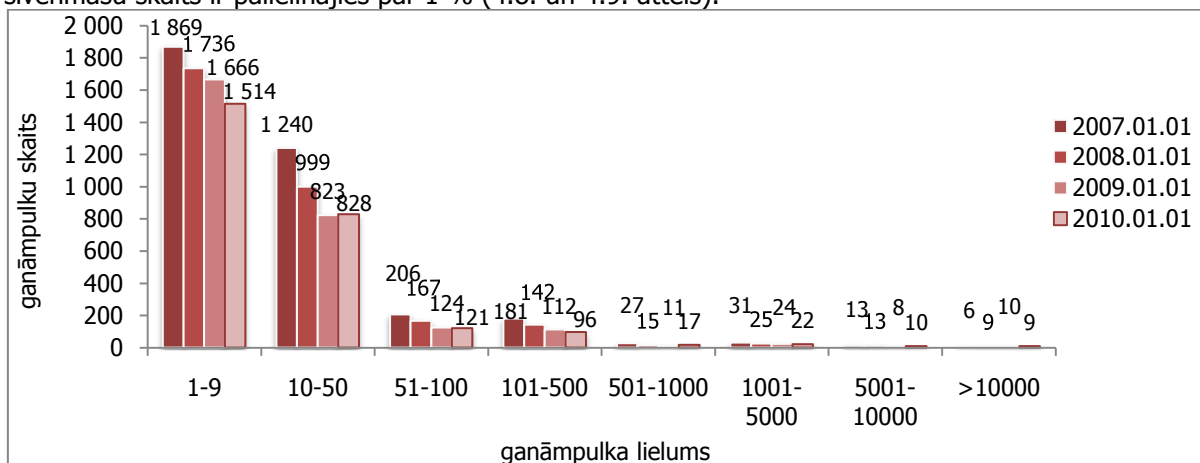

Avots: LDC

4.7. attēls. Cūku un ganāmpulku kopējais skaits 2007.–2009. gadā

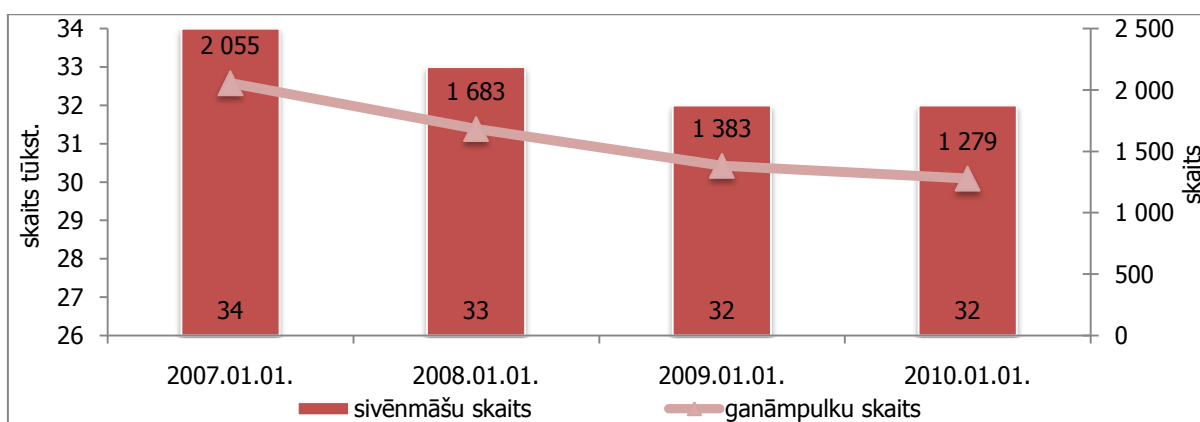
Cūkkopības nozarē turpinājās strukturālas pārmaiņas un ražošana tika koncentrēta lielākajās saimniecībās. 2009. gadā par 9,12 % samazinājās mazo saimniecību (1–9 cūkas) skaits. Salīdzinājumā ar 2008. gadu par 29,5 % palielinājās cūku skaits saimniecībās, kuru ganāmpulkā ir 5000 līdz 10 000 dzīvnieku, savukārt saimniecībās ar 500 līdz 1000 dzīvnieku lielu ganāmpulku cūku skaits pieauga par

48,3 %. Toties par 7 % samazinājās to saimniecību skaits, kurās tiek turētas sivēnmātes, bet kopējais sivēnmāšu skaits ir palielinājies par 1 % (4.8. un 4.9. attēls).

Avots: LDC

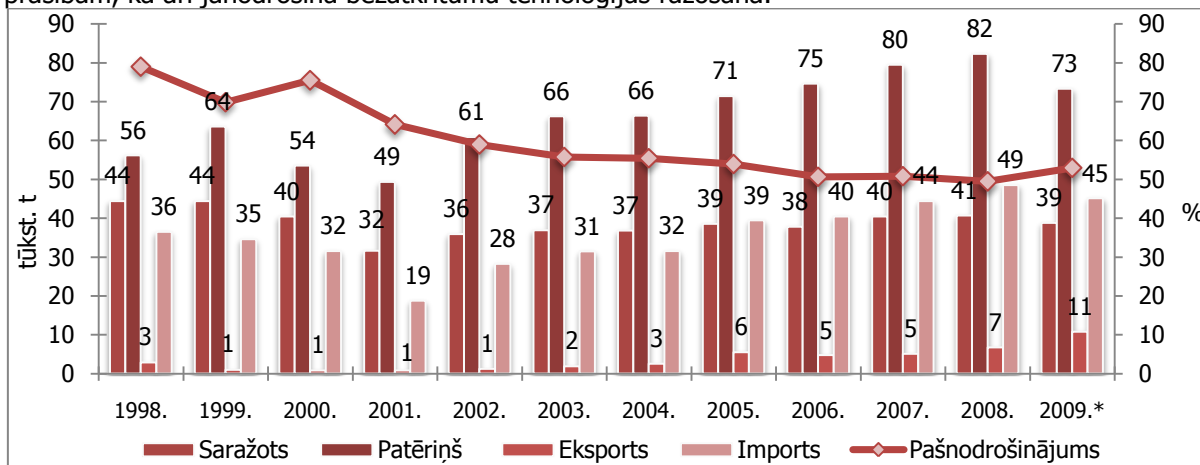
4.8. attēls. Ganāmpulku skaits pēc cūku skaita 2006. – 2009.gadā

Avots: LDC

4.9. attēls. Sivēnmāšu un ganāmpulku kopējais skaits 2006. – 2009.gadā

Lielo cūkkopības saimniecību attīstība skaidrojama ar lielražošanas ekonomisko efektivitāti un rentabilitāti. Lielajām saimniecībām ir vieglāk uzlabot ražošanas tehnoloģiskos procesus, samazināt ražošanas un pārstrādes izmaksas, tāpēc tirgū tās spēj piedāvāt augstas kvalitātes produkciju ar zemu pašizmaksu. Lai gan lielražošanas saimniecībām ir ekonomiskas priekšrocības, tās rada nopietnus draudus apkārtējai videi, jo ražošanas procesā rodas daudz kūsmēsļu. Tāpēc šīm saimniecībām jāievēro tāds saimniekošanas modelis, kas orientēts uz tirgu un vienlaikus kalpo sabiedrības interesēm. Tām jāstrādā saskaņā ar vides, dzīvnieku veselības un dzīvnieku labturības standartiem un prasībām, kā arī jānodrošina bezatkritumu tehnoloģijas ražošana.

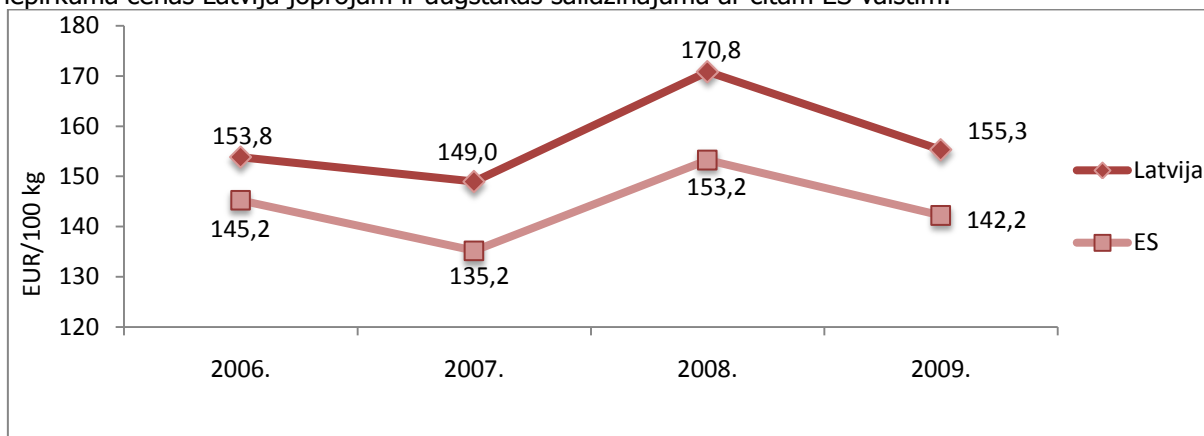

Avots: LAD, *provizoriski

4.10. attēls. Cūkgaļas un cūkgaļas produktu ražošanas un patēriņa dinamika Latvijā 1998. – 2009.gadā

Cūkgaļas ražošanas apjoms visā pārskata periodā ir diezgan stabils ar visai nelielu samazinājuma tendenci. Ja salīdzina ražošanas apjomu 2007. un 2008. gadā, tad 2008. gadā tas ir palielinājies par 3,5 %, bet 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu – samazinājies par 10,9 %. Savukārt eksporta un importa apjoma izmaiņās vērojamas pozitīvas iezīmes: 2009. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu cūkgaļas un cūkgaļas produktu eksports pieauga par 61,2 %, bet imports samazinājās par 7 %. Lai gan cūkgaļas un to produktu patēriņš samazinājās, pašnodrošinājums 2009. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās līdz 53 % (4.10. attēls).

Latvijā cūkgaļas vidējā iepirkuma cena 2009. gadā bija Ls 109/100 kg; salīdzinājumā ar 2008. gadu tā samazinājusies par 9 % (4.11. attēls). Tāpat redzams, ka arī citās ES valstīs bija vērojams vidējās cūkgaļas cenas samazinājums par 7 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Cūkgaļas iepirkuma cenas Latvijā joprojām ir augstākas salīdzinājumā ar citām ES valstīm.

Avots: ZM pēc EK datiem

4.11.attēls. E kategorijas cūkgaļas vidējā cena Latvijā un ES 2006. – 2009.gadā

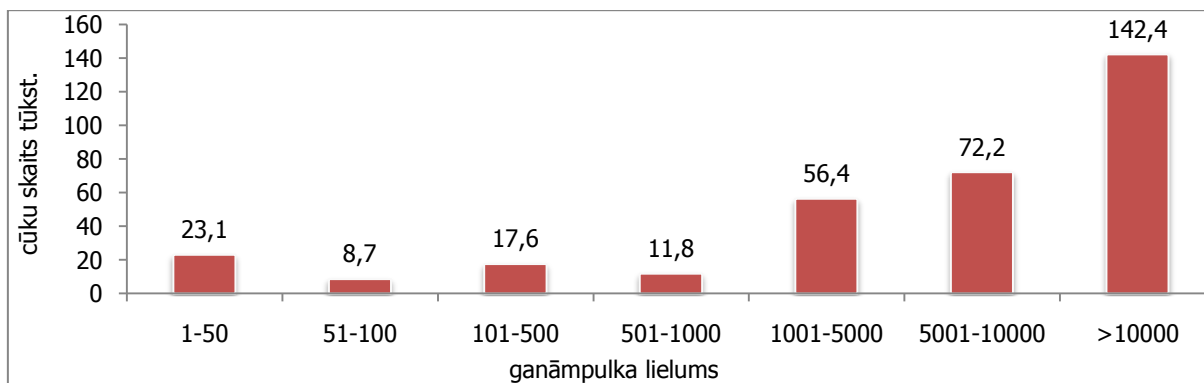
❖ CILTSDARBS

Cūkkopības nozarē galvenais ciltsdarba mērķis ir, izmantojot ģenētiski augstvērtīgu vaislas materiālu, samazināt produkcijas pašizmaksu, tā veicinot nozares stabilizēšanu un produkcijas konkurētspējas palielināšanu Latvijas un ārvalstu tirgū.

Latvijā, tāpat kā citviet pasaulē, ražotājiem jābūt gataviem tirgus svārstībām, tādēļ saimniecībās nepieciešams atbilstošs kvalitatīvs vaislas materiāls, lai pēcnācēji ātri nobarotos, izlietotu maz barības uz produkcijas vienību un būtu ar liesu, pārstrādātāju prasībām atbilstošu kautķermeni. Pēdējo gadu laikā cūku selekcijā iegūti labi rezultāti. Sāktais darbs ir jāturpina, lai panāktu cūku ražotspējas ģenētiskā potenciāla vēl labāku izmantošanu. Cūkkopības nozarē lielus ieņēmumus garantē pareizi virzīts selekcijas darbs, kurā svarīgākais ir šķirņu izvēle un to krustošana, produktivitātes kontrole, dzīvnieku ciltsvērtības noteikšana un ātra selekcijā gūto sasniegumu ieviešana ražošanā.

Cūkgaļas ražotājiem audzēšanai visizdevīgākās un iekšējā vaislas tirgū visvairāk pieprasītās ir divu šķirņu krustojuma (M1) jauncūkas, kas pēc auglības un gadā iegūto sivēnu skaita krietni pārspēj tīršķirnes sivēnmātes.

Pēdējos gados ir vērojama cūku kopskaita palielināšanās saimniecībā. 2009.gadā 85,1% no kopējā cūku skaita audzēja saimniecībās, kurās ir vairāk nekā 500 cūku (4.12.attēls).

Avots: LDC

4.12.attēls. Cūku skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma 2009.gadā

Ar šķirnes materiāla atražošanu 2009.gadā nodarbojās 14 saimniecības, kas ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu. Šķirnes cūku audzētavās dzīvnieku ģenētisko uzlabošanu koordinē šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas SIA „Cūku ciltsdarba centrs” un SIA „Agrosels”. Organizācijas, selekcijas mērķu un uzdevumu sasniegšanai, realizē Latvijā audzēto cūku ciltsdarba programmu, kura ir balstīta uz Latvijā audzējamām cūku šķirnēm – Jorkšīras, Landrases, Pjetrenas, Djurokas un Lielā Baltā.

Pēc Lauksaimniecības datu centra datiem 2010.gada 1.janvārī cūku reģistrā bija reģistrēti 2617 ganāmpulki, kuros reģistrētas 332 227 cūkas, tai skaitā 31 949 sivēnmātes. Vidējais cūku skaits ganāmpulkā 2009.gadā ir palielinājies līdz 127 dzīvniekiem, salīdzinoši ar 2008.gadu, kad vidēji ganāmpulkā bija 119 dzīvnieki.

Šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijām cūkkopībā, īstenojot ciltsdarba programmu un mērķtiecīgi izmantojot augstvērtīgu vaislas kuiļu spermu, pēdējo desmit gadu laikā ir izdevies šķirnes saimniecībās palielināt sivēnmāšu auglību Latvijas Landrases šķirnes cūkām no 11,4 līdz 12,0 sivēniem, gadā iegūto sivēnu skaitu – no 22,0 līdz 24,8 un samazināt jauncūku (100 kg) vecumu no 192 līdz 165 dienām, spēka biezumu – no 12,2 līdz 9,5 mm, bet liesās gaļas iznākumu palielināt no 58,4 % līdz 60,9 % un diennakts pieaugumu – no 611 līdz 803 g (dzīvmasas pieauguma testa laikā). Plānveida ciltsdarbs kopumā ir ļāvis uzlabot gaļas kvalitāti.

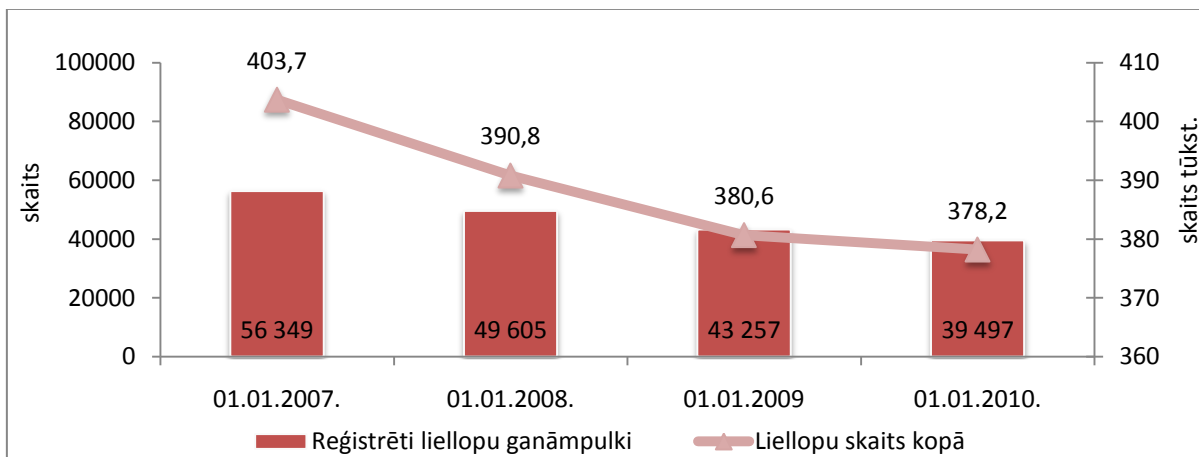
2009. gadā ievērojami ir attīstīties nobaroto – kaušanai paredzēto – cūku eksports uz Krieviju, kā arī sivēnu eksports uz Eiropas valstīm. Līdz ar to organizācijas meklē iespējas attīstīt nelielās saimniecības, lai tās iekļautu eksporta kooperācijas sistēmā.

Cūkkopības nozarē vēl joprojām notiek strukturālas pārmaiņas un ražošana tiek koncentrēta lielākajās saimniecībās.

4.4. Liellopu gaļas ražošana

Latvijā gaļas liellopu nozarē galvenais uzsvars tiek likts uz augstvērtīgas liellopu gaļas ražošanu, saražotās produkcijas realizāciju, konkurētspējas un eksporta iespēju palielināšanu, kā arī patērētāju nodrošināšanu ar Latvijā audzētu gaļas liellopu gaļu un gaļas kvalitatīvo īpašību kopuma uzlabošanu. No kopējā Latvijā saražotā gaļas daudzuma liellopu un teļa gaļa aizņem gandrīz 25 %. Sekmējot gaļas šķirņu liellopu un to krustojumu ar piena šķirnēm audzēšanu, liellopu sektoram radās priekšnosacījums konkurences veicināšanai ES tirgū.

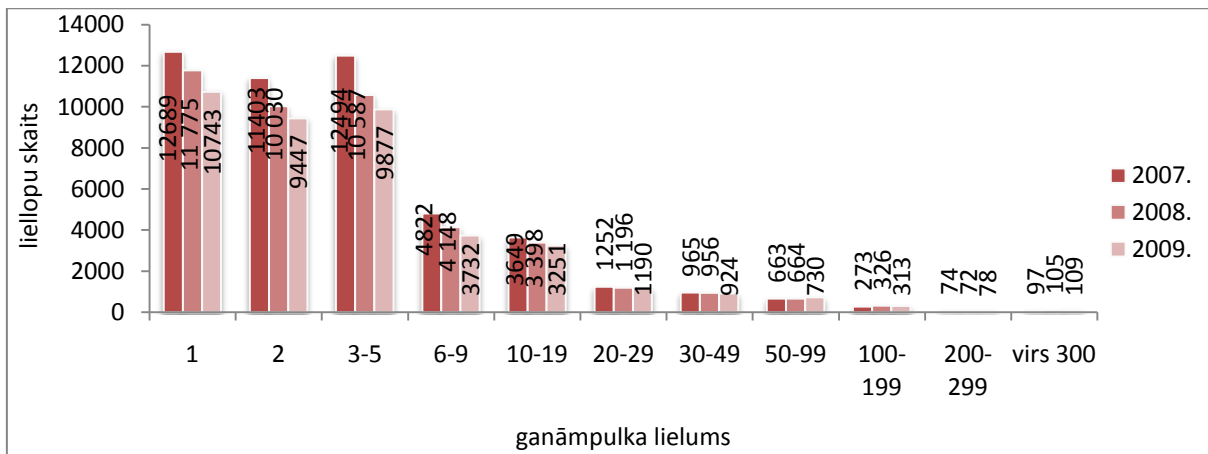
Pēc LDC datiem, Latvijas ganāmpulku reģistrā 2010. gada 1. janvārī bija reģistrēti 39 497 liellopu ganāmpulki ar 378 213 liellopiem (tajā skaitā 165 511 slaucamām govīm) (4.13. attēls).

Avots: LDC

4.13.attēls. Liellopu ganāmpulku un dzīvnieku kopskaits 2006. – 2009.gadā

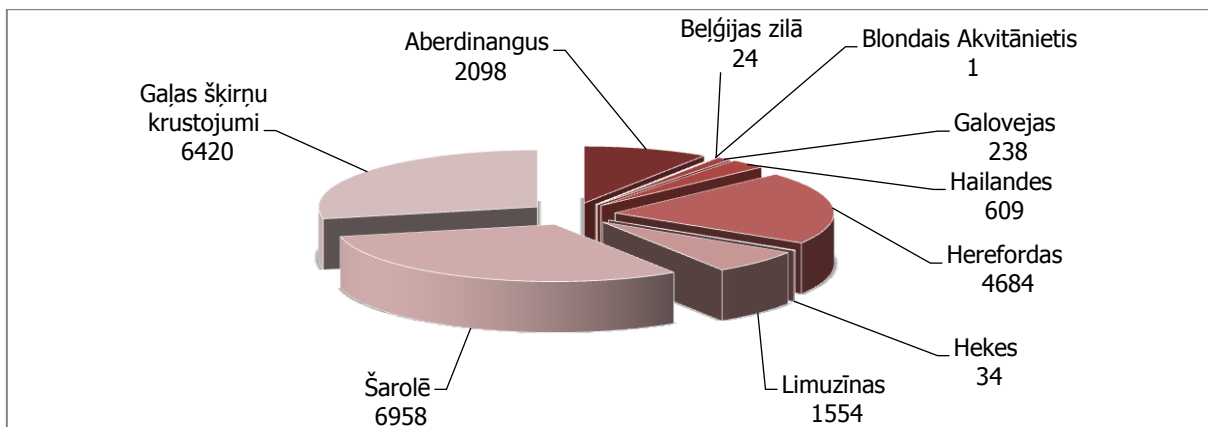
Analizējot ganāmpulku skaitu un dzīvnieku skaitu ganāmpulkā, var redzēt, ka 2009. gadā reģistrēto ganāmpulku skaits samazinājies par 7,2 %, bet kopējais liellopu skaits – tikai par 0,5 %; tātad tas liecina par zināmu nozares stabilitāti. Analizējot liellopu ganāmpulku struktūru (4.14. attēls), var secināt, ka arī 2009. gadā turpināja samazināties mazo ganāmpulku skaits, tomēr to īpatsvars kopējā struktūrā joprojām saglabājies augsts – 74,5 % no kopējā ganāmpulku skaita ir ganāmpulki, kuros ir 1 līdz 5 dzīvnieki. Savukārt saimniecības, kurās ir 50 un vairāk dzīvnieku liels ganāmpulks, ir tikai 3,1 % no kopējā saimniecību skaita, un tajās tiek audzēta gandrīz puse (46,8 %) no visiem Latvijas liellopiem. 2009. gadā vairāk kļuvis lielo ganāmpulku ar 300 un vairāk dzīvniekiem (par 4,1 %) un vidējo ganāmpulku ar 50–99 dzīvniekiem (par 0,3 %).

Avots: LDC

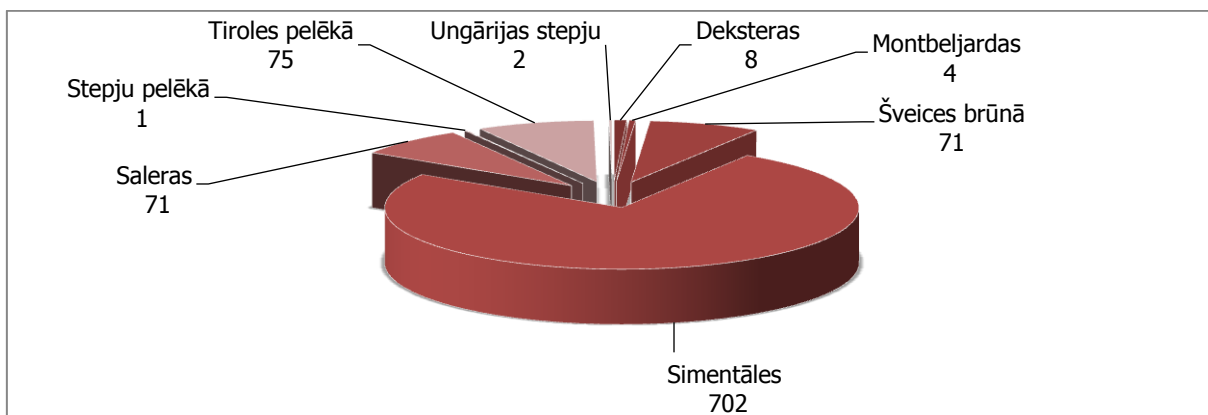
4.14.attēls. Ganāmpulku grupējums pēc liellopu skaita 2007. – 2009. gadā

Pēc LDC datiem, Latvijā 2009. gadā specializēto gaļas šķirņu liellopu un kombinēto piena-gaļas loļu skaits bija 23 554 – par 11,9 % vairāk nekā iepriekšējā gadā.

Avots: LDC

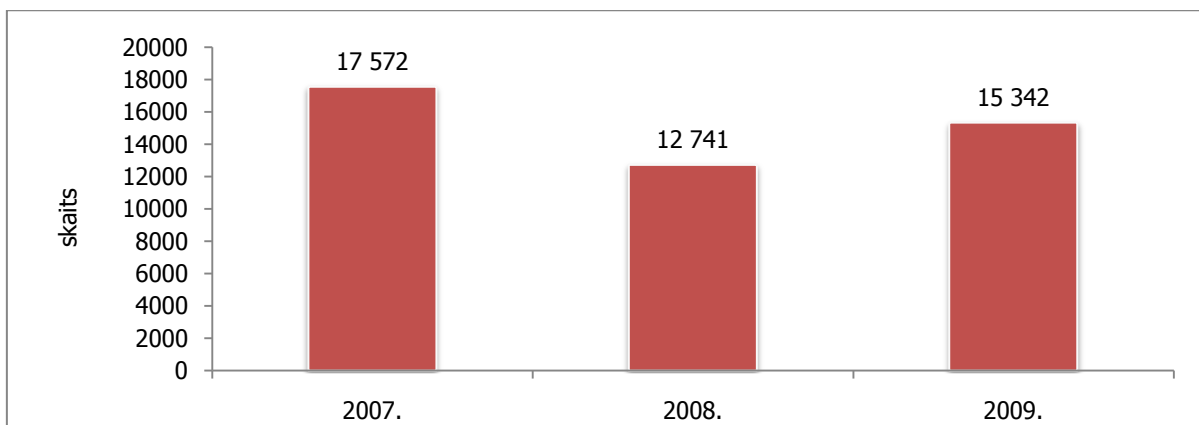
4.15.attēls. Specializēto gaļas šķirņu liellopu skaita sadalījums pa šķirnēm 2009.gadā

Avots: LDC

4.16.attēls. Gaļas un piena krustojumu liellopu skaita sadalījums pa šķirnēm 2009.gadā

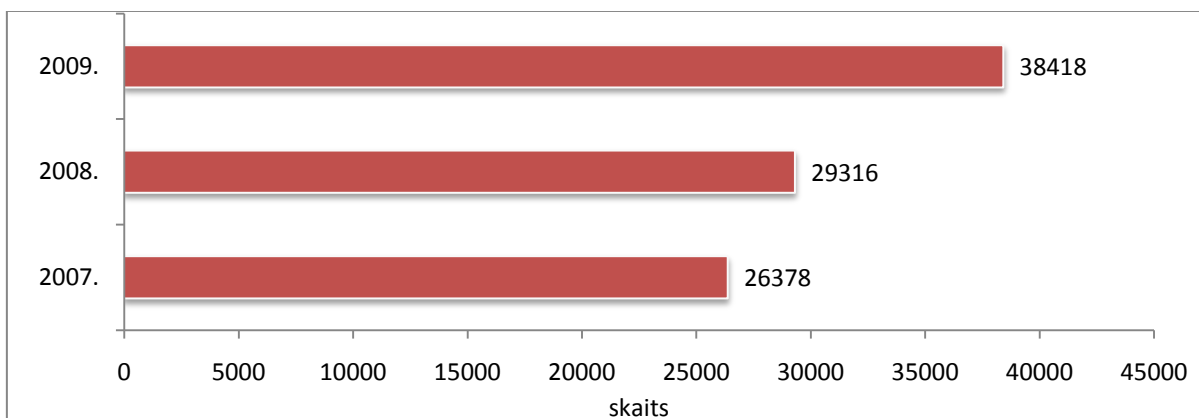
Latvijā 2009. gadā ir reģistrētas 15 342 zīdītājgovis (tīršķirnes un gaļas krustojumu liellopi). Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu zīdītājgovju skaits ir pieaudzis par 20,4 % (4.17. attēls).

Avots: LDC

4.17.attēls. Ziditājgovju skaits 2007. – 2009.gadā

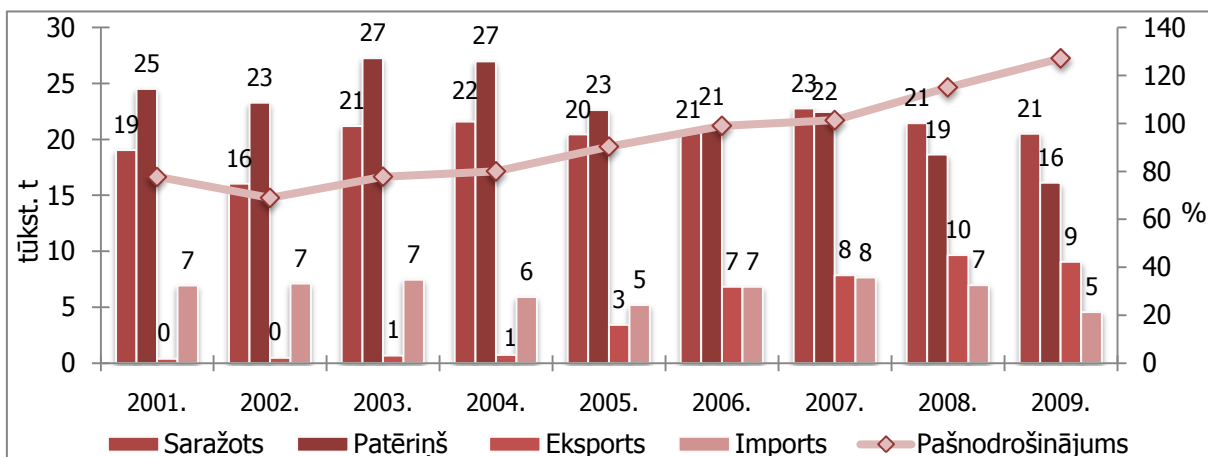
2009.gadā samazinoties iedzīvotāju pirktspējai un pieprasījumam liellopu audzētājiem joprojām bija grūtības realizēt izaudzētos jaunlopus par adekvātām cenām. Vietējie gaļas pārstrādes uzņēmumi nav ieinteresēti iegādāties kvalitatīvu liellopu gaļu, maksājot par to atbilstošu cenu. Līdz ar to nozīmīga daļa gaļas liellopu audzētāju meklēja un atrada noieta tirgu ārvalstīs – eksportēto liellopu skaits 2009.gadā salīdzinot ar iepriekšējo gadu palielinājās par 31%. (4.18.attēlu). Arī Latvijā izaudzēto teļu un jaunlopu realizācijas apjoms uzpircējiem no ES tālākai nobarošanai Eiropas Savienības valstīs bija ievērojams – 29 239 teļi vecumā no 0 līdz 6 mēnešiem. Saņemtā samaksa par šādu atšķirtu teļu vai jaunlopu bija līdzvērtīga tai, ko vietējie pārstrādes uzņēmumi maksāja ražotājam par jau nobarotu 1,5 - 2 gadus vecu jaunlopu.

Avots: LDC

4.18.attēls. Eksportēto liellopu skaits 2007. – 2009.gadā

2009. gadā tika saražots 20,5 tūkstoši tonnu liellopu gaļas kautsvārā – par 4,2 % mazāk nekā iepriekšējā gadā. Patērētās liellopu gaļas un tās produktu apjoms, pārrēķinot gaļā, bija 16,1 tūkst. tonnu – par 13 % mazāk salīdzinājumā ar 2008. gadu. Latvijā tradicionāli liellopu gaļas patēriņš ir ievērojami mazāks nekā cūkgaļas patēriņš, un iedzīvotāju pirktspējas kritums šo tendenci ietekmēja vēl vairāk. 2009. gadā varēja novērot arī ievērojamu liellopu gaļas un gaļas produktu importa kritumu – par 34,3 %, toties eksportā kritums bija tikai 6,2 % (4.19. attēls).

Avots: LAD, 2009.gads - provizoriski

4.19. attēls. Liellopu gaļas un liellopu gaļas produktu ražošanas un patēriņa dinamika Latvijā 2001.–2009. gadā

Analizējot datus, var secināt, ka liellopu gaļas ražošanas apjoms ir diezgan stabils un novērojams tikai neliels apjoma samazinājums. No kopējā visa veida saražotās gaļas apjoma liellopu gaļa aizņem tikai 24,6 %. Tā kā īsā laika posmā nav iespējams strauji kāpināt liellopu gaļas ražošanu, jo tās ražošanas cikls ir diezgan ilgs, tad uzsvars tiek likts uz gaļas kvalitatīvo īpašību kopuma uzlabošanu un konkurences veicināšanu ES tirgū. Tāpēc kvalitatīva liellopu gaļa lielākoties tiek izvesta no Latvijas pie pircējiem, kas saimniekiem par ieguldīto darbu maksā vairāk, tomēr nelielā piedāvājuma apjoma dēļ liellopu gaļas eksporta iespējas ir ierobežotas.

Liellopu gaļas vidējo iepirkuma cenu analīze liecina, ka 2009. gadā Latvijā tās samazinājušās straujāk nekā citviet Eiropas Savienībā un joprojām atpaliek no ES vidējā cenu līmeņa (4.10. tabula).

4.10. tabula

Vidējā iepirkuma cena 2007.–2009. gadā, Ls/100 kg

	Jaunu bullu liemeņi (kategorija A-R3)			Govju liemeņi (kategorija D-O3)			Liemeņi no telēm, kas nav atnesušās (kategorija E-R3)		
	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.
LV	126,99	154,99	138,25	94,59	122,75	115,96	115,82	135,49	123,39
ES-25	211,87	224,60	224,49	160,94	173,63	159,51	220,96	229,6	219,63

Avots: ZM pēc EK datiem

Latvijā vidējā liemeņu iepirkuma cena ir samazinājusies vidēji par 8,2 %, bet Eiropas Savienībā kopumā – par 4,2 %. Tātad vidējā liellopu gaļas iepirkuma cena Latvijā daudzkārt atpaliek no ES vidējās iepirkuma cenas līmeņa.

Par spīti ekonomikas lejupslīdei, pieprasījuma sarukumam, strukturālām pārmaiņām piensaimniecību ganāmpulkos, liellopu gaļas ražošana ir perspektīva lopkopības nozare, jo tā ir videi salīdzinoši draudzīga nozare un tās attīstīšanai nav nepieciešami lieli kapitālieguldījumi dzīvnieku uzturēšanā. Latvijas klimatiskie apstākļi nodrošina nepieciešamo barības bāzi, kas ir ļoti svarīga kvalitatīvas liellopu gaļas ražošanā, kā arī katra saimniecība vai uzņēmējs var izvēlēties sev vairāk piemēroto – ekstensīvo, intensīvo vai bioloģisko – ražošanu. Lai veicinātu liellopu gaļas ražošanu, būtu nepieciešams nodrošināt vienotu un taisnīgu samaksu dzīvnieku audzētājiem pēc liellopu liemeņu klasifikācijas rezultāta, jo tas izskaustu gaļas pārpircēju darbošanos. Arī gaļas audzētāju un gaļas pārstrādātāju kooperācija sekmētu šīs nozares attīstību.

❖ CILTSDARBS

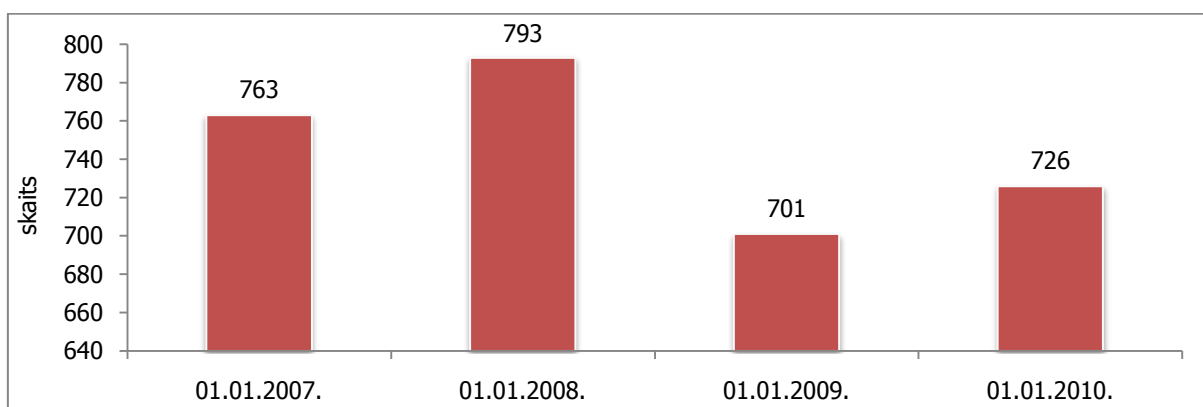
2010. gada 1. janvārī Latvijā pārraudzībā bija 23 845 liellopi. 4.11. tabulā apkopots pārraudzībā esošo liellopu sadalījums pa šķirnēm. Līdz ar tabulā redzamajām šķirnēm 2009. gadā pārraudzībā bija arī piena tipa šķirņu, piena tipa šķirņu krustojumu un citas izcelsmes liellopi.

Dažādu šķirņu dzīvnieku skaita dinamika gaļas liellopu pārraudzības ganāmpulkos

Šķirne	Dzīvnieku skaits		
	01.01.2008.	01.01.2009.	01.01.2010.
Šarolē (ŠA)	4389	4730	5308
Herefordas (HE)	3268	3244	3359
Aberdinangus (AB)	1345	1414	1440
Limuzīnas (LI)	961	1024	1111
Simentāles (SI)	617	561	503
Hailandes (HA)	290	339	413
Galovejas (GA)	183	207	236
Tiroles pelēkā (TP)	55	52	69
Saleras (SL)	46	56	71
Beļģijas zilā (BZ)	12	14	19
Sveices brūnā (OB)	11	16	11
Deksteras (DR)	6	8	8
Gaļas šķirņu krustojumi (XG)	2484	3292	4482

Avots: LDC

Visvairāk pārraudzībā ir Šarolē un Herefordas šķirnes dzīvnieki. Katru gadu palielinās arī pārraudzībā esošo Aberdinangus, Limuzīnas, Hailandes, Galovejas, Saleras un citu šķirņu dzīvnieku skaits. Vislielākais dzimšanas svārs no pārraudzībā esošajām šķirnēm ir Šarolē un Simentāles šķirnes dzīvniekiem, attiecīgi 40,9 un 39,8 kg.

Avots: LDC

4.20.attēls. Pārraudzībā esošo ganāmpulku skaita izmaiņas pa gadiem

Kā redzams 4.20. attēlā, pārraudzībā esošo ganāmpulku skaits 2009. gadā ir palielinājies par 25 ganāmpulkiem. Arī pārraudzībā esošo dzīvnieku skaits 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu ir palielinājies par 2370 dzīvniekiem.

Gaļas šķirņu liellopu ciltsdarbu valstī koordinē šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācija SIA "Latvijas gaļas liellopu audzētāju asociācija" (LGLA), kas pilda Ciltsdarba likumā deleģētās funkcijas – kārtot gaļas šķirņu liellopu ciltsgrāmatu, veic vaislas bulļu sertifikāciju un šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecību atestāciju, kā arī organizē gaļas liellopu izsoles, dzīvnieku importu, īsteno projektus un popularizē nozari valstī. 2009. gada februārī lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvā sabiedrība "ABC Projekts" ieguva šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas statusu gaļas šķirņu liellopu audzēšanas nozarē, tāpēc tā ir tiesīga sniegt pakalpojumus ciltsdarba jomā.

2009. gadā LGLA sadarbojās ar 36 šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecībām, kurās tiek audzētas gandrīz visas Latvijā sastopamās gaļas liellopu šķirnes. 2009. gadā 132 šķirnes dzīvnieki ir uzņemti Valsts ciltsgrāmatā.

LGLA 2009. gadā īstenoja projektu "Gaļas šķirņu liellopu ciltsdarba programmas realizācijas gaitā iegūto selekcijas rezultātu popularizēšana Latvijā, organizējot vietējas nozīmes dzīvnieku ciltsvērtības noteikšanas un darbaspējas pārbaudes pasākumus", noorganizējot trīs gaļas liellopu šķirņu dzīvnieku demonstrējumus dažādās Latvijas vietās – Priekuļos, Preiļos un Vārmē. Saistībā ar šiem pasākumiem LGLA rīkoja arī vairākus izglītojošus seminārus par gaļas liellopu šķirnēm, vaislinieku izsoli un dzīvnieku sagatavošanu demonstrējumiem. Pasākumu sagatavošanas darbos tika iesaistīti gaļas liellopu vērtēšanas eksperti no Vācijas.

LGLA ir piedalījies Rāmavas lauksaimniecības un tehnikas izstādēs 2009. gada pavasarī un rudenī.

“ABC Projekts” ir īstenojis vairākus audzētājiem nozīmīgus starptautiskus un vietējas nozīmes projektus liellopu audzēšanā. 2009. gadā tika sākta gaļas šķirņu liellopu kontrolizaudzēšana, kas dod iespēju dzīvnieku audzētājiem izvērtēt vaisliniekus pēc to pēcnācēju augšanas īpašībām un izvēlēties labākos bulļus ganāmpulka atražošanai. “ABC Projekts” ir iedibinājis jaunu tradīciju – ikgadēju starptautiskas nozīmes pasākumu liellopu audzētājiem “Govju dienas”, lai popularizētu lopkopības nozari un parādītu Latvijā gūtos ciltsdarba rezultātus gan piena, gan gaļas lopkopības nozarē. Tā ir iespēja lauksaimniekiem tikties, dalīties pieredzē, iegūt jaunas zināšanas no Latvijas un ārvalstu dzīvnieku audzēšanas ekspertiem.

“ABC Projekts” organizē kursus un seminārus par lauksaimniekiem aktuālām tēmām, kā arī pieredzes apmaiņas braucienus uz ārvalstīm, nodrošinot sadarbības partneriem efektīvākas saimniekošanas iespējas viņu saimniecībās.

4.5. Olu un putnu gaļas ražošana

Putnu gaļas nozarē vislielākais īpatsvars ir vistas gaļai, nelielu daļu aizņem zosu gaļa un eksotisko putnu – strausu, fazānu, paipalu – gaļas ieguve.

Latvijā pārsvarā tiek ražotas vistu olas, citu sugu putnu olu daudzums Latvijā ir niecīgs. Olu ražotāji pilnībā nodrošina Latvijas iedzīvotājus ar pašražotām olām un to produkciju. Pēdējos gados vidējais olu patēriņš uz vienu iedzīvotāju gadā ir bijis 270 olu.

Saskaņā ar valsts aģentūras “Lauksaimniecības datu centrs” apkopotajiem datiem 2009. gadā bija reģistrēti 4 728 872 mājputni; salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu mājputnu skaits ir palielinājies par 4,7 %.

Analizējot datus, jāsecina, ka ievērojami ir palielinājies dējējvistu skaits – par 22,2 % vairāk nekā iepriekšējā gadā, dējējvistu skaita kāpums ir saistīts ar lielākā olu un olu produktu ražotāja A/S “BALTICOVO” olu ražotnes kompleksa modernizāciju un jaunu vistu novietņu izbūvi.

Joprojām turpina palielināties broilēru un broilēru vistu skaits – salīdzinājumā ar 2008. gadu tas ir audzis par 11,6 %. Kopumā valstī salīdzinājumā ar 2008. gadu ir samazinājies pīļu, zosu, tītaru un citu mājputnu skaits, ir kļuvis mazāk to saimniecību, kurās tiek audzēti mājputni (4.12. tabula).

4.12. tabula

Mājputnu skaits 2007.–2009. gadā			
Mājputnu skaits	2007.	2008.	2009.
dējējvistas	2 185 065	1 941 400	2 371 604
broilēri	580 665	1 679 318	1 873 426
paipalas	6522	3713	1695
tītari	4646	2911	1238
zosis	6022	3767	1776
pīles	10 039	6552	3262
citi mājputni	532 241	880 500	475 871
	<i>Kopā:</i>	<i>4 518 161</i>	<i>4 728 872</i>
Saimniecības ar mājputniem	14 109	9 089	3 029

Avots: LDC

4.13. tabula

Putnu gaļas un gaļas produktu ražošanas un patēriņa bilance 2007.–2009. gadā, tūkst. tonnās

	2007.	2008.	2009.*
Atlikums gada sākumā	4,2	2,5	2,6
<i>Resursi</i>			
Saražotās gaļas apjoms, kautsvarā	20,6	23,1	23,2
Gaļas (t.sk. dzīvo putnu) imports, t.sk.	30,8	28,2	26,1
dzīvie putni (pārrēķinot gaļā)	0,0	0,1	0,1
gaļa	27,7	25,8	23,2
subprodukti	2,1	2,3	2,5
sālījumi/žāvējumi	1,0	0,0	0,4
Gaļas produktu (pārrēķinot gaļā) imports	1,7	1,5	2,0
Kopā resursi (pārrēķinot gaļā)	57,3	55,3	53,5
<i>Patēriņš</i>			

Patērēta gaļa un gaļas produkti, pārrēķinot gaļā	49,7	46,3	44,0
Gaļas (t.sk. dzīvu putnu) eksports, kautsvārā	4,3	5,6	6,6
Gaļas produktu (pārrēķinot gaļā) eksports	0,8	0,8	0,5
Kopā patērētā gaļa un tās produkti (pārrēķinot gaļā)	54,8	52,7	51,1
Atlikums gada beigās	2,5	2,6	2,5

* *Provizoriski*

Avots: LAD

Analizējot 2009. gada putnu gaļas ražošanas bilanci (4.13. tabula), var secināt, ka ir saražots 23,2 tūkst. tonnu putnu gaļas. Saražotās gaļas daudzums ir palielinājies par 0,3 % salīdzinājumā ar 2008. gadu. Putnu gaļas un tās produktu (tostarp dzīvo putnu) importam pēdējos gados ir tendence samazināties; salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu imports ir krities par 7,4 %, savukārt putnu gaļas eksports (tostarp dzīvo putnu) ir nedaudz palielinājies – par 17,8 %. Kopumā patērētās putnu gaļas un produktu kopapjoms ar katru gadu nedaudz samazinās: 2009. gadā putnu gaļas patēriņš ir samazinājies par 3,0 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.

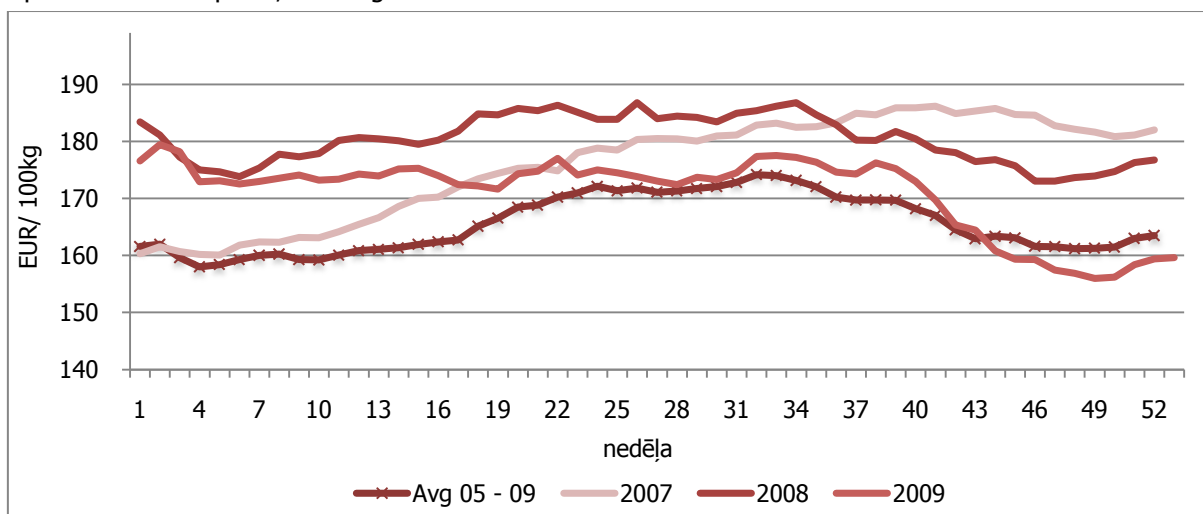
4.14. tabula

Putnu gaļas vidējā iepirkuma cena 2007.–2009. gadā, Ls/100 kg

Vidējā cena Ls/100 kg	2007.	2008.	2009.
Latvija	118,92	138,98	131,50
ES	122,77	126,65	118,76

Avots: Zemkopības ministrija pēc *Eurostat* datiem

Analizējot putnu gaļas vidējo iepirkuma cenu (4.14. tabula), var secināt, ka 2009. gadā tā ir samazinājusies par 5,4 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Kopumā putnu gaļas vidējā iepirkuma cena ir kļuvusi zemāka visā ES, tostarp Latvijā, cenu samazinājums saistīts ar ekonomikas lejupslīdi Latvijā un ārvalstīs, pieprasījums pēc broileru gaļas eksporta tirgos vairs nav tik liels, turklāt nelielais lopbarības cenu kritums pasaules tirgū 2009. gadā arī ir ietekmējis cenu pazemināšanos. Latvijā vidējā iepirkuma cena ir par 9,6 % augstāka nekā citviet ES.

Avots: Zemkopības ministrija pēc *Eurostat* datiem

4.21. attēls. Vidējā broileru gaļas cena ES

2009. gadā vidējā broileru gaļas cena ES sasniedza 169,67 EUR/100 kg un bija par 5,8 % zemāka nekā iepriekšējā gadā. 2009. gadā kopumā ES novērojama cenu samazinājuma tendence (4.21. attēls).

4.15. tabula

Olu un olu produktu bilance (milj. gab.)

	2007.	2008.	2009.*
Atlikums gada sākumā	7,57	9,10	10,7
<i>Resursi</i>			
Saražots	630,37	601,68	681,4
Imports	45,30	77,49	91,0
Kopā resursi	683,24	688,1	783,1
<i>Patēriņš</i>			
Patērēts	501,35	528,09	460,7

Eksports	172,79	149,48	314,8
Kopā patērēts	674,14	677,57	775,5
Atlikums gada beigās	9,10	10,70	7,6

* *Provizoriski*

Avots: LAD

Analizējot olu un olu produktu bilanci (4.15. tabula), var secināt, ka saražoto olu un olu produktu daudzums ir palielinājies par 13,2 %. Olu un olu produktu imports ar katru gadu palielinās; tā 2009. gadā tas ir palielinājies par 17,4 %. Tāpat 2009. gadā ievērojami ir palielinājies olu un olu produktu eksports – salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu tas ir pieaudzis par 110 %. Visticamāk, tas izskaidrojams ar ievērojamu dējējvistu skaita palielinājumu valstī. Nozīmīgākais olu apjoms tika eksportēts uz Vāciju. Olu un olu produktu patēriņš 2009. gadā ir bijis par 13,8 % lielāks nekā saražotais apjoms.

4.16. tabula

Olu vidējā iepirkuma cena 2007.–2009. gadā

Vidējā cena Ls/100 kg	2007.	2008.	2009.
Latvija	74,40	93,08	94,09
ES	77,29	79,25	83,89

Avots: Zemkopības ministrija pēc *Eurostat* datiem

Vidējā olu iepirkuma cena (4.16. tabula) 2009. gadā ir palielinājusies par aptuveni 1,08 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Kopumā vidējā olu iepirkuma cena ES, tostarp Latvijā, ir paaugstinājusies, jo sadārdzinājusies putnu barība, kā arī ražošanas un energoresursu izmaksas. Latvijā vidējā iepirkuma cena ir par 10,8 % augstāka nekā citviet ES.

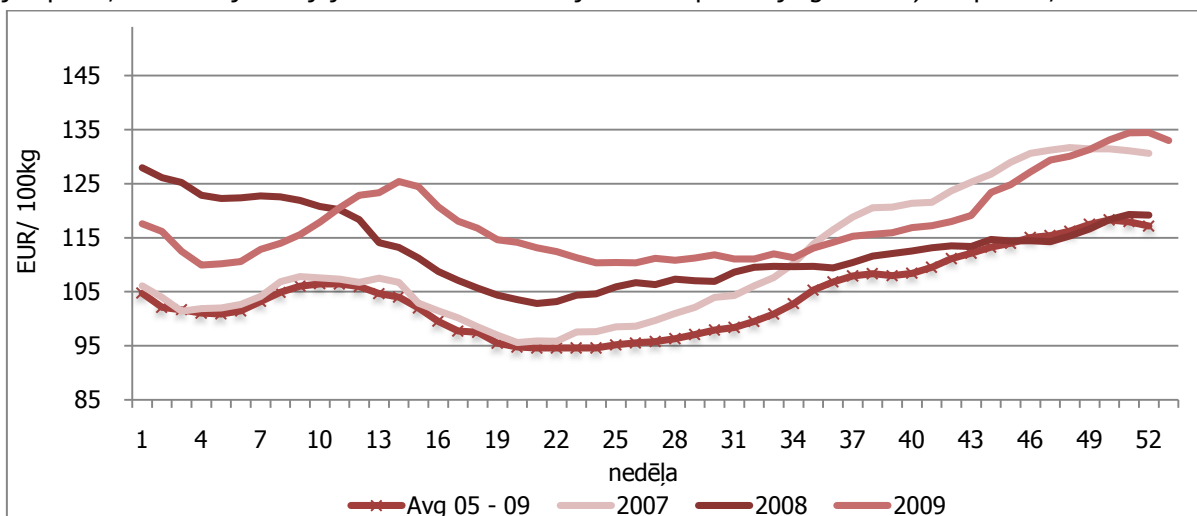
4.17. tabula

Olu ražošanas visu veidu saimniecībās 2007.–2009. gadā, (tūkst.)

	2007.	2008.	2009.
Vidējais dējējvistu skaits	2 352 476	2 222 968	2 503 089
Iegūtas vistu olas, tūkst.	628 411	601 090	681 108
Iegūtas pārējo putnu olas, tūkst.	2018	586	276
Kopā:	630 429	601 676	681 384
No visām iegūtām olām:			
pārdotas vistu olas	483 382	467 780	565 857
Ieņēmumi no pārdotām vistu olām, Ls	21 362 387	24 467 454	27 274 193

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Olu ieguvē vērojams pieaugums (4.17. tabula); pēc Centrālā statistikas biroja datiem, 2009. gadā tika saražots 681,4 milj. olu jeb par 13,2 % vairāk nekā iepriekšējā gadā. Arī vidējā olu ieguve no vienas dējējvistas bija 272 olas jeb par 0,7 % vairāk nekā iepriekšējā gadā. Savukārt olu vidējā realizācijas cena samazinājusies no Ls 5,17 par 100 olām 2008. gadā līdz Ls 4,75 2009. gadā jeb par 8,1 %. Vidējais dējējvistu skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir kļuvis par 12,6 % lielāks.

Avots: Zemkopības ministrija pēc *Eurostat* datiem

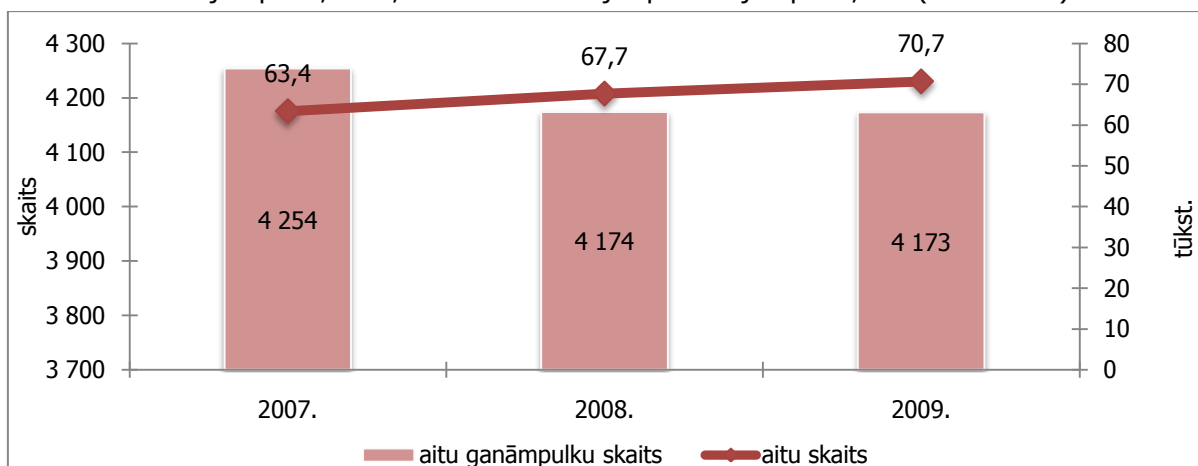
4.22. attēls. Vidējā olu cena ES

2009. gadā vidējā olu iepirkuma cena ES bija 119,85 EUR/100 kg – par 5,9 % augstāka nekā iepriekšējā gadā. 2009. gadā kopumā ES bija novērojama cenu paaugstināšanās tendence (4.22. attēls).

4.6. Aitkopības un kazkopības nozares attīstība

2009. gadu aitkopības un kazkopības nozarē var uzskatīt par veiksmīgu. Latvijā galvenais darbības virziens aitkopības nozarē bija gaļas ražošana un saražotās produkcijas pārstrādes un realizācijas attīstīšana. Kazkopības nozarē prioritārais virziens bija piena ražošanas, produkcijas pārstrādes un realizācijas attīstīšana, turklāt pamazām tiek ievestas gaļas šķirnes kazas, lai attīstītos tirdzniecība ar kazas gaļu.

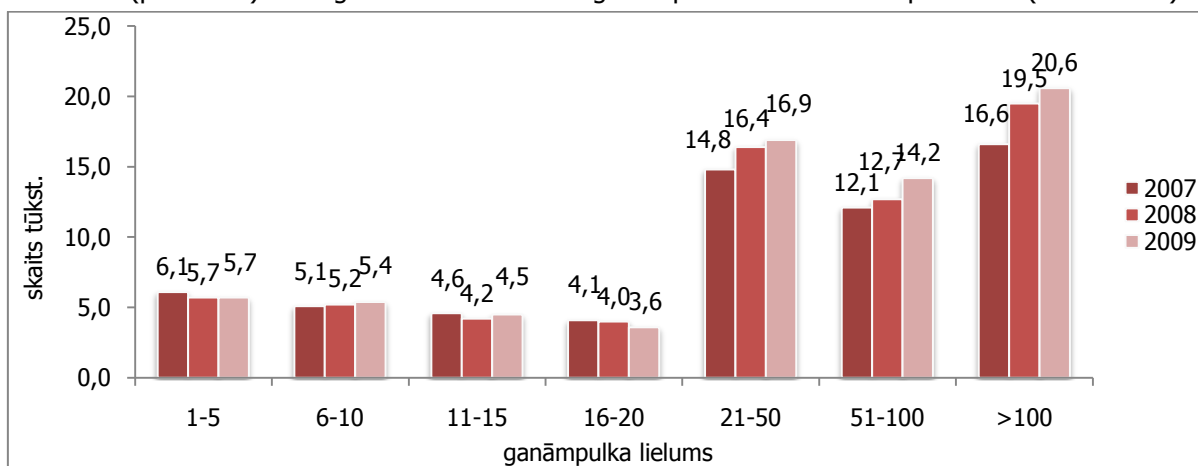
Pēc LDC datiem, Latvijas dzīvnieku reģistrā 2010. gada 1. janvārī bija reģistrēti 4173 aitu ganāmpulki kopumā ar 70 658 aitām. Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2009. gadā aitu ganāmpulku skaits ir samazinājies par 0,02 %, bet aitu skaits tajos palielinājies par 4,4 % (4.23. attēls).

Avots: LDC

4.23.attēls. Aitu ganāmpulku un dzīvnieku kopskaits

Analizējot aitu ganāmpulku struktūru, var secināt, ka aitu ir kļuvis vairāk visos ganāmpulkos, bet īpaši straujš palielinājums ir vērojams ganāmpulkos ar 100 un vairāk (par 5,6 %), kā arī ar 51 līdz 100 aitām (par 12 %). Vienīgi 16 līdz 20 aitu lielu ganāmpulku skaits sarucis par 10 % (4.24. attēls).

Avots: LDC

4.24.attēls. Aitu skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma

2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu par 6,2 % ir krities saražotās aitu gaļas apjoms kautsvārā, bet nokauto aitu skaits ir palielinājies par 3,1 % (4.18. tabula).

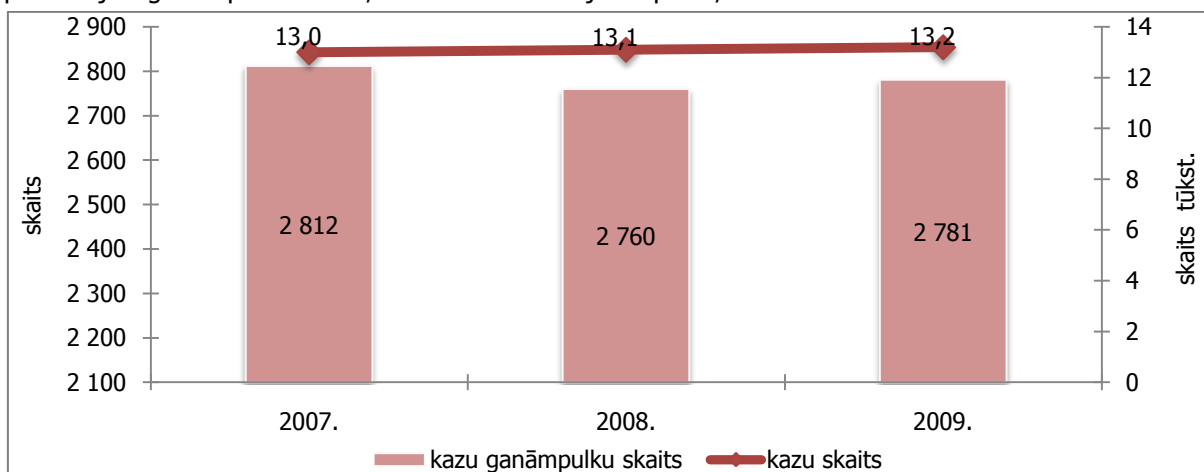
4.18. tabula

Aitas gaļas ražošana 2007.–2009. gadā

	2007.	2008.	2009.
Nokauto un kaušanai pārdoto lopu skaits	18 345	24 862	25 623
Pašu saimniecībā ražota jeb iegūta gaļa, kautsvārā (tonnas)	424	628	589

Avots: CSP

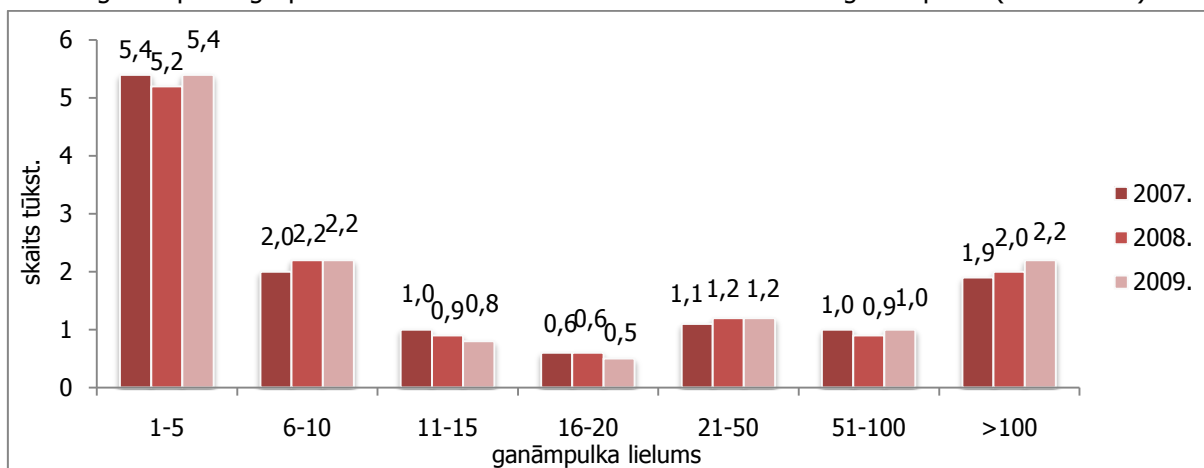
Pēc LDC datiem, Latvijas dzīvnieku reģistrā 2010. gada 1. janvārī bija reģistrēti 2781 kazu ganāmpulki ar 13 247 kazām. Tātad salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2009. gadā par 0,8 % ir palielinājies ganāmpulku skaits, bet kazu skaits tajos – par 0,8 %.

Avots: LDC

4.25.attēls. Kazu ganāmpulku un dzīvnieku kop skaits 2007. – 2009.gadā

Kazu ganāmpulku skaita palielinājums bija vērojams mazo ganāmpulku grupā ar 1–5 kazām un lielo ganāmpulku grupās ar 51–100 un vairāk nekā 100 dzīvniekiem ganāmpulkā (4.26. attēls).

Avots: LDC

4.26.attēls. Kazu skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma 2007. – 2009.gadā

Latvijā kazas galvenokārt audzē piena ieguvei un gaļā patērē izbrāķētās kazas. Lai gan dzīvnieku skaits ir palielinājies par 0,8 %, pēc CSP datiem, 2009. gadā saimniecībās saražotā kazu piena daudzums palicis gandrīz nemainīgs (3392 tonnas piena). Analizējot kazu gaļas ražošanas datus, var secināt, ka saražotās gaļas apjomā arī vērojams pieaugums par 58 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, savukārt nokauto kazu skaits palielinājies par 2,4 % (4.19. tabula).

4.19. tabula

Kazas gaļas ražošana 2007.–2009. gadā

	2007.	2008.	2009.
Nokauto un kaušanai pārdoto lopu skaits	3720	2331	2387
Pašu saimniecībā ražota jeb iegūta gaļa, kautsvārā (tonnas)	69	24	38

Avots: CSP

Pārraudzības rezultāti par pēdējiem trim gadiem liecina, ka pārraudzībā esošo kazu ganāmpulku skaits nepalielinās. Tomēr, palielinoties dzīvnieku skaitam ganāmpulkā, ir palielinājies arī pārraudzībā esošo dzīvnieku skaits. Vidējais pārraudzībā esošo kazu izslaukums pēdējo gadu laikā nepalielinās un sasniedz tikai 493 kg, tāpēc ganāmpulku īpašniekiem nepieciešams veikt pasākumus ganāmpulka produktivitātes kāpināšanai, pievēršot uzmanību gan ganāmpulku ģenētiskās kvalitātes uzlabošanai, gan atbilstošas ēdināšanas nodrošināšanai.

❖ CILTSDARBS

Ar kazu ciltsdarbu Latvijā nodarbojas Latvijas kazkopības biedrība. 2009. gadā ciltsdarbu veica 15 šķirnes kazu audzēšanas saimniecībās. Latvijas kazkopības biedrība 2009. gadā sertificēja 12 vaisliniekus, kopā vaislas darbībā izmantoja 36 sertificētus vaisliniekus. Sadarbībā ar Zemkopības ministriju un LAD Latvijas kazkopības biedrība īstenoja projektus, kuru galvenais mērķis bija izglītot kazu īpašniekus jautājumos par kazkopību, lai sekmīgāk attīstītu kazkopības nozari:

- 1) "Atbalsts ciltsdarba un dzīvnieku audzēšanai kazkopības nozarē" – par dzīvnieka ģenētiskās kvalitātes noteikšanu un novērtēšanu pēc pēcnācējiem;
- 2) "Atbalsts lauku un lauksaimnieku biedrību un nodibinājumu savstarpējās sadarbības veicināšanai".

Sadarbībā ar biedrību "Siera klubs" Latvijas kazkopības biedrība rīkoja izglītojošu pasākumu "Kazas piena sieri un to produkti Latvijas tirgū".

Sadarbībā ar Latvijas Lauku konsultāciju centru Latvijas kazkopības biedrība organizēja semināru kazu īpašniekiem un kazu pārraugiem. Biedrība 2009. gadā sāka darbu pie kazu eksterjera lineārās novērtēšanas metodikas izstrādes.

Latvijas Kazkopības biedrība ir izstrādājusi gaļas šķirņu kazu ciltsdarba programmu, lai organizētu un attīstītu gaļas šķirņu kazu audzēšanu Latvijā, kā arī vietējā tirgū piedāvātu jaunu pārtikas produktu.

Pēc LDC datiem, 2010. gada 1. janvārī ar Būru šķirnes kazu audzēšanu nodarbojās 15 saimniecību. Būru šķirnes kazas tika ievestas no Vācijas. Kopā šajās saimniecībās tiek audzētas 213 kazas, tai skaitā 100 kazu māšu.

Aitkopības nozarē ciltsdarbu koordinē biedrība "Latvijas Aitu audzētāju asociācija". Lai sasniegtu ciltsdarba mērķus, tiek īstenota ciltsdarba programma aitkopībā no 2009. līdz 2013. gadam, kas paredz Latvijas tumšgalves šķirnes aitu saimnieciski derīgo īpašību izkopšanu, kā arī plānveidīgu dažādu šķirņu aitu krustojumu audzēšanu.

Aitkopībā par galveno virzienu ir kļuvusi gaļas ražošana, tāpēc ciltsdarba programmā par galveno mērķi ir izvirzīta aitu māšu auglības palielināšana, jēru saglabāšana un intensīva jēru gaļas ražošana. Izvirzītā mērķa sasniegšanai šķirnes aitu audzēšanas saimniecībās jāizmanto tīraudzēšana, gaļas ražošanas saimniecībās – krustošana, izvēloties gaļas šķirnes, kas piemērotas Latvijas apstākļiem.

2005. gadā no Vācijas tika ievesta Vācijas vietējā merino aitu šķirne, lai to audzētu tīršķirnē, iegūstot vaislas materiālu šķirnes dzīvnieku pavairošanai un šķirnes teķu izmantošanai rūpnieciskā krustošana gaļas ražošanas saimniecībās, kā arī krustojuma jērus heterozes efekta rezultātā, kuri būs dzīvotspējīgāki, ātraudzīgāki un ar labiem izkaušanas rādītājiem. Vācijas vietējās merino aitu šķirnes nozīmīgākā pazīme ir nesezonāla meklēšanās, un, to pareizi izmantojot, var panākt aitu māšu atnešanos trīs reizes divos gados. Šīs šķirnes aitām ir laba auglība. Latvijā ievesto šķirnes aitu māšu dokumentos norādītā vidējā auglība bija 185 %.

2009. gadā biedrība "Latvijas Aitu audzētāju asociācija" īstenoja projektu "Latvijā audzēto šķirņu vaislas teķu kvalitātes noteikšana kontrolizaudzēšanas/kontrolnobaršanas stacijā", lai uzsāktu vaislas teķu pārbaudi pēc pēcnācēju kvalitātes. Stacijā tika ievesti 72 jēri (astoņu vaislas teķu pēcnācēji), un tur tika veikta šo jēru kontrolovēšana, augšanas ātruma novērtēšana, apēstās barības uzskaitē un jēru eksterjera novērtēšana. Stacijā izaudzētie un vaislai derīgie teķi tiks piedāvāti pārdošanai izolē.

Biedrība 2009. gadā ir organizējusi seminārus, pārraudzības kursus, kā arī piedalījies lauksaimniecības izstādē.

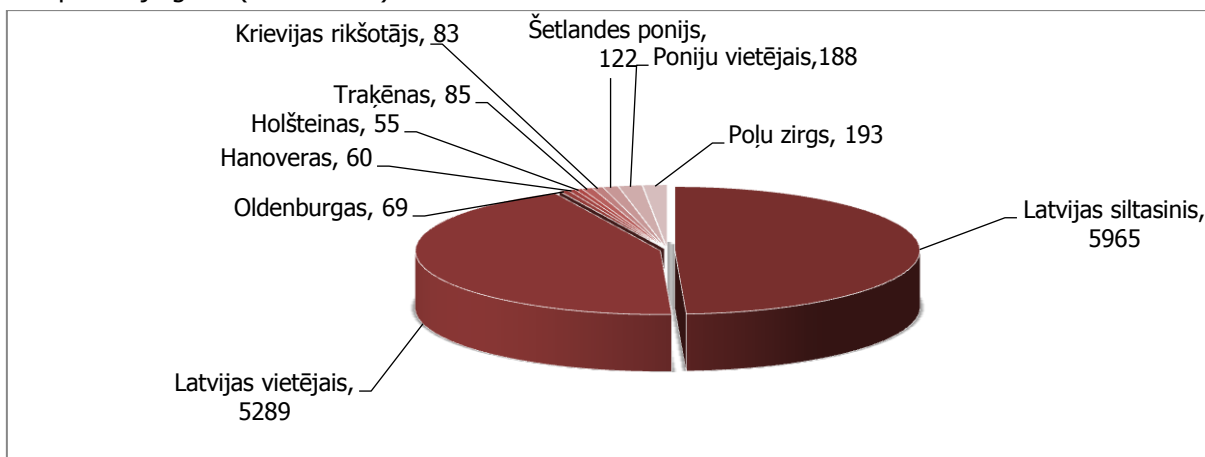
2009. gadā ar šķirnes materiāla atražošanu nodarbojās 34 saimniecības, kas ir ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu. Divas no šīm saimniecībām nodarbojas ar Vācijas vietējās merino šķirnes aitu audzēšanu.

2009. gadā šķirnes aitu audzēšanas saimniecībās, kas nodarbojas ar Latvijas tumšgalves un tai radniecisko šķirņu aitu audzēšanu, bija 2380 aitu māšu, no kurām 69,3 % – E klases un 28,2 % – I klases aitu mātes. Aitu mātēm vidējā dzīvmasa ir 70,2 kg, vidējais nocirpums – 4,3 kg un vidējā auglība – 169,8 %. Saimniecības izmanto E klases vaislas teķus, kuriem vidējā dzīvmasa ir 110,9 kg un vidējais nocirpums – 6,0 kg. Saimniecībās, kas nodarbojas ar Vācijas vietējās merino šķirnes aitu audzēšanu, bija 92 aitu mātes ar vidējo dzīvmasu 78,8 kg, vidējo nocirpumu – 4,4 kg un vidējo auglību – 150,5 %. Saimniecības izmanto E klases vaislas teķus, kuriem vidējā dzīvmasa ir 126,5 kg un vidējais nocirpums – 6,1 kg.

4.7. Zirgkopība

Mūsdienās zirgi galvenokārt tiek izmantoti sportā, īpaši divās klasisko jātnieku sporta veidu disciplīnās – iejādē un konkūrā. Pēdējā laikā zirgi diezgan plaši tiek izmantoti arī tūrismā, atpūtā un robežsardzē, kā arī reitterapijā. Pēdējos gados Latvijā sāk attīstīties tāda sporta disciplīna kā draivings (pajūga vadīšana) un atdzimst rikšotāju sacensības. Zirgu audzēšana un turēšana nodrošina papildu darbavietas Latvijas laukos.

Latvijā tiek audzēti dažādu šķirņu zirgi, tomēr Latvijas zirgu audzētāji selekcijas darbam galvenokārt izmanto tikai vienu – Latvijas šķirni (LS Latvijas šķirnes zirgs). Valstī tiek audzēti Latvijas šķirnes sporta un braucamā tipa zirgi. Braucamā tipa zirgi pēc rakstura ir mierīgi, tādēļ ļoti piemēroti izmantošanai tūrisma un atpūtas kompleksos, kā arī reitterapijā. Ar sporta tipa zirgiem Latvijas zirgaudzētāji ir pazīstami arī starptautiskajā tirgū. Zirgu šķirnes 2009. gadā ir saglabājušās tādas pašas kā iepriekšējā gadā (4.27. attēls).

Avots: LDC

4.27. attēls. Zirgu skaita sadalījums pa šķirnēm 2009.gadā

Kaut arī zirgkopībā pārraudzības saimniecībām, kas veic ciltsdarbu, ir iespēja saņemt valsts atbalstu, zirgkopības nozarē ir vērojama zirgu skaita samazināšanās pa gadiem: 2009. gadā zirgu kopskaits ir samazinājies par 5,2 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (4.20. tabula).

4.20. tabula

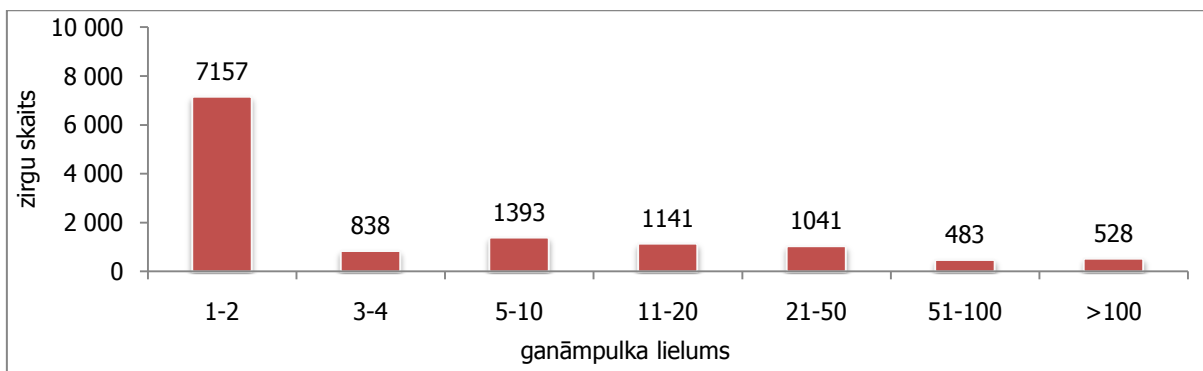
Zirgu kopskaits visu veidu saimniecībās 2007.–2009. gadā (tūkst.)

	2007.	2008.	2009.
Zirgu skaits kopumā visu veidu saimniecībās	13,0	13,1	12,6
t.sk. ķēves no 3 gadu vecuma	4,9	6,2	6,0

Avots: LDC

Pēc LDC datiem, 2010. gada 1. janvārī bija reģistrēti 7106 ganāmpulki, kuros tika audzēti 12 581 zirgs.

Ar zirgu ciltsdarbu Latvijā nodarbojas divas šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas – Latvijas zirgaudzētāju biedrība un Latvijas šķirnes zirgu audzētāju asociācija. Minētās organizācijas apseko šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības, vērtē kumēļus un jaunzirus, sertificē ērzelus, izstrādā zirgu kvalitātes nevērtēšanas kritērijus, kārtro ciltsgrāmatu, sniedz ciltsdarba pakalpojumus un organizē zirgu darbību vērtēšanu, izstādes un sacensības. 2009. gadā ciltsdarba programmu īstenošanai bija pievērsušās 23 saimniecības, kas ir ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības vai tās kandidāta statusu.

Avots: LDC

4.28.attēls. Zirgu skaita sadalījums pēc ganāmpulka lieluma 2009.gadā

2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu Latvijā ir mainījies zirgu skaita sadalījums pēc ganāmpulku lieluma. Par 12,9 % ir samazinājies to zirgu skaits, kuri atrodas 1 līdz 2 zirgu lielos ganāmpulkos, un par 10,0 % – to zirgu skaits, kuri atrodas 5–10 zirgu lielos ganāmpulkos. Tāpat kā iepriekšējā gadā, arī 2009. gadā Latvijā 16,3 % no kopējā zirgu skaita bija saimniecībās, kurās ir 21 līdz 100 un vairāk zirgu.

2009. gadā turpinājās nopietns ciltsdarbs ponijiem saskaņā ar izstrādātajām ciltsdarba programmām, savukārt trijām poniju audzēšanas saimniecībām ir piešķirts šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības kandidāta statuss.

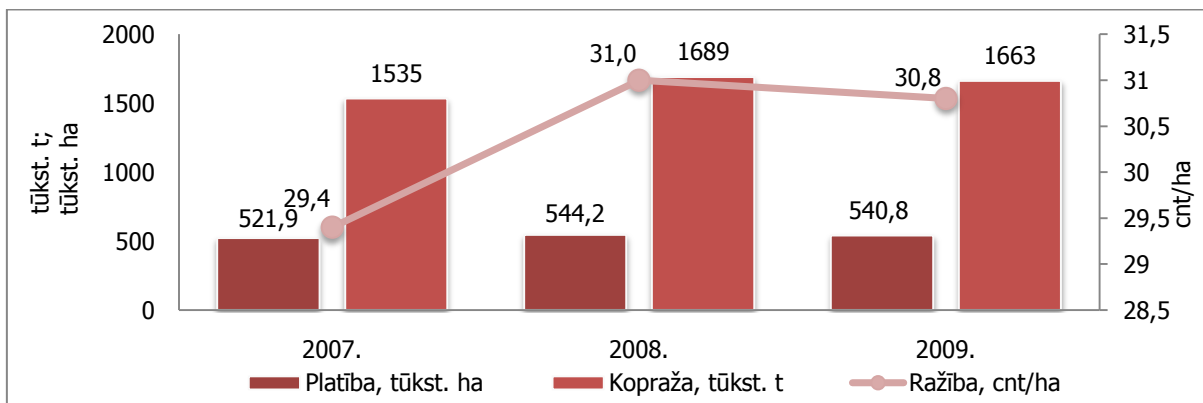
Pēdējos gados samazinās braucamā tipa zirgu skaits, palielinoties sporta tipa zirgu skaitam. Patlaban iekšējais tirgus ir ļoti šaurs, pieprasījums pēc abu tipu zirgiem nav liels, tādēļ darījumu ar pietiekamu ienesīgumu Latvijas iekšējā tirgū ir maz un pagaidām nevar kalpot par nozares attīstības ekonomisko pamatu. Ņemot vērā pieprasījumu ārvalstu tirgū, saimniecībās galvenokārt tiek audzēti sporta tipa zirgi eksportam. Zirgkopības nozarē ir jāveicina kvalificētu speciālistu (sertificētu treneru) sagatavošana, lai tie spētu attīstīt zirgu darbības un tos sagatavot starptautiskām izsolēm.

4.8. Graudu ražošana

2009. gadā graudaugu sējumu platība aizņēma 540,8 tūkst. ha – par 3,4 tūkst ha jeb 0,6 % mazāk nekā 2008. gadā, bet salīdzinājumā ar pēdējo trīs gadu vidējo apjomu tā ir palielinājusies par 4 %.

Graudu kopievākumu gandrīz iepriekšējā gada līmenī nodrošināja ziemāju graudaugu kopražas kāpums par 41,3 tūkst. tonnu jeb 4,1 %, sējumu platībām palielinoties par 17,6 %. Šo kāpumu galvenokārt ietekmēja ievērojama ziemas kviešu platības un kopražas palielināšanās – attiecīgi par 42,0 tūkst. ha jeb 24,7 % un par 78,9 tūkst tonnu jeb 10,6 %. Ziemas kviešu īpatsvars kopējā ziemāju sējumu platībā 2009. gadā bija 72 % (2008. gadā – 68 %).

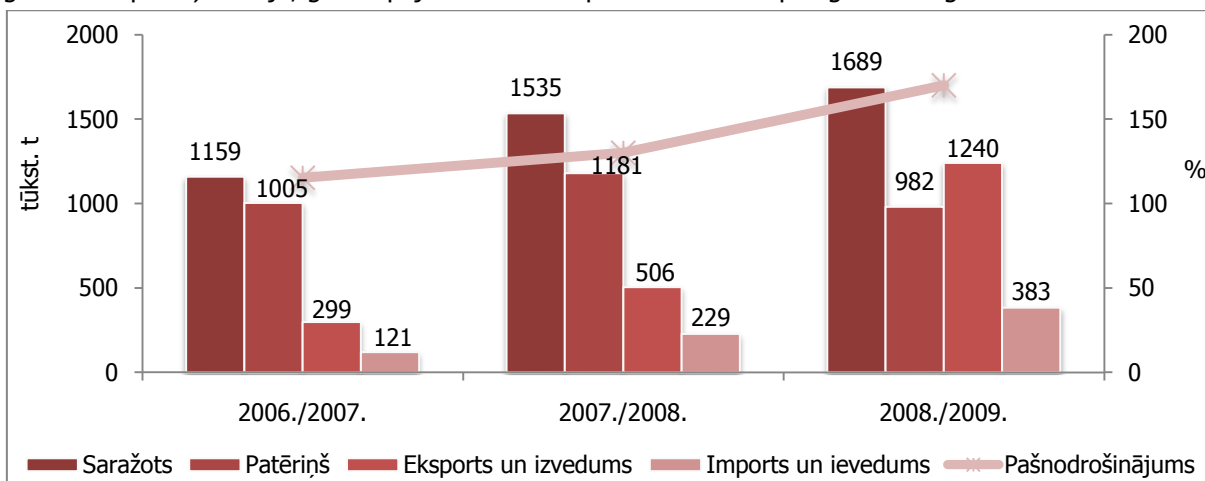
Iznīkušo un nenovāktu graudaugu sējumu īpatsvars 2009. gadā bija 11,8 tūkst. ha jeb 2,2 % no kopējās graudaugu sējplatības. Vairāk nekā pusi no nenovāktās platības – 5,2 tūkst. ha jeb 51,5 % – veidoja griķu sējumi.

Avots CSP

4.29.attēls. Graudaugu sējumu platības, kopražā un ražība

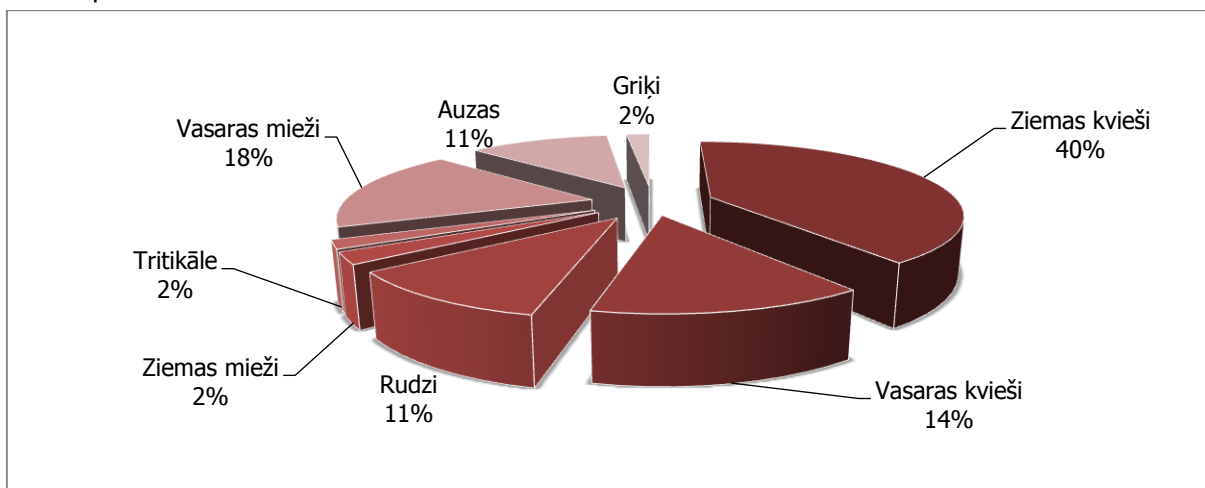
Aplūkojot graudu bilanci (skat.4.30.att.), varam secināt, ka Latvijā pēdējos trīs tirdzniecības gados ir saražots tik daudz graudu, ka tas nodrošina Latviju ar nepieciešamo graudu daudzumu, gan ir iespēja graudus eksportēt. Pie tam graudu apjoms, kas saražots virs pašnodrošinājuma līmeņa ar katru gadu pieaug. Tā 2007. gadā tika saražots par 15%, bet 2009. gadā jau par 70% vairāk graudu par vietējo patēriņu (pārtikai, lopbarībai un industriālajai pārstrādei). Graudaugu kopražā ievērojami pieaug gadu no gada, un tā 2007./2008. tirdzniecības gadā kopražā bija apmēram par 32,4 % augstāka kā 2006./2007. tirdzniecības gadā (2006.gadā bija graudaugu audzēšanai nelabvēlīgi meteoroloģiskie apstākļi), bet 2008./2009. tirdzniecības gadā tā pieauga par 10 % salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Ir vērojama kopējā tendence pieaugt arī eksportam un importam, un to ietekmē gan laika apstākļi Latvijā, gan kopējās tendences pasaules un Eiropas graudu tirgū.

Avots CSP

4.30.attēls. Graudu bilance Latvijā, tūkst. t

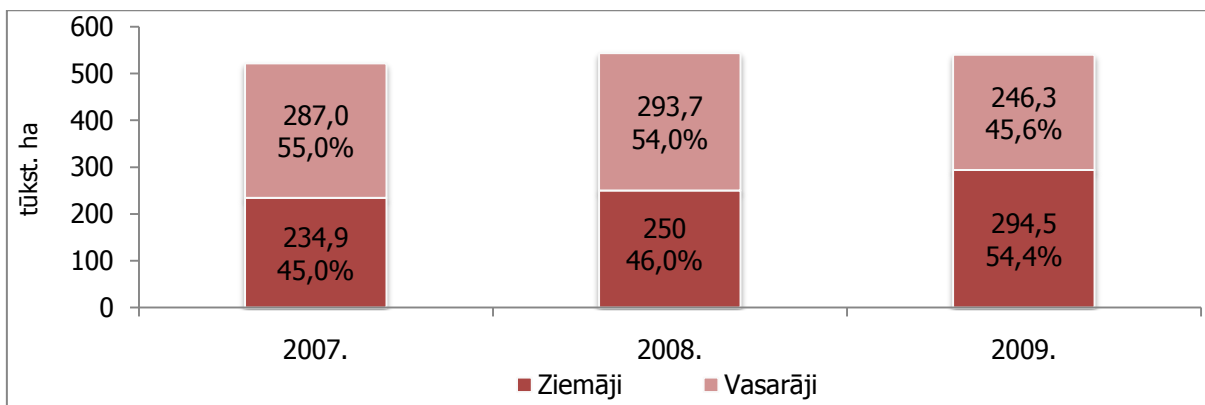
Līdz 2009.gadam graudu platību struktūra vairākus gadus bija praktiski nemainīga. 2009.gadā situācija ir mainījusies – vairāk tika iesēti ziemas kvieši - 40 % no apsētajām platībām (par 10 % vairāk kā 2008.gadā), mainījusies arī vasaras miežu platība - attiecībā pret 2008.gadu tā ir samazinājusies par 10 %. Vasaras kvieši aizņēma 14%, bet auzas un rudzi katrs pa 11 % no kopējās apsētās graudu platības. Maznozīmīgas platības apsētas ar griķiem, tritikāli un ziemas miežiem – katra kultūra pa 2 %.

Avots CSP

4.31.attēls. Graudaugu platību struktūra 2009.gadā

Graudaugu sējumu īpatsvars sējumu kopplatībā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu gandrīz nav mainījies (48,6 % – 2009. gadā un 49,0 % – 2008. gadā), citādi ir ar sējumu struktūru: graudaugu ziemāju kultūru īpatsvars pieaudzis no 46,0 % 2008. gadā līdz 54,5 % 2009. gadā, samazinoties vasarāju sējumiem (4.32. attēls).

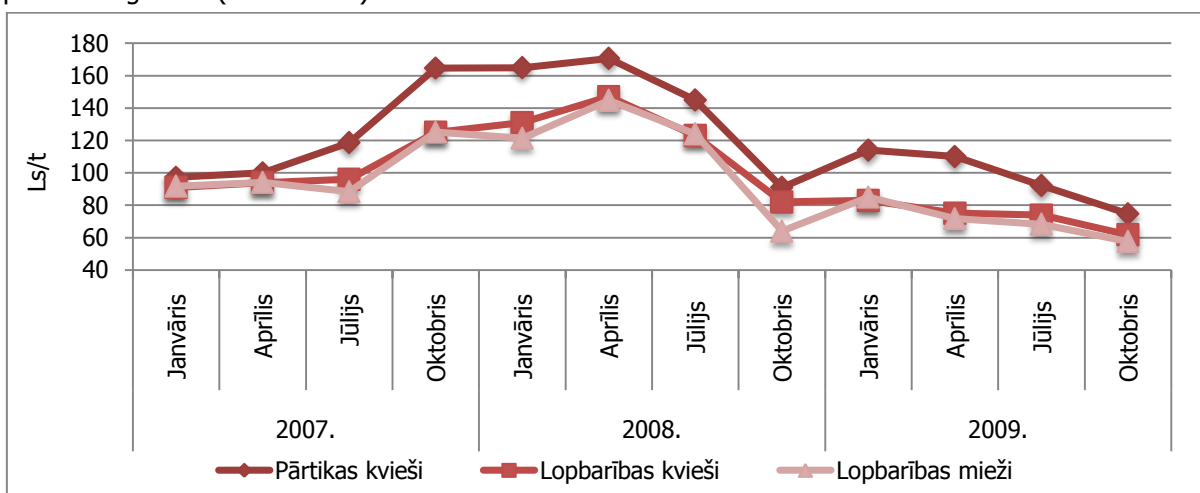

Avots CSP

4.32.attēls. Graudaugu sējumu struktūra

2009. gadā iegūti 1,7 milj. tonnu graudu, tikai nedaudz – par 26,3 tūkst. tonnu jeb 1,6 % – mazāk nekā iepriekšējā gadā. Mazliet sarukusi arī graudaugu vidējā ražība: 2008. gadā tā bija 31,0 cnt no ha, 2009. gadā – 30,8 cnt.

Graudu vidējās iepirkuma cenas turpināja kristies – no Ls 100,06 par tonnu 2008. gadā līdz Ls 73,25 par tonnu 2009. gadā – sasniedzot 2006. gada vidējo iepirkuma cenu līmeni, jo pasaules tirgos graudu piedāvājums ir ievērojami lielāks nekā pieprasījums. Kviešu cenas samazinājušās no Ls 108,76 līdz Ls 79,75 par tonnu, no tiem pārtikas kviešiem – no Ls 125,42 līdz Ls 85,11 par tonnu, rudzu cenas – no 83,79 līdz Ls 56,02 par tonnu, no tiem pārtikas rudziem – no Ls 89,32 līdz Ls 57,22 par tonnu graudu (4.33. attēls).

Avots CSP

4.33.attēls. Graudaugu cenas

4.9. Augļu un dārzeņu ražošana

❖ AUGĻU UN OGU RAŽOŠANA

Latvijas augļu koku un ogulāju platība 2009. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu ir samazinājusies par 40 % (4.21. tabula). Pēdējos gados vērojama gandrīz visu augļu koku un ogu platības samazināšanās.

4.21. tabula

Augļu koku un ogulāju stādījumu platība, ha

	2007.	2008.	2009.
Kopā augļu koki un ogulāji	10 305	7359	6203
Ābeles	7369	5138	4138
Bumbieres	606	304	226
Plūmes	356	179	124
Kirši	737	224	173
Jānogas, upenes	648	909	752

Avenes	106	104	240
Ērkšķogas	38	18	9
Zemenes	341	360	319
Aronijas	33	59	116
Smiltsērķški	23	7	21
Cidonijas	48	57	85

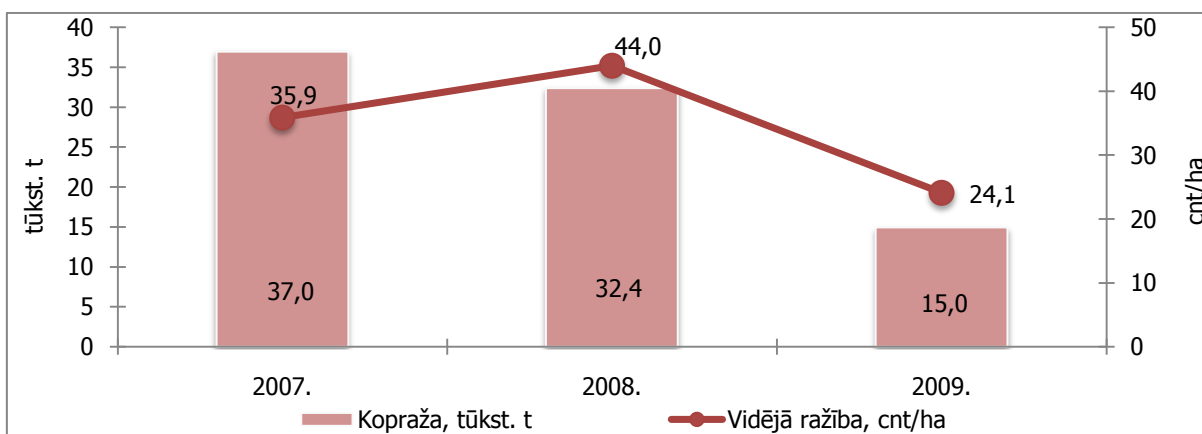
Avots: CSP

Ābeļu platība ir samazinājusies par 44 %, bumbierēm – par 63 %, plūmēm – par 65 % un ķiršiem – par 76 %. Vismazākais platības samazinājums vērojams smiltsērķšķiem – par 9 %.

2009. gadā platību palielinājums salīdzinājumā ar 2007. gadu ir bijis avenēm (2,3 reizes), aronijām (3,5 reizes) un cidonijām (1,8 reizes). Par 76 % no 2007. līdz 2009. gadam samazinājusies ērkšķogu platība. 2007. gadā ogulāju platība strauji samazinājās galvenokārt veco ogulāju stādījumu iznīcināšanas dēļ.

Vismairāk audzētie ogulāji Latvijā 2009. gadā bija upenes un jānogas – 52 % no visiem Latvijas ogulāju stādījumiem. Vairāk nekā 100 hektāru aizņēma zemeņu, avenu un aroniju plantācijas (attiecīgi 20 %, 16 % un 8 % no visiem Latvijas augļkopības asociācijā reģistrētajiem stādījumiem).

Samazinoties augļu koku un ogulāju stādījumu kopējai platībai, kā arī nelabvēlīgo agroklimatisko apstākļu dēļ 2009. gadā bija novērojams kopražas kritums – salīdzinājumā ar 2007. gadu tā ir samazinājusies par 60 %, bet vidējā ražība – par 33 % (4.34. att.).

Avots: CSP

4.34. attēls. Latvijas augļu koku un ogulāju kopražā un ražība, 2007. – 2009.gadā

Latvijā starp augļiem un ogām kopražas ziņā stabilu līdera pozīciju ieņem āboli. 2008. gadā to kopražā bija 89 % no visas augļu un ogu kopražas, bet 2009. gadā tā samazinājās apmēram par 55 % nelabvēlīgo agroklimatisko apstākļu dēļ.

2009. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu būtiski ir samazinājusies bumbieru kopražā – par 56 %, plūmju – par 63 %, ķiršu – par 92 % un zemeņu – par 60 % (sk. 4.22. tab.).

4.22. tabula

Galveno augļu un ogu ražošanas, kopražā, tonnās

	Kopražā, tonnas		
	2007.	2008.	2009.
Āboli	30 542	28 859	12 828
Bumbieri	1 096	244	484
Plūmes	250	246	92
Ķirši	910	258	69,2
Jānogas, upenes	2 102	484	358
Zemenes	1 446	1 984	657

Avots: CSP

❖ DĀRZENĀRĀDĪBA

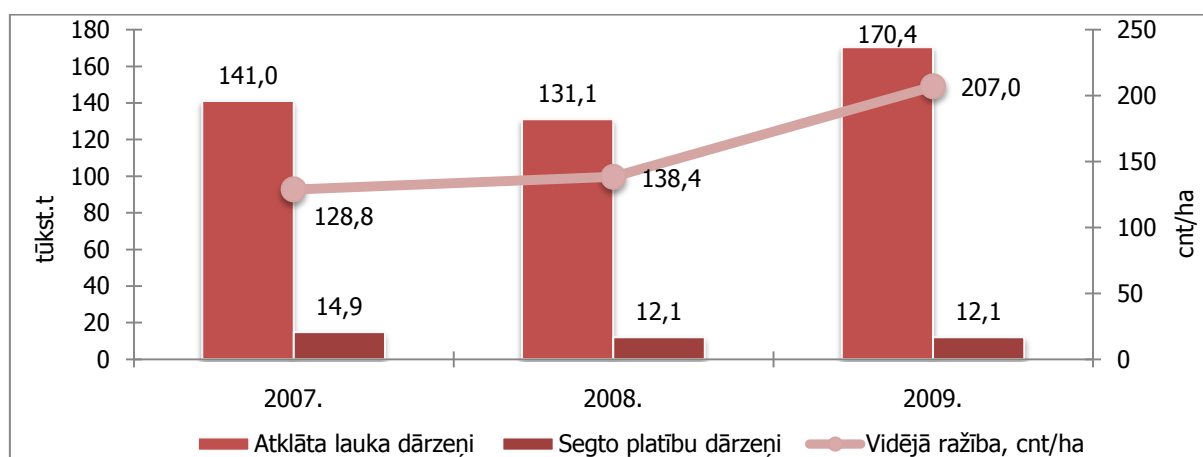
Latvijas dārzenāudzētā platība 2009. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu ir samazinājusies par 27 % (4.23. tab.): atklātā lauka dārzenāudzētā platība – par 25 %, segtā platība – par 38,7 %. Strauji ir samazinājusies tādu kultūraugu platība, kuru audzēšanā nepieciešams liels roku darba īpatsvars (gurķi, tomāti, ziedkāposti), savukārt lielāka kļuvusi sīpolu platība, jo tos iespējams audzēt mehānizēti.

Dārzeņu platības visu veidu saimniecībās 2007.–2009. gadā, ha

	2007.	2008.	2009.
Atklātā lauka platība, ha	10 950	9773	8231
kāposti	2606	2741	2651
t.sk. ziedkāposti	161	240	105
puravi	41	70	26
salāti	25	39	31
sīpoli locīniem	119	183	88
gurķi	746	166	77
tomāti	63	13	9
bietes	1763	1285	1164
burkāni	2243	2183	1822
sīpoli	1285	1360	1541
ķiploki	286	65	54
mārrutki	40	183	14
kabači un ķirbji	400	74	128
pārējie dārzeni	1332	1111	627
Segtā platība, ha	108,8	75,5	66,6
<i>tai skaitā:</i>			
stikla siltumnīcu	40,2	43,4	46,7
plēves siltumnīcu	68,6	32,1	19,9

Avots: CSP

Latvijas dārzeņu kopražā 2009. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu ir palielinājusies par 17 %, vidējā ražība – par 61 % (4.35. att.).

Avots: CSP

4.35.attēls. Atklāta lauka un segto platību dārzeņu kopražā un ražība 2007. – 2009.gadā

2009. gadā segtās platības kopražā ir samazinājusies līdz 12 083 tonnām – par 2799 tonnām mazāk kā 2007. gadā, taču salīdzinājumā ar 2008. gadu ir vērojams kopražas palielinājums par 12 tonnām.

Lielākais kopražas īpatsvars segtajā platībā 2009. gadā bijis gurķiem (59,6 %) un tomātiem (38 %). Tās ir divas galvenās siltumnīcās audzētās kultūras, pārējie dārzeni segtajā platībā aizņem 2,3 % no kopražas (4.24. tabula).

Segtās platības dārzeņu kopražā, tonnās

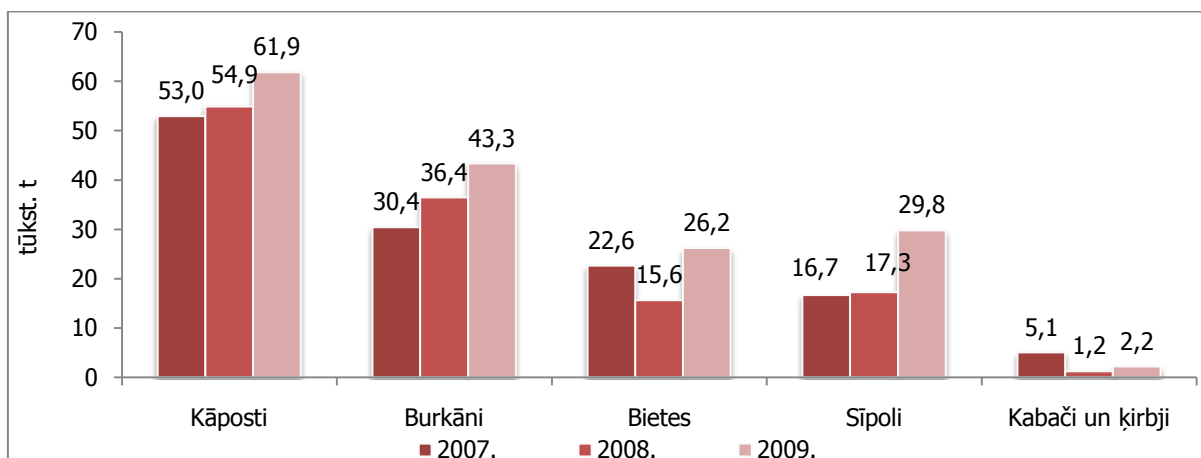
	2007.	2008.	2009.
tomāti	6964	4660	4593
gurķi	7261	6938	7213
salāti	526	128	128
pārējie dārzeni	131	345	149

Avots: CSP

Atklāta lauka dārzeņu kopražā 2008. gadā salīdzinājumā ar 2007. gadu samazinājās par 7 %. Tam par iemeslu bija resursu cenu pieaugums, darbaspēka trūkums un citi produkcijas pašizmaksu ietekmējoši faktori, kas ieviesa korekcijas atklātā lauka dārzeņu kultūru platībā un līdz ar to arī

kopražā. Taču 2009. gada dati liecina par kopražas palielinājumu – tātad lauksaimnieki sāk arvien vairāk domāt par darba efektivitātes paaugstināšanu, izmaksu samazināšanu un pārdomātu audzēšanas tehnoloģiju izmantošanu.

Lielākais kopražas īpatsvars atklāta lauka platībā ir kāpostiem (38 %), burkāniem (25 %) un sīpoliem (17 %). Pārējo dārzenū kopražā bija tikai 4 % no kopējās atklāta lauka dārzenū kopražas (sk. 4.36. attēlu).

Avots: CSP

4.36.attēls. Galveno atklāto platību dārzenū kopražā, 2007. – 2009.gadā

Dārzenkopība un augļkopība ir vienas no efektīvākajām lauksaimniecības nozarēm Latvijā, ja rēķina pēc ienākumiem uz vienu apstrādātās platības vienību. Dārzenū audzēšanai ir piemērota visa Latvijas teritorija, bet saimniecību specializāciju nosaka noieta tirgus vietas atrašanās, galvenokārt pilsētu tuvumā. Dārzenkopība un augļkopība 2008. gadā kopā veidoja 5 % no kopējās lauksaimniecības galaprodukta vērtības.

Ienākumiem augļkopības un dārzenkopības nozarē ir tendence samazināties, jo trūkst darbaspēka, palielinās resursu cena, kā arī produkcijas pašizmaksa, un tas atstāj ievērojamu ietekmi uz ražošanas apjomu un kultūraugu platību.

Lai gan dārzenū platībai pēdējo trīs gadu laikā ir tendence samazināties, tomēr kopražai un dārzenū ražošanai ir pieauguma tendence. Sliktākā situācijā ir augļkopības nozare, kur samazinoties platībai, kā arī klimatisko apstākļu dēļ, samazinās arī augļu un ogu kopražā un ražība.

Dārzenkopībā un augļkopībā dominē tieši mazās un nelielās saimniecības, kas neražo produkciju lielā apjomā. No visām saimniecībām dārzenkopībai pievēršusās 52 % nelielo saimniecību. Savukārt augļkopībā vērojama vēl lielāka sadrumstalotība, jo mazās saimniecības ir 95 % no kopējā augļkopības saimniecību skaita. Tas liecina, ka audzētājiem būtu svarīgi savstarpēji apvienoties, kooperēties, lai uzlabotu audzēšanas rentabilitāti un veicinātu savu konkurētspēju.

Latvijā 2008. gadā reģistrēti 17 kooperatīvi, kas darbojas augļu un dārzenū nozarē, bet jauni kooperatīvi aktīvi netika veidoti. Nozarē palielinās interese par augļu un dārzenū ražotāju grupu dibināšanu: patlaban Latvijā ir 2 šādas grupas un tās abas darbojas dārzenkopības nozarē. Var prognozēt, ka tuvākajos gados ražotāju grupu kļūs vairāk. Apvienojoties tiek būtiski palielināta konkurētspēja, ražošanas realizācijas apjoms, veicināta ražošanas modernizācija, koncentrēts piedāvājums. Galvenais faktors, kas kavē apvienošanu, ir nepietiekamās investīcijas. Tāpēc arī ražotāju grupas ir lielisks stimuls jaunu kooperatīvu veidošanai, tā piedāvājot piesaistīt ES finansējumu un nostiprināt savas pozīcijas tirgū, kā arī koncentrējot piedāvājumu.

4.10. Cukura nozare

Īstenojot Eiropas Savienības cukura rūpniecības restrukturizācijas politiku, kas Latvijā tika sākta 2006. gadā, no 2007./2008. tirdzniecības gada Latvijai vairs netiek piešķirta cukura ražošanas kvota un ir pārtraukta cukurbiešu audzēšana cukura ražošanai.

Restrukturizācijas plāna īstenošana sākās 2007. gada martā. A/s "Liepājas cukurfabrika" restrukturizācijas plānu pilnībā pabeidza līdz 2008. gada 30. septembrim, a/s "Jelgavas cukurfabrika" – līdz 2009. gada 30. aprīlim.

Lai gan 2007. gadā tika sākta cukurfabriku demontāža un cukurbietes vairs netika audzētas pārstrādei, cukurfabrikas tās īpašumā esošos pēdējos cukura krājumus 2008. gadā pārdeva

uzņēmumam a/s "Danisco Sugar", kas safasēja un pārdeva a/s "Jelgavas cukurfabrika" cukuru Latvijas tirgū līdz 2010. gada vidum.

❖ EIROPAS SAVIENĪBAS UN VALSTS ATBALSTS

Cukurbiešu audzētāji 2009. gadā par cukurbiešu piegādes līgumā noteikto cukurbiešu daudzumu (tonnās) atbilstoši cukura kvotai saņēma atsevišķo maksājumu par cukuru saskaņā ar vienoto platības maksājuma shēmu. Maksājuma apmērs pa gadiem ir noteikts Padomes Regulas (EK) Nr. 73/2009 XV pielikumā. Kopējais maksājuma apmērs 2009. gadā bija EUR 6 616 000.

Kopumā Latvijai paredzētais atbalsts no ES restrukturizācijas fonda ir EUR 74,3 milj. No 2008. gada tika uzsākta cukura rūpniecības restrukturizācijas atbalsta apguve, apgūstot 50 % no kopējā pieejamā atbalsta apmēra, bet 2009. gadā – 40 % no kopējā pieejamā atbalsta apmēra. 2010., 2011. un 2012. gadā vēl tiks apgūti atlikušie 10 % no kopējā pieejamā atbalsta apmēra. 2008. gadā atbalstu EUR 9,7 milj. apmērā saņēma cukurfabrikas un EUR 27,2 milj. apmērā – cukurbiešu audzētāji. 2009. gadā cukurfabrikas saņēma pēdējo restrukturizācijas atbalsta daļu EUR 28,9 milj. apmērā. Tā kā Latvija ir pilnībā izbeigusi cukura ražošanu un tai vairs netiek piešķirta cukura ražošanas kvota, valsts ir izstrādājusi cukura rūpniecības restrukturizācijas programmu, lai saņemtu dažādošanas atbalstu no restrukturizācijas fonda, kura mērķis ir veicināt un atbalstīt cukura rūpniecības restrukturizācijas skartajā reģionā to infrastruktūras objektu bojājumu un vides problēmu novēršanu, kuru rašanās tieši saistīta ar cukura rūpniecības darbību vai darbības pārtraukšanu, un tā veidot pievilcīgu vidi saimnieciskās darbības attīstībai pēc cukura nozares likvidācijas, kā arī sakārtojot vidi kopumā. Uz dažādošanas atbalstu saskaņā ar 2008. gada 14. jūlija Ministru kabineta noteikumiem Nr. 556 "Kārtība, kādā piešķir, administrē un uzrauga valsts un Eiropas Savienības atbalstu cukura rūpniecības restrukturizācijas skartajam reģionam" varēja pretendēt pagastu un novadu pašvaldības, kuru teritorijā 2006. gadā ir audzētas cukurbietes pārstrādei cukurā ne mazāk kā viena hektāra platībā, kā arī pilsētas, kurās 2006. gadā cukurbietes tikušas pārstrādātas cukurā. Pieejamais dažādošanas atbalsts ir EUR 8 496 013 apmērā:

- no restrukturizācijas fonda – EUR 7 282 297;
- Latvijas valsts līdzfinansējums – EUR 1 213 716.

2009. gadā tika sākta dažādošanas atbalsta apguve, apgūstot 6 % no kopējā dažādošanas atbalsta apmēra. Atlikušo dažādošanas atbalstu pakāpeniski ir plānots izmaksāt līdz 2012. gada beigām.

❖ KOPSAVILKUMS

Cukurbiešu audzētāji 2009. gadā EUR 6 616 000 100 apmērā saņēma atsevišķo maksājumu par cukuru.

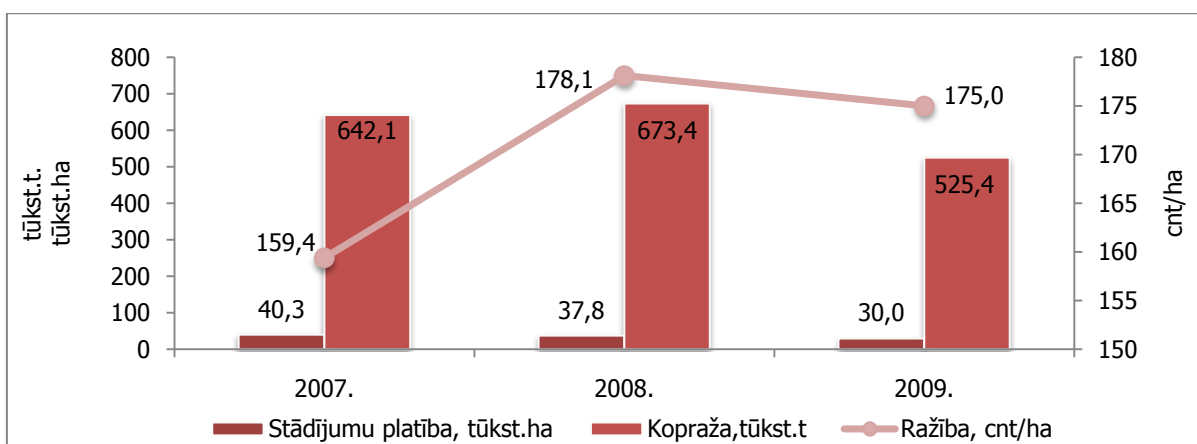
Latvija 2008. un 2009. gadā ir izlietojusi 90 % no tai paredzētā restrukturizācijas fonda atbalsta.

Cukurfabrikas 2009. gadā saņēma pēdējo maksājumu no restrukturizācijas fonda EUR 28,9 milj. apmērā.

Pagastu (novadu) un pilsētu pašvaldības 2009. gadā sāka īstenot projektus dažādošanas atbalsta apgūšanai. Dažādošanas atbalsts tiks izmaksāts pēc pašvaldību projektu īstenošanas 2010., 2011. un 2012. gadā.

4.11. Kartupeļu ražošana

2009. gadā agroklīmatiskie apstākļi bija labvēlīgi kartupeļu bumbuļu attīstībai, bet kopējā stādījumu platība bija 30 020 ha – par 21 % mazāk nekā 2008. gadā, tāpēc arī kartupeļu kopražā samazinājās par 22 % (4.37. attēls).

Avots: CSP

4.37.attēls. Kartupeļu platības, kopraža un ražība 2007. -2009.gadā

❖ KARTUPEĻU PĀRSTRĀDE

Latvijā ir divi kartupeļu pārstrādes uzņēmumi: viens no tiem ražo kartupeļu cieti, otrs – kartupeļu čipsus.

Latvijai ir noteikta 5778 tonnu liela kartupeļu cietes ražošanas kvota. No 2012./2013. tirdzniecības gada cietes ražošanas kvotas ES tiek atceltas.

4.25. tabula

Kartupeļu cietes kvotas izpilde 2005./2006.–2009./2010.

Tirdzniecības gads	Saražotais kartupeļu cietes daudzums, t	Kvotas izpilde,%
2005./2006.	4749	82,19
2006./2007.	2414	41,78
2007./2008.	3584	62,00
2008./2009.	2043	35,30
2009./2010.	1853	32,06

Avots: CSP, SIA "Aloja Starkelsen"

Pēc 4.25. tabulas datiem redzams, ka ar katru gadu saražotais kartupeļu cietes daudzums samazinās. Cietē pārstrādājamo kartupeļu audzētāju skaits 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu ir palicis nemainīgs – 48 audzētāji.

A/s "Latfood" 2009. gadā pieņēma 11 tūkstošus tonnu speciāli "Ādažu čipsu" ražošanai audzēto kartupeļu. Līgumi par kartupeļu audzēšanu un piegādi tika noslēgti 2009. gada pavasarī ar 20 Latvijas zemnieku saimniecībām, kas piegādāja labas kvalitātes īpaši kartupeļu čipsu ražošanai piemēroto šķirņu "Saturna", "Marlen" un "Lady Rosetta" kartupeļus.

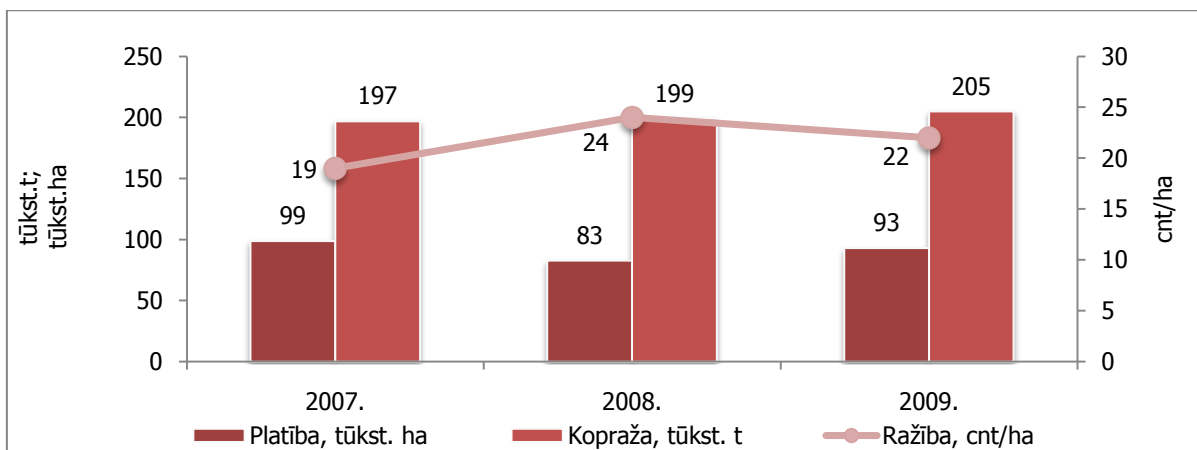
❖ KOPSAVILKUMS

Finansiālo aspektu dēļ 2009. gadā kartupeļu stādījumu platība bija par 21 % mazāka nekā 2008. gadā, arī kartupeļu kopraža samazinājās par 22 %. 2009. gadā tika saražotas 1853 tonnas kartupeļu cietes, Latvijai piešķirto kvotu izpildot par 32 %.

4.12. Eļļas augu un šķiedraugu ražošana

❖ RAPSIS

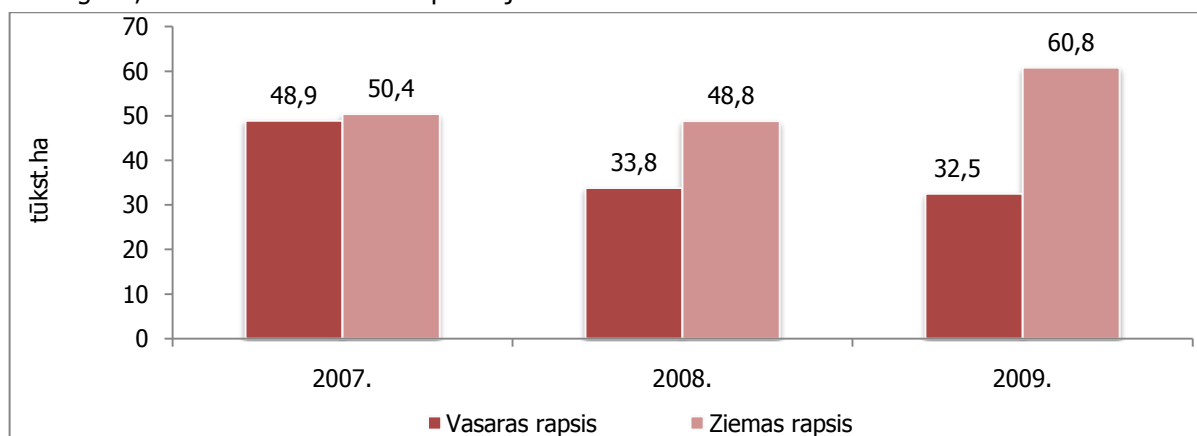
2009. gadā par 13,0 % palielinājās rapša sējplatība un sēklu kopievākums – par 6,2 tūkst. tonnu jeb 3,1 %. Vidējā ražība no 1 ha samazinājās no 24,0 cnt 2008. gadā līdz 21,9 cnt 2009. gadā. Kopievākuma kāpumu ietekmēja ziemas rapša sējumu platības palielināšanās par 12,0 tūkst ha jeb 24,6 %.

Avots: CSP

4.38.attēls. Rapšu sējumu platības, kopražā un ražība

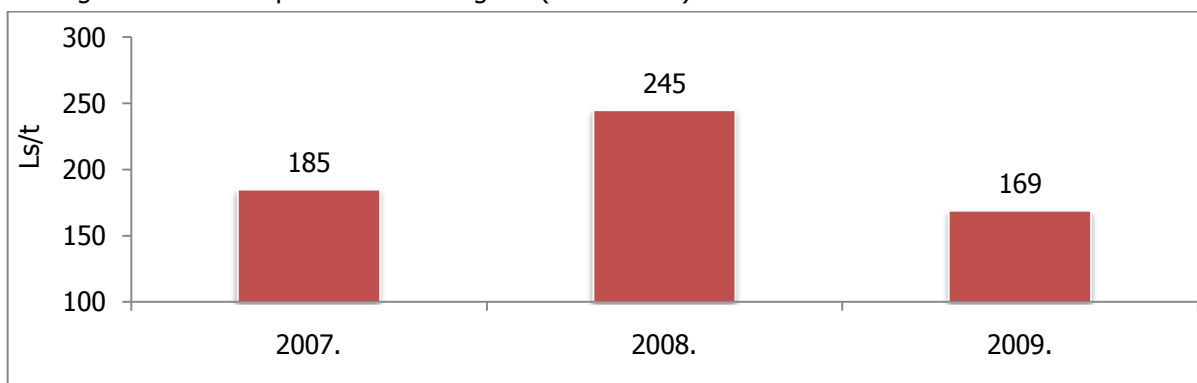
Rapša sējumu struktūrā ziemas rapša īpatsvars pieaudzis no 59,0 % 2008. gadā līdz 65 % 2009. gadā, samazinoties vasaras rapša sējumiem.

Avots: CSP

4.39.attēls. Rapšu sējumu struktūra

Rapša vidējās iepirkuma cenas 2009. gadā ievērojami samazinājās – no Ls 245 par tonnu 2008. gadā līdz Ls 169 par tonnu 2009. gadā (4.40. attēls).

Avots: CSP

4.40.attēls. Rapšu vidējās iepirkuma cenas dinamika

❖ KOPSAVILKUMS

2009. gadā par 13 % palielinājās rapša sējplatība un par 3,1 % – sēklu kopievākums. Tā kā pie mums un arī citviet pasaulē ir liela interese par atjaunojamiem energoresursiem, rapša sējumu platība nākotnē varētu palielināties.

❖ ŠĶIEDRAS LINI

Novāktā šķiedras līnu platība 2009. gadā samazinājās: salīdzinājumā ar 2008. gadu – par 57,2%, savukārt šķiedras līnu ražība palielinājās par 32 % (4.26. tabula).

4.26. tabula

Linu ražošanas rādītāji 2006.–2009. gadā

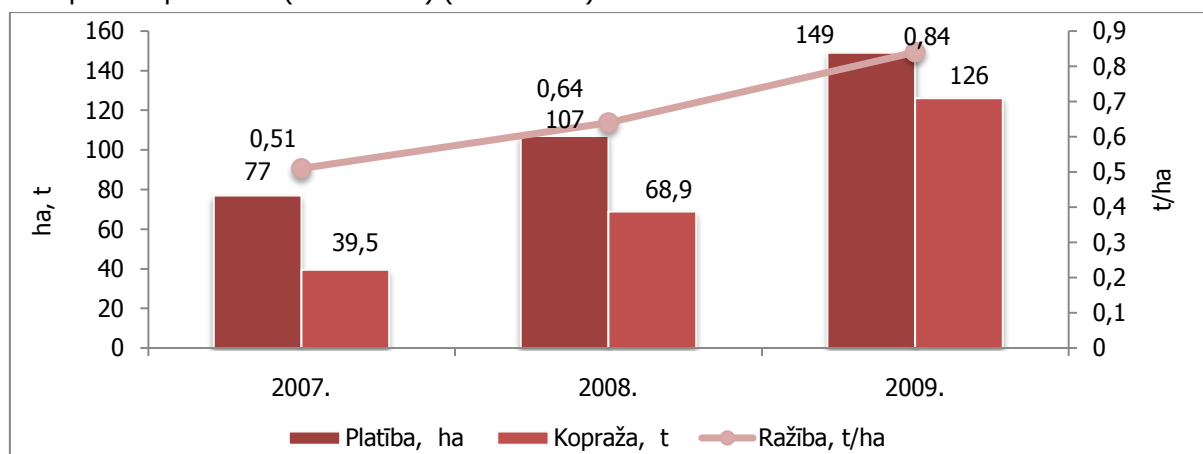
Gads	Novāktā platība, ha	Realizētie līnu stiebrīņi, t	Šķiedras līnu kopražā, tūkst. t	Šķiedras līnu stiebrīņu ražība, t/ha
2006.	508	1391	1,77	1,58
2007.	438	304	1,07	2,43
2008.	234	188	0,23	2,50
2009.	100	129	0,10	3,30

Avots: CSP

❖ EĻĻAS LINI

Eļļas līnu platība Latvijā nav liela, tomēr šis kultūraugs uzskatāms par perspektīvu, jo ir vieglāk izaudzējams un tā raža nav tik ļoti atkarīga no meteoroloģiskajiem apstākļiem kā šķiedras līniem.

2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu novāktā eļļas līnu platība palielinājās par 39 %, tāpat kā kopražā – par 82 % (126 tonnas) (4.41. attēls).

Avots: CSP

4.41.attēls. Eļļas līnu platība, kopražā un ražība 2007. – 2009.gadā

Novāktā eļļas līnu platība 2009. gadā bija 149 ha, salīdzinājumā ar 2008. gadu palielinoties par 39 %. Tā kā laika apstākļi 2009. gadā bija labvēlīgi, tas veicināja šķiedras un eļļas līnu ražību.

Nozares pārstāvju un ekspertu viedokļi par līnu audzēšanas ekonomikas pamatrādītājiem – ražību, šķiedras iznākumu, novākšanas un pirmapstrādes tehnoloģijām – ir pretrunīgi. Arī galaproduktu tirgi ir salīdzinoši maz izpētīti. Tāpat nepieciešama audzētāju un pārstrādātāju kooperācija, kā arī jaunāko zinātnes atziņu ieviešana praksē.

Daži Latvijas augkopības nozarē strādājošie, uz tirgu orientētie uzņēmumi ir pievērsušies diezgan tradicionāla produkta – šķiedras – ieguvei, kā arī specializējušies salīdzinoši jaunā ražošanas virzienā – linellās ieguvē.

Šīs nozares attīstība balstās uz diviem stūrakmeņiem – moderniem kompleksiem tehnoloģiskam audzēšanas un produkcijas novākšanas risinājumam, kā arī ciešu izejvielas ražošanas saistību ar rūpniecisko apstrādi tās sagatavošanai.

❖ KAŅEPES

Latvijā kaņepju platība 2009. gadā palielinājās par 40 % un kopumā aizņēma 140 ha.

Tuvākajos gados Latvijā varētu plašāk attīstīties kaņepju audzēšana, jo ES palielinās pieprasījums pēc dabīgajām šķiedrām, kuras izmanto par kompozītmateriāliem, papīrrūpniecībā, pārtikā, mašīnbūvē un daudzās citās jomās.

Šīs nozares attīstība balstās uz moderniem kompleksiem ar tehnoloģisku audzēšanas un produkcijas novākšanas risinājumu, kā arī ciešu izejvielas ražošanas saistību ar rūpniecisko apstrādi tās sagatavošanai, lai pārdotu plašākā tirgū. Tomēr abu virzienu attīstība iespējama vienīgi tad, ja tajos tiek investēti ievērojami ilgtermiņa ieguldījumi.

4.13. Biškopība

Pēc LDC apkopotajiem datiem, 2009. gadā Latvijā bija reģistrētas 35 273 bišu saimes – par 9900 saimēm mazāk nekā 2008.gadā. No kopējā bišu saimju skaita daļa bišu saimju atrodas profesionālo biškopju dravās, kur tiek izmantotas tirgus produkcijas – medus, putekšņu un vaska – ieguvei. Pēdējo gadu laikā medus patēriņš vidēji uz vienu cilvēku valstī ir nedaudz palielinājies, sasniedzot 1,2 kg gadā.

Medus ražošanas apjoms Latvijā ir grūti prognozējams. Pēdējo gadu laikā tas ir svārstījies no 900 558 kg 2007.gadā līdz 631 387 kg 2009. gadā, kad iegūtā medus daudzums ir samazinājies par 8 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu (4.27. tabula) Pēdējo gadu laikā samazinājies arī bišu saimju skaits. Vidēji no vienas bišu saimes 2009. gadā tika ievākti 18 kg medus. Medus ražu 2009. gadā ir ietekmējuši tādi faktori kā sausais pavasaris, lietainais un vēsais laiks pļavu ziedēšanas laikā, bišu spietošanas intensitāte un varrozes izplatība.

Vidējā medus cena Latvijā 2009. gadā bija 2,7 Ls/kg – par 22,6 % augstāka nekā 2008. gadā. Medus cenas sadārdzinājumu 2009. gadā izraisīja medus ievākuma kritums.

4.27. tabula

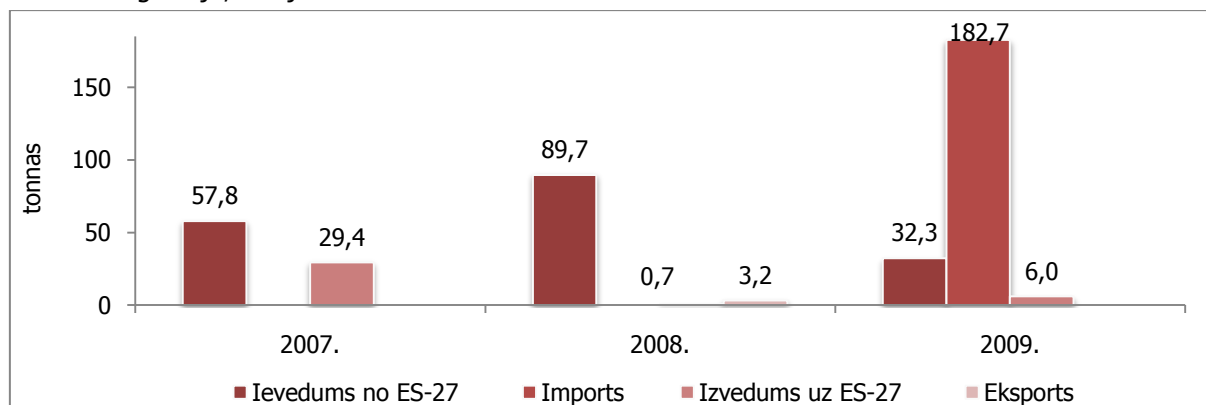
Medus ražošana 2007.–2009.gadā

	2007.	2008.	2009.
Bišu saimju skaits	52 000	43 000	35 273
Iegūtais medus, kg	900 558	688 103	631 387
Vidēji medus raža no saimes, kg	17,32	16,00	17,80
Vidējā cena par kg	2,60	2,16	2,65
Ieņēmumi no pārdotā medus, Ls	1 318 510	1 063 021	913 184

Avots: LDC, CSP

Medus imports Latvijā ir nestabils. Importa apjoms palielinās, jo vietējais piedāvājums nav pietiekams. Statistikas dati liecina, ka 2007. un 2008. gadā imports no trešajām valstīm vispār nenotika, bet 2009. gadā tika importētas 182,7 tonnas. Tātad pēc cenas vietējais medus ir mazāk konkurētspējīgs nekā no trešajām valstīm ievestais. Visvairāk medus 2009. gadā tika importēts no Ķīnas, Brazīlijas, Ukrainas u. c. valstīm. No citām ES dalībvalstīm Latvijā 2009. gadā ir ievestas 32,3 tonnas medus jeb par 63 % mazāk nekā 2008. gadā (4.42. attēls).

Savukārt medus izveduma apjoms 2009. gadā palielinājās līdz 6,0 tonnām, un visvairāk tika izvests uz Igauniju, Vāciju un Lietuvu.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

4.42.attēls. Medus ievadums, imports un eksports 2007. – 2009.gadā, tonnās

4.14. Netradicionālās lauksaimniecības nozares

❖ TRUŠKOPĪBA

Latvijā ciltsdarbu truškopībā koordinē Latvijas šķirnes trušu audzētāju asociācija un Latvijas sīkdzīvnieku audzētāju biedrība "Trusis un citi"; tās abas ir ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas statusu.

2009. gadā ar šķirnes materiāla atražošanu nodarbojās 11 saimniecības, kas ir ieguvušas šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu. Šajās saimniecībās tiek izaudzēts kvalitatīvs vaislas materiāls.

Pēc LDC datiem, visu veidu saimniecībās 2010. gada 1. janvārī Latvijā bija reģistrēti 43 906 truši.

2009. gadā tika organizēta jauntrušu izstāde Ķīpsalas izstāžu kompleksā, starptautiska šķirnes trušu izstāde-seminārs "Rāmava 2009", trušu izstāde Dabas muzejā un Skonto hallē; šķirnes trušu audzētāji piedalījās arī lauksaimniecības izstādē un Eiropas Sīkdzīvnieku audzētāju organizācijas rīkotajā gadskārtējā konferencē.

❖ ZVĒRKOPIĀ

Ciltsdarbu zvērkopībā koordinē biedrība "Latvijas Zvērkopju asociācija". Latvijas Zvērkopju asociācija sadarbojas ar 10 kažokzvēru saimniecībām, kurās tiek audzētas ūdeles, lapsas un polārlapsas; deviņās no tām audzē ūdeles, četrās – lapsas un polārlapsas. Lielākās saimniecības, kas nodarbojas ar ūdeļu audzēšanu ir a/s "Grobiņa" un SIA "Gauja AB", bet lielākā lapsu un polārlapsu saimniecība ir SIA "Gulbenes zvērsaimniecība".

2009. gadā saimniecībās kažokādas realizācijai tika izaudzētas 325 769 ūdeles, 909 polārlapsas un 11 447 sudrablapsas. 2009. gadā kopumā tika audzētas 84 869 ūdeļu mātes, 325 polārlapsu mātes un 3018 lapsu māšu.

4.28. tabula

Kažokzvēru māšu un izaudzēto kucēnu skaits 2007.–2009. gadā (tūkst./gab.)

	2007.		2008.		2009.	
	Māšu skaits	Izaudzēto kucēnu skaits	Māšu skaits	Izaudzēto kucēnu skaits	Māšu skaits	Izaudzēto kucēnu skaits
Ūdeles	1 118 400	445 025	121 574	376 092	84 869	325 769
Polārlapsas	1029	2534	295	1281	325	909
Lapsas	3802	11 778	3369	12 415	3018	11 447

Avots: Zemkopības ministrija, Latvijas Zvērkopības asociācija

Pēc Latvijas Zvērkopju asociācijas datiem redzams, ka 2009. gadā visvairāk samazinājies ūdeļu māšu un izaudzēto kucēnu, kā arī lapsu māšu skaits, bet polārlapsu māšu skaits ir nedaudz palielinājies salīdzinājumā ar 2008. gadu.

2009. gadā Latvijas Zvērkopju asociācija atestēja un atzina 9 saimniecības par šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecībām, kurās tika ieviesta dzīvnieku uzskaitē un dzīvnieku novērtēšana atbilstoši Ciltsdarba programmai zvērkopībā.

Izmantojot ārzemju pieredzi un iekārtas, saimniecības tiek modernizētas, ieviešot automātisko dzirdināšanu un uzlabojot barības virtuves. Lielajās saimniecībās ir ieviesta datorizēta barības devas sastādīšanas un ciltsdarba uzskaites programma.

Saimniecību iegūtās kažokādas galvenokārt tiek realizētas starptautiskajās kažokādu izsolēs Kopenhāgenā un Helsinkos. Daļa produkcijas tiek pārdota no noliktavām un eksportēta uz NVS valstīm, kā arī realizēta vietējā tirgū. Pēdējos gados, palielinoties realizācijas apjomam izsolēs, saimniecības ir ieguldījušas līdzekļus kažokādu pirmapstrādes tehnoloģijas uzlabošanā.

Tirgus konjunktūra un modes prasības mainās strauji, liekot ražotājiem iespējami ātri reaģēt uz šīm pārmaiņām. Kažokādu izsolēs tiek pieprasītas lielas un kvalitatīvas ādas. Lai to nodrošinātu, Latvijas Zvērkopju asociācija kopīgi ar saimniecību vadošajiem speciālistiem ir izstrādājusi jaunu papildinātu ciltsdarba programmu, ko plānots īstenot tuvāko piecu gadu laikā.

Latvijas Zvērkopju asociācija ir organizējusi vairākus starptautiskus seminārus par kažokzvēru audzēšanu, piesaistot arī Somijas un Zviedrijas kažokzvēru institūta lektoros un Skandināvijas vadošos kažokzvēru pētniecības centrus.

No 2006. gada Latvijas Zvērkopju asociācija ir Eiropas kažokzvēru audzētāju asociācijas biedre, un tas ļauj sekot līdzi nozares attīstībai pārējās Eiropas Savienības dalībvalstīs, kā arī izmantot šo valstu pieredzi un zinātnisko pētījumu rezultātus.

2008. gadā tika izvērtēta un par šķirnes dzīvnieku audzētāju atzīta organizācija "Latvijas Šinšillu audzētāju asociācija". Asociācijas darbības mērķis ir veicināt un attīstīt šinšillu audzēšanu Latvijā, pārstāvēt šinšillu audzētāju intereses valsts institūcijās, kā arī dibināt un uzturēt attiecības gan ar vietējām, gan starptautiskām zvērkopības organizācijām.

Pēc LDC datiem, visu veidu saimniecībās 2010. gada 1. janvārī Latvijā bija reģistrētas 16 saimniecības, kurās bija 6683 šinšillas.

❖ SAVVAĻAS DZĪVNIĒKU AUDZĒŠANA

Pēc LDC datiem, Latvijā kopumā 2009. gadā bija 94 436 savvaļas dzīvnieki. Savvaļas dzīvnieku audzētāju asociācija, kas ir ieguvusi šķirnes dzīvnieku audzētāju organizācijas statusu, koordinē savvaļas dzīvnieku audzēšanu ierobežotās platībās. Asociācijā ir 37 biedri, kas nodarbojas ar staltbriežu, dambriežu, mežacūku, muflonu, kalnu kazu, vītenragu kazu, jaku, stirnu, sumbru u.c. savvaļas dzīvnieku audzēšanu.

Saimniecības ir orientētas galvenokārt uz gaļas ražošanu, dzīvnieku selekciju un komercmedību organizēšanu. Savvaļas dzīvnieku audzētāju asociācijas 11 biedri 2009. gadā ar kompānijas "BG Eksports" starpniecību realizēja vaislas dzīvniekus un eksportēja gaļas produkciju. Tika pārdoti 25 staltbriežu vaislas buļļi un 2600 kg staltbriežu kautķermeņu.

2009. gadā šķirnes saimniecības statusa termiņu ir pagarinājušas 9 saimniecības, kurām ir izsniegta staltbriežu šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības apliecība. 2009. gadā pārraudzībā bija 1821 staltbriedis ar ciltsvērtību 7,5 un vairāk punkti.

Savvaļas dzīvnieku audzētāju asociācija 2009. gadā noorganizēja starptautiskus pasākumus "Staltbriežu buļļu ciltsvērtības un ģenētiskās kvalitātes noteikšana" un "Dambriežu buļļu ciltsvērtības un ģenētiskās kvalitātes noteikšana", un tajos tika vērtēti gan Latvijas, gan ārvalstu staltbriežu un dambriežu vaislas buļļi pēc to ragu kvalitātes.

Savvaļas dzīvnieku audzētāju asociācija, tāpat kā iepriekšējos gados, ir darbojusies Eiropas Savienības briežaudzētāju federācijā. Ir pārstāvēta pavasara sapulce Briselē ar ziņojumu "Briežaudzēšanas stāvoklis Latvijā, likumdošanas problēmas un nozares attīstība". Sapulcē tika gūta informācija par aktuālām problēmām briežkopības nozari regulējošajos normatīvajos aktos, kā arī organizatoriskām un zinātniskām problēmām Eiropas Savienībā, ļaujot organizēt nozares darbu Latvijā atbilstoši aktualitātēm ES. Tāpat tika apmeklēta rudens sapulce, kas norisinājās Slovākijā, kur tika ne vien apspriesti ar nozari saistītie problēmjautājumi, bet arī apmeklētas Slovākijas savvaļas dzīvnieku audzētāju saimniecības.

❖ STRAUSU AUDZĒŠANA

Latvijā strausu audzēšana ir netradicionāla lopkopības nozare, kas tiek orientēta uz gaļas un ādas ieguvī, kā arī lauku tūrismu. Ciltsdarbu strauskopībā koordinē biedrība "Latvijas Strauss".

Pēc LDC datiem, visu veidu saimniecībās 2010. gada 1. janvārī Latvijā bija reģistrētas 13 saimniecības, kurās bija 162 strausi. 2009. gadā ar šķirnes materiāla atražošanu nodarbojās viena saimniecība, kas ir ieguvusi šķirnes dzīvnieku audzēšanas saimniecības statusu.

2009. gada vasarā, sesto reizi pēc kārtas, Mores pagasta „Salmiņos” tika noorganizētas ikgadējās strausu dienas. „Salmiņi” ir viena no vecākajām strausu audzēšanas saimniecībām Latvijā, kas orientēta uz tūrismu.

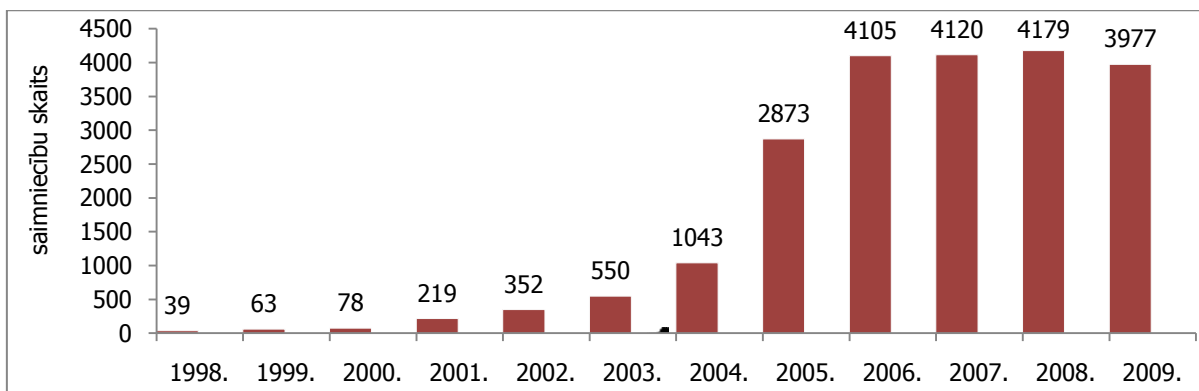
Pieprasījums pēc strausa gaļas saglabāties iepriekšējā gada līmenī, mainījusies ir proporcija, vietējam tirgum samazinājās, palielinājās eksports svaigai gaļai un pārstrādātai produkcijai.

Nemot vērā iepriekšējo gadu pieredzi, ir uzlaboti un mainīti jaunputnu un vaislas putnu vērtēšanas kritēriji, lai atlasītu arvien kvalitatīvāku vaislas materiālu. Šajā jomā biedrībai „Latvijas Strauss” notiek auglīga sadarbība ar lietuviešu un poļu audzētājiem.

4.15. Bioloģiskā lauksaimniecība

Latvijā 2009. gada beigās salīdzinājumā ar 2008. gadu bija samazinājies to saimniecību skaits, kas nodarbojas ar bioloģisko lauksaimniecību, un kopumā tās bija 3977 saimniecības.

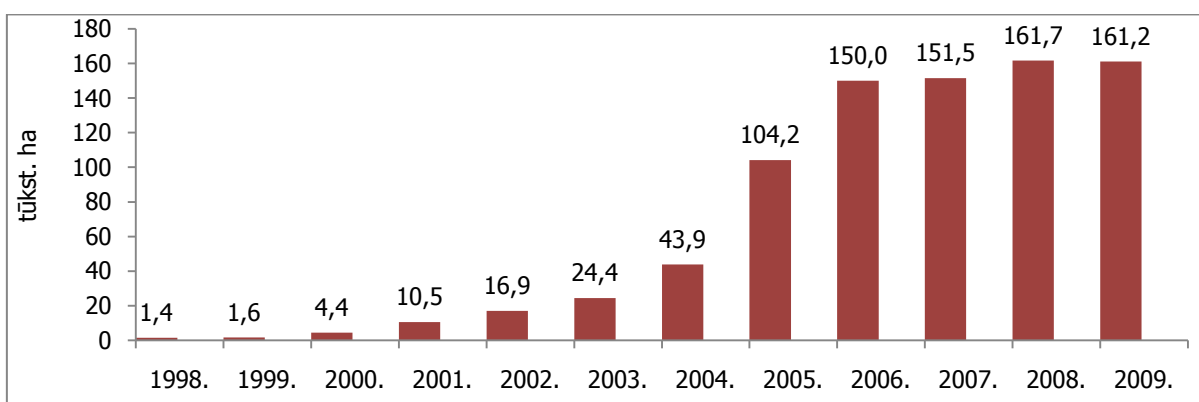
Tas daļēji bija saistīts ar saimniecību nespēju nodrošināt noteikto minimālo ieņēmumu līmeni, lai varētu pretendēt uz atbalsta saņemšanu Lauku attīstības programmas 2007.–2013. gadam "Agrovīdēs" pasākumā "Bioloģiskās lauksaimniecības attīstība", kā arī ar to, ka nebija pieejams atbalsts saimniecībām, kas tikko uzsāka pāreju uz bioloģisko lauksaimniecību.

Avots: ZM

4.43.attēls. Bioloģiskās lauksaimniecības saimniecību skaits 1998. – 2009.gadā

No 2009. gadā sertificētajām saimniecībām 3821 ir bioloģiskās lauksaimniecības uzņēmums, 144 saimniecības ir saņēmušas pārejas perioda uz bioloģisko saimniekošanu sertifikātu un 12 saimniecības uzsākušas pārejas periodu.

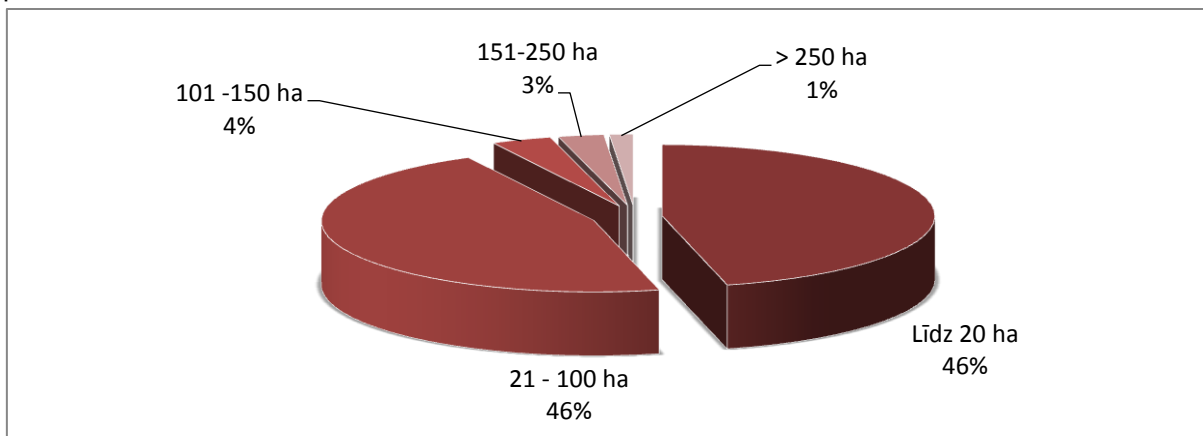

Avots: ZM

4.44.attēls. Sertificēto bioloģisko saimniecību lauksaimniecībā izmantojamo zemju platības 1998. – 2009.gadā

2009. gadā sertificētā lauksaimniecības platība aizņēma aptuveni 9 % no visas lauksaimniecībā izmantojamās zemes jeb 161 158 ha. No tiem vairāk nekā 140 tūkst. ha bija sertificēti kā bioloģiskās lauksaimniecības platība, 4,4 tūkst. ha bija pārejas periodā, un nepilnos 14 tūkst. ha uzsākts pārejas periods.

Analizējot bioloģisko saimniecību grupējumu pēc saimniecības platības lieluma (4.45. attēls), redzams, ka gandrīz puse (46 % no kopējā saimniecību skaita) bija saimniecības, kuru platība nav lielāka par 20 ha, un otra puse – saimniecības, kuru platība ir 21–100 ha (46% no kopējā saimniecību skaita). Tikai 8 % saimniecību platība ir vairāk nekā 100 ha, no tām – 1 % saimniecību, kas ir lielākas par 250 ha.

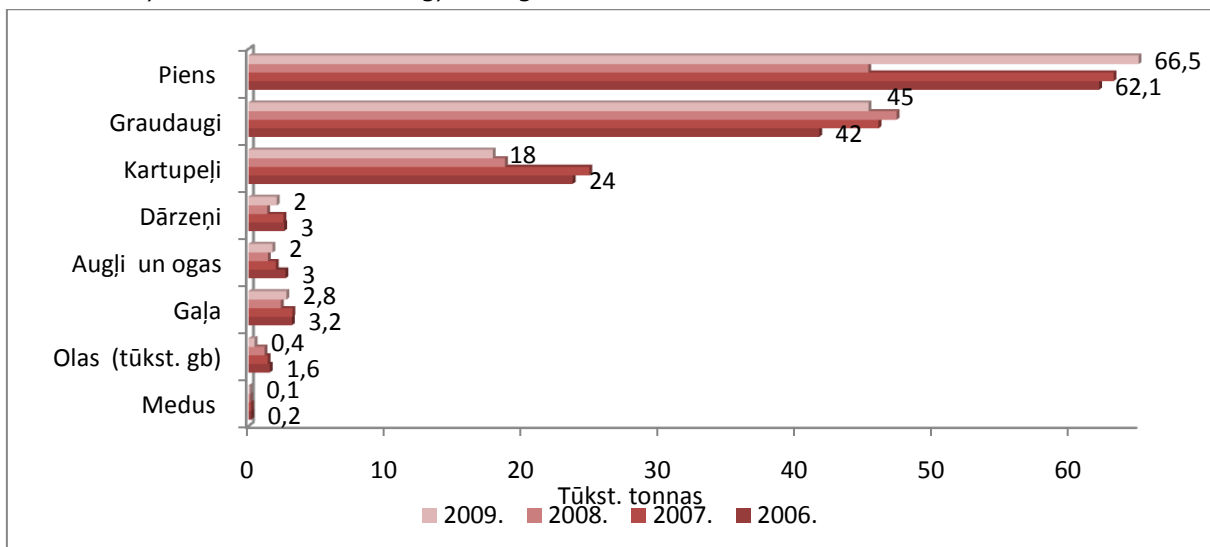

Avots: PVD

4.45.attēls. Sertificēto uzņēmumu struktūra pēc LIZ platībām 2009.gadā

Apkopojot datus par šīm saimniecībām, var secināt, ka bioloģiskās lauksaimniecības produktus ražo gan pēc platības lielās, gan mazās saimniecībās, atrodot bioloģisko produktu tirgū savu nišu.

2009. gadā bioloģiskajās saimniecībās tika saražots vairāk nekā 66,5 tūkst. tonnu piena, vairāk nekā 45 tūkst. tonnu graudu, aptuveni 18 tūkst. tonnu kartupeļu, 2,8 tūkst. tonnu gaļas un 2 tūkst. tonnu dārzeņu un 2 tūkst. tonnu augļu un ogu.

Avots: ZM

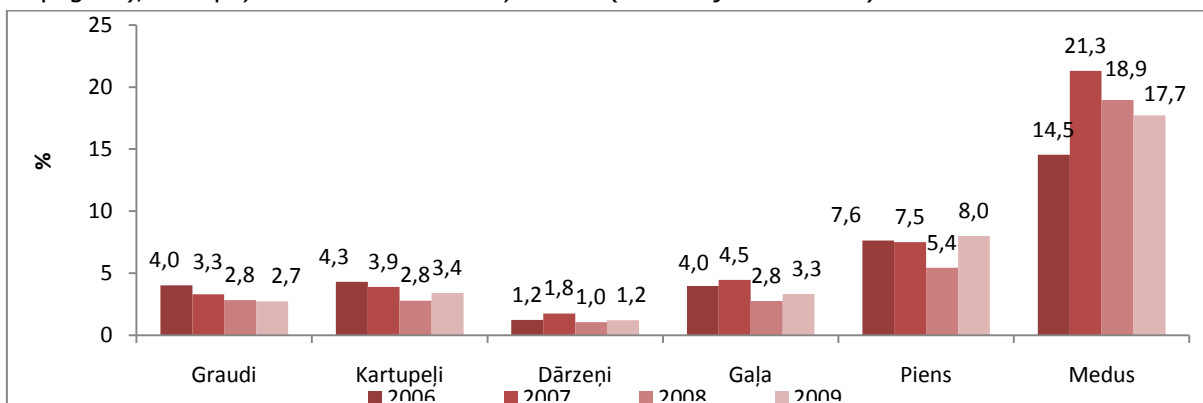
4.46.attēls. Bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošana sertificētajās saimniecībās 2006. -2009. gadā

Lai veicinātu bioloģiskās lauksaimniecības produktu nokļūšanu tirgū, 2009. gadā no valsts subsīdijām tika paredzēts arī atbalsts tiem primārās produkcijas, apstrādātās un pārstrādātās produkcijas ražotājiem, kuri nodrošināja produkcijas realizāciju mazumtirdzniecībā.

2009. gadā atbalstu no valsts subsīdiju programmas sadaļā "Atbalsts saimnieciskās darbības veicējiem bioloģiskās lauksaimniecības produktu pirmapstrādē un pārstrādē (t.sk. kautuvēm) investīciju veicināšanai" saņēma 18 Pārtikas un veterinārajā dienestā reģistrēti vai atzīti uzņēmumi kopsummā par Ls 401 tūkst.

Šis atbalsts veicināja bioloģiskās lauksaimniecības produktu pirmapstrādes un pārstrādes uzņēmumu dibināšanu: 2009. gada beigās bija 56 uzņēmumi – par trešdaļu vairāk nekā 2008. gadā.

2009. gada beigās bija šādi bioloģiskās lauksaimniecības produktu pirmapstrādes un pārstrādes uzņēmumi: maizes ceptuve (z/s "Ķelmēni"), 3 kautuves ("Zaubes kooperatīvs", trušu kautuves "Sveķi" un "Šalkas-Elvi"), 6 piena pārstrādes uzņēmumi ("Ķeipenes piensaimnieku sabiedrība", kazas piena pārstrādes uzņēmums SIA "Līcīši", z/s "Juri", a/s "Trikātas siers", a/s "Talsu piensaimnieks un z/s "Lieknas"), 4 tējas ražotnes (z/s "Ozoliņi", z/s "Ragāres", z/s "Janavas un z/s "Upmaļi"), augļu, ogu, dārzeņu un kaņepju pārstrādes uzņēmumi (SIA "Pārsla -2", z/s "Meldri", z/s "Sidrabi" un LPKS "Latgales Ekoprodukti") un medus pārstrādes uzņēmumi (SIA "Vinnis", z/s "Kalna Smīdes 1" un z/s "Lapegles"), kartupeļu cietas ražošanas uzņēmums (SIA "Aloja Starkelsen) un citi.

Avots: ZM

4.47.attēls. Bioloģiski saražotās produkcijas īpatsvars kopējā saražotajā lauksaimniecības produkcijā 2006.-2009.gadā, %

Bioloģiskās lauksaimniecības produktu apritē ir iesaistītas arī 3 labības noliktavas, 2 piena savākšanas uzņēmumi, kā arī fasēšanas un tirdzniecības kooperatīvs ("Zaļais grozs").

Tas veicināja arī bioloģiski saražotās produkcijas īpatsvara palielināšanos kopējā saražotajā produkcijā. Kopumā 2009. gadā bioloģisko produktu īpatsvars nepārsniedza 20 % robežu, visvairāk bioloģiskās produkcijas tika saražots piena un medus sektorā, kur tās īpatsvars attiecīgi bija 8,0 % un 17,7%.

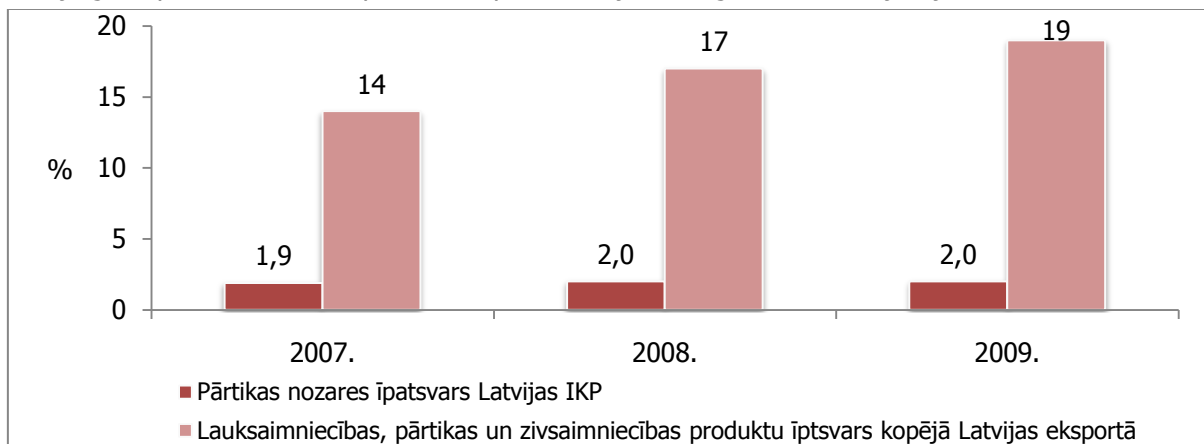
5. Pārtika

5.1. Pārtikas ražošana

Pārtikas rūpniecība ir lielākā Latvijas apstrādes rūpniecības nozare un veido aptuveni piekto daļu no apstrādes rūpniecības pievienotās vērtības.

Neskatoties uz ekonomisko situāciju un iedzīvotāju pirktspējas samazināšanos pārtikas rūpniecība saglabā savas pozīcijas, jo iedzīvotāju patēriņa preču grozā pārtika objektīvi ieņem vienu no pirmajām vietām. Kaut gan pēdējā gadā ir vērojams pārtikas produktu un dzērienu ražošanas apjomu samazinājums, tomēr turpmāk nav prognozējams ievērojams tā kritums, jo uzņēmumiem ir iespējams eksportēt savu saražoto produkciju, kā arī saglabājas stabils pieprasījums vietējā tirgū.

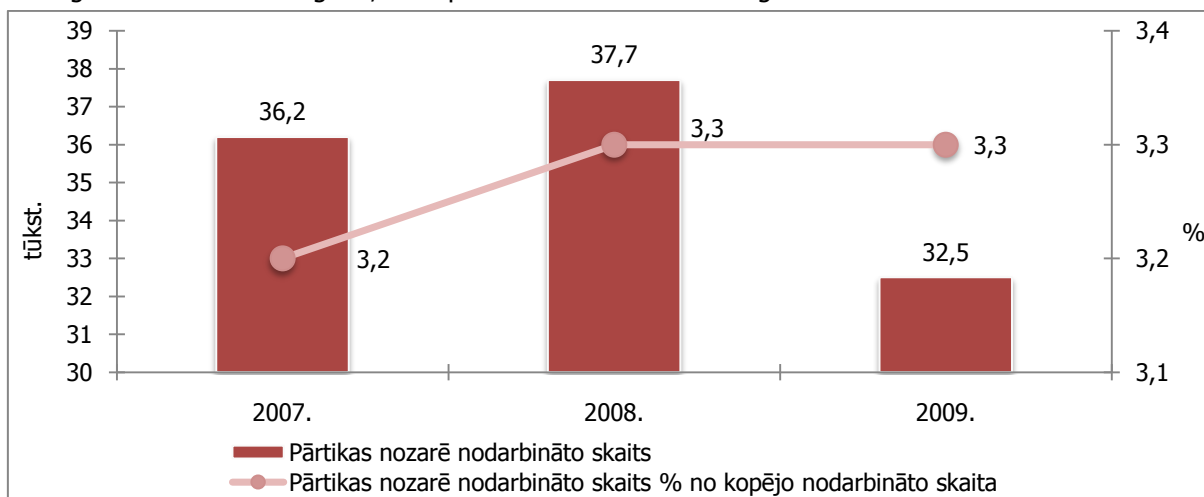
Pārtikas nozare 2009.gadā veidoja 23,6% no apstrādes rūpniecības IKP pievienotās vērtības. Pēdējā gadā pārtikas nozares īpatsvars ir pieaudzis, jo 2008.gadā šis rādītājs bija 21%.

Avots: CSP

5.1.attēls. Pārtikas nozares IKP pievienotās vērtības īpatsvars Latvijas IKP un lauksaimniecības pārtikas un zivsaimniecības produkcijas īpatsvars kopējā Latvijas eksportā

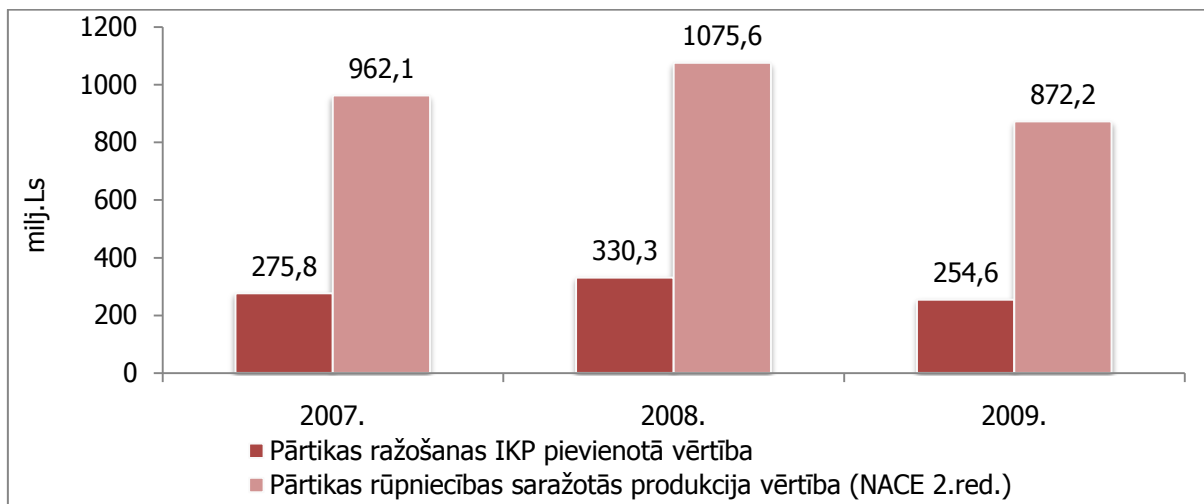
Pārtikas nozares īpatsvars pēdējos gados ir 2,0% no kopējā Latvijas IKP, bet pārtikas un zivsaimniecības produktu īpatsvars kopējā Latvijas eksportā ar katru gadu palielinās - no 14% 2007.gadā līdz 19% 2009.gadā, kas apliecina šīs nozares nozīmīgo lomu mūsu valsts ekonomikā.

Avots: CSP

5.2.attēls. Pārtikas un dzērienu rūpniecībā nodarbināto skaita dinamika (NACE 1.1. red.)

Pārtikas un dzērienu ražošanas nozarē 2009.gadā bija nodarbināti 24,3% no apstrādes rūpniecībā strādājošajiem un šajā nozarē nodarbināto skaita īpatsvars 2009.gadā bija 3,3% jeb 32,5 tūkstoši no kopējā tautsaimniecībā nodarbināto skaita. Nodarbināto skaits pārtikas nozarē līdz 2008.gadam pieauga, bet 2009.gadā bija vērojams samazinājums par 13,8%, kas bija nedaudz lielāks par nodarbināto skaita samazinājumu kopā tautsaimniecībā (12,2%).

Avots: CSP

5.3.attēls. Pārtikas un dzērienu rūpniecības ražošanas pievienotās vērtības un saražotās produkcijas vērtības dinamika

2009.gadā ir samazinājusies gan pārtikas un dzērienu saražotā (par 18,9%), gan realizācijas, gan arī pievienotā (par 17,4%) vērtība. Realizācijas vērtība pārtikas produktiem un dzērieniem ir kritusies par 19,3% salīdzinot ar iepriekšējo gadu (5.1.tabula) un to visvairāk ir ietekmējusi zivju un zivju produktu pārstrādes un konservēšanas realizācijas vērtības samazināšanās par 27,5%, piena produktu realizācijas kritums par 26,0%, graudu maššanas produktu un cietes produktu realizācijas samazinājums par 26,0%, kā arī dzērienu realizācijas samazinājums par 19,8%.

5.1.tabula

Pārtikas produkcijas realizācija 2007. – 2009.gadā milj. latu, %

Nozares	2007.				2008.				2009.			
	Rūpniecības produkcijas realizācija	tai skaitā			Rūpniecības produkcijas realizācija	tai skaitā			Rūpniecības produkcijas realizācija	tai skaitā		
		vietējais tirgus	eksports	eksports % no realizētās		vietējais tirgus	eksports	eksports % no realizētās		vietējais tirgus	eksports	eksports % no realizētās
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana	975,7	742,9	232,8	23,9	1079,7	818,9	260,8	24,2	871,0	663,4	207,6	23,8
Gaļas un gaļas produktu ražošana	211	196,5	14,6	6,9	230,5	213,3	17,6	7,6	198,7	177,3	21,3	10,8
Zivju un zivju produktu pārstrāde un konservēšana	87,3	31,3	55,9	64,0	111,8	39,3	72,5	64,8	81,0	29,0	52,0	64,2
Augļu un dārzeņu pārstrāde un konservēšana	34,1	20,6	13,5	39,6	34,8	20,9	13,9	39,9	32,2	19,0	13,2	41,0
Augu un dzīvnieku eļļu un tauku ražošana	9,6	*	*	*	19,8	*	*	*	*	*	*	*
Piena produktu ražošana	211,3	156,4	54,8	25,9	217,3	168,7	48,6	22,4	160,7	132,0	28,7	17,9
Graudu maššanas produktu, cietes produktu, cietes produktu	36,6	27,6	9,0	24,6	45,3	34,6	10,7	23,6	33,5	*	*	*

ražošana													
Konditorejas un miltu izstrādājumu ražošana	*	*	*	*	112,7	104,4	8,3	7,4	106,0	97,8	8,2	7,7	
Gatavās dzīvnieku barības ražošana	28,9	*	*	*	33,5	*	*	*	*	*	*	*	
Citu pārtikas produktu ražošana	89,3	71,6	17,7	19,8	88,1	67,1	21,0	23,8	71,9	55,3	16,5	23,0	
Dzērienu ražošana	174,0	123,6	50,4	29,0	185,5	127,1	58,4	31,5	148,8	102,0	46,3	31,1	

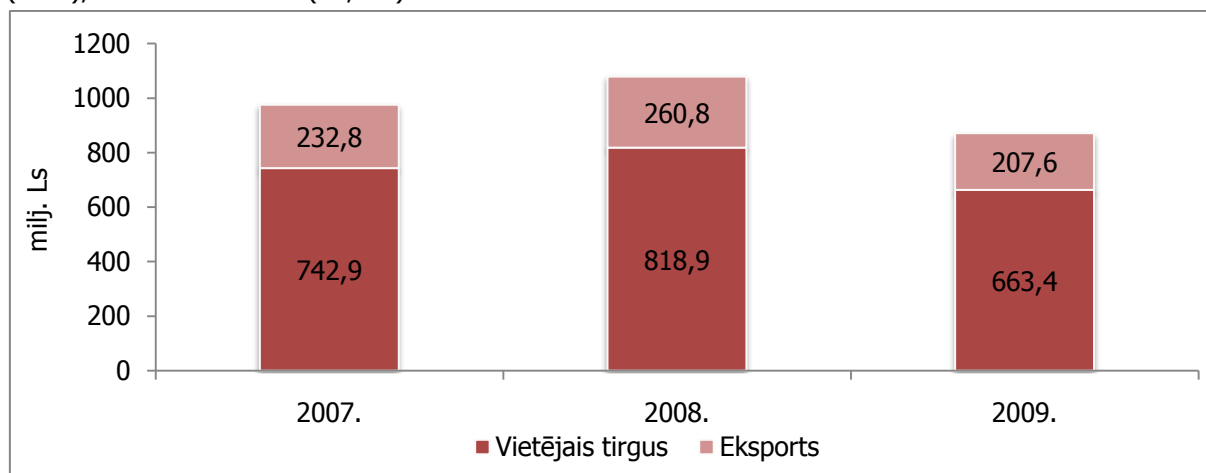
*Konfidenciāli dati vai dati nav pieejami

(Dati apkopoti par NACE 2. red. ekonomiski aktīvajiem uzņēmumiem, kuru rūpnieciskā ražošanā nodarbināti 20 un vairāk cilvēku vai iepriekšējā gada rūpniecības apgrozījums bijis virs Ls 300 tūkst.)

Avots: CSP

Pārtikas un dzērienu realizācijas apjomu kritums ir vērojams jau no 2008.gada gan vietējā tirgū, gan eksportā, bet līdz šim tie tika kompensēti ar cenu pieaugumu. Tomēr, kritoties pieprasījumam, tika izsmeltas arī cenu pieauguma iespējas un tāpēc 2009.gadā varēja vērot produkcijas realizācijas vērtības ievērojamu kritumu.

Pārtikas rūpniecība ir tā nozare, kura tradicionāli ir vērsta uz iekšējo tirgu, tomēr nozīmīga loma ir arī eksportam, jo katru gadu tiek eksportēti aptuveni 24% no kopējiem realizētajiem pārtikas produktiem un dzērieniem (realizācijas vērtībā) (5.4.attēls). Vislielākais eksporta īpatsvars 2009.gadā bija zivju pārstrādes produktiem un konserviem (64,2%), augļu un dārzeņu pārstrādes produktiem (41%), kā arī dzērieniem (31,1%).

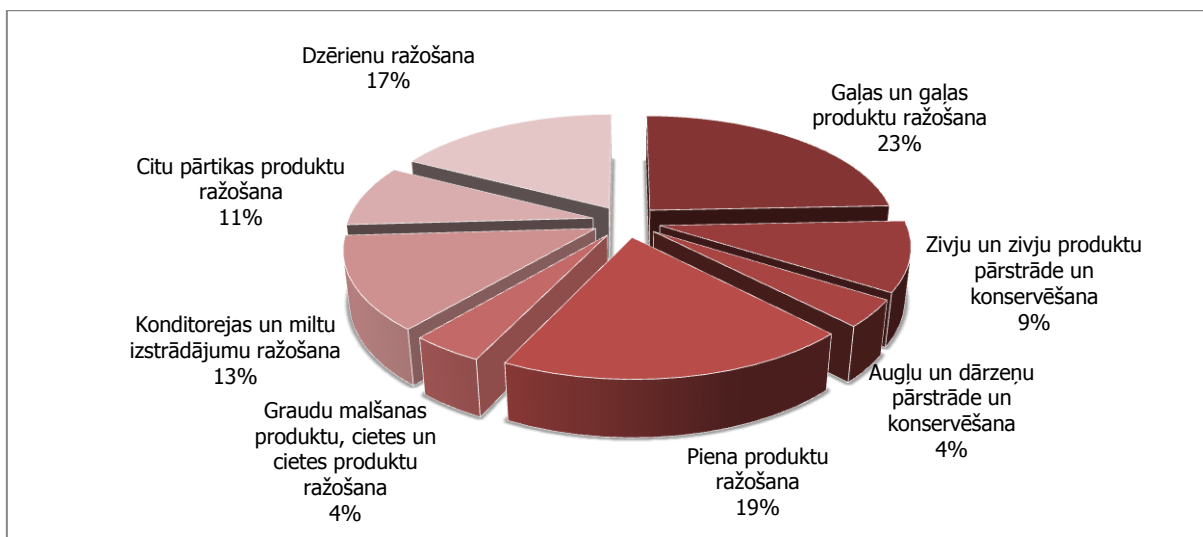

Avots: CSP

5.4.attēls. Pārtikas un dzērienu rūpniecības realizētās produkcijas vērtības dinamika (NACE 2.red.)

Pārtikas ražotājiem, mazinoties iedzīvotāju pirktspējai, nākas domāt par lētākas produkcijas ražošanu. Lai izmantotu produkcijas eksporta iespējas, ražotājiem vairumā gadījumu nākas investēt ievērojamas summas iekārtās, kas vairāk piemērotas eksporta vajadzībām (piemēram, lai ražotu produkciju ar ilgāku realizācijas termiņu, atšķirīgu iepakojumu u.c.).

Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas struktūra salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu nav būtiski mainījusies, vislielākais īpatsvars ir gaļas un gaļas produktu ražošanai – 23% piena produktu ražošanai – 19% un dzērienu ražošanai – 17%.

Avots: CSP

5.5.attēls. Pārtikas produktu un dzērienu ražošanas vērtības struktūra 2009. gadā, %

Lai gan Latvijā notiek uzņēmumu koncentrēšanās process, taču neskatoties uz to, ES vienotā tirgus ietvaros Latvijai ir raksturīga sadrumstalota pārtikas produktu ražošanas struktūra ar salīdzinoši nelieliem saražotās produkcijas apjomiem un augstu izmaksu slogu (pret neto apgrozījumu). Darba ražīguma rādītāji 2009.gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu ir samazinājušies par 4,2%. Tā 2008.gadā pievienotā vērtība uz vienu nozarē nodarbināto bija 8180,4 Ls, bet 2009.gadā tikai 7833,8 Ls.

5.2.tabula

Atzīto uzņēmumu skaits uz 2010.gada 1.janvāri

Nozare	Atzīto uzņēmumu skaits
	2010. gada 1.janvārī
Dzīvnieku izcelsmes produktu ražošanas uzņēmumi	
Galas ieguve un pārstrāde	70
Zvejas produktu apstrāde (uzņēmumi un kuģi)	116
Piena savākšana un pārstrāde	81
Olu šķirošana un pārstrāde	14
Dzīvnieku barība ražošanas un izplatīšana	43
Augu izcelsmes produktu ražošanas un iepakojšanas uzņēmumi	
Augļu un dārzeņu apstrāde, pārstrāde un iepakojšana	69
Taukvielu un augu eļļu ražošanas un iepakojšana	8
Maizes un miltu izstrādājumu ražošanas	187
Cukura un kakao produktu ražošanas un iepakojšana	29
Jaukto produktu ražošanas un iepakojšana	62
Dzērienu un dzeramā ūdens ražošanas un iepakojšana	33

Avots: Pārtikas un veterinārais dienests (PVD)

2009.gadā pārtikas un dzērienu ražošanas nozarē kopā tika investēti 32 725 tūkst. Ls (27 693 tūkst. Ls pārtikas ražošanā un 5 032 tūkst. Ls dzērienu ražošanā). No šīm investīcijām 17 457 tūkst. Ls ieguldīti iekārtās un mašīnās, bet 9 469 tūkst. Ls būvēs un ēkās.

5.2. Pārtikas kvalitātes shēmas

Latvijā ir lielas iespējas ražot daudzveidīgus, konkrētam reģionam raksturīgus un kvalitatīvus pārtikas produktus ar augstu pievienoto vērtību. Ņemot vērā patērētāju pieprasījumu pēc kvalitatīviem vietējiem pārtikas produktiem, ražotājiem ir iespējams piedalīties Nacionālajā pārtikas kvalitātes shēmā vai kādā no ES pārtikas kvalitātes shēmām:

- 1) bioloģiskās lauksaimniecības shēmā;
- 2) aizsargātu ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu shēmā;
- 3) aizsargātu cilmes vietu nosaukumu shēmā;
- 4) garantētu tradicionālo īpatnību shēmā.

Bioloģiskie lauksaimnieki ir plaši iesaistījušies bioloģiskās lauksaimniecības shēmā. Bioloģiskās lauksaimniecības shēmā pieejamais valsts atbalsts ir veicinājis to, ka vairāk tikuši dibināti bioloģiskās

lauksaimniecības produktu pirmapstrādes un pārstrādes uzņēmumi. 2008. gadā atbalstu no valsts subsīdiju programmas sadaļā "Atbalsts bioloģiskās lauksaimniecības shēmai" saņēma 105 primārie produkcijas ražotāji, 22 PVD reģistrēti uzņēmumi un 12 PVD atzīti uzņēmumi kopsummā par Ls 141,9 tūkst. 2009. gada beigās bija 56 sertificēti pirmapstrādes un pārstrādes uzņēmumi – par trešdaļu vairāk nekā 2008. gadā.

Aizsargātu ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu shēmā šobrīd ir reģistrēti trīs a/s "Latvijas Balzams" produkti – "Latvijas dzidrais", "Rīgas degvīns", "Allažu ķimelis".

Papildus ES pārtikas kvalitātes shēmām Latvijā ir noteiktas arī prasības Nacionālajai pārtikas kvalitātes shēmai, lai veicinātu kvalitatīvu lauksaimniecības un pārtikas produktu ražošanu un sniegtu patērētājiem garantijas par saražotā produkta kvalitāti. Nacionālās pārtikas kvalitātes shēmas produktus marķē ar norādi "Kvalitatīvs produkts", ko patērētāji pazīst kā "Zaļo karotīti".

Patlaban "Zaļās karotītes" produkti aptver plašu labi pazīstamu pārtikas produktu klāstu, kas aizvien turpina palielināties. Ar "Zaļās karotītes" zīmi tirdzniecības vietās iegādājami piens un piena produkti, maize, eļļa, medus, augļi un dārzeņi, konservi un daudz citu produktu. 2009. gadā ir sertificēti 92 pārtikas produkti.

Lai veicinātu kvalitatīvu pārtikas produktu ražošanu, pirmapstrādi, apstrādi un pārstrādi, nodrošinot produktu nonākšanu mazumtirdzniecībā, 2009. gadā tika piešķirts valsts atbalsts kopsummā par Ls 57 000, kuru saņēma 158 pārtikas produktu ražotāji un pārstrādātāji.

6. Zivsaimniecība

❖ ZVEJNICĪBA

Zvejniecības attīstība Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī ir atkarīga no zivju krājumu stāvokļa, ko savukārt ietekmē zivju barošanās apstākļi, ūdens temperatūra, ūdens piesārņojuma līmenis u.c. faktori.

Kopumā 2009. gadā Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī tika nozvejotas 78 463,7 tonnas zivju (brētliņas, reņģes, mencas, plekstes u. c.) – par 8014,3 tonnām mazāk nekā 2008. gadā. Piešķirtās nozvejas kvotas ir izmantotas 94,5 % apjomā, un tas ir vērtējams kā ļoti labs rādītājs, ņemot vērā ekonomisko krīzi, kas skārusi arī zvejniecības sektoru.

6.1. tabula

Zvejniecība Baltijas jūrā 2009. gadā

Suga	Nozveja	
	Baltijas jūra un Rīgas jūras līcis	Jūras piekraste
Menca	4534,6	76,2
Lasis, gb.		2316
Lasis, t		8,7
Plekste	306,1	211,8
Akmenplekste		0,8
Reņģe	19 506,3	2050,4
Brētliņa	49 548,6	1,3
Pārējās	1924,4	294,5

Avots: CSP

Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī aiz piekrastes joslas pēc stāvokļa 2009. gada 31. decembrī zvejā darbojās 96 kuģi, bet piekrastes joslā – 687 zvejas laivas.

Atšķirībā no Baltijas jūrā un Rīgas jūras līcī darbojošās zvejas flotes 2009. gadā lielākas pārmaiņas notika tālējūras zvejas flotē, kur papildus reģistrēti vairāki jauni zvejas kuģi, tā palielinot flotes kapacitāti salīdzinājumā ar 2008. gada rādītājiem. Jaunreģistrētie 2 kuģi tika un tiks izmantoti zvejai ārpus ES ūdeņiem – Marokas un Maurītanijas Eiropas Ekonomikas zonas ūdeņos. Ar tālējūras zveju 2009. gadā kopā nodarbojās 11 kuģi, kas nozvejoja nedaudz vairāk par 50 % no kopējā Latvijas nozvejas apjoma – 844 19,9 tonnas. Tālējūras zveja galvenokārt notika Centrālaustumu Atlantijas zvejas rajona piekrastes valsts ekonomisko zonu ūdeņos, izmantojot zvejas licences, kas izsniegtas saskaņā ar ES un atbilstošo piekrastes valsts noslēgtiem zvejniecības līgumiem. Salīdzinoši nelielu daļu no šīs nozvejas veido zveja Ziemeļatlantijā *NAFO* (1670,1 t) un *NEAFC* (1467 t) zvejas rajonos, kur Latvijai piešķirtas kvotas garneļu, sarkanasarņu un makreļu zvejai. Vienojoties ar citām ES dalībvalstīm, Latvijai piešķirtās nozvejas kvotas makrelēm un dziļūdens zivju sugām samainītas pret sarkanasarņu nozvejas kvotām. Latvijas zvejnieki 2009. gadā nozvejoja 1604,0 tonnas sarkanasarņu.

Zvejniecība citos zvejas rajonos 2009. gadā

Zvejas rajoni	Nozvejas apjoms, t
NAFO	1670,1
NEAFC	1467,0
Mauritānija	73 615,3
Maroka	7667,5

Avots: CSP

Iekšējos ūdeņos 2009. gadā tika nozvejotas 326,0 tonnas zivju – par 23,8 tonnām mazāk nekā 2008. gadā.

❖ AKVAKULTŪRA

Akvakultūrā salīdzinājumā ar 2008. gadu vērojams daļējs kritums. 2008. gadā kopējais izaudzētās produkcijas apjoms bija 583,3 tonnas, bet 2009. gadā tas kritās līdz 5017,0 tonnām. 2008. gadā nozarē darbojās 241 uzņēmums (dati par 2009. gadu pārskata sagatavošanas brīdī vēl nebija pieejami). Pārsvārā šie uzņēmumi darbojās kā piemājas dīķi (34 %), un procentuāli gandrīz tikpat daudz (30 %) bija makšķerēšanas dīķsaimniecību. Latvijas akvakultūras saimniecības darbojas tādos virzienos kā zivju un vēžu mākslīgā pavairošana un mazuļu audzēšana izlaišanai dabiskajās ūdenstilpēs resursu atražošanas nolūkos, zivju un vēžu kultivēšana un audzēšana saldūdens dīķos vai baseinos līdz preču produkcijas lielumam, zivju īstermiņa kultivēšana dīķos maksas makšķerēšanas nolūkā, zivju kultivēšana piemājas dīķos pašpatēriņam vai vaļasprieka makšķerēšanai. Galvenās audzētās zivju sugas bija karpa, forele, sudrabkarūsa, līdaka, sams, store u.c.

❖ ZIVJU APSTRĀDE

2010. gada 1. janvārī Latvijā ar zivju apstrādi nodarbojās 104 ES prasībām atbilstoši apstrādes uzņēmumi.

ZIVJU PRODUKCIJAS TIRDZNIECĪBA**❖ EKSPORTS**

2009. gadā zivju produkcija (ne konservi) tika eksportēta uz 32 valstīm. 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu zivju produkcijas eksporta apjoms palielinājās par 3,6 %. Kopumā 2009. gadā Latvija eksportēja 76,8 tūkst. tonnu zivju produkcijas. Eksportētās zivju produkcijas vērtība sasniedza Ls 51,1 milj. – par 9,5 % vairāk nekā 2008. gadā. Tradicionāli zivju produkcija tika eksportēta uz NVS un citām ES valstīm, kā arī uz Mauritāniju. Šo valstu īpatsvars kopējā zivju produkcijas eksporta apjomā attiecīgi bija 45,3 %, 39,5 % un 13,1 %.

Lai gan vēl joprojām lielākā daļa Latvijas kopējā zivju produkcijas eksporta apjoma nokļūst NVS valstu tirgos, 2009. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu šo valstu īpatsvars samazinājās par 7,2 % – tas saistīts ar pieprasījuma kritumu pēc saldētām zivīm tādas valstīs kā Baltkrievija (par 16 %) un Ukraina (par 14 %), kas tradicionāli no Latvijas importē saldētas brētliņas. Gandrīz par vienu trešdaļu samazinājās zivju produkcijas, arī galvenokārt uz saldētas brētliņas, eksports uz Moldovu. Toties par 23 % palielinājās saldētu brētliņu eksporta apjoms uz Krieviju. Starp NVS valstīm īpaši izcēlās Kazahstāna – tā bija vienīgā valsts, uz kuriem zivju produkcijas eksports no Latvijas palielinājās vairāk nekā 2 reizes (2008. g. – 467 t, 2009. g. – 972 t). Zivju produkcijas eksporta apjomā uz Kazahstānu saldētas brētliņas un siļķes attiecīgi bija 79 % un 21 %.

2009. gadā saglabājās pozitīvas tendences zivju produkcijas eksportā uz citām ES valstīm: Salīdzinājumā ar 2008. gadu eksporta apjoms palielinājās par 34 %, jo īpaši uz tādām valstīm kā Polija, Dānija un Zviedrija – attiecīgi 5, 2,3 un 1,8 reizes. Zivju produkcijas eksporta apjomā lielākā daļa bija svaigas brētliņas; Latvijas zvejnieki tās eksportēja, pārdodot svaigās zivis Dānijas un Zviedrijas ostās. Uz Franciju Latvija galvenokārt eksportēja saldētas saidas fileju, savukārt Polijā palielinājās pieprasījums pēc Latvijas mencām. Vienlaikus ievērojami samazinājās zivju produkcijas eksporta apjoms uz Vāciju (2008. g. – 1,7 tūkst. t, 2009. g. – 120,6 t), jo gandrīz tika pārtraukts zivju filejas eksports uz šo valsti (2008. g. – 1,37 tūkst. t, 2009. g. – 87,7 t).

2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu sagatavoto un konservēto zivju eksporta apjoms samazinājās par 35 % jeb par 20,8 tūkst. tonnu. Naudas izteiksmē šis samazinājums bija 37 % jeb Ls 36,5 milj. Tomēr valstu skaits, uz kuriem tika eksportēti zivju konservi, 2009. gadā pat palielinājās – sagatavotie un konservētie zivju produkti tika eksportēti uz 45 valstīm. Latvija sāka eksportēt zivju

konservus uz Franciju, Japānu, Kipru, Šveici un Kirgizstānu. No šīm valstīm izcēlās Kirgizstāna ar 2 % īpatsvaru no Latvijas kopējā zivju konservu eksporta apjoma, bet pārējo minēto valstu īpatsvars nav liels – tikai 0,2–0,3 %.

2009. gadā vislielākais kritums zivju konservu eksportā bija NVS valstu tirgū. 2009. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu Latvijas zivju konservu ražotāji zaudēja gandrīz 31 % no zivju konservu eksporta apjoma šo valstu tirgū. Un, kaut arī krīzes apstākļos eksports uz NVS valstīm samazinājās, šo valstu tirgus joprojām ir viens no svarīgākajiem sagatavoto un konservēto zivju eksportā. NVS valstu īpatsvars Latvijas kopējā sagatavoto un konservēto zivju eksporta apjomā bija 61,3 % – par 3,7 % vairāk nekā 2008. gadā. Visvairāk samazinājās sagatavoto un konservēto zivju eksporta apjoms uz Uzbekistānu (3,8 reizes), Tadžikistānu, Ukrainu (2 reizes), kā arī uz Krieviju, Kazahstānu, Armēniju un Baltkrieviju (par 30–40 %), savukārt palielinājās uz Moldovu (1,6 reizes). Zivju konservu eksporta apjoms uz Azerbaidžānu saglabājās iepriekšējā gada attiecīgā perioda līmenī.

Pārējo trešo valstu (bez NVS valstīm) īpatsvars šo produktu eksportā nav liels – 4,4 % no Latvijas kopējā zivju konservu eksporta apjoma. Lielāko daļu šajā segmentā veido zivju konservu eksports uz ASV, Izraēlu un Kanādu. Īpaši jāatzīmē, ka 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu zivju konservu eksports uz ASV samazinājās vairāk nekā 4 reizes. Zivju konservu eksports uz Kanādu palielinājās 3 reizes, bet pēc apjoma tas nav nozīmīgs kāpums. Zivju konservu eksports uz Izraēlu saglabājās 2008. gada līmenī.

Latvijas zivju konservu eksporta apjoms uz ES "vecajām" valstīm nav liels, taču pēdējos gados turpināja augšupejošu tendenci. 2009. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu šo valstu īpatsvars palielinājās 2,5 reizes un sasniedza 7,6 % no Latvijas kopējā zivju konservu eksporta apjoma. Uz ES valstīm Latvijas ražotāji eksportē ne tikai brētliņu, bet arī sardīņu, siļķu, anšovu, lašu un makreļu konservus.

No ES valstīm zivju konservus no Latvijas galvenokārt importēja Vācija un Dānija – attiecīgi 5,6 % un 1,1 % no kopējā Latvijas zivju konservu eksporta apjoma. Zivju konservu eksports uz Vāciju 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu gandrīz dubultojās. Gandrīz 90 % no kopējā zivju konservu eksporta uz Vāciju bija brētliņu un siļķu konservi, bet uz Dāniju tika eksportēti anšovu konservi, kā arī saldēta siļķu fileja rīvmaizē. Latvijā ražotos zivju konservus nelielā daudzumā importē arī Austrija, Grieķija, Lielbritānija un citas ES (15) valstis, bet katras valsts īpatsvars kopējā zivju konservu eksporta apjomā ir pavisam neliels un pieprasījums nav stabils.

Tajā pašā laikā sagatavoto un konservēto zivju eksports uz ES (27) valstīm ir samazinājies par 33 %, galvenokārt uz Poliju (2,6 reizes), Igauniju (2 reizes), Lietuvu un Rumāniju (par 35–40 %) un Čehiju (par 13 %). Taču bija valstis, uz kurām 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu sagatavoto un konservēto zivju eksporta apjoms palielinājās (Ungārija) vai saglabājās iepriekšējā gada līmenī (Slovākija un Bulgārija).

Zivsaimniecības nozares ieguldījums Latvijas kopējā eksporta apjomā saglabājās iepriekšējā gada līmenī un bija 2,4 % no Latvijas kopējā eksporta apjoma.

❖ IMPORTS

2009. gadā Latvija zivju produkciju (ne konservus) importēja no 39 valstīm, un salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu zivju produkcijas imports samazinājās par 20 % un bija 36,2 tūkst. tonnu. Naudas izteiksmē tas pārsniedza Ls 45 milj. Trešo valstu īpatsvars bija 41,3 % no Latvijas kopējā zivju produkcijas importa apjoma, bet vairāk nekā pusi zivju produkcijas Latvija importēja no ES valstīm. Lielāko daļu zivju produkcijas importa apjomā veido Latvijas zivju apstrādes sektoram paredzētās zivju izejvielas, kā arī zivju produkcija vietējā tirgus sortimenta paplašināšanai. Daļu no importēto zivju produkcijas apjoma Latvija reeksportē uz citām valstīm, visvairāk – lašu dzimtas zivis. Tā 2009. gadā no kopējā lašu dzimtas zivju ievestā apjoma (8,1 tūkst. t) 68 % bija reeksportēti svaigā, saldētā vai citā veidā.

Līdera pozīcijas starp zivju izejvielas piegādātājvalstīm šajā periodā saglabāja Norvēģija, Lietuva un Zviedrija. Taču 2009. gadā arī Igaunija ierindojās starp zivju produkcijas piegādātāju līderiem ar 11,6 % īpatsvaru no Latvijas kopējā zivju produkcijas importa apjoma. Lai gan zivju produkcijas importa apjoms samazinājās, palielinājās Norvēģijas īpatsvars Latvijas kopējā zivju produkcijas importā apjomā no 20,4 % 2008. gadā līdz 25,5 % 2009. gadā. Lietuva saglabāja 2008. gada pozīcijas ar 18,3 % īpatsvaru no kopējā zivju produkcijas importa apjoma. Savukārt zivju produkcijas importa apjoms no Zviedrijas samazinājās par vienu trešdaļu – no 7,4 tūkst. tonnu 2008. gadā līdz 4,9 tūkst. tonnu 2009. gadā un kopumā bija 13,6 % no Latvijas kopējā zivju produkcijas importa apjoma.

Zivju produkcijas importa apjomā no Zviedrijas 94 % bija atvēsinātas lašu dzimtas zivis. Zivju produkcijas importa apjomā no Norvēģijas dominēja saldētas ziemeļu saidas (48 %) un siļķes

(28,8 %), kā arī siļķu fileja (11 %). No Igaunijas visvairāk tika ievestas saldētas brētliņas (62 %) un svaigas reņģes (18,9 %). Savukārt no Lietuvas Latvija importēja ļoti plašu zivju produkcijas klāstu (lasi, siļķi, sardīni, makreli, siļķu fileju u. c.).

2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu samazinājās zivju produkcijas imports no tādām valstīm kā Ķīna un Lielbritānija (3 reizes), Vācija (3 reizes), kā arī Maroka (par 30 %) un Spānija (par 39 %), kas pēc apjoma arī ir svarīgi Latvijas partneri zivju produkcijas importā.

Lai gan kopējais zivju produkcijas importa apjoms kritās, no dažām valstīm zivju produkcijas imports palielinājās: no Nīderlandes gandrīz 2 reizes, no Somijas 7 reizes un no Vjetnamas par 38 %. Zivju produkcijas imports no Īslandes un Francijas saglabājās iepriekšējā gada attiecīgā perioda līmenī. No Somijas Latvija galvenokārt importēja lašu dzimtas zivis, no Polijas – saldētas sardinellas, makreles, kā arī sardīnes un siļķes, bet no Nīderlandes – saldētas makreles un siļķes. Savukārt no Vjetnamas un daļēji no Polijas tika ievesta saldēta saldūdens zivju fileja. Turklāt Latvija zivju produkciju sāka importēt no Baltkrievijas, Krievijas, Brazīlijas un Maurītānijas, taču šī importa apjoms nav liels.

Zivju konservu, tostarp sagatavoto zivju imports, 2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu samazinājās par 16 % un bija 5,6 tūkst. tonnu. Šajā periodā sagatavoto un konservēto zivju imports samazinājās no lielākās daļas valstu, bet visvairāk no Krievijas (7 reizes), Filipīnām (4 reizes), Vācijas, Igaunijas (vairāk nekā 2 reizes), Polijas un Lietuvas (par 16 %).

Kaut arī konservēto un sagatavoto zivju kopējā importa apjomā bija vērojama samazināšanās tendence, 2009. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās imports no tādām valstīm kā Nīderlande (3,6 reizes), Dānija (2,5 reizes) un Baltkrievija (1,4 reizes). Īpaši izteikts zivju konservu un sagatavoto zivju importa apjoma kāpums bija no Dānijas, jo 2009. gadā tās īpatsvars sasniedza piekto daļu no kopējā Latvijas importa apjoma. Neliels pieaugums zivju konservu importa apjomā bija arī no Taizemes (26 %), Ķīnas (par 16 %) un Čehijas (8 %). Taču importa apjoms no šīm valstīm nebija liels. Stabīlākie Latvijas partneri sagatavoto un konservēto zivju importā jau vairākus gadus ir citas ES valstis. Šo valstu īpatsvars veido 90 % no Latvijas kopējā sagatavoto un konservēto zivju importa apjoma.

Importēto zivju konservu sortiments ir ļoti plašs: lielākā daļa ir siļķu konservi (26,5 % no Latvijas kopējā sagatavoto un konservēto zivju importa apjoma), produkcija no surimi (24,4 %), brētliņu konservi (16,7 %), kā arī tunzivs konservi (4,3 %) un konservēti vēžveidīgie un moluski (4,4 %). Zivju produkciju no surimi Latvija galvenokārt importē no Lietuvas un Igaunijas, un šīs produkcijas imports 2009. gada laikā samazinājās par 35 %. Savukārt tunzivs konservi tika ievesti no Taizemes, Itālijas un Filipīnām, bet brētliņu konservi – no Dānijas un Lietuvas.

Kopumā ārējās tirdzniecības bilance zivju produkcijai un sagatavotām un konservētām zivīm ir saglabājusies pozitīva – 33,9 milj. latu, lai gan salīdzinājumā ar 2008. gadu tā ir samazinājusies par 7 %. To galvenokārt izraisīja zivju konservu eksporta apjoma samazināšanās par 35 %.

7. Eiropas Savienības ārējās tirdzniecības politika

7.1. Starptautiskās tirdzniecības līgumi

Atbilstoši *Līguma par Eiropas Savienības darbību* 207. pantam Eiropas Savienībā tiek īstenota kopējā tirdzniecības politika, kurā sarunu vešana ar trešajām valstīm un starptautiskajām organizācijām ir Eiropas Komisijas (EK) ekskluzīvā kompetence, tomēr pirms sarunu vešanas EK ir jākonsultējas ar dalībvalstīm ES Padomes Tirdzniecības politikas komitejā. Sarunu ceļā panāktās vienošanās ar trešajām valstīm vai starptautiskajām organizācijām tiek apstiprinātas ar ES Padomes lēmumu, pirms tam iegūstot Eiropas Parlamenta piekrišanu vai atzinumu (procedūra atkarīga no konkrētā gadījuma).

ES (tostarp Latvijas) tirdzniecības attiecības ar citām valstīm un valstu grupām ir balstītas uz:

- 1) daudzpusējiem līgumiem, kas noslēgti Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) ietvaros,
- 2) divpusējiem tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības līgumiem,
- 3) vienpusēji ES piemērojamiem tirdzniecības pasākumiem.

❖ DAUDZPUSĒJĀ TIRDZNICĪBAS POLITIKA

Daudzpusējā starptautiskā tirdzniecības politika tiek veidota PTO ietvaros, un kopš tās izveidošanas 1994. gadā PTO dalībvalstis nepārtraukti turpina darbu pie starptautiskās tirdzniecības liberalizēšanas un ar to saistīto jautājumu reformēšanas. Vēl joprojām turpinās 2001. gadā sāktās sarunas Dohas attīstības programmas (DDA) ietvaros, lai panāktu politiku reformu kopumā divdesmit sarunu jomās. Reformas process skar arī 1995. gada 1. janvārī spēkā stājušos PTO Lauksaimniecības līgumu, kas radīja ietvaru ilgstošām lauksaimniecības tirdzniecības un iekšējās politikas reformām, kā arī stiprināja lauksaimniecības preču tirdzniecību regulējošos nosacījumus, sekmējot uz tirgu orientētu un prognozējamu tirdzniecību, kurā ir samazināta arī tirgu kropļojošo iekšējo atbalstu ietekme.

2008. gadā PTO DDA sarunas bija tuvu noslēgumam, jo gandrīz jau tika panākta vienošanās par lauksaimniecības politiku reformu piedāvājumu, kā arī par nelauksaimniecības preču tirgus pieejas piedāvājumu, tomēr neilgi pirms gala vienošanās dažas ietekmīgākās valstis nespēja pārvarēt viedokļu pretrunas un sarunas tika pārtrauktas.

2009. gadā notika mēģinājumi atjaunot PTO DDA sarunas, tomēr, ņemot vērā ekonomisko situāciju pasaulē un arvien pieaugošo protekcionismu, netika panākts būtisks progress sarunu virzībā un darbs būtībā norit pie tehniskiem jautājumiem (piemēram, saistību grafiku sastādīšanas metodoloģijas), bet atklātajos politiskajos jautājumos nostājas nav tuvinātas. Tomēr valstis ir saglabājušas viedokli, ka PTO DDA sarunās ir jāpanāk būtiska vienošanās pēc iespējas ātrāk.

Līdztekus PTO DDA sarunām 2009. gada decembrī tika panākta vienošanās starp ES un Brazīliju, Ekvadoru, Gvatemalu, Hondurasu, Kolumbiju, Kostariku, Meksiku, Nikaragvu, Panamu, Peru un Venecuēlu, kā arī vienošanos ar ASV par banānu tirdzniecības nosacījumiem, tā atrisinot visus ar ES banānu importu saistītos PTO strīdus, kurus ierosināja iepriekšminētās PTO valstis, jo tām bija būtiski iebildumi pret ES banānu tirgus kopējās organizācijas nosacījumiem tirdzniecības jomā.

Saskaņā ar minēto vienošanos par banānu tirdzniecības nosacījumiem no 2009. gada 15. decembra ES banānu importam piemēro ievadmitu 148 EUR/t apmērā, paredzot ikgadēju tās samazinājumu līdz 132 EUR/t 2013. gadā un 114 EUR/t 2017. gadā. Ja līdz 2013. gadam PTO dalībvalstīm neizdodas pabeigt PTO DDA sarunas, banānu ievadmita saglabāsies 132 EUR/t līmenī.

❖ DIVPUSĒJĀ TIRDZNICĪBAS POLITIKA

2009. gadā ES pabeidza tirdzniecības liberalizācijas sarunas ar vairākām valstīm. Svarīgākais notikums ES un trešo valstu divpusējās tirdzniecības attiecībās bija sarunu pabeigšana par Brīvās tirdzniecības nolīgumu ar Dienvidkoreju. Šis nolīgums tiek uzskatīts par visaptverošu "jaunā parauga" tirdzniecības līgumu, un, ņemot to par pamatu, ES centīsies vest sarunas arī ar citiem partneriem nākotnē.

Turklāt 2009. gadā ES pabeidza arī četrus gadus ilgušās sarunas ar Maroku par lauksaimniecības, pārstrādāto lauksaimniecības un zivsaimniecības produktu tirdzniecības liberalizāciju. Maroka ir piedāvājusi liberalizēt aptuveni 45 % no ES importēto lauksaimniecības, pārstrādāto lauksaimniecības un zivsaimniecības produktu vērtības.

Vienošanās starp ES un Dienvidkoreju un ES un Maroku stāsies spēkā 2010. gadā, pēc tam kad pušu atbildīgās iestādes tās būs apstiprinājušas.

Pamatojoties uz Eiropas Ekonomikas zonas līgumu, ES noslēdza vienošanās ar Norvēģiju par lauksaimniecības produktu tirdzniecības liberalizēšanu, tomēr raugoties no ES tirdzniecības interesēm,

ir jāatzīst, ka sarunas nav devušas cerētos rezultātus un Norvēģijas tirgū Eiropas eksportētājiem vēl aizvien ir diezgan grūti darboties.

Papildus noslēgtajiem līgumiem Eiropas Komisija turpināja iepriekšējos gados ierosinātās tirdzniecības liberalizācijas sarunas ar vairākām pasaules valstīm un valstu grupām, kā arī uzsāka jaunas.

ES intensīvi turpina 2008. gadā sāktās sarunas par Brīvās tirdzniecības līgumu ar Latvijai vienu no svarīgākajiem lauksaimniecības produktu tirdzniecības partneriem – Ukrainu; šī līguma noslēgšana Latviju interesē īpaši. 2009. gadā abas puses pārsprieda plašu jautājumu loku, kā arī piedāvāja savstarpējus tirdzniecības liberalizācijas priekšlikumus. Tomēr 2009. gada rudenī Ukrainā gaidāmo vēlēšanu dēļ sarunu intensitāte mazinājās, un tiek sagaidīts, ka 2010. gadā sarunas kopumā un jo īpaši par vienu no nozīmīgākajiem Brīvās tirdzniecības līguma aspektiem – tirdzniecības liberalizāciju – aktīvi atsāksies.

2009. gada sākumā EK pievērsās izpētes darbam par iespējamo tirdzniecības liberalizāciju ar vēl vienu Latvijai nozīmīgu tirdzniecības partneri – Kanādu. Jau 2009. gada rudenī tika sākts darbs pie visaptveroša tirdzniecības un ekonomiskā līguma sagatavošanas. Pašreizējās sarunas par līgumu norisinās visai raiti, un tas dod cerības, ka jau 2010. gadā puses varētu panākt vienošanos un sarunas varētu tikt pabeigtas.

Uz ambiciozākiem rezultātiem ir orientētas ES sarunas ar Šveices Konfederāciju: 2009. gadā tika sāktas izpētes sarunas par būtisku tirdzniecības ar lauksaimniecības un pārstrādāto lauksaimniecības produktiem liberalizēšanu. Sarunas ir vēl pašā sākumā, un puses pagaidām nav vienojušās par tādiem būtiskiem līguma punktiem kā tirdzniecības liberalizācijas grafiks, liberalizējamo produktu saraksts un liberalizācijas pakāpe.

ES 2009. gadā panāca ievērojamu progresu sarunās par Asociācijas līguma noslēgšanu, kas ietver arī Brīvās tirdzniecības līgumu, ar Andu kopienas valstīm. Tomēr ar citām valstu grupām ES sarunas neīstenojās tā, kā sākotnēji bija cerēts. 2009. gadā tika gaidīti arī sākotnējie secinājumi sarunām par Asociācijas līgumu, kas ietver arī Brīvās tirdzniecības līgumu, starp ES un Centrālamerikas valstīm, tomēr sarunas risinās lēni, bez būtiska progresā. Arī sarunas ar Dienvidaustrumāzijas valstu asociācijas (*ASEAN*) valstīm kā vienotu reģionu par kopēju Brīvās tirdzniecības nolīguma slēgšanu neīstenojās, un EK nolēma sākt sarunas ar atsevišķām *ASEAN* dalībvalstīm, vispirms – ar Singapūru.

2009. gads ir zīmīgs ar to, ka tika sāktas izpētes sarunas par 2004. gadā pārtraukto sarunu ar *MERCOSUR* valstīm atjaunošanu.

ES meklē efektīvus veidus, kā aktivizēt dialogu ar ASV, jo abas puses ir atzinušas, ka līdzšinējā sadarbība nav nesusi cerētos augļus. Tāpat rit aktīvs darbs pie netarifu tirdzniecības barjeru mazināšanas.

Līdztekus notiekošajām ES sarunām par divpusēju tirdzniecības līgumu noslēgšanu ES lauksaimniecības, pārstrādāto lauksaimniecības un zivsaimniecības produktu tirdzniecību un ar to saistītos jautājumus būtiski ietekmēja tirdzniecības pārmaiņas nozīmīgās tirdzniecības partnervalstīs.

2009. gadā ES tirdzniecības attiecības ar trešajām valstīm īpaši būtiski ietekmēja Krievijas, Baltkrievijas un Kazahstānas muitas ūnijas izveidošana, kas sāka darboties no 2010. gada 1. janvāra. Šīs muitas ūnijas dibināšanas mērķis ir radīt vienotu muitas teritoriju, kurā netiek piemērotas muitas nodevas un nav citu tirdzniecības ierobežojumu. Toties pret trešajām valstīm, arī pret ES, muitas ūnijas valstis piemēro vienotu muitas tarifu un tirdzniecību regulējošus noteikumus. Līdz ar šīs muitas ūnijas izveidošanu vairākiem produktiem, kas tiek eksportēti uz muitas ūnijas valstīm, ir palielināti muitas tarifi.

❖ VIENPUSĒJIE ES TIRDZNICĪBAS PASĀKUMI

Vienpusējie ES piemērotie tirdzniecības pasākumi tiek īstenoti izmantojot vispārējo preferenču sistēmu (turpmāk - VPS), kas paredz tirdzniecības ar ES atvieglojumus 176 jaunattīstības valstīm un teritorijām, neprasot līdzvērtīgu tirdzniecības atvieglojumu piemērošanu ES produktu eksportam uz attiecīgajām valstīm. VPS ir viens no galvenajiem ES instrumentiem, lai samazinātu nabadzību un veicinātu ilgtspējīgu attīstību jaunattīstības valstīs, palīdzot tām pēc iespējas ātrāk iekļauties globālajā tirgū un gūt ieņēmumus starptautiskajā tirdzniecībā.

Vispārējo preferenču sistēmas ietvaros ES paredz trīs priekšrocību režīmus - vispārējais VPS režīms, īpašais veicināšanas režīms ilgtspējīgai attīstībai un labai pārvaldībai (turpmāk - VPS+) un īpašais režīms vismazāk attīstītajām valstīm ("Everything But Arms" – EBA).

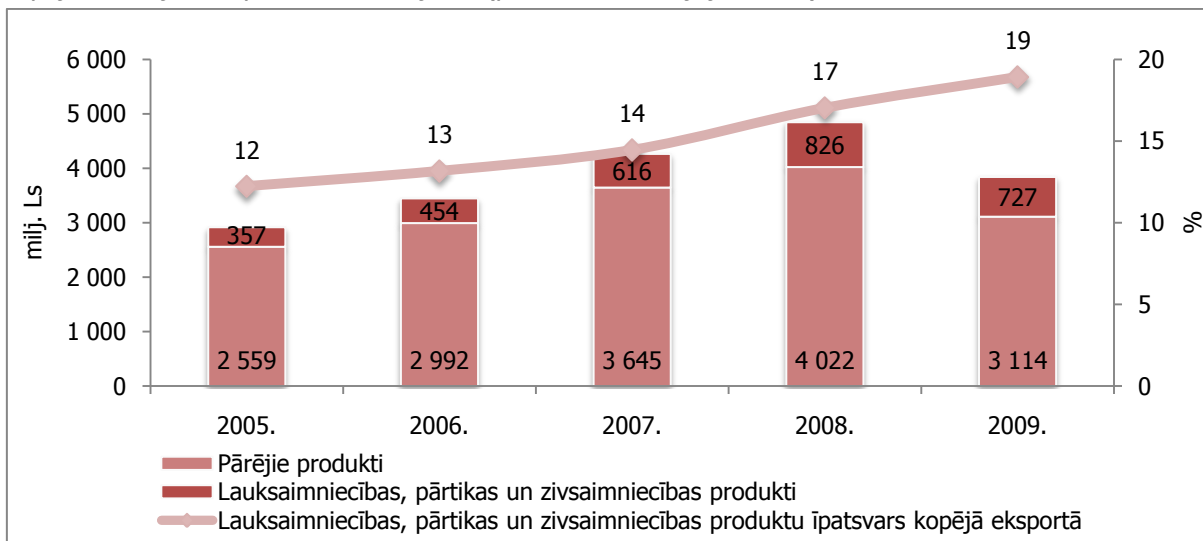
Būtisku pārmaiņu Vispārējā preferenču režīmā 2009. gadā nav bijis.

7.2. Ārējās tirdzniecības analīze

Kopš 2008.gada lauksaimniecības produktu eksports vērtības ziņā ir nozīmīgākais Latvijas eksporta sektors, kas 2008.gadā veidoja 17% no kopējā Latvijas eksporta (jeb Ls 826 milj.) (7.1.attēls).

2009.gadā, kad lauksaimniecības produktu un arī kopējais Latvijas eksports būtiski samazinājās, **lauksaimniecība saglabāja nozīmīgākās Latvijas eksporta nozares pozīciju** (Ls 727 milj. jeb 19% no kopējā Latvijas eksporta), kurai sekoja koksne un tās izstrādājumi (16%), mehānismi un ierīces; elektroiekārtas – 14% un parastie metāli un to izstrādājumi - 13%.

2009.gadā lauksaimniecības produktu eksports salīdzinājumā ar 2008.gadu samazinājās par Ls 99 milj. jeb 12%. Lauksaimniecības produktu eksporta kritums ir bijis gandrīz 2 reizes mazāks nekā kopējais Latvijas eksports samazinājums (par Ls 1 006 milj. jeb 21%).

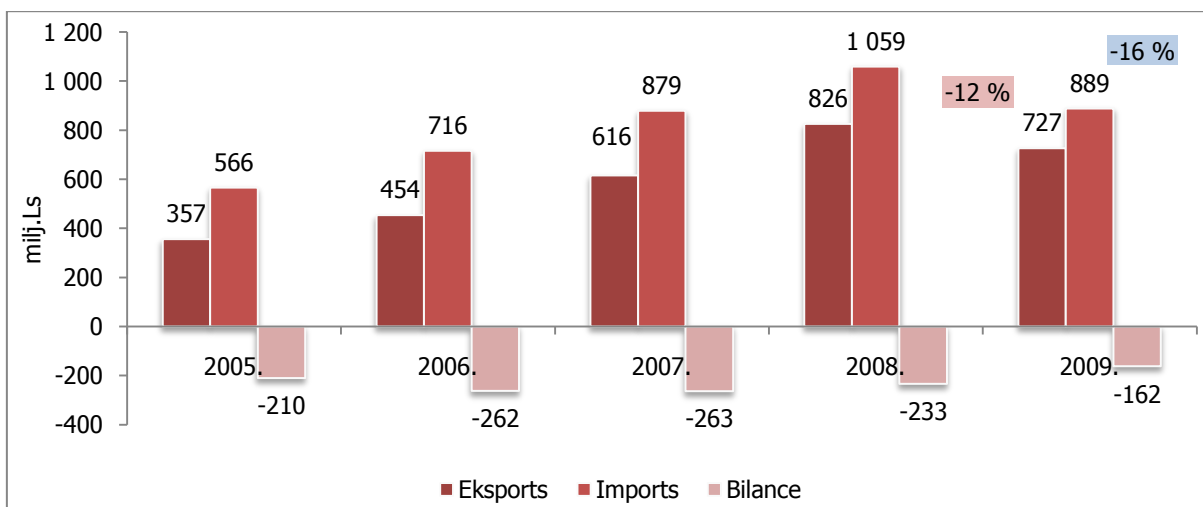

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.1.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu īpatsvars kopējā Latvijas eksportā, milj. Ls

2009. gads ir pirmais gads kopš 2004. gada, kad lauksaimniecības produktu ārējā tirdzniecībā bija novērojams eksporta un importa samazinājums. 2009. gadā straujāk samazinājās lauksaimniecības produktu imports, kas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu piedzīvoja kritumu par Ls 170 milj. jeb 16 %. Lauksaimniecības produktu eksports savukārt samazinājās par Ls 99 milj. jeb 12 % (7.2. attēls).

Šāds straujāks lauksaimniecības produktu importa samazinājums ir pozitīvi ietekmējis Latvijas lauksaimniecības produktu ārējās tirdzniecības negatīvo bilanci, kas salīdzinājumā ar 2008. gadu ir samazinājusies par Ls 71 milj. jeb 30 %.

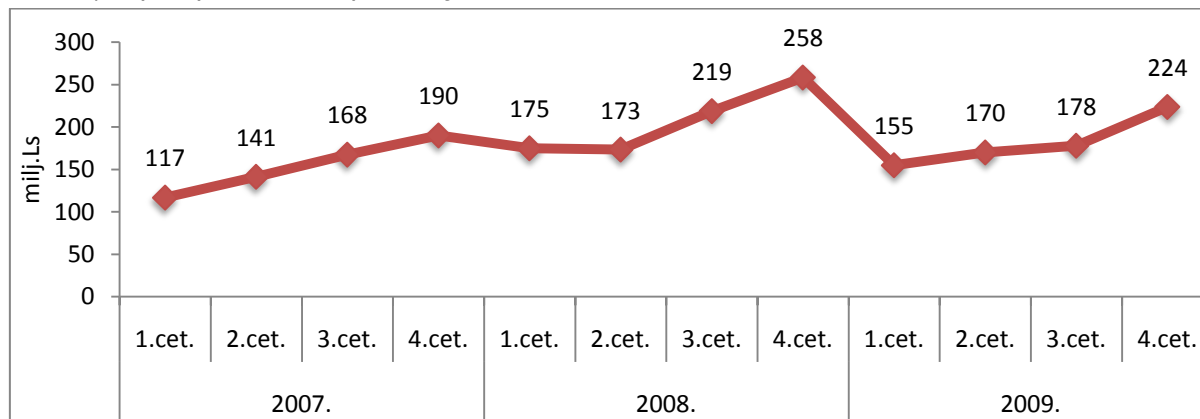
Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.2.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu ārējās tirdzniecības bilance, milj. Ls

❖ LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS, PĀRTIKAS UN ZIVSAIMNIECĪBAS PRODUKTU EKSPORTS

Lauksaimniecības produktu eksports visstraujāk samazinājās 2009. gada 1. ceturksnī: salīdzinājumā ar 2008. gada 1. ceturksni – par 11 %, bet salīdzinājumā ar 2008. gada 4. ceturksni – pat par 40 % (7.3. attēls).

Tomēr pozitīva tendence bija tā, ka kopumā lauksaimniecības produktu eksporta apjoms nesamazinājās zem 2007. gada līmeņa un pēc straujā krituma 2009. gada 1. ceturksnī turpmākajos ceturkšņos pakāpeniski atkal palielinājās.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

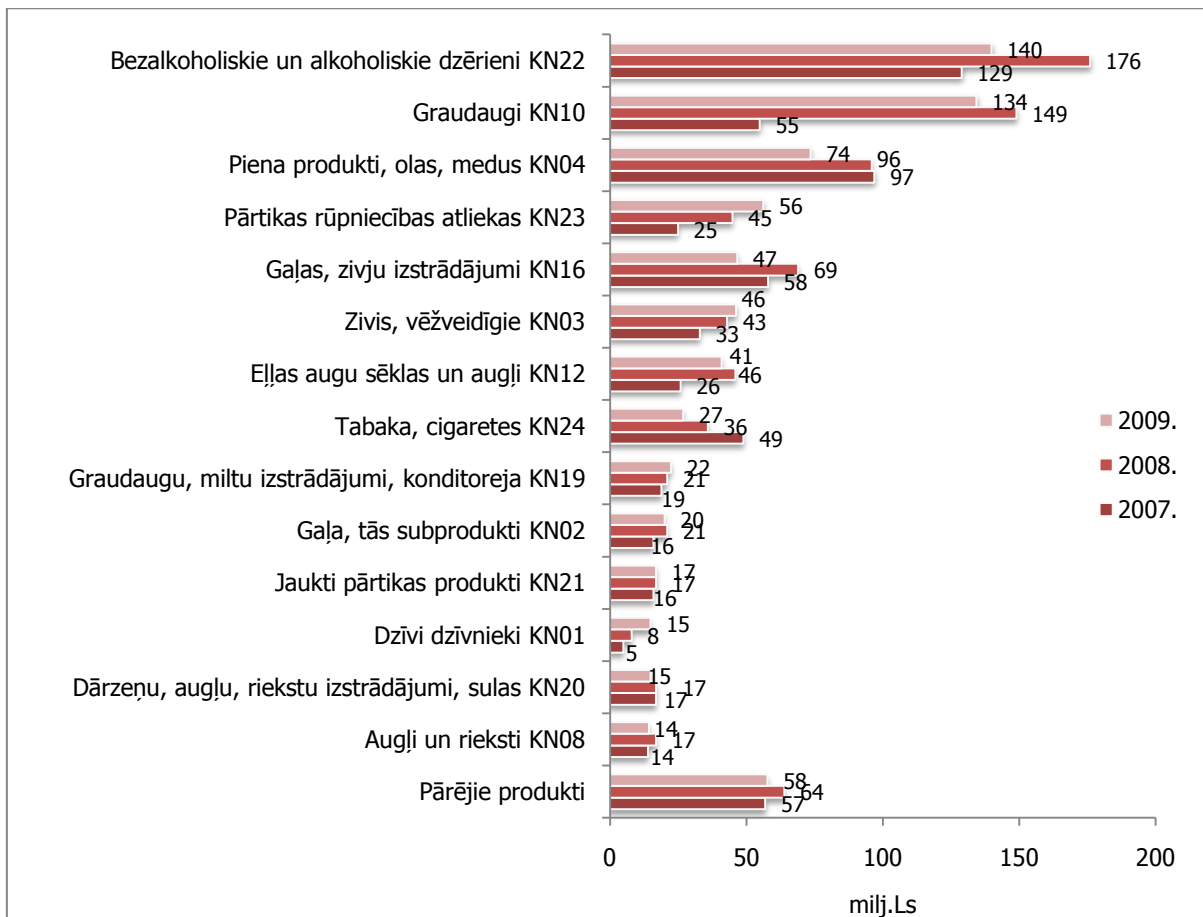
7.3.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksports pa ceturkšņiem, milj. Ls

Arī 2009. gadā tradicionāli trīs nozīmīgākie Latvijas eksporta produkti bija bezalkoholiskie un alkoholiskie dzērieni, graudaugi un piena produkti. Tomēr šos lauksaimniecības produktus, tāpat kā vairumu citus produktus, skāra eksporta samazinājums, attiecīgi par 20 %, 10 % un 23 % (7.4. attēls).

Līdz ar trīs nozīmīgāko Latvijas lauksaimniecības produktu eksporta kritumu eksports būtiski samazinājās arī gaļas un zivju izstrādājumiem (salīdzinājumā ar 2008. gadu – par 32 %) un tabakai un cigaretēm (par 25 %).

Tomēr 2009. gadā bija daži produkti, kuru **eksports vērtības izteiksmē pieauga**:

- 1) dzīvi dzīvnieki – par Ls 7 milj. jeb 88 %,
- 2) pārtikas rūpniecības atliekas – par Ls 11 milj. jeb 24 %,
- 3) zivis un vēžveidīgie – par Ls 3 milj. jeb 7 %,
- 4) graudaugu, miltu izstrādājumi, konditoreja – par Ls 1 milj. jeb 5 %.

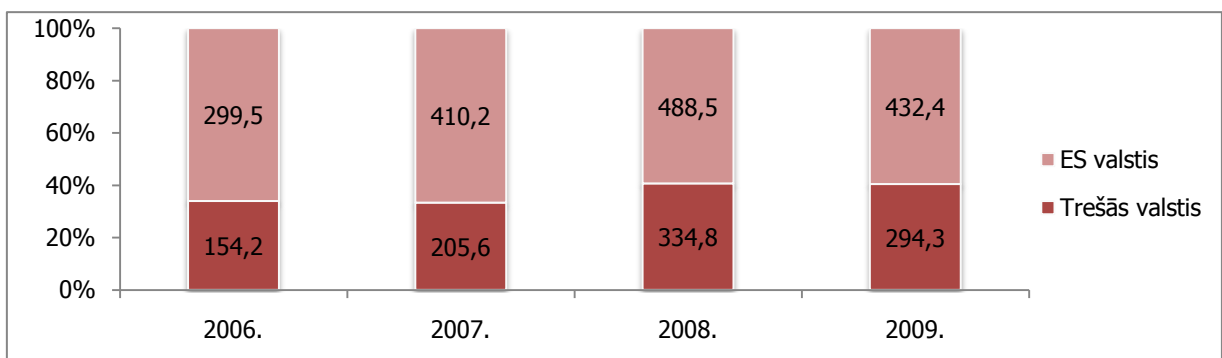

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.4.attēls. Svarīgāko Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksports, milj. Ls

Lauksaimniecības produktu eksports samazinājās gan uz ES valstīm, gan uz trešajām valstīm (7.5. attēls). Nedaudz lielāks samazinājums bija Latvijas lauksaimniecības produktu eksportam uz trešajām valstīm – par 12 %, savukārt uz ES valstīm – par 11 %.

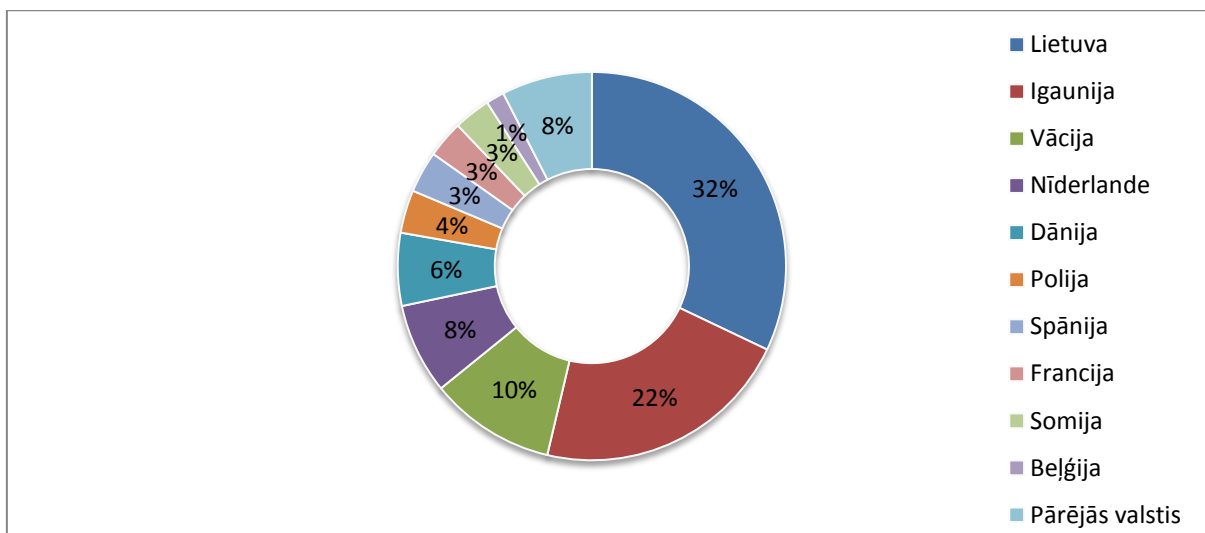
Lielākā daļa Latvijas lauksaimniecības produktu tiek realizēti ES iekšējā tirgū – 59 % no kopējā lauksaimniecības produktu eksporta apjoma, tomēr 2009. gadā saglabājās arvien lielākā trešo valstu nozīme kopējā Latvijas lauksaimniecības produktu eksporta struktūrā.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.5.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksports pa valstu grupām, milj. Ls

Latvija lauksaimniecības produktus eksportē uz visām ES dalībvalstīm, bet starp tām nozīmīgākās Latvijas lauksaimniecības produktu tirdzniecības galamērķa valstis ir Lietuva, Igaunija un Vācija, uz kurām Latvija eksportē 64 % no kopējā eksporta apjoma uz ES valstīm (7.6. attēls).

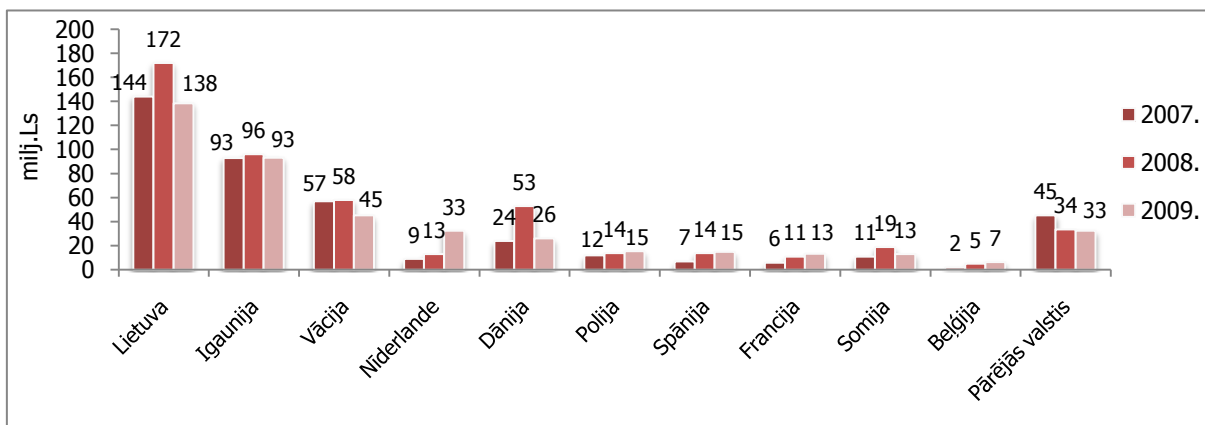

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.6.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksports uz ES valstīm 2009.gadā, %

2009. gadā Latvijas lauksaimniecības produktu eksports samazinājās gandrīz uz visām ES valstīm, arī uz nozīmīgākajām eksporta galamērķa valstīm (7.7. attēls). Vislielākais eksports kritums bija uz Dāniju (par Ls 27 milj. jeb 51 %), Somiju (par Ls 6 milj. jeb 31 %) un Lietuvu (par Ls 34 milj. jeb 19 %).

Tomēr uz dažām ES dalībvalstīm bija vērojamas eksporta kāpums, piemēram, uz Nīderlandi – pat par 150 %, jo Latvija būtiski palielināja vairāku produktu eksportu (graudaugi – par Ls 11 milj., eļļas augu sēklas un augļi – par Ls 6 milj., gaļa un tās subprodukti – par Ls 4 milj.)

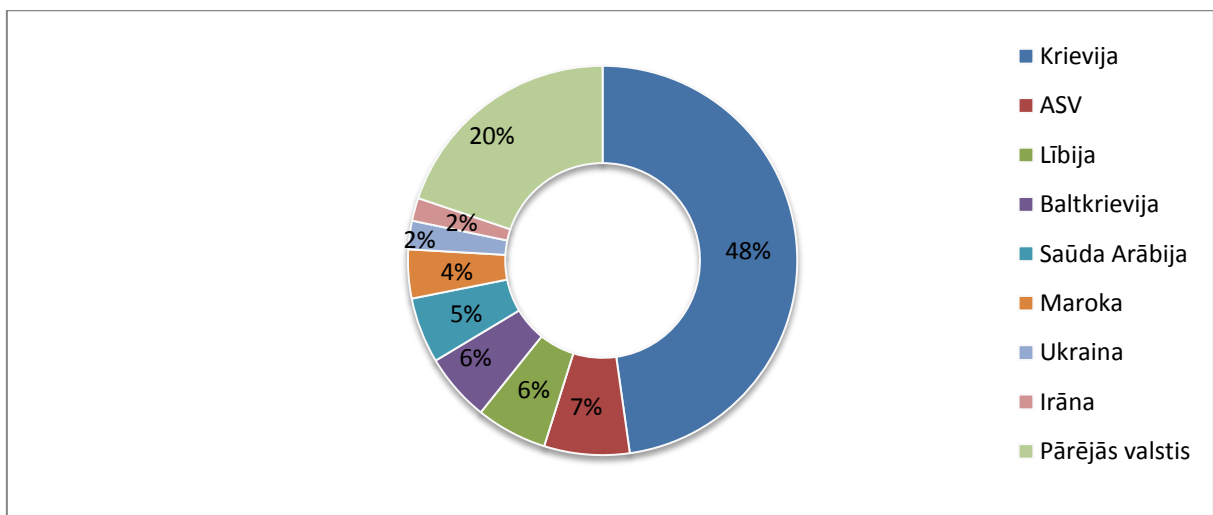

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.7.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksports uz ES valstīm, milj. Ls

2009. gadā Latvija kopumā eksportēja lauksaimniecības produktus uz 95 trešajām valstīm. Tomēr Latvijai nozīmīgs eksports ir tikai uz 8 trešajām valstīm, ar pārējām 87 eksports veido apjomu, kas lielākoties ir mazāks par 1 % no kopējā Latvijas eksporta apjoma uz trešajām valstīm.

Starp trešo valstu tirgiem Krievija tradicionāli ir nozīmīgākā Latvijas galamērķa valsts – 48 % no visa Latvijas lauksaimniecības produktu eksporta apjoma uz trešajām valstīm nonāk tieši Krievijā (7.8. attēls).

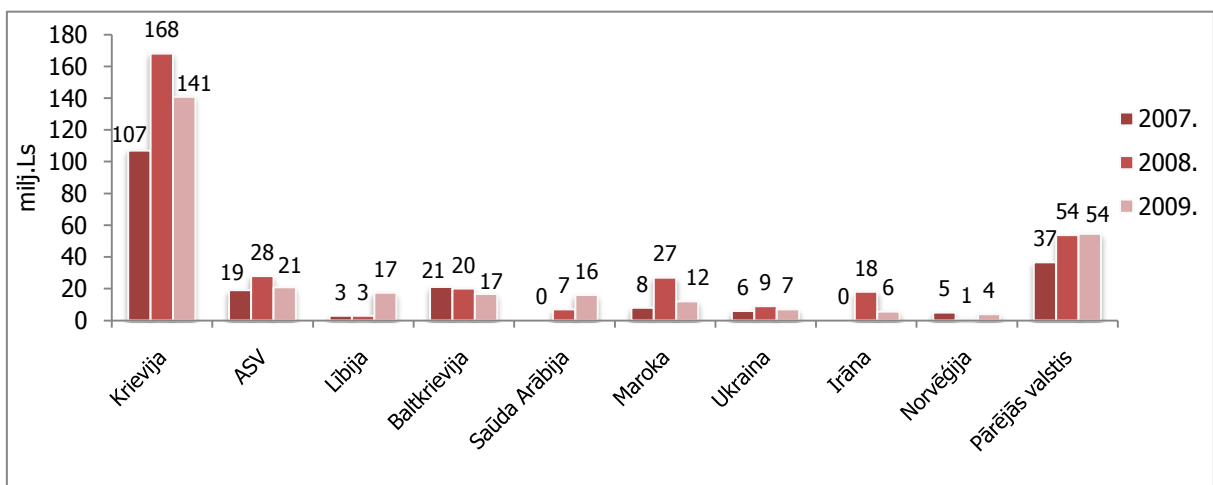

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.8.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksports uz trešajām valstīm 2009.gadā, %

Lauksaimniecības produktu eksports samazinājās gandrīz uz visām Latvijas nozīmīgākajām trešajām valstīm: uz Krieviju – par Ls 27 milj. jeb 16 %, uz ASV – par Ls 7 milj. jeb 25 %, uz Baltkrieviju – par Ls 3 milj. jeb 17 % (7.9. attēls). Vairāk nekā uz pusi saruka arī eksports uz dažām Austrumu reģiona valstīm (Maroku, Irānu), uz kurām Latvijas eksports (galvenokārt kviešu un dažu piena produktu eksports) izteikti bija palielinājies tieši pēdējos gados.

Tomēr uz dažām valstīm – Lībiju un Saūda Arābiju – 2009. gadā būtiski palielinājās lauksaimniecības produktu eksports apjoms (attiecīgi par Ls 14 milj. jeb 467 % un par Ls 9 milj. jeb 129 %), jo Latvija tām sāka eksportēt kviešus.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.9.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu eksports uz trešajām valstīm, milj. Ls

❖ LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS, PĀRTIKAS UN ZIVSAIMNIECĪBAS PRODUKTU IMPORTS

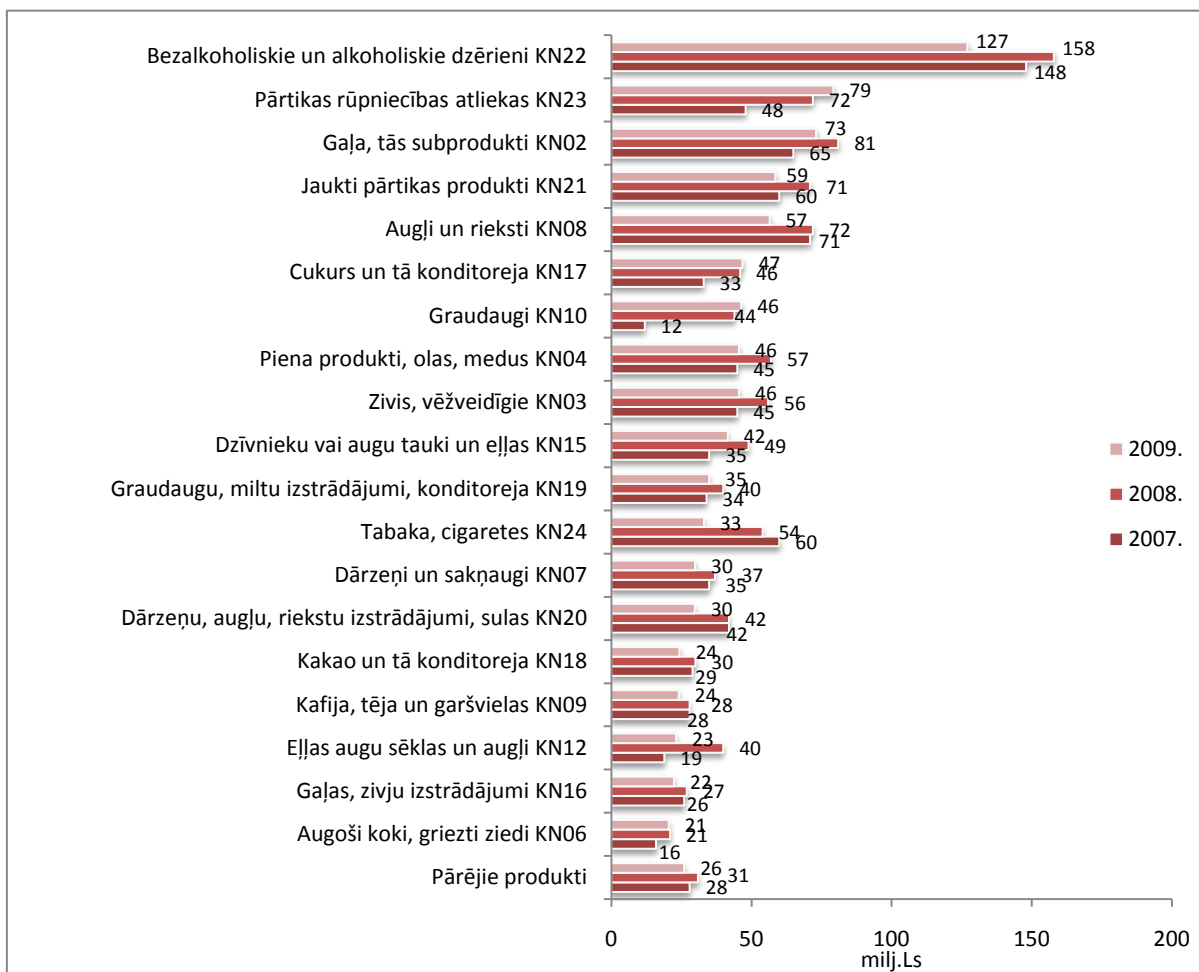
Aplūkojot Latvijas lauksaimniecības produktu importa struktūru (7.10. attēls), redzams, ka importa samazinājums ir novērojams gandrīz visās produktu grupās.

Vislielākais importa samazinājums salīdzinājumā ar 2008. gadu bijis šādiem produktiem:

- 1) eļļas augu sēklām un augļiem – par Ls 17 milj. jeb 42 %,
- 2) tabakai un cigaretēm – par Ls 21 milj. jeb 39 %,
- 3) dārzeņu, augļu, riekstu izstrādājumiem, sulām – par Ls 12 milj. jeb 29 %,
- 4) augļiem un riekstiem – par Ls 15 milj. jeb 22 %.

Dažām produktu grupām 2009. gadā bija novērojams importa apjoma kāpums vērtības izteiksmē. Visvairāk palielinājās pārtikas rūpniecības atlieku (galvenokārt cietie atkritumi, kas iegūti sojas eļļas ekstrakcijas rezultātā, kā arī milti un granulas no zivīm vai vēžveidīgajiem) imports – par Ls 7 milj. jeb

10 % salīdzinājumā ar 2008. gadu. Neliels importa palielinājums bija arī cukuram un tā konditorejai un graudaugiem (galvenokārt kviešiem).

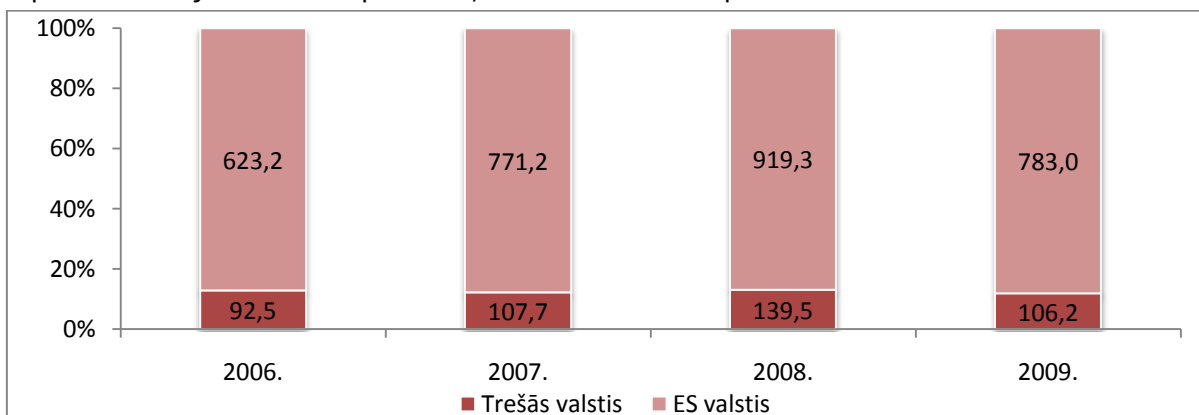

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.10.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu imports, milj. Ls

Lauksaimniecības produktu imports samazinājās gan no ES valstīm, gan no trešajam valstīm, saglabājot iepriekšējo gadu importa struktūru, t.i., 88 % lauksaimniecības produktu tiek importēti no ES valstīm (7.11. attēls).

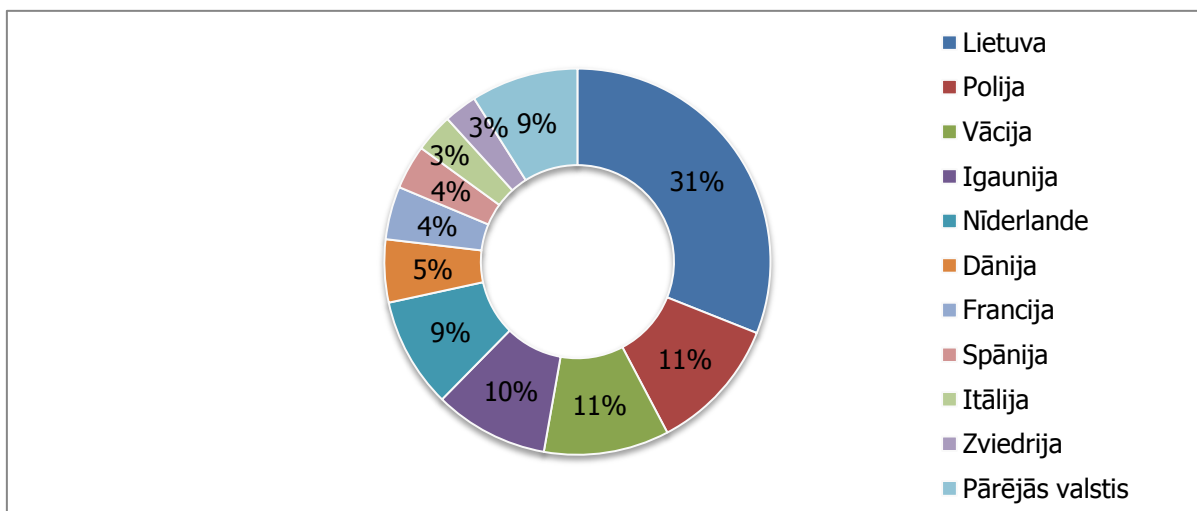
2009. gadā salīdzinājumā ar 2008. gadu daudz straujāk saruka lauksaimniecības produktu imports no trešajām valstīm – par 24 %, bet no ES valstīm – par 15 %.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.11.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu imports pa valstu grupām, milj. Ls

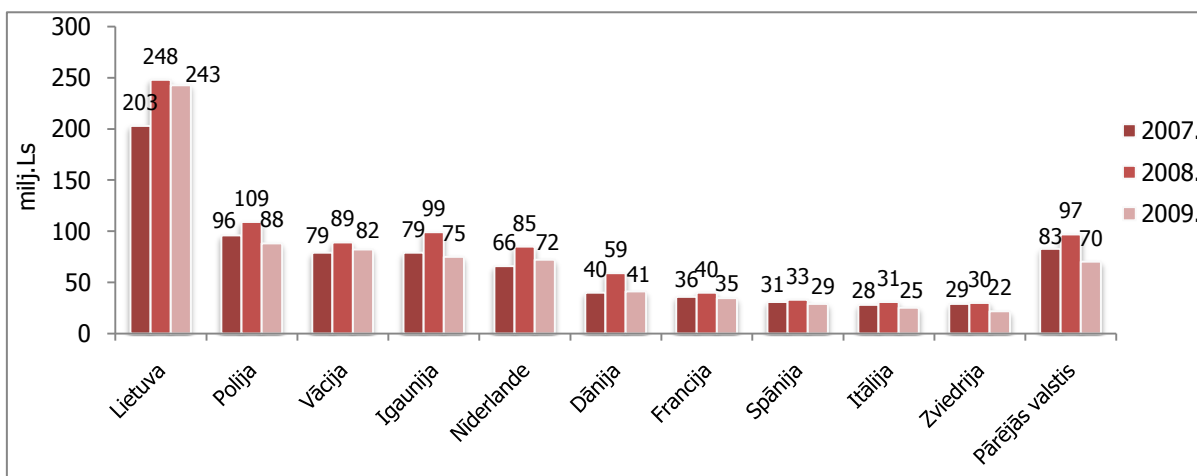
2009. gadā Latvija lauksaimniecības produktus importēja no 25 ES dalībvalstīm (izņemums ir Malta) un, tāpat kā eksportā, arī importā nozīmīgākās starp ES valstīm bija tuvākās kaimiņvalstis – Lietuva, Polija, Igaunija un Vācija (7.12. attēls).

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.12.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu imports no ES valstīm 2009.gadā, %

2009. gadā imports samazinājās no pilnīgi visām ES valstīm, arī no nozīmīgākajām ES importa valstīm (7.13. attēls). Visvairāk imports saruka no Dānijas (par Ls 18 milj. jeb 31 % salīdzinājumā ar 2008. gadu), Zviedrijas (par Ls 12 milj. jeb 27 %) un Igaunijas (par Ls 13 milj. jeb 24 %).

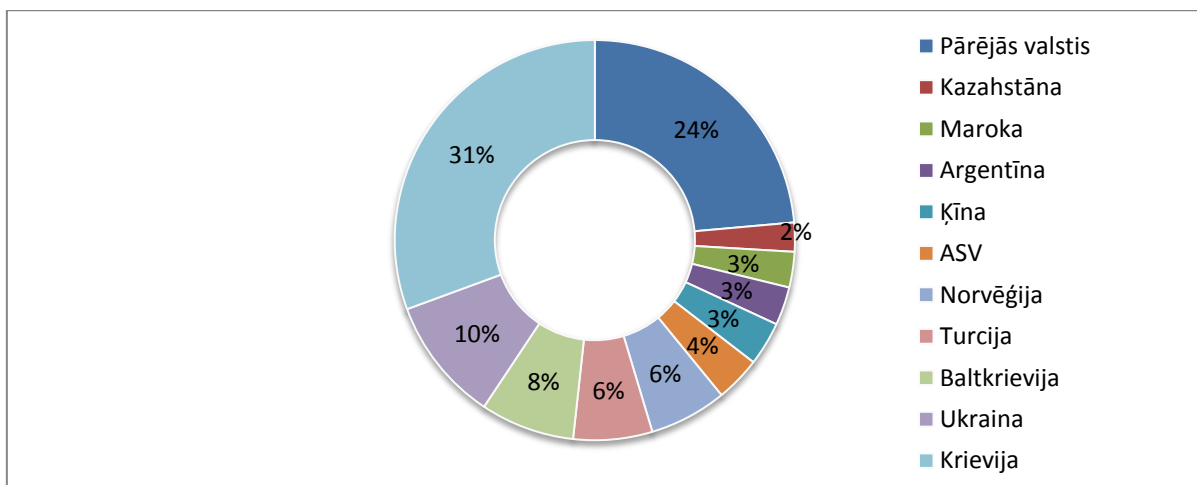
Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.13.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu imports no ES valstīm, milj. Ls

2009. gadā Latvija lauksaimniecības produktus importēja no 71 trešās valsts, bet nozīmīgā apjomā – tikai no 13. No pārējām 58 valstīm imports veidoja apjomu, kas nepārsniedza 2 % no kopējā Latvijas importa apjoma no trešajām valstīm.

Tāpat kā eksportā, arī importā Krievija no trešajām valstīm ir līdera pozīcijā starp Latvijas nozīmīgākajiem lauksaimniecības produktu tirdzniecības partneriem – 31 % no visiem lauksaimniecības produktiem 2009. gadā tika importēti no Krievijas (7.14. attēls).

Lai gan imports no Krievijas vērtības izteiksmē 2009. gadā samazinājās, Krievijas īpatsvars kopējā importā tomēr ir palielinājies, jo 2008. gadā no Krievijas tika importēti 28 % no visiem lauksaimniecības produktiem.

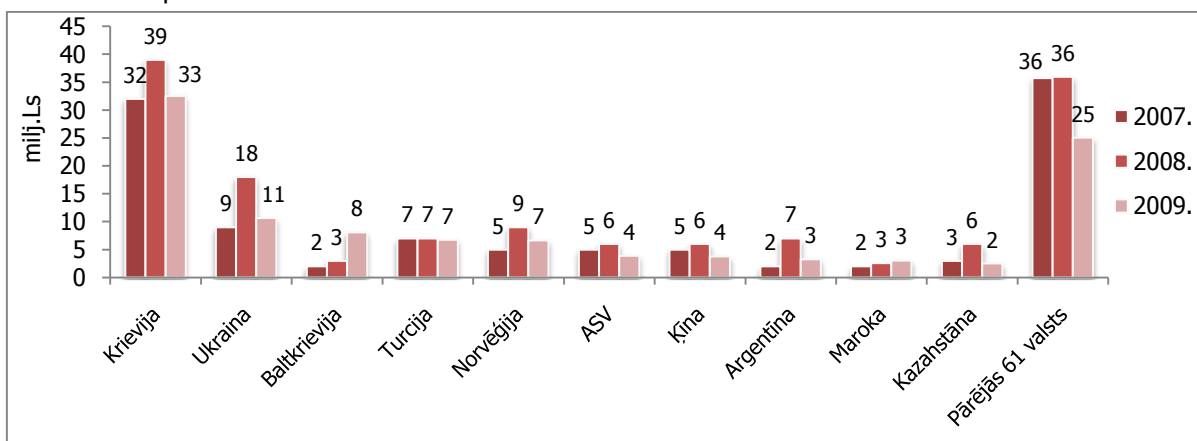

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.14.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu imports no trešajām valstīm 2009.gadā, %

2009.gadā imports samazinājās gandrīz no visām nozīmīgākajām importa valstīm (7.15.attēls). 2009. gadā imports būtiski samazinājās gandrīz no visām nozīmīgākajām 10 importa valstīm (7.15. attēls). Piemēram, no Krievijas lauksaimniecības produktu imports samazinājās par Ls 6 milj. jeb 15 %, no Ukrainas – par Ls 7 milj. jeb 39 %, no Norvēģijas – par Ls 2 milj. jeb 22 %.

Kaut arī bija vērojams vispārējs importa samazinājums no trešajām valstīm, 2009. gadā palielinājās lauksaimniecības produktu imports no Baltkrievijas – par Ls 5 milj. jeb 167 %. Latvija no Baltkrievijas būtiski palielināja vairāku produktu – eļļas augu sēklu, augļu (rapšu sēklas sējai un citādas rapšu sēklas), tauku un eļļu (neattīrītas rapšu eļļas) un bezalkoholisko un alkoholisko dzērienu – importu.

Avots: ZM pēc Eurostat datiem

7.15.attēls. Latvijas lauksaimniecības, pārtikas un zivsaimniecības produktu imports no trešajām valstīm, milj. Ls